

T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÖĞRETMENLERDE TÜKENMİŞLİĞİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE
İNCELENMESİ: BİR META ANALİZ ÇALIŞMASI

Hazırlayan
Mehmet Fatih DOĞUYURT

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Bilim Dalı

Danışman
Doç. Dr. Gülşah BAŞOL

TOKAT-2013

T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÖĞRETMENLERDE TÜKENMİŞLİĞİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE
İNCELENMESİ: BİR META ANALİZ ÇALIŞMASI

Hazırlayan
Mehmet Fatih DOĞUYURT

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Bilim Dalı

Danışman
Doç. Dr. Gülşah BAŞOL

TOKAT-2013

**ÖĞRETMENLERDE TÜKENMİŞLİĞİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE
İNCELENMESİ: BİR META ANALİZ ÇALIŞMASI**

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 07 / 06 / 2013

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Gülay BEDİR

Üye : Doç. Dr. Gülşah BAŞOL

Üye : Yrd. Doç. Dr. İsa TAK

İmzası

Gülşah Başol
İsa Tak

Bu tez, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun 31/05/2013 tarih ve 10/12 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: Doç. Dr. Recep KOÇAK

ETİK SÖZLEŞME

T.C.

GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin ve raporlaştırma sürecinin Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna genel akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplandığını, hazırlandığı ve raporlaştırıldığını, iş bu tez çalışmasını "intihali engelleme" programından taradığımı bana ait olmayan tüm bilgi, veri, düşünce ve bulgulara atıf yaptığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan eder sorumluluğun tarafıma ait olduğunu kabul ederim.

Tarih: 07/04/2013

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı Soyadı

Mehmet Fatih DOĞUYURT

İmza

TEŞEKKÜR

Öncelikle alana yeni bir açılım sağlayabilecek böyle bir konuda çalışmam için bana yol gösteren, tez çalışmamın her boyutunda bilgisini ve yardımını esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Gülşah Başol'a verdiği destek ve tuttuğu ışık için çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca değerli bilgileriyle akademik kariyerime katkısı olan enstitümüzün değerli hocalarına, tezimin hazırlanış sürecinde hep yanımda olan, desteklerini hiçbir şekilde esirgemeyen, moral veren ve her konuda yardımcı olan arkadaşım Seda DEMİR'e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Tez hazırlama sürecinin her aşamasında sonsuz bir anlayış ve sabırla yanımda olan, hayatımın en zor günlerini geçirdiğim süreçte hiçbir fedakârlıktan kaçınmayarak sevgisini ve ilgisini bir an olsun eksiltmeden beni destekleyen sevgili nişanlım Sibel BİLGİN'e çok teşekkür ederim.

Ayrıca okul hayatımda beni her zaman destekleyen, hiçbir fedakârlığı esirgemeyen anneme, her zaman yanımda olan kardeşlerime ve kalbimde yaşatacağım ve daima evladı olmaktan gurur duyduğum Rahmetli babam Hikmet DOĞUYURT'a sonsuz teşekkürler.

ÖZET

ÖĞRETMENLERDE TÜKENMİŞLİĞİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE
İNCELENMESİ: BİR META ANALİZ ÇALIŞMASI

Bu araştırmanın amacı, meta-analiz yöntemi kullanarak, öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini cinsiyet, medeni durum ve kurum türü değişkenlerine göre incelemektir.

Araştırma, cinsiyet, medeni durum ve kurum türü değişkenlerinin öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri üzerine etkisini incelemek için yapılmış olup literatür taraması sonucu öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri cinsiyet değişkeni için 55 adet araştırma, medeni durum değişkeni için 36 adet araştırma, kurum türü değişkeni için 13 adet araştırma meta analiz çalışmasının konusu olmuştur.

Araştırmamızın sonucunda; cinsiyetin tükenmişliğin duygusal tükenmişlik boyutunda kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre daha fazla duygusal tükenmişlik yaşadığını, duyarsızlaşma boyutunda erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre daha fazla duyarsızlaşma yaşadığını ortaya çıkarmıştır. Cinsiyet değişkeninin kişisel başarısızlık boyutunda tükenmişliğe herhangi bir etkisi olmadığını görülmüştür. Medeni durum değişkeninde tükenmişliğin duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık boyutlarında bekar öğretmenlerin evli olan öğretmenlere göre daha fazla tükenmişlik yaşadığı görülürken kurum türü değişkeninde tükenmişliğin duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık boyutlarında devlet okullarında çalışan öğretmenlerin özel okullarda çalışan öğretmenlere göre daha fazla tükenmişlik yaşadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelime: Tükenmişlik, Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma, Kişisel Başarısızlık, Meta-Analiz, Öğretmen

ABSTRACT

THE SEARCH OF OCCUPATIONAL BURNOUT LEVELS OF TEACHERS

ACCORDING TO SOME VARIABLES: A META ANALYSIS STUDY

The aim of this study is to search the burnout levels of teachers according to gender, marital status and institution type, by the use of Meta analysis.

This study aimed to search the effects of levels over gender, marital status and institution type, on the teachers' burnout. A sample of studies carried in Turkey on this topic, on teachers' burnout levels, 55 studies for the variable of gender, 36 studies for the variable of marital status and 13 studies for institution type have been the subject of this meta analysis study.

As result of our study; it has been emerged that, for the variable of gender, female teachers experience emotional burnout more than male teachers on the dimension of emotional burnout and male teachers experience depersonalization more than their female colleagues. It was also seen that gender has no effect on dimension of personal accomplishments. For the variable of marital status, it was found that while single teachers face emotional burnout, depersonalization and personal accomplishments more; when it comes to the variable of institution type, teachers on public school experience emotional burnout, depersonalization and personal accomplishments more than those in private schools.

Key Words: Burnout, Emotional Burnout, Depersonalization, Personal Accomplishments, Meta Analysis, Teacher.

İÇİNDEKİLER

ETİK SÖZLEŞME.....	I
TEŞEKKÜR.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
TABLolar LİSTESİ.....	XIV
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XXIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XXV

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1.Giriş.....	1
1.2. Problem Durumu.....	1
1.3. Araştırmanın Amacı.....	4
1.4. Alt Amaçlar.....	5
1.5. Araştırmanın Önemi.....	5
1.6. Sayıtlılar.....	6
1.7.Sınırlılıklar.....	6
1.8. Tanımlar.....	6

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Tükenmişlik Kavramı.....	8
2.2. Tükenmişlik Kuramına İlişkin Görüşler.....	11
2.2.1. Maslach'ın Tükenmişlik Modeli.....	11
2.2.1.1. Duygusal Tükenme.....	11

2.2.1.2. Duyarsızlaşma(Depersonalization).....	13
2.2.1.3. Düşük Kişisel Başarı Hissi.....	15
2.2.2. Perlman ve Hartman'ın Tükenmişlik Modeli.....	16
2.2.3. Meier Tükenmişlik Modeli.....	18
2.2.4. Suran ve Sheridan'ın Tükenmişlik Modeli.....	21
2.2.4.1. Kimlik, Rol Karmaşası.....	22
2.2.4.2. Yeterlilik, Yetersizlik.....	23
2.2.4.3. Verimlilik, Durgunluk.....	23
2.2.4.4. Yeniden Oluşturma, Hayal Kırıklığı.....	25
2.2.5. Edelwich ve Brodsky Tükenmişlik Modeli.....	26
2.2.5.1. İdealist Coşku ve Hayal Kırıklığı.....	27
2.2.5.2. Durgunluk Dönemi.....	27
2.2.5.3. Engellenme Dönemi.....	27
2.2.5.4. Apati Dönemi.....	28
2.2.6.Cherniss Modeli.....	28
2.2.7. Venigna ve Spradley Modeli.....	30
2.2.8. Gaines ve Jermier'in Tükenmişlikle İlgili Görüşleri.....	30
2.2.9. Pines Tükenmişlik Modeli.....	30
2.2.10. Golembiewski Modeli.....	31
2.2.11. Leiter Modeli.....	32
2.3. Tükenmişliğin Nedenleri.....	32
2.3.1.Kişisel faktörler.....	34
2.3.1.1 Demografik Özellikler.....	34
2.3.1.2 Rol Çelişkisi.....	35
2.3.1.3 Beklentiler.....	35

2.3.1.4 Güçsüzlük ve Sorumluluk Duygusu.....	35
2.3.1.5 İş doyumunu ve Motivasyon.....	36
2.3.2 Çevresel faktörler.....	36
2.3.2.1 İnsan ilişkileri.....	36
2.3.2.2 İzolasyon Duygusu.....	37
2.3.2.3 Örgütsel nedenler.....	37
2.4. Tükenmişliğin Belirtileri.....	38
2.4.1. Fiziksel Belirtiler.....	42
2.4.2. Davranışsal Belirtiler.....	43
2.4.3. Psikolojik-Duygusal Belirtileri.....	44
2.5. Tükenmişliğin Sonuçları.....	45
2.6. Tükenmişliği Önleme Ve Başa Çıkma Stratejileri.....	47
2.6.1. Kişisel Stratejiler.....	49
2.6.2. Örgütsel Yöntemler.....	52
2.7. Öğretmen Tükenmişliği.....	60
2.8. İlgili Araştırmalar.....	66
2.8.1. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar.....	66
2.8.2. Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar.....	76

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Yöntemi.....	87
3.1.1. Meta Analizinde İstatistiksel Model Seçimi.....	89
3.1.1.1. Sabit Etkili Model.....	89
3.1.1.2. Rasgele Etkili Modeli.....	90

3.1.1.3. Rastgele Etkiler Modeli veya Sabit Etki Model (RandomorFixedEffectModels).....	90
3.1.2. Meta Analizde Etki Genişliği.....	90
3.2. Veri Toplama.....	92
3.2.1. Dahil Edilme Kriterleri.....	94
3.2.2.Hariç Tutma Kriterleri.....	94
3.2.3. Kodlama Formu.....	94
3.2.4. Bağımlı Değişkenler.....	95
3.2.5. Çalışma Karakteristikleri.....	95
3.3. Verilerin Analizi.....	96

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

4.1. Çalışmaya Ait Betimleyici Veriler.....	101
4.1.1.Cinsiyet Değişkenine Ait Betimleyici Veriler.....	101
4.1.2. Medeni Durum Değişkenine Ait Betimleyici Veriler.....	104
4.1.3. Kurum Türü Değişkenine Ait Betimleyici Veriler.....	107
4.2 Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analiz Bulguları.....	110
4.2.1. Cinsiyetin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları.....	110
4.2.1.1 Cinsiyetin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik seviyelerine etkisinin sabit etkiler modeline göre karşılaştırılması.....	117
4.2.1.2 Cinsiyetin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı bölgeler bakımından karşılaştırılması.....	118

4.2.1.3 Cinsiyetin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı yıla göre karşılaştırılması.....	120
4.2.1.4 Cinsiyetin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yayın türüne göre karşılaştırılması.....	122
4.2.2. Cinsiyetin Duyarsızlaşma Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları.....	123
4.2.2.1. Cinsiyetin öğretmenlerin duyarsızlaşma seviyelerine etkisinin sabit etkiler modeline göre karşılaştırılması.....	131
4.2.2.2. Cinsiyetin öğretmenlerin duyarsızlaşma boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı bölgeler bakımından karşılaştırılması.....	132
4.2.2.3. Cinsiyetin öğretmenlerin duyarsızlaşma boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı yıla göre karşılaştırılması.....	134
4.2.2.4. Cinsiyetin öğretmenlerin duyarsızlaşma boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yayın türüne göre karşılaştırılması.....	136
4.2.3 Cinsiyetin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları.....	137
4.2.3.1 Cinsiyetin öğretmenlerin kişisel başarısızlık seviyelerine etkisinin sabit etkiler modeline göre karşılaştırılması.....	146
4.2.3.2 Cinsiyetin öğretmenlerin kişisel başarısızlık boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı bölgeler bakımından karşılaştırılması.....	147
4.2.3.3 Cinsiyetin öğretmenlerin kişisel başarısızlık boyutunda araştırmaya	

dahil edilen çalışmaların yapıldığı yıla göre karşılaştırılması.....	149
4.2.3.4 Cinsiyetin öğretmenlerin kişisel başarısızlık boyutunda araştırmaya	
dahil edilen çalışmaların yayın türüne göre karşılaştırılması.....	151
4.2.4 Medeni Durum Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda	
Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi	
Bulguları.....	152
4.2.4.1. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik	
seviyelerine etkisinin sabit etkiler modeline göre	
karşılaştırılması.....	159
4.2.4.2. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik	
boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı bölgeler	
bakımından karşılaştırılması.....	160
4.2.4.3. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik	
boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı yıla göre	
karşılaştırılması.....	162
4.2.4.4. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik	
boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yayın türüne göre	
karşılaştırılması.....	164
4.2.5. Medeni Durum Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Araştırmaya	
Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları.....	165
4.2.5.1. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin duyarsızlaşma	
seviyelerine etkisinin sabit etkiler modeline göre karşılaştırılması.....	172
4.2.5.2. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin duyarsızlaşma boyutunda	
araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı bölgeler bakımından	
karşılaştırılması.....	173

4.2.5.3. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin duyarsızlaşma boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı yıla göre karşılaştırılması.....	175
4.2.5.4. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin duyarsızlaşma boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yayın türüne göre karşılaştırılması.....	176
4.2.6. Medeni Durum Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları.....	178
4.2.6.1. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin kişisel başarısızlık seviyelerine etkisinin sabit etkiler modeline göre karşılaştırılması.....	185
4.2.6.2. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin kişisel başarısızlık boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı bölgeler bakımından karşılaştırılması.....	186
4.2.6.3. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin kişisel başarısızlık boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı yıla göre karşılaştırılması.....	188
4.2.6.4. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin kişisel başarısızlık boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yayın türüne göre karşılaştırılması.....	190
4.2.7. Kurum Türünün Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları.....	191
4.2.7.1. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik seviyelerine etkisinin sabit etkiler modeline göre karşılaştırılması.....	197
4.2.7.2. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı bölgeler	

bakımından karşılaştırılması.....	198
4.2.7.3. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı yıla göre karşılaştırılması.....	200
4.2.7.4. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yayın türüne göre karşılaştırılması.....	201
4.2.8. Kurum Türü Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları.....	203
4.2.8.1. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin duyarsızlaşma seviyelerine etkisinin sabit etkiler modeline göre karşılaştırılması.....	209
4.2.8.2. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin duyarsızlaşma boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı bölgeler bakımından karşılaştırılması.....	210
4.2.8.3. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin duyarsızlaşma boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı yıla göre karşılaştırılması.....	211
4.2.8.4. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin duyarsızlaşma boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yayın türüne göre karşılaştırılması.....	213
4.2.9. Kurum Türünün Kişisel Başarısızlık Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları.....	215
4.2.9.1. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin kişisel başarısızlık seviyelerine etkisinin sabit etkiler modeline göre karşılaştırılması.....	220
4.2.9.2. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin kişisel başarısızlık	

boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı bölgeler bakımından karşılaştırılması.....	221
4.2.9.3. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin duyarsızlaşma boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı yıla göre karşılaştırılması.....	223
4.2.9.4. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin kişisel başarısızlık boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yayın türüne göre karşılaştırılması.....	224
4.3. Öğretmenlerde Tükenmişliğin Cinsiyet, Medeni Durum Ve alışılan Kurum Türü Değişkenlerine Göre İncelenmesi Meta Analiz alışmasının Örneklemeyli.....	226

BÖLÜM V

TARTIşMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	230
5.1. Tartışma ve Sonuç.....	230
5.2. Öneriler.....	249
5.2.1. Uygulamacılaraya Yönelik Öneriler.....	249
5.2.2. Araştırmacılaraya Yönelik Öneriler.....	250
KAYNAKÇA.....	254
EKLER.....	266
ÖZGEçMİş.....	280

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.1: <i>Farklı Türdeki Test İstatistiklerini d ye Dönüştürme Tablosu.....</i>	97
Tablo 4.1: <i>Cinsiyet Değişkenine Ait Çalışmaların Yıllarına Ait Frekans ve Yüzde</i>	
<i>Tablosu.....</i>	102
Tablo 4.2: <i>Cinsiyet Değişkenine Ait Çalışmaların Yayın Türüne Ait Frekans ve Yüzde</i>	
<i>Tablosu.....</i>	103
Tablo 4.3: <i>Cinsiyet Değişkenine Ait Çalışmaların Yapıldığı Bölgelerin Frekans ve Yüzde</i>	
<i>Tablosu.....</i>	103
Tablo 4.4: <i>Medeni Durum Değişkenine Ait Çalışmaların Yıllarına Ait Frekans ve Yüzde</i>	
<i>Tablosu.....</i>	105
Tablo 4.5: <i>Medeni Durum Değişkenine Ait Çalışmaların Yayın Türüne Ait Frekans ve Yüzde</i>	
<i>Tablosu.....</i>	106
Tablo 4.6: <i>Medeni Durum Değişkenine Ait Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Ait Frekans ve</i>	
<i>Yüzde Tablosu.....</i>	106
Tablo 4.7: <i>Kurum Türü Değişkenine Ait Çalışmaların Yıllarına Ait Frekans ve Yüzde</i>	
<i>Tablosu.....</i>	108
Tablo 4.8: <i>Kurum Türü Değişkenine Ait Çalışmaların Yayın Türüne Ait Frekans ve Yüzde</i>	
<i>Tablosu.....</i>	109
Tablo 4.9: <i>Kurum Türü Değişkenine Ait Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Ait Frekans ve</i>	
<i>Yüzde Tablosu.....</i>	109
Tablo 4.10: <i>Cinsiyetin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen</i>	
<i>Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları.....</i>	110
Tablo 4.11: <i>Cinsiyetin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen</i>	
<i>Çalışmaların Etki Büyüklüğü Yönüne Ait Frekans ve Yüzde Tablosu.....</i>	113

Tablo 4.12: <i>Cinsiyetin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Cohen'in Etki Büyüklüğü Sınıflandırmasına Ait Frekans ve Yüzde Tablosu</i>	114
Tablo 4.13: <i>Cinsiyetin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Sabit Etkiler Modeline Göre Ortalama Etki Büyüklüğü ve Homojenlik Değeri</i>	117
Tablo 4.14: <i>Cinsiyetin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Homojenlik Değerleri</i>	118
Tablo 4.15: <i>Cinsiyetin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Ortalama Etki Büyüklüğü</i>	119
Tablo 4.16: <i>Cinsiyetin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Homojenlik Değerleri</i>	120
Tablo 4.17: <i>Cinsiyetin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Ortalama Etki Büyüklüğü</i>	121
Tablo 4.18: <i>Cinsiyetin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Homojenlik Değerleri</i>	122
Tablo 4.19: <i>Cinsiyetin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Ortalama Etki Büyüklüğü</i>	123
Tablo 4.20: <i>Cinsiyetin Duyarsızlaşma Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları</i>	124
Tablo 4.21: <i>Cinsiyetin Duyarsızlaşma Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Yönüne Ait Frekans ve Yüzde Tablosu</i>	127
Tablo 4.22: <i>Cinsiyetin Duyarsızlaşma Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Cohen'in Etki Büyüklüğü Sınıflandırmasına Ait Frekans ve Yüzde Tablosu</i>	128

Tablo 4.23: <i>Cinsiyetin Duyarsızlaşma Boyutunda Sabit Etkiler Modeline Göre Ortalama Etki Büyüklüğü ve Homojenlik Değeri</i>	131
Tablo 4.24: <i>Cinsiyetin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Homojenlik Değerleri</i>	132
Tablo 4.25: <i>Cinsiyet Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Ortalama Etki Büyüklüğü</i>	133
Tablo 4.26: <i>Cinsiyetin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıla Göre Homojenlik Değerleri</i>	134
Tablo 4.27: <i>Cinsiyet Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıla Göre Ortalama Etki Büyüklüğü</i>	135
Tablo 4. 28: <i>Cinsiyetin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Homojenlik Değerleri</i>	136
Tablo 4.29: <i>Cinsiyet Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Ortalama Etki Büyüklüğü</i>	137
Tablo 4.30: <i>Cinsiyetin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları</i>	138
Tablo 4.31: <i>Cinsiyetin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Yönüne Ait Frekans ve Yüzde Tablosu</i>	141
Tablo 4.32: <i>Cinsiyetin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Cohen'in Etki Büyüklüğü Sınıflandırmasına Ait Frekans ve Yüzde Tablosu</i>	142
Tablo 4.33: <i>Cinsiyet Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Sabit Etkiler Modeline Göre Ortalama Etki Büyüklüğü ve Homojenlik Değeri</i>	146
Tablo 4.34: <i>Cinsiyet Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Homojenlik Değerleri</i>	147

Tablo 4.35: <i>Cinsiyet Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Ortalama Etki Büyüklüğü</i>	148
Tablo 4.36: <i>Cinsiyet Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıla Göre Homojenlik Değerleri</i>	149
Tablo 4.37: <i>Cinsiyet Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Ortalama Etki Büyüklüğü</i>	150
Tablo 4.38: <i>Cinsiyet Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Homojenlik Değerleri</i>	151
Tablo 4.39: <i>Cinsiyet Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Ortalama Etki Büyüklüğü</i>	152
Tablo 4.40: <i>Medeni Durum Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları</i>	153
Tablo 4.41: <i>Medeni Durum Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Yönüne Ait Frekans ve Yüzde Tablosu</i>	155
Tablo 4.42: <i>Medeni Durum Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Cohen'in Etki Büyüklüğü Sınıflandırmasına Ait Frekans ve Yüzde Tablosu</i>	156
Tablo 4.43: <i>Medeni Durum Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Sabit Etkiler Modeline Göre Ortalama Etki Büyüklüğü ve Homojenlik Değeri</i>	159
Tablo 4.44: <i>Medeni Durum Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Homojenlik Değerleri</i>	160
Tablo 4.45: <i>Medeni Durum Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Ortalama Etki Büyüklüğü</i>	161

Tablo 4.46: <i>Medeni Durum Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Homojenlik Değerleri</i>	162
Tablo 4.47: <i>Medeni Durum Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Ortalama Etki Büyüklüğü</i>	163
Tablo 4.48: <i>Medeni Durum Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Göre Homojenlik Değerleri</i>	164
Tablo 4.49: <i>Medeni Durum Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Ortalama Etki Büyüklüğü</i>	165
Tablo 4.50: <i>Medeni Durum Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları</i>	166
Tablo 4.51: <i>Medeni Durum Değişkeninin Duyarsızlaşma Alt Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Yönüne Ait Frekans ve Yüzde Tablosu</i>	168
Tablo 4.52: <i>Medeni Durum Değişkeninin Duyarsızlaşma Alt Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Cohen'in Etki Büyüklüğü Sınıflandırmasına Ait Frekans ve Yüzde Tablosu</i>	169
Tablo 4.53: <i>Medeni Durum Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Sabit Etkiler Modeline Göre Ortalama Etki Büyüklüğü ve Homojenlik Değeri</i>	172
Tablo 4.54: <i>Medeni Durum Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Homojenlik Değerleri</i>	173
Tablo 4.55: <i>Medeni Durum Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Ortalama Etki Büyüklüğü</i>	174
Tablo 4.56: <i>Medeni Durum Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Homojenlik Değerleri</i>	175
Tablo 4.57: <i>Medeni Durum Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Ortalama Etki Büyüklüğü</i>	176

Tablo 4.58: <i>Medeni Durum Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Homojenlik Değerleri</i>	177
Tablo 4.59: <i>Medeni Durum Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Ortalama Etki Büyüklüğü</i>	178
Tablo 4.60: <i>Medeni Durum Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Alt Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları</i>	179
Tablo 4.61: <i>Medeni Durum Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Alt Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Yönüne Ait Frekans ve Yüzde Tablosu</i>	181
Tablo 4.62: <i>Medeni Durum Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Alt Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Cohen'in Etki Büyüklüğü Sınıflandırmasına Ait Frekans ve Yüzde Tablosu</i>	182
Tablo 4.63: <i>Medeni Durum Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Sabit Etkiler Modeline Göre Ortalama Etki Büyüklüğü ve Homojenlik Değeri</i>	185
Tablo 4.64: <i>Medeni Durum Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Homojenlik Değerleri</i>	186
Tablo 4.65: <i>Medeni Durum Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Ortalama Etki Büyüklüğü</i>	187
Tablo 4.66: <i>Medeni Durum Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Homojenlik Değerleri</i>	188
Tablo 4.67: <i>Medeni Durum Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Ortalama Etki Büyüklüğü</i>	189
Tablo 4.68: <i>Medeni Durum Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Homojenlik Değerleri</i>	190

Tablo 4.69: <i>Medeni Durum Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Ortalama Etki Büyüklüğü</i>	191
Tablo 4.70: <i>Kurum Türü Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları</i>	192
Tablo 4.71: <i>Kurum Türünün Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Yönüne Ait Frekans ve Yüzde Tablosu</i>	193
Tablo 4.72: <i>Kurum Türü Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Cohen'in Etki Büyüklüğü Sınıflandırmasına Ait Frekans ve Yüzde Tablosu</i>	194
Tablo 4.73: <i>Kurum Türü Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Sabit Etkiler Modeline Göre Ortalama Etki Büyüklüğü ve Homojenlik Değeri</i>	197
Tablo 4.74: <i>Kurum Türü Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Homojenlik Değerleri</i>	198
Tablo 4.75: <i>Kurum Türü Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Ortalama Etki Büyüklüğü</i>	199
Tablo 4.76: <i>Kurum Türü Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Homojenlik Değerleri</i>	200
Tablo 4.77: <i>Kurum Türü Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Ortalama Etki Büyüklüğü</i>	201
Tablo 4.78: <i>Kurum Türü Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Homojenlik Değerleri</i>	202
Tablo 4.79: <i>Kurum Türü Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Ortalama Etki Büyüklüğü</i>	203
Tablo 4.80: <i>Kurum Türü Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları</i>	204

Tablo 4.81: Kurum Türünün Duyarsızlaşma Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Yönüne Ait Frekans ve Yüzde Tablosu.....	205
Tablo 4.82: Kurum Türü Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Cohen'in Etki Büyüklüğü Sınıflandırmasına Ait Frekans ve Yüzde Tablosu.....	206
Tablo 4.83: Kurum Türü Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Sabit Etkiler Modeline Göre Ortalama Etki Büyüklüğü ve Homojenlik Değeri.....	209
Tablo 4.84: Kurum Türü Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Homojenlik Değerleri.....	210
Tablo 4.85: Kurum Türü Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Ortalama Etki Büyüklüğü	211
Tablo 4.86: Kurum Türü Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Homojenlik Değerleri.....	212
Tablo 4.87: Kurum Türü Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Ortalama Etki Büyüklüğü.....	213
Tablo 4.88: Kurum Türü Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Homojenlik Değerleri.....	213
Tablo 4.89: Kurum Türü Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Ortalama Etki Büyüklüğü.....	214
Tablo 4.90: Kurum Türü Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları.....	215
Tablo 4.91: Kurum Türünün Kişisel Başarısızlık Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Yönüne Ait Frekans ve Yüzde Tablosu.....	216

Tablo 4.92: <i>Kurum Türü Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Cohen 'in Etki Büyüklüğü Sınıflandırmasına Ait Frekans ve Yüzde Tablosu</i>	217
Tablo 4.93: <i>Kurum Türü Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Sabit Etkiler Modeline Göre Ortalama Etki Büyüklüğü ve Homojenlik Değeri</i>	220
Tablo 4.94: <i>Kurum Türü Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Homojenlik Değerleri</i>	221
Tablo 4.95: <i>Kurum Türü Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Ortalama Etki Büyüklüğü</i>	222
Tablo 4.96: <i>Kurum Türü Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Homojenlik Değerleri</i>	223
Tablo 4.97: <i>Kurum Türü Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Ortalama Etki Büyüklüğü</i>	224
Tablo 4.98: <i>Kurum Türü Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Homojenlik Değerleri</i>	225
Tablo 4.99: <i>Kurum Türü Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Ortalama Etki Büyüklüğü</i>	226

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1: <i>Yeterli Olma Beklentisi</i>	20
Şekil 2.2: <i>Maslach Genel Tükenmişlik Modeli</i>	56
Şekil 4.1: <i>Cinsiyetin Duygusal Tükenmişlik Alt Boyutuna Göre Meta Analize Dâhil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Dağılımı Histogram Grafiği</i>	115
Şekil 4.2: <i>Cinsiyetin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüklerinin Normal Dağılım Q-Q Grafiği</i>	116
Şekil 4.3: <i>Cinsiyet Değişkeninin Duyarsızlaşma Alt Boyutuna Göre Meta Analize Dâhil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Dağılımı Histogram Grafiği</i>	129
Şekil 4.4: <i>Cinsiyetin Duyarsızlaşma Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüklerinin Normal Dağılım Q-Q Grafiği</i>	130
Şekil 4.5: <i>Cinsiyet Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Alt Boyutuna Göre Meta Analize Dâhil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Dağılımı Histogram Grafiği</i>	143
Şekil 4.6: <i>Cinsiyetin Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Alt Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüklerinin Normal Dağılım Q-Q Grafiği-1</i>	144
Şekil 4.7: <i>Cinsiyetin Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Alt Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüklerinin Normal Dağılım Q-Q Grafiği-2</i>	145
Şekil 4.8: <i>Medeni Durumun Duygusal Tükenmişlik Alt Boyutuna Göre Meta Analize Dâhil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Dağılımı Histogram Grafiği</i>	157
Şekil 4.9: <i>Medeni Durumun Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüklerinin Normal Dağılım Q-Q Grafiği</i>	158
Şekil 4.10: <i>Medeni Durum Değişkeninin Duyarsızlaşma Alt Boyutuna Göre Meta Analize Dâhil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Dağılımı Histogram Grafiği</i>	170
Şekil 4.11: <i>Medeni Durumun Duyarsızlaşma Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüklerinin Normal Dağılım Q-Q Grafiği</i>	171

- Şekil 4.12: *Medeni Durumun Kişisel Başarısızlık Alt Boyutuna Göre Meta Analize Dâhil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Dağılımı Histogram Grafiği*.....183
- Şekil 4.13: *Medeni Durumun Kişisel Başarısızlık Alt Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüklerinin Normal Dağılım Q-Q Grafiği*.....184
- Şekil 4.14: *Kurum Türü Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Alt Boyutuna Göre Meta Analize Dâhil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Dağılımı Histogram Grafiği*.....195
- Şekil 4.15: *Kurum Türü Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Alt Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüklerinin Normal Dağılım Q-Q Grafiği*..196
- Şekil 4.16: *Kurum Türü Değişkeninin Duyarsızlaşma Alt Boyutuna Göre Meta Analize Dâhil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Dağılımı Histogram Grafiği*.....207
- Şekil 4.17: *Kurum Türünün Duyarsızlaşma Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüklerinin Normal Dağılım Q-Q Grafiği*.....208
- Şekil 4.18: *Kurum Türü Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Alt Boyutuna Göre Meta Analize Dâhil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Dağılımı Histogram Grafiği*.....218
- Şekil 4.19: *Kurum Türü Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Alt Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüklerinin Normal Dağılım Q-Q Grafiği*.....219

KISALTMALAR LİSTESİ

DT= Duygusal Tükenmişlik

D= Duyarsızlaşma

KB= Kişisel Başarısızlık

MTÖ= Maslach Tükenmişlik Ölçeği

BÖLÜM I

1.1.Giriş

Bu bölümde araştırmaya konu olan problem durumu açıklanmış, problem, alt problemler ve problem cümlesi verilmiş, problemin önemi açıklanmış ve araştırmanın varsayımları, sınırlılıkları ve tanımları verilmiştir.

1.2. Problem Durumu

Sosyal yaşamı kolaylaştıran, düzenleyen, yöneten, kendine has yapısı, işleyişi, özellikleri olan eğitim toplum için vazgeçilemez bir sistemdir. İnsanlığın var oluşundan bu yana çeşitli şekillerde ve özelliklerde vardır ve daha iyi sonuç alabilmek için üzerinde sürekli çalışmalar yapılmaktadır (Özipek-Karabıyık,2006).

Eğitim, pek çok düşünür ve eğitimci tarafından değişik biçimlerde tanımlanmıştır. Bunlardan bir kaçı şöyledir:

Ertürk'e (1972) göre eğitim; bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir.

Demirel'e (2007) göre eğitim, bireyde kendi yaşantısı ve kasıtlı kültürleme yoluyla istenilen davranış değişikliği meydana getirme sürecidir. Sönmez (2009) ise eğitimi; fiziksel uyarımlar sonucu, beyinde istendik biyo-kimyasal değişiklikler oluşturma süreci şeklinde tanımlamıştır.

Bireyin yaşantısında önemli bir etkiye sahip olan eğitimin vazgeçilmez unsuru ise öğretmenlerdir. Öğretmen, Türk Milli Eğitimin amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak kişide istenilen davranış değişikliği meydana getirme sürecini organize eden özel bir ihtisas mesleğidir. Bireyin bir nevi geleceğinin şekillendiren öğretmenleri, geleceğin mimarları olarak tanımlayabiliriz.

Öğretme öğrenme sürecinde öğretmen tutumlarının önemli bir faktör olması nedeniyle öğrencilerde yüksek tutum ve başarı oluşturabilmek için, öğretmenin eğitim bilimleri alanında geliştirilen kuram, ilke, yöntem ve tekniklere sahip olmasının yanında ruhen ve bedenen sağlıklı olmasını gerekli kılmaktadır. Öğretmenlerin ruh sağlığını yakından etkileyen ve üzerinde çok durulan etkenlerden birisi de tükenmişlik düzeyleridir (Yungul, 2006).

1970’li yıllarda ilk kez tanımlanan Tükenmişlik (Burnout) olgusu, sosyal bir problem olarak öneminin anlaşılmasıyla birlikte; araştırmacılar tarafından ilgi duyulan bir çalışma konusu olmuştur. En yalın haliyle ruhsal ve fiziksel açıdan enerjinin tükenişi olarak tanımlanabilen tükenmişliğin, çalışma ortamıyla bireyin etkileşiminin bir sonucu olduğu varsayımına yönelik gerçekleştirilen çalışmalar; olgunun hem birey hem de örgütler açısından olumsuz etkilerini gözler önüne sermesi ve tükenmişlik kaynaklı olumsuzlukları azaltabilecek koşulların belirlenmesi adına oldukça önemlidir (Budak ve Sürgevil, 2005).

Tükenmişlik Kavramı, ilk kez Freudenberger (1974)’ in “Journal of Social Issues” dergisinde yayınlanan makalesi ile literatüre girdiği görülmektedir. Freudenberger’ e göre tükenmişlik; enerji ve güç kaynaklarında aşırı isteklerde bulunulması sonucunda yaşanan başarısızlık, aşınma ve bitkinlik duygularının toplamıdır (Freudenberger, 1974).

Maslach ve Jackson ise (1981) tükenmişliği, insanlarla yüz yüze etkileşimde bulunmayı gerektiren mesleklerde çalışanlarda görülen fiziksel bitkinlik, uzun süren yorgunluk, çaresizlik ve umutsuzluk, olumsuz benlik kavramı, işe yaramama hissi ve diğer insanlara karşı olumsuz tutumları içine alan fiziksel, duygusal ve zihinsel boyutlu bir durum olarak tanımlamışlardır. Maslach ve Jackson (1981), tükenmişliğin en çok

kabul gören modelini geliştirmiş ve tükenmişliği duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık olarak üç alt boyuta ayırmıştır.

Özdemir (2008), tükenmişliği insan yaşamının kalitesini düşüren, iş verimini düşmesi nedeniyle iş yaşamını olumsuz etkileyen bir sendrom olarak tanımlamış ve tükenmişliğin özellikle insanlarla yüz yüze çalışılan mesleklerde yaşandığını ifade etmiştir.

Eğitim ve psikoloji literatüründe öğretmen stresi ile ilgili kavramlar 40 yıldır yer almasına karşın 1933 ‘den beri konunun ‘öğretmen anksiyetesi’, ‘öğretmen morali’, ‘öğretmen problemleri’ ve son zamanlarda daha çok kullanılan ‘öğretmen tükenmişliği’ olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Öğretmenlikte süregelen problem alanları yedi kategoride ele alınmaktadır. Bunlar (Turk, Meeks, Turk, 1982; akt. Tümkaya, 1996):

- a) Okulun içinde bulunduğu koşulların yetersizliği
- b) Olumsuz öğrenci davranışları
- c) Çalışma koşullarının yetersizliği
- d) Öğretmenliğe karşı kişisel ilgi
- e) Aileler ile ilişkiler
- f) Zaman baskısı
- g) Eğitim yetersizliği

Tükenmişlik sendromu, yalnızca tükenmişlik yaşayanı değil, hizmet alan bireyi, çalışma arkadaşlarını, çalışılan kurumun işleyişini ve toplumu etkilemektedir. Bu yüzden öğretmenlik mesleği söz konusu olduğunda tükenmişlik kişisel bir sorun olmaktan çıkıp toplumsal bir soruna dönüşmektedir (Oruç, 2007). Ayrıca, tükenmişlik yaşayan bir öğretmenden en fazla etkilenecek olan muhakkak ki öğrenciler olacaktır. Öğretmen işinde verimsiz olduğú takdirde öğrencide hedeflenen davranışları

kazandıramayacak ve başarısız bir eğitim öğretim süreci yaşanacaktır. Unutmamak gerekir ki hiçbir insan kaybedilmemelidir. Bu yüzden öğretmenlerde meydana gelecek olan tükenmişlik önceden tespit edilmeli ve önlem alınmalıdır.

Özellikle 2000’li yıllardan sonra öğretmen tükenmişliği üzerine ülkemizde pek çok çalışma yapıldığı görülmektedir. Literatür incelendiğinde birçok araştırmacı öğretmenler üzerinde tükenmişlik araştırmaları yapmış ve değişik sonuçlara varmışlardır. Farklı araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalarda aynı değişkenin farklı şekillerde tükenmişlik üzerine etki ettiği tespit edilmiştir. İşte bu kapsamda araştırmamız önemi ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada, ülkemizde yürütülen öğretmenlerin tükenmişlik seviyeleri konusunda genel bir görüş elde etmek amacıyla meta-analitik bir literatür tarama çalışması yürütülmüştür. Meta-analiz yöntemi, diğer literatür tarama yöntemlerinden farklı olarak, öznel yorumlamalardan çok, sayısal verilere, standart ölçütlere ve istatistiksel yöntemlere ağırlık vermesiyle daha nesnel bir literatür tarama yöntemi olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle bu çalışmada bir literatür tarama yöntemi olan, meta-analiz yöntemi tercih edilmiştir.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, meta-analiz yöntemi kullanarak, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini cinsiyet, medeni durum ve kurum türü değişkenlere göre incelemektir.

1.4. Alt Amaçlar

1. Öğretmenlerin tükenmişlikleri, tükenmişlik alt boyutlarında

- Cinsiyete,
- Medeni duruma,
- Çalışılan kurum türüne,

göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

1.5. Araştırmanın Önemi

Öğretmen tükenmişliğinin sonucunda oluşan sorunlar, sadece öğretmeni ilgilendirmemekte, tükenmişlik öğretmenle beraber hizmet verdiği öğrencilere, iş arkadaşlarına, velilere ve öğretmenin kendi ailesine kadar uzanacak ve onları da olumsuz yönde etkileyecektir. Öğretmenin mesleki tükenmişliği yaşamasının, öğretmenin kişisel sağlığını etkileyeceği gibi ve öğrenciye sunulan hizmetin kalitesini düşürecek, eğitim sisteminde hedeflenen davranışları ve davranış değişikliklerini gerçekleştirme de olumsuz ve zayıflatıcı bir etkisi olacaktır. Birçok gelişmiş ülkede yetişmiş öğretmen kaynağı mesleği bırakırken ülkemizde işsizlik sıkıntısı yüzünden öğretmenler işlerinden ayrılamamaktadırlar ve tükenmişlik duygularıyla beraber yaşamaktadırlar. Öğretmenlerde tükenmişlik yöneticilerin ve eğitim alanındaki uzmanların en önemli ilgi alanlardan biri olmalıdır. Tükenmişliğe sebep olan etkenlerin iyileştirilmesi ancak öğretmenler üzerinde yapılan tükenmişlik düzeylerini belirleyen araştırmalar ile mümkün olabilir. Bu araştırmanın; ilköğretim ve ortaöğretim öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri ve sebeplerini sunarak tükenmişliği önleyici tedbirler alınması açısından ilgilileri bilgilendireceği, öğretmenin başarısını arttıracak tedbirler alınmasına yardımcı olacağı, bu sayede eğitimde kaliteyi artırma çalışmalarına katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Ayrıca, bu araştırmanın yöntemi olan meta-analitik literatür tarama yöntemi Türkiye’de tıp alanında kullanılmakla birlikte, diğer alanlarda henüz yaygınlaşmamıştır. Özellikle, eğitim alanında çok yaygın olarak kullanılmamaktadır. Bunun nedenlerinden biri de başlangıç için şablon olarak kullanılacak örnek çalışmaların yeteri kadar bulunmamasıdır.

Bu çalışmada kullanılan meta-analiz yönteminin, eğitim biliminin diğer alanlarında meta-analiz çalışması yapmayı düşünen araştırmacılara yardımcı olacağı ve meta-analiz çalışmalarının yaygınlaşmasına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

1.6. Sayıtlılar

- Bu meta-analiz çalışması, taramaya dahil edilecek olan araştırmaların deneysel araştırma kurallarına uygun şekilde yapıldığını kabul eder.
- Meta-Analiz, bir araya getirilecek olan çalışmaların, yöntemsel kalitesine güvenmek zorundadır.

1.7.Sınırlılıklar

- Bu çalışma Meta-analiz tarama yönteminin genel sınırlılıkları ile sınırlıdır.
- Bu Araştırma, “meta-analiz çalışmasına dahil edilecek araştırmaların seçilme ölçütlerinde belirtilen nitelikleri taşıyan araştırmalar ile sınırlıdır.
- Nitel çalışmalar ve vaka araştırmaları araştırma kapsamı dışında yer alır.
- Araştırmaya dahil edilecek çalışmalar Türkçe ve İngilizce olarak yayınlanmış raporlardan derlenecektir.

1.8. Tanımlar

Bu çalışmada kullanılan bazı kavramlar aşağıdaki anlamlarda kullanılmıştır.

Tükenmişlik: Enerji ve güç kaynaklarda aşırı isteklerde bulunulması sonucunda yaşanan başarısızlık, aşınma ve bitkinlik duygularının toplamıdır.

Duygusal Tükenmişlik(DT): Çalışanların yorgunluk ve duygusal yönden kendilerini yıpranmış hissetmelerindeki artış, enerji kaybı, halsizlik, aşırı yorgunluk durumlarını, isteksizliği ifade eder (Özipek-Karabıyık, 2006).

Duyarsızlaşma (DU): Duyarsızlaşma; kişinin hizmet verdiği kişi veya örgüte karşı, duygudan yoksun biçimde tutum ve davranışlar sergilemesi durumudur.

Kişisel Başarısızlık(KB): Bireyin kendisini yaptığı işte yetersiz, verimsiz ve başarısız olarak algılamasıdır.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde tükenmişlik kavramı ele alınmıştır.

2.1. Tükenmişlik Kavramı

Son yıllarda teknoloji, bilişim ve sosyal alanlarda meydana gelen köklü değişimler, bireyin günlük yaşamını ve çalışma yaşamını etkilemekte, birçok problem durumuyla karşı karşıya kalmasına neden olmakta ve kişisel, sosyal ve mesleki açıdan çağımızın önemli fenomenlerinden biri olan tükenmişlik durumuyla karşı karşıya gelmesine neden olmaktadır (Çapri, 2006). Tükenmişlik olarak nitelendirilen bu fenomen, 1970’li yıllarda Amerika’da özellikle insanlara hizmet verilen alanlarda çalışanlarda görülmeye başlanmıştır (Gündüz, 2005).

“İngilizcede “job burnout” ya da “staff bornout” olarak tanımlanan kavram Türkçede “tükenmişlik-tükeniş sendromu-mesleki tükenmişlik” kavramları ile ifade edilmektedir” (Arı ve Bal, 2008, s.131). Tükenmişliğin sözlük anlamı bitkinlik, kaybetme, aşırı enerji, güç ve kaynak kullanımından dolayı oluşan tükenme durumudur.

Araştırmacılar tükenmişliğin psikolojik bir olgu olduğu konusunda bir fikir birliğine vardıkları ancak tükenmişliği tanımlama konusunda ortak bir görüşe varamadıkları görülmektedir. 1970’li yılların ortalarına kadar tükenmişlik konusunda sistemli çalışmalar yapılmamasına karşın 1970’li yılların ortaları ve özellikle 1980’li yıllarda tükenmişlik ile ilgili birçok araştırma yapıldığı ve tükenmişlik kavramının daha net bir şekilde tanımlandığı görülmektedir. Çalışanların işe ilişkin tutumlarını, motivasyonunu ve dolayısı ile meslek gruplarını etkilediği için özellikle son yirmi yılda tükenmişlikle ilgili çok sayıda araştırma yapılmıştır

Literatür incelendiğinde tükenmişlik kavramı ilk olarak 1974 yılında Freudenberger tarafından tanımlandığı görülmektedir. Freudenberger'e (1974) göre tükenmişlik; enerji ve güç kaynaklarda aşırı isteklerde bulunulması sonucunda yaşanan başarısızlık, aşınma ve bitkinlik duygularının toplamıdır (Freudenberger, 1974). Diğer araştırmacılar tükenmişliği; çalışanların, çalıştıkları insanlara karşı ilgilerini kaybetme (Maslach, 1976; Maslach ve Jackson, 1981; Seidman ve Zager, 1987) ve işten psikolojik olarak uzaklaşma hali (Cherniss, 1980b) olarak tanımlamışlardır (Babaoğlu, 2006).

Tükenmişlik, birçok araştırmacı tarafından değişik biçimlerde tanımlanmıştır. Bunlardan bir kaç şöyledir:

Tükenmişliği etkilere karşı gösterilen bir tepki olarak ele alan Cherniss (1980), iş görenin aşırı strese ve işindeki doyumsuzluğa işten soğuma biçiminde gösterdiği bir tepki şeklinde tanımlamıştır. Bu durumun temel nedeni olarak da aşırı bağlanmayı göstermiştir (Akçamete, Kaner ve Sucuoğlu, 2001).

Cardinell (1981) ise tükenmişliği, insanın hayatında ortaya çıkan ciddi bir rahatsızlık belirtisi; orta yaş krizi olarak tanımlamıştır. Alanda yapılan çok sayıda araştırmanın, birçok insanın otuz beş- elli yaşlar arasında yaşamak zorunda olduğu, kariyer, statü kazanma isteği başta olmak üzere, sosyal içerikli bazı problemler nedeniyle bunalıma girdiğini ortaya koyduğunu söylemiştir.

Schwab (1986), tükenmişliği bireyin kendisini değil aynı zamanda bireyin çalıştığı organizasyonu da ilgilendiren, var olan güç ve kaynakların aşırı kullanılması ve enerji azalmasıyla birlikte karakterize edilen, her alanda çalışan iş görenlerin, verimliliklerini ve etkinliklerini etkileyen etmenlerden biri olan bir fenomen olarak tanımlamıştır (Cihan, 2011).

Pines (1993) ise tükenmişliği, öznel olarak yaşanan, duygusal taleplerin yoğun olduğu ortamlarda uzun süre çalışmaktan kaynaklanan, fiziksel yıpranma, çaresizlik, ümitsizlik duygusu, hayal kırıklığı, olumsuz bir benlik kavramının gelişmesi gibi belirtilerin eşlik ettiği bir durum olarak tanımlamaktadır (Altay, 2007).

Santinello tükenmişliği kişiler arası ilişkilerde mesafeyi, duyarsızlığı ve ilgisizliği içeren psikolojik bir sorun (Oruç, 2007) olarak tanımlarken Baysal (1995) tükenmişliği fiziksel rahatsızlıklarla ortaya çıkan, değişmeden kalan, işle ilgili stres durumlarından sonra gelişen fiziksel ve ruhsal enerji azalması olarak tanımlamıştır (Yalçın, 2011).

Dünya Sağlık Örgütü (1998) yayınladığı Dünya Sağlık Raporu'nda tükenmişliği; fazla çalışma ile ortaya çıkan bir aşırı duygusal yorgunluk ve bunun sonucunda iş ve sorumluluklarını yerine getirememe durumu olarak tanımlamıştır (Yalçın, 2011).

Lacoursiere (2001) tükenmişliği; genellikle iş stresi, bu stresle baş etme tarzı ve bu etkileşimin etkileriyle bireysel hassaslığın etkileşimi olarak düşünülen bir hastalık olarak tanımlamıştır.

İtıl (2007) tükenmişliği, işi gereği insanlarla çok sık yüz yüze ilişkiler kuran kişilerin uzun süreli bir yoğun stres yaşamaları sonucunda hissettiği duygusal boşluk hali ya da yaşam enerjisinin azaldığını hissettiği bir ruh hali olarak tanımlamıştır. İtıl'a (2007) göre; bireyin kişilik yapısı, beklenti düzeyi gibi kişisel nedenlerden ya da çalışma saatleri, iş yükü, aşırı zor ve yoğun iş ortamı gibi çevresel nedenlerden oluşan tükenmişliğin sonuçları tükenmişliğe maruz kalan bireyin sınırlarını aşarak kişinin ailesine, sosyal yaşantısına, hizmet sunduğu kişilere ve çalıştığı kuruma zarar verebileceğini belirtmiştir.

Güllüce (2006) ise; tükenmişlik kavramının özellikle insan kaynakları yönetimi açısından oldukça önemli olduğunu, yönetici ve çalışanların kişilikleri, sosyal hayatları ve iş tatminleri üzerinde yıkıcı etkilere neden olabileceğini ve gerekli tedbirlerin alınmaması halinde, örgüt ve çalışanların bünyesini kemiren bir hastalığa benzer sonuçlara yol açabileceğini belirtmiştir.

2.2. Tükenmişlik Kuramına İlişkin Görüşler

2.2.1. Maslach'ın Tükenmişlik Modeli

Tükenmişlikle ilgili günümüzde en yaygın kabul gören tanım, konuyla ilgili çalışan araştırmacılar arasında en önemli isim olarak anılan ve Maslach Tükenmişlik Envanterini geliştiren Christina Maslach'a aittir.

Maslach'a (1981) göre tükenmişlik; fiziksel ve psikolojik iç kaynakların, tutku haline gelmiş bir başarıma arzusu yüzünden çok çalışarak bitirilip tükenmesidir. Maslach tükenmişliği, yorucu ve problemlili insanlarla yoğun olarak ilgilenen çalışanların bu zor şartlara karşı gösterdiği zorlanma tepkisi olarak tanımlamıştır.

Maslach, tükenmişlik kavramını; duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarıya ilişkin duyguları kategorize eden üç ayrı boyutta ele almaktadır.

2.2.1.1. Duygusal Tükenme

Duygusal tükenmişlik; bireyde yorgunluk ve duygusal yönden kendilerini yıpranmış hissetmelerindeki artış, enerji kaybı, halsizlik, aşırı yorgunluk durumlarını ve isteksizliği ifade eder (Özipek-Karabıyık, 2006).

Maslach & Jackson (1981) duygusal tükenmişliği daha çok insanlarla yüz yüze ve yoğun bir şekilde ilişkide bulunan çalışanlarda görüldüğünü söylemektedir. Duygusal tükenme, tükenmişlik durumunun başlangıcı ve merkezidir. Aynı zamanda bu sendromun önemli bileşenidir. Duygusal yönden yoğun bir çalışma temposu içinde

bulunan birey, kendini zorlamakta ve diğer insanların duygusal talepleri karşısında ezilmektedir. Duygusal tükenme de işte bu duruma bir tepki olarak ortaya çıkmaktadır. Duygusal tükenme; çalışanların yorgunluk ve duygusal yönden kendilerini aşırı yıpranmış hissetmeleri gibi duygulardaki artış olarak tanımlanmaktadır. Farklı bir ifade ile duygusal tükenmişlik, yoğun iş temposu sonucu çalışanlarda yorgunluk ve duygusal yönden kendisini yıpranmış hissetmelerindeki artış, enerji kaybı, halsizlik, aşırı yorgunluk ve isteksizlik halinde kendini gösterecektir.

Bireyler, tükenmişlik sendromunu yaşayan diğer insanları veya kendilerini tanımlarken, daha çok duygusal tükenme hissi yaşadıklarını belirtmektedirler. Tükenmişliğin üç boyutu arasında en çok rapor edilen ve en çok analiz edilen boyut, duygusal tükenme boyutudur (Türe, 2008). Başaran'a (1999) göre tükenme, duygusal tükenmedeki artış ortaya çıktığı zaman görülmektedir. Çalışanların eskisi gibi kendilerini işe veremedikleri, hizmet götördükleri kişilerin sorumluluklarını yüklenemedikleri ve bu sorumluluktan kaçtıkları, gerginlik ve engellenme hissettikleri ve duyu kaynaklarının köreldiği durumlar olarak tanımlanmaktadır. En genel semptomu ise ertesi gün işe gitmeme isteği olarak belirtilmektedir.

Duygusal tükenme, kişide meydana gelen enerji eksikliği ve kişinin duygusal kaynaklarının bittiği hissine kapılmasıyla ortaya çıkar ve duygusal tükenmişlik yaşayan kişi, hizmet verdiği kişilere geçmişte olduğu kadar verici ve sorumlu davranmadığını düşünür. Gerginlik ve engellenmişlik duyguları ile yüklü olan birey için ertesi gün yeniden işe gitmek zorunluluğu büyük bir endişe kaynağıdır (Cortes ve Dougherty, 1993).

Duygusal tükenmişlik yaşayan birey kendini bir ertesi güne hazır hissetmeyecek, ertesi gün için yeterli enerjiyi ve motivasyonu kendinde görmeyecek ve işe gitme mecburiyeti birey için kabusu dönüşecektir.

2.2.1.2. Duyarsızlaşma(Depersonalization)

Duyarsızlaşma; kişinin bakım ve hizmet verdiklerine karşı, duygudan yoksun biçimde tutum ve davranışlar sergilemesini içermektedir. Bu tutum ve davranışlar katı, soğuk ve ilgisiz şekillerde kendini belli eder. Duygusal tükenme yaşayan kişi, kendisini diğer insanların sorunlarını çözmeye güçsüz ve yetersiz hissedince duyarsızlaşmayı bir kaçış yolu olarak kullanır. İnsanlarla olan ilişkilerini ise işi yapabilecek makul bir seviyeye indirir (Maslach ve Jackson, 1981).

Bu kaçış yolunu tercih eden birey hizmet verdiği kişilere ve hatta meslektaşlarına karşı uzaklaşmakta ve katı bir tutum sergilemektedir. Uzaklaşmanın artmasıyla birey diğerlerinin istek ve gereksinimlerini önemsiz görüp göz ardı edecektir. Bu yüzden Maslach tükenmişliğin en problemlili bileşenini duyarsızlaşma boyutu olarak görmektedir.

Birçok insanla çalışmanın yarattığı duygusal gerginlik hizmet sunulan kişileri, psikolojik olarak çekingenliğe ve insanlarla en alt düzeyde ilişki kurmaya itecektir. Hizmet sunan kişi yerindedir fakat yanında kimse yokmuş gibi davranır. İnsanlarla çok az göz göze gelir ve soruları mırıltı ile cevaplar. Bazı durumlarda insanlarla doğrudan ilişkili olmayan görevleri tercih eder (Örmen, 1993; akt. Vızlı, 2005).

Cordes ve Dougherty'e (1993) göre; duyarsızlaşma, çalışanların hizmet verdikleri kişileri birer insan olarak algılamaktansa, onlara birer nesne gibi davranmalarıyla kendini gösterir. Duyarsızlaşan çalışanlar, etkileşimde buldukları kişilere ve örgüte karşı mesafeli, umursamaz ve alaycı tavır takınabilirler. Küçültücü bir

dil kullanma, insanları kategorize etme, katı kurallara göre iş yapma ve başkalarından sürekli kötülük geleceğini sanma duyarsızlaşmanın diğer belirtileri arasındadır.

Tükenmişlik sendromuna yakalanmış kişi diğerleriyle arasında bir nevi duygusal tampon oluşturur. Fakat hem işi gereği insanlarla yoğun bağlantı içinde olup, hem de mesafe koymak kolay değildir. Bunlar arasında bir denge kurmaktansa çoğu insan iki zıt durumdan birisine kayarlar. Genelde “başı dertte” olan kişi, insanlarla arasında mesafe koymayı tercih ederler. Gelişen soğuk, ilgisiz, katı, hatta insani olmayan yapı tükenmişlik sendromunun ikinci ayağı olan duyarsızlaşmayı oluşturur. Dozu gittikçe artan bu negatif reaksiyon çeşitli şekilde ortaya çıkar. Kişi karşısındakine aşağılayıcı ve kaba davranabilir, onların rica ve taleplerini göz ardı edebilir veya gerekli yardımı sağlamada başarısız kalabilir. Kişi insanlar hakkında yanlış düşünceler geliştirir. Onlardan nefret eder. Böylece işi gereği karşılaştığı insanlara karşı duyarsızlaşır, onlara insan yerine sanki birer nesneymiş gibi davranır (Dursun, 2000).

Gökçakan ve Özer de (1999) duyarsızlaşmayı çalışanın hizmet verdiği (yüz yüze ilişki içinde olduğu) bireylere insancıl olmayan bir tutum sergileme durumu olarak görmektedir.

Öğretmenlerin öğrencilerinin hepsini aynı şekilde görerek onların bireysel özelliklerini yok sayması, öğrencilerinin ihtiyaç ve gereksinimlerini görmezden gelerek eğitim öğretim sürecini aynı kalıp içerisinde yürütmesi tükenmişliğin en problemlili boyutu olan duyarsızlaşmaya örnek olarak verilebilir.

Sonuç olarak duyarsızlaşma aslında bireyin yaşamış olduğu hayal kırıklığı ve psikolojik gerginlikten uzaklaşma durumudur. Bu durumda hizmet verdiği insanları birer nesne olarak algılayan kişi yaşamının merkezine kendi istek ve ihtiyaçlarını koyacaktır.

2.2.1.3. Düşük Kişisel Başarı Hissi

Maslach Modeli'nde öngörülen üçüncü tükenmişlik bileşeni, “başarı duygusunun azalması”dır. Başkaları hakkında geliştirdiği olumsuz düşünceler, bireyin kendisi için de olumsuz düşünceler geliştirmesine yol açar. Başkaları hakkında geliştirdiği bu olumsuz düşünce ve davranışları nedeniyle birey kendisini suçlu hisseder, kimse tarafından sevilmediği, muhatabıyla ilgilenmede yetersiz kaldığı ve işinde başarılı olmadığı duygusuna kapılır. Tüm yaşanan bu olumsuzlukların sonucunda birey kendisine olan saygısını kaybedebilir ve depresyona girebilir (Yıldırım, 1996).

Kişisel başarı kişinin işindeki yeterlik ve başarı duygularını tanımlar. Kişisel başarısızlık ise, kişinin kendisini işinde yetersiz ve başarısız olarak değerlendirmesini ifade eder. Bireylerin kendileriyle ilgili değerlendirmelerinin olumsuz bir nitelik kazanması biçiminde belirir. İşe ve iş gereği karşılaşılan kişilerle ilişkilere bağlı, başarı ve yeterlilik duygularında azalma görülür. İşinde ilerleme kaydetmediğini, gerilediğini düşünen bu tür kişiler kendilerini suçlu hisseder ve harcadıkları çabanın bir işe yaramayacağına inanırlar (Yungul, 2006).

“Kavramsal olarak, öz yeterlilik ve öğrenilmiş çaresizlik gibi olgularla ilişkili olduğu düşünülen kişisel başarı hissi, tükenmişliğin kişisel gelişme boyutunu temsil etmektedir. Düşük kişisel başarı hissi, tükenmişliğin bir parçasını oluşturmaktadır. Yetersizlik, başarısızlık duygusu, düşük moral, iş verimliliğinde azalma, düşük üretkenlik, kişiler arası anlaşmazlık, sorunlarla başa çıkmada yetersiz kalma gibi belirtilerle karakterize edilen düşük kişisel başarı duygusu; en yalın haliyle “kişinin kendisini olumsuz değerlendirme eğiliminde olması” nı ifade eder”(Maslach vd., 2001; akt. Arslan, 2007, s.43).

Düşük kişisel başarı hissi; depresyon, düşük moral, kişiler arası ilişkilerde geri çekilme, üretkenliğin azalması, baskılar ile baş edebilmede yetersizlik, başarısızlık duygusu, kişinin kendisine ve kişisel başarısına ilişkin olumsuz tutumlar olarak kendini gösterir (Özipek-Karabıyık, 2006) ve bunun sonucunda kişiler mesleki yeterlilikleri ve insanlarla ilişkilerinde bir azalma hissederler. Sıklıkla gerilediklerini veya yeterince ilerleyemediklerini düşünürler. Amirinden sürekli uyarı alan ve kendini su alan ve batmak üzere olan bir kayık gibi hisseden kişi bu ögenin semptomlarını taşır (Yücel, 2006).

İdealist bir şekilde işe başlayan bir öğretmenin zaman geçtikçe ideallerini çeşitli nedenlerle gerçekleştirememesi durumunda kendisini başarısız olarak nitelendirecek ve böylece yeni başarı elde etme çabasından uzak duracaktır. Öğrencilerine karşı yetersiz olduğuna dair bir duygu geliştirecektir. Bu durum tükenmişliğin bu boyutuna örnek gösterilebilir.

Maslach, Tükenmişlik olgusunu üç bileşenli sendrom olarak kavramlaştırmış ve üç düzeyde ifade etmiştir (Çam, 1991). Bunlar;

1. Fiziksel yorgunluk ve bitkinlik hissi,
2. İş ve hizmet verilenlerden soğuma,
3. Kendi kendinden şüphelenmeye varan ruhsal yorgunluk.

2.2.2. Perlman ve Hartman'ın Tükenmişlik Modeli

Perlman ve Hartman kendilerine gelene kadarki süreçte yapılmış olan tanımlamaların bir sentezi ve içerik analizini temel alarak bir tükenmişlik kavramı oluşturmaya çalışmışlardır. Buna göre tükenmişlik “kronik duygusal strese verilen ve üç bileşenden oluşan bir yanıttır. Perlman ve Hartman (1982)’in modeli, kişisel değişkenler ve bireyin çevresini yorumlayan bilişsel/algısal bir odağa sahiptir (Urfalı-Aksoy, 2007).

Bu modele göre, tükenmenin üç boyutu, stresin üç temel semptom kategorisini yansıtmaktadır (Başören, 2005). Bunlar:

1. Fiziksel semptomlar üzerinde odaklaşan fizyolojik boyut (fiziksel tükenme),
2. Tutum ve duygular üzerinde odaklaşan duygusal-bilişsel boyut (duygusal tükenme),
3. Semptom atik davranışlar üzerinde odaklaşan davranışsal boyuttur (duyarsızlaşma ve düşük iş verimi).

House ve Wells (1978), Beehr ve Newman (1978) ile Matteson ve Ivancevich (1979) isimli araştırmacıların düşünce sistemleri temel alınarak oluşturulan bu model, bireylerin çevresel ve kişisel değişkenlerini ele alan bilişsel/algısal bir modeldir. Oldukça geniş ve neredeyse tükenmişlik araştırmalarında ele alınan bütün değişkenleri kapsayan bu modele göre; bireyin özellikleri, iş çevresi ve sosyal çevresi, tükenmişlikle başa çıkma konusunda oldukça etkilidir (Sılığ, 2003).

Pearlman ve Hartman (1982)'ın tükenmişlik modelinde durumun strese götürme derecesi, algılanan stres düzeyi, strese verilen tepki ve strese verilen tepkinin sonucu olmak üzere dört aşama bulunmaktadır (Urfalı-Aksoy, 2007).

1- Durumun strese götürme derecesi: Bu hangi durumun strese yol açtığını gösteren bir aşamadır. Strese neden olan iki büyük durum mevcuttur; birincisi bireyin beceri ve yetenekleridir; bunlar algılanan ya da gerçek örgütsel istekleri karşılamakta yeterli olmayabilir. İkincisi bireyin işi; kendi beklentilerini, ihtiyaçlarını ve değerlerini karşılamayabilir. Kısaca, stresin derecesini kişi ile örgüt değişkenleri arasındaki uyumsuzluğun derecesi belirlemektedir.

2- Algılana stres düzeyi: Strese yol açan birçok durum, kişinin kendini stres altında algılaması ile sonuçlanmaz. Birinci aşamadan ikinciye geçiş, rol ve örgüt

değişkenlerine, bireylerin kişiliklerine ve “geçmiş” (background) özelliklerine bağlıdır.

3- Strese verilen tepki: Bu aşama, strese yanıt olarak verilen üç ana tepki kategorisini içermektedir. Fizyolojik, bilişsel ve davranışsal belirtilerden hangisinin ortaya çıkacağını, kişisel ve örgütsel değişkenler belirlemektedir.

4- Strese verilen tepkinin sonucu: Bu aşamada tükenmişlik, kronik duygusal stresin yaşanması ile oluşur. Tükenmişliğin sonucunda, iş doyumunu ya da iş düzeyinde bir değişme olabilir. Psikolojik ve fizyolojik sağlık durumunda bir bozulma meydana gelebilir. Birey işi bırakabilir ya da işten atılabilir. Bir başka olasılık olarak da tükenmişliği yaşayabilir.

2.2.3. Meier Tükenmişlik Modeli

Meier’e (1983) göre tükenmişlik; bireyin işle ilgili olumlu pekiştirici beklentisinin çok düşük, ceza beklentilerinin çok yüksek olduğu; var olan pekiştiricileri kontrol edebilme yönündeki beklentilerinin ve pekiştiricileri kontrol edebilmek için gereken davranışları yapmayla ilgili kişisel yeterlilik beklentilerinin düşük olduğu, tekrarlayan iş yaşantıları sonucunda gelişen bir durumdur (Türe, 2008).

Hem bireysel hem de çevresel etkilerin bir fonksiyonu olan tükenmişlik tekrarlayan iş yaşantılarının sonucudur. İş yaşamı ile ilgili sonuçların kontrol edilebilir olmaması ve olumlu pekiştirici eksikliği, kişinin işinde az ödül almasına ve daha çok olumsuz pekiştirici almasına neden olmaktadır. Bu durum ise tükenmişliğin oluşmasında büyük bir etkidir.

Bu modelde, tükenmişlik iş deneyimlerinin tekrarı ile sonuçlanan durum olarak ele alınmış ve üç aşamada açıklanmıştır (Başören, 2005; Urfalı-Aksoy, 2007; Vızlı, 2005).

Bireyin;

- a. İşle ilgili olumlu pekiştireç davranışı beklentisinin düşük ve ceza beklentisinin yüksek olması,
- b. Var olan pekiştireçleri kontrol etme ile ilgili beklentisinin yüksek olması,
- c. Pekiştireçleri kontrol etmek için gerekli davranışları göstermede, kişisel yeterlik beklentisinin düşük olması.

Böyle düşük seviyelerde beklentisi olan bireyler sıklıkla korku ve anksiyete gibi olumsuz duyguları yaşamaktadırlar.

Bu modelin dört boyutu bulunmaktadır (Başören, 2005; Urfalı- Aksoy, 2007; Vızlı, 2005). Bunlar:

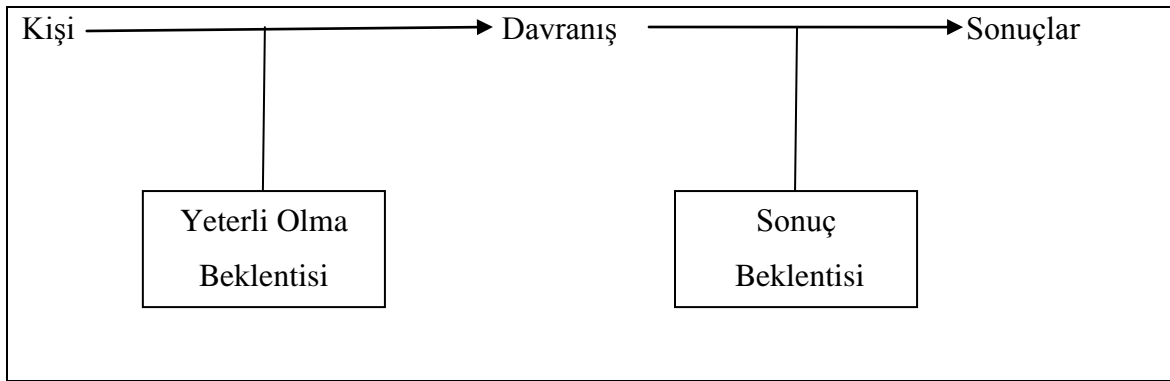
1-Pekiştirme Beklentileri (Reinforcement Expectancies): Pekiştirme beklentileri, belli iş yaşantılarının kişinin gizli ya da açık amaçlarını karşılayıp karşılayamayacağı ile ilgili beklentilerdir. İş yaşantısı sonuçları, bireyin atfettiği değer ve anlama göre bireyden bireye değişir. Şöyle ki, bir öğretmen sınıfta sürekli soru soran öğrencilerle çalışmak isterken diğer bir öğretmen sessizce dinleyen öğrencileri tercih edip bu şekilde doyum sağlayabilir. Her ikisi de bu şekilde işlerinden memnuniyet duyarken, tam tersi bir durum her ikisi içinde doyumsuzlukla sonuçlanabilir.

2- Sonuç Beklentileri (Outcome Expectancies): Sonuç beklentileri, belli sonuçlara yol açan davranışlar hakkındaki betimlemeler olarak tanımlanmaktadır. Pekiştirme beklentileri, belli sonuçların istenen amaçları karşılayıp karşılamadığını tanımlarken, sonuç beklentileri hangi davranışların o sonuçları elde etmede gerekli olduğunu tanımlamaktadır. Örneğin; bir öğretmen “öğrenciler bu konuyu öğrenemezler” şeklindeki beklentisini destekleyen yaşantıları nedeniyle bezginlik yaşayabilir.

3- Yeterli Olma Beklentileri (Self-Efficacy Expectancies): Yeterli olma, verimli davranışı yapmada kişisel yeterlik beklentisine işaret eder. Bandura (1977) yeterli olma beklentisi ve sonuç beklentileri arasındaki farka dikkat çekmiştir. Şekil- 2.1’de bu fark gösterilmiştir. Bu bilme (sonuç beklentisi) ve yapma (yeterlik beklentisi) arasındaki farktır. Yeterlik beklentisi, bireyin sonuçları üretmede gerekli davranışları başarılı bir şekilde yapma kabiliyetidir.

Şekil 2.1

Yeterli Olma Beklentisi

(T. Scott Meier, 1983; akt. Başören, 2005, s.8).

Örneğin öğretmen, öğrenciler materyali öğrenmediği için tükenmişlik yaşayabilir (sonuç beklentisi) ya da öğretmek için kişisel yeterlikten yoksun olduğunu hissedebilir (yeterlik beklentisi).

4- Bağlamsal İşleme Süreci (Contextual Processing): Bu süreç tükenmişlik modelinin en geniş kategorisidir; çünkü bu kategoride insanın beklentileri nasıl öğrendiği, sürdürdüğü ve değiştirdiği ile ilgili açıklama yapmaktadır. Bağlamsal işleme; insanın bağlamda bilgi işleme süreçlerine işaret etmektedir. Sosyal gruplar, örgütsel yapı, öğrenme tarzı ve kişisel inançlar buna örnek olarak gösterilebilir. Meier (1983)’e göre bu kavram Bandura’nın (1977) yeterli olma beklentilerini bilişsel süreçlere bağlamasıyla ilgilidir. Bandura’ya göre çevresel olaylarda yer alan yeterli olma bilgisi

birey tarafından bilişsel süreçlerden geçirilerek filtre edilir. Böylece iki ayrı kişinin yaşadığı benzer başarı deneyimi yeterli olmayı farklı etkiler, çünkü bireyler başarılarını farklı düşünmektedirler. Bandura (1977)'ya göre bilişsel süreçler, yeni davranış kalıplarının akılda tutulmasında ve kazanılmasında önemli rol oynamaktadır.

Meier'e göre tükenmişlik, hem bireysel, hem de çevresel etkilerin bir fonksiyonu duyuşsal yönü üzerinde durulduğunu, bu modelle tükenmişliğin bilişsel ve davranışsal yönlerine bir vurgulamanın yapılmasının amaçlandığını belirtmektedir. Ayrıca Meier tükenmişliğin bir döngü, bir stres süreci olduğunu ve ilerleyen psikolojik aşamaları kapsadığını ve zamanla geliştiğini vurgulamaktadır (Çavuşoğlu, 2007).

2.2.4. Suran ve Sheridan'ın Tükenmişlik Modeli

Gözlem ve deneyimlere bağlı olan bu model Ericson'un kişilik gelişimi kuramı temel alınarak açıklanmıştır. Erken ve orta yetişkinlik süresince gelişimsel açıdan benzer özellikler gösteren dört basamağın detaylı olarak incelenmesi konusunda girişimde bulunan modeldeki basamaklar şunlardır (Başören, 2008; Vıızlı, 2005):

1. Basamak; kimlik, rol
2. Basamak; yeterlilik, yetersizlik
3. Basamak; verimlilik, durgunluk
4. Basamak; yeniden oluşturma, hayal kırıklığı

Her bir basamak, tükenmişliğin oluşumunda etkili olan hayat tarzını içermektedir. Suran ve Sheridan (1985)'a göre tükenmişlik, her basamakta yaşanma ihtimali bulunan çatışmaların doyumsuz kalması ile ortaya çıkmaktadır (Urfalı-Aksoy, 2007).

2.2.4.1. Kimlik, Rol Karmaşası

Erikson (1968), kimlik kazanmayı kimliğe yönelik olumlu bir duyum olarak tanımlamakta ve psikososyal olarak, kişinin kendisini iyi hissetmesi ile açıklamaktadır. Başka bir anlatımla, kimliğini bulmuş kişinin kendisine, kendi bedenine, nerede olduğuna ve nereye gitmekte olduğuna ilişkin bir güven duygusu vardır ve buna bağlı olarak da kişi kendisini iyi hisseder (Erikson, 1968; akt. Türe, 2008).

Mesleki ve kişisel kimlik rolünün oluştuğu lise son ve üniversite ilk yılları psikolojik gelişim açısından kritik bir dönemdir. Kimliğini oluşturan ve rol karmaşasını çözen birey meslek seçiminde daha profesyonel olmakta ve hedeflerini daha sağlıklı belirleyebilmektedir. Ebeveyn aile ve yaşlılar, destek, yönlendirme ve kendine saygı konularında önemli kaynaklar oluşturmaktadır.

Bu dönemde temel sorun, ‘Nasıl bir profesyonel olacağım?’ sorusunu içermektedir. Bu sorunun yanıtı meslek seçimi yönüne ve meslek labirentinde bireye yol gösteren ilk duygulara dayanmaktadır. Mesleki gelişimin anlamlı bir şekilde tamamlanamaması, gelecekte bireyi rol karmaşası ile karşı karşıya bırakmaktadır. Kişinin gelişiminde eğitim gereksinimleri dengelenemediği zaman kişinin benliği kişisel ve mesleki bir bütün oluşturamamaktadır. Böylece bireylerin tükenmişlik tohumları atılmaktadır. Kimlik ,”Tüm benliğimle ben kimim?” sorusuna yanıt bulma sürecidir (Başören, 2008; Urfalı Aksoy, 2007).

Pines ve Arison’a göre (1988); yaptıkları işin tüm insanlığa fayda sağlayacağına ve kendi yaşamları için anlamlı olduğuna inanan genç insanlar; destekleyici bir çevrede çalıştıkları ölçüde, yüksek performans gösterecek ve böyle bir çalışma ortamı bireyin sahip olduğu motivasyonu da güçlendirecektir. Diğer yandan, mesleğe yeni başlamış birey; yoğun stresli ve engelleyici bir örgüt ortamıyla karşılaşırsa, başarısızlık

yaşayabilir ve sonuç tükenmişlik olabilir. Çünkü kariyerlerine yeni adım atmış bireyler için, başarılı olmak büyük önem taşırken, başarısızlık büyük hayal kırıklığı anlamına gelir. Bu noktada yaşanan tükenmişlik, bireyin işe ilişkin motivasyonunu da önemli ölçüde azaltır (Türe, 2008) şeklinde ifade etmişlerdir.

2.2.4.2. Yeterlilik, Yetersizlik

Profesyonelin kimlik süreci bireyin işindeki yeterlilik duygusunu elde etmesi ve kişisel-sosyal yaşamını etkili bir şekilde birleştirmesi ile tamamlanmaktadır. Bu süreçte aday becerilerini geliştirerek bağımsızlaşmaktadır (Başören, 2008).

Yirmili yaşların ortalarıyla otuzlu yaşların başlarında mesleki kimliğini geliştirmiş ve bu yönde kaygısı azalmış olan birey artık sahip olduğu işinin niteliğini sorgulamaya başlamıştır. Bu noktadan sonra önemli olan bireyin mesleği değil mesleğinde ne kadar iyi olduğudur. İşinde daha başarılı olabilmek için sahip olması gereken yetenekleri araştırmaya başlayan birey aynı zamanda kendisini statü olarak yakın olan bireylerle karşılaştırır. Karşılaştırmaların sonuçları olumsuz olduğunda, birey kişisel bir yetersizlik ve mesleki bir aşağılık duygusuna kapılabilir.

Bu aşamada, mesleki ilerlemenin yavaş olması ve her işin ardındaki rekabetin şiddetini arttırması nedeniyle; genç meslek insanına, örgütün mesleki beklentileri doğrultusundaki eğitimlerin bir parçası olarak danışmanlık verilmesi gerekmektedir. Belirsiz kariyer olasılıklarıyla çalışan genç meslek insanı, tükenmişlik riski altındadır. Yeterlilik ise; kişinin yapmayı seçtiği işte, işini yaparken kendisini değerli hissetmeyi öğrenmesi süreci (Türe, 2008) olarak tanımlanabilir.

2.2.4.3. Verimlilik, Durgunluk

30'lu yaşlar ile başlayan ve 30'lu yaşların sonlarına kadar süren bu süreçte çıkraklığın tamamlanmasıyla, profesyonel birey sistemden özgür hale gelmiş ve meslek

süreci başlamıştır. İlk kararlar yer ve tarz belirlemeyi içermektedir. Özel ilgi eğilim ve kabiliyetler açık hale gelmektedir. Beceriler özelleşmeye başlamakta ve bir tanesi özel kabiliyet ve ilgi için belirgin hale gelmektedir. Bu noktada profesyonel birey ilk defa kariyerinin amacını sorgulamaktadır. Bu durum evlilik ve çocuk sahibi olmayı erteleyen bireyler için daha zor bir zamandır. Kariyer ve kişisel bir mutluluk ilişkisi incelenir ve belki sorumluluğu seçme ihtiyacı ortaya çıkabilir. Bu durum çocuk sahibi olmak isteyip kariyerine de ara verme çatışması yaşayan kadınlar için daha zordur (Başören, 2005).

Kişinin verimli olduğu ve işine yoğunlaştığı bu dönemde kişinin yaşamını ve yeteneklerini bütünleştirmiş olması hissi, bireyin enerjisini verimli çalışmaya harcamasını ve kişinin yaratıcı bir yaşam tarzı edinmesini sağlar. Kişi bir anlamda yaşamını rayına oturtmuştur. Özel bir alanda araştırma yapmak ya da bu alanda bir ün kazanmak gibi bireyin kariyerinde izleyeceği yol ile amaçlarını bütünleştirici bir rol oynar. Ancak kişinin mesleğinde kendine has bir tarz ya da ilgi alanı geliştirmeyi başaramaması, bir amaçsızlık ve mesleki tıkanma hissiyle sonuçlanır. Eğer kişi, yeteneklerini ortaya çıkarabileceği özel bir ortam bulamazsa, daha önceki başarıları da oldukça boş ve önemsiz görülür. Yıllar mesleki açıdan bir ilerleme ya da herhangi bir başarı olmaksızın geçip gider ve ortada, genç meslektaşların çok daha hızlı ve daha başarılı bir şekilde ilerledikleri gerçeği de vardır (Türe, 2008).

Ayrıca bazı profesyoneller bu dönemde ego gelişimleriyle ilgili sorunlarını evlenerek ya da uzun süreli ilişkiler yaşayarak çözmeye çalışmakta fakat bu çözüm olamamaktadır. Çünkü kişinin içindeki yetersizlik duygusu onu hala rahatsız etmekte ve bu rahatsızlık ilişkilerin birçoğunun bitmesine neden olmaktadır. Tüm bunların sonucunda kişi artık ne yapacağını bilemez hale gelir ve kendisini değersiz olarak hisseder. Sonuç olarak bireyin kendisini yetersiz ve umutsuz olarak hissettiği duygular

tükenmişlik ile bağlantılıyken verimlilik ise, “ben kimim?” sorusunun bir uzantısı olarak, kişinin kendi yolunu oluşturması ve o yolda yürümeyi öğrenmesi süreci kapsamaktadır.

2.2.4.4. Yeniden Oluşturma, Hayal Kırıklığı

Orta ve ileri otuzlu yaşlardan, orta ve ileri kırklı yaşlara kadar geçen zaman bireyin erken seçimlerini sorguladığı bir dönemdir. Bireyin iş ile ilgili doyumsuzluğu olabilir. Bireyin yeteneklerini kullanmasından yıllar sonra sıkılma ve muhtemelen tükenmişlik ortaya çıkmaktadır. Stres, gerginlik ve yorgunluk bireyin hayatında baskın duruma geçmektedir (Başören, 2005). Klasik orta yaş krizinin yaşandığı bu dönemde incinme ya da ölüm korkuları ortaya çıkabilir. Aynı zamanda, kişinin çalışmalarının ve çabalarının ona mükemmel bir hayat getirmediği de tüm gerçekliğiyle ortadadır (Türe, 2008). Orta yaşta ortaya çıkan meslekle ilgili hayal kırıklığı duygusu, mesleğin amaçlarını yeniden tanımlayıp, başarı gereksinimlerini yeniden değerlendirmede, olumlu bir uyarıcı rolü de oynamış olabilir (Başören, 2005). Kişi bu dönemde; kırgınlık, küskünlük ve engellenme duyguları içinde ruhsal dengesini yitirebilir. Alkole düşkünlük, işi bırakma, yönetsel kariyerini tehlikeye sokma gibi davranışlar göstererek geçmişteki kişiliğinin tam tersi bir kişiliğe bürünebilir (Budak ve Budak, 2004).

Yeniden oluşturma; bireyin, özel ve mesleki yaşamında, olmak istediği kişi olması için, yeni bir neden keşfetmesi sürecidir. Kişinin yaşamında yeni bir neden oluşturamaması veya oluşturma isteğinden mahrum olması kişinin ya mesleğinden tamamen uzaklaşmasıyla ya da tümüyle bir hayal kırıklığı içerisine girerek tükenmişlik sendromunu yaşamasıyla sonuçlanır.

Bu sendromun çözümü; bireyin işine ve mesleki faaliyetlere daha az zaman ve enerji harcaması ve eşine, ailesine, hobilerine, eğlence gibi aktivitelere daha çok bağlılık göstermesi ya da kariyer değişikliği gibi kararları içerebilir.

Vızlı (2008), bu kuramda elli yaşa kadar olan tükenme durumu ele alındığını, tükenmenin daha ileri yaşlarda da ortaya çıkabileceği belirtilmiştir. Ancak, bu durumun basamak olarak incelenmediğini belirtmiştir.

2.2.5. Edelwich ve Brodsky Tükenmişlik Modeli

Edelwich ve Brodsky (1980)'e göre tükenmişlik, idealizm, enerji ve amaç yitimi olarak tanımlanmış ve yardım edici mesleklerde çalışan iş görenlerde, iş koşullarının bir sonucu olarak ortaya çıktığını ileri sürülmüştür. Tükenmişliğe yol açan iş koşulları ise şunlardır (Yıldırım, 1996):

- Çok fazla kişiye hizmet verme (muhatabın yoğunluğu),
- Çok az ücret,
- Çok uzun saatler çalışma,
- Hizmet verilen kimselerin iyilikbilmezliği,
- Yüksek ideallerle ulaşılabilen nokta arasındaki uçurum,
- Bürokratik ya da politik zorlamalardır.

Edelwich ve Brodsky (1980), alanda yaptıkları görüşme, gözlem ve edindikleri deneyimlere dayanarak, tükenmişliğin birbirini izleyen, belirlenebilir aşamalardan geçen bir süreç sonunda ortaya çıktığı sonucuna varmışlardır (Yıldırım, 1996).

Edelwich, tükenmişlik sendromunun aşama aşama geliştiğini ve dört aşamada çıktığını belirtmiştir (Bayramoğlu, 2008).

- 1- İdealist coşku ve hayal kırıklığı
- 2- Durgunlaşma

3- Engellenme

4- Apati (duygusuzlaşma, ilgisizleşme)dir.

2.2.5.1. İdealist Coşku ve Hayal Kırıklığı

İşe yeni başlayan birey umutlu ve enerjiktir, mesleki ideallere ve gerçekçi olmayan beklentilere sahiptir. Ancak iş ortamındaki önyargı, uygulama sorunları, sık eleştirilme, kendine ve yaşamın diğer alanlarına zaman ve enerji ayıramama gibi nedenler, bireyde sorun yaratmaya başlar. Bu süreçte her ne kadar uyum sağlama çabası görülmekte ise de, bunlarla baş edememe sonucunda birey yavaş yavaş tükenmişliğin durgunluk düzeyine girmeye başlar. Bu dönem bu koşulların varlığında, çalışmaya başladıktan yaklaşık bir yıl sonra ortaya çıkar (Işık, 2005).

2.2.5.2. Durgunluk Dönemi:

Kişinin ilk aşamadaki gerçekleştirdiği enerji düzeyi düşmeye başlar, bununla birlikte motivasyonda da azalma görülür. İşle ilgili beklentilerinde hayal kırıklığı yaşadığı görülür. Bu durum devam ettiğinden, çalışan kişi işinden soğumaya başlar. Bu aşamada bireyin ilgisi iş dışındaki kavramlara kaymaya başlar. Daha fazla para kazanma, daha iyi yaşama, boş zamanları daha iyi değerlendirme gibi iş dışı kavramlara önem verilmeye başlanır (Sılığ, 2003).

2.2.5.3. Engellenme Dönemi:

Bu dönemde kişi, kendi kendine işin değeri ve anlamıyla ilgili sorular sormaya, işi sürdürüp sürdürmemeyi sorgulamaya başlar. İşin sınırlılıkları, yaptığı işin amaçlarını gerçekleştirmede tehdit edici olarak görülür. Zaman geçtikçe mesleğinin amaçlarını başarma çabalarının engellendiğini düşünür. Engellenme iki sebepten dolayı ortaya çıkmaktadır: Birinci sebep, çalışanın yani hizmet veren bireyin, hizmet alan kişilerin gereksinimlerini giderememesi ve bu nedenle engellenmişlik hissetmesidir. İkinci sebep

ise çalışan bireyin, sıklıkla hizmet verdiği kişilerin gereksinimlerini doyumak için, kendi gereksinimlerini gözden çıkarmasından dolayı engellenmişlik hissetmesidir. Bu dönemde çeşitli duygusal, davranışsal ve fiziksel sorunlar ortaya çıkmaya başlar. Bu dönem devam ettiği zaman da engellenmenin son aşamasına gelinir (Işık, 2005).

2.2.5.4. Apati Dönemi:

Bireyin, işinde sürekli engelleme yaşaması sonunda ortaya çıkan ve dördüncü aşama olan duyumsamazlık (apathy), engellenmeye karşı kullanılan doğal bir savunma mekanizmasıdır. Bu aşamada birey güvenli pozisyonunu korumaya yetecek, minimum ölçüde iş yapacak ve her türlü mücadeleden kaçınacaktır (Yıldırım, 1996).

2.2.6.Cherniss Modeli

Tükenmişlikle ilgili çalışmalarda bulunan bir diğer araştırmacı da Cary Cherniss olmuştur.

Cherniss tükenmişliği bir süreç olarak ele almış, tükenmişliği aşırı bağlılığın oluşturduğu bir rahatsızlık olarak görmüş ve kontrol edilemeyen stres durumlarına karşı bireyin geliştirdiği bir başa çıkma yöntemi olarak tanımlamıştır. Cherniss' in tükenmişliğe bakışı aynı zamanda; iş stresine bir yanıt olarak, motivasyonel, duygusal tutumsal ve davranışsal değişiklikleri sağlayan tüm bunların bileşkesine eşdeğer bir baskıdan söz etmektedir. Cherniss, tükenmişliğin geçici yorgunluk ve zorlanma ile toplumsallaşma ve işi bırakmaya neden olan tutumsal değişikliklerden farklı olduğunu belirtmiştir (Firth, 1986; akt. Vızlı, 2005). Cherniss'e göre tükenmişliğin ana kaynağı strestir. Stres ise, isteklerin kaynaklarını aşması sonucunda ortaya çıkmıştır.

Bu model, tükenmişliğin nedenlerini ortaya koymakla birlikte tükenmişlik karşısında verilen tepkileri ve tükenmişlikle nasıl başa çıkabileceğinin yollarını da ortaya koymaya çalışmıştır. Bu modele göre, ilk olarak isteklerini yerine getiremeyen ve

bu nedenle stres yaşayan birey bu stres kaynağını ortadan kaldırmaya çalışacak, stres kaynağını ortadan kaldırmaması durumunda ise ikinci bir adım olarak egzersiz, meditasyon gibi bir takım stresle başa çıkma yöntemlerine başvuracak ve bu şekilde rahatlamaya çalışacaktır. Eğer birey bu adımdan da başarılı olamazsa, en son olarak işiyle psikolojik olarak ilişkisini kesmeye çalışacaktır.

Cherniss'e göre yukarıda bahsettiğimiz beş adım ortaya çıktığında, bunlara paralel beş olası müdahale uygulanabilir. Ona göre ilk önemli müdahale iç kaynakları arttırmak amacıyla personeli geliştirmektir. Yeni işe başlayan personel için işe alıştırma programları ya da stres ve tükenmişlikle başa çıkma grup programları oluşturmak buna örnek verilebilir. İkinci olası müdahale, çalışanların iş yükünü azaltmak ya da çalışanlara serbest zaman tanımaktır. Üçüncü müdahale, yönetimin yönetim biçimini geliştirmesi ve personelin tüm zararlar hakkında bilgi sahibi olması süreçlerini kapsar. Yönetim bu müdahale ile çoğu kez personelinin zarara uğramasını engelleyebilir. Dördüncü müdahale ise örgütsel problem çözme yöntemlerini kapsar. Her iş yerinde problemler vardır ve olacaktır. Fakat strese ve tükenmişliğe karşı programlar oluşturan ve çalışanların problemlerini erken tespit eden işletmeler daha başarılı olmaktadır. Son olasılık örgütsel hedefler koymaktır. Kahn, Snoek, Rosenthal, Wolfe ve Quinn iş stresi ile ilgili yaptıkları çalışmalarda, iş yerinde stresin en sık rastlanan nedeninin, bireyin rol belirsizliği ve rol karmaşası olduğunu vurgulamışlardır (Sevinç, 2007).

“Cherniss’in tükenmişlik modelinde; iş yükü, müşteri ile yüz yüze ilişki, belirlenmemiş amaçlar, örgüt içi çatışma, olumsuz iş koşulları, destek ve danışmanlık eksikliği gibi örgütsel değişkenlerin, çalışanın kişiliği, evlilikten aldığı doyum, kariyer planları gibi kişilikle ilgili değişkenler ile etkileşim içinde olduğu ve tüm bu stres kaynaklarının zamanla tükenmişliğe neden olduğu belirtilmektedir”(Sılığ, 2003, s.12).

2.2.7. Venigna ve Spradley Modeli

Bu modelde tükenmişlik beş aşamada ortaya çıkan bir süreç olarak ele alınmaktadır. Balayı (honey moon) olarak adlandırdıkları ilk aşama Edewich ve Brodskyb modelinin ilk aşamasıyla benzerlik göstermektedir. Bu modele göre ilk aşama bireyin heves, heyecan ve enerjisinin yüksek seviyede bulunduğu bir aşamadır. Yakıt azalması (fuel shortage) olarak adlandırılan ikinci aşamada gözlenen özellikler birinci aşamanın tam tersidir. Bu aşamada iş verimliliğinde düşme, uyku sorunları, ilaç ve alkol kullanımında artış ve yorgunluk gibi şikâyetler ortaya çıkmaktadır (Pepe, 2008).

Fiziksel ve psikolojik belirtilerin kronikleşmeye başladığı dönem ise üçüncü dönemdir. Bu dönemde bireyde kronik hastalıklar, öfke ve depresyon görülmesi mümkündür. Dördüncü aşamada ise tükenme sendromu kriz haline dönüşmektedir. Bu aşamada belirtiler akut hale gelmeye ve tükenme bireyin zihinsel süreçlerini meşgul etmeye başlamıştır. Umutsuzluğun hakim duygu olduğu beşinci aşama ise çıkmaza girme (hitting the wall) olarak adlandırılmaktadır. Bu aşamada mesleki açıdan gerileme ve fiziksel ve psikolojik sağlığın neredeyse çıkmaza girmesiyle karakterize edilmektedir

2.2.8. Gaines ve Jermier'in Tükenmişlikle İlgili Görüşleri

Gaines ve Jermier'e göre tükenmişlik, sürecin odak noktasında yer almaktadır. Duygusal tükenmişlik, yorgunlukla benzer olmasına karşın devamlılık gösterdiğinden dolayı süreğen yorgunluk olarak adlandırılabilir. Bireyler tarafından bu süreğen yorgunluk normal olarak algılanmaktadır. Çalışan, kendini işin gereklerinin yerine getirilmesinde bireysel olarak yetersiz hissetmektedir (Demirbaş, 2006).

2.2.9. Pines Tükenmişlik Modeli

Bu modelde tükenmişlik, bireyleri duygusal anlamda sürekli olarak tüketen ortamların; bireyler üzerinde yol açtığı fiziksel, duygusal ve zihinsel bitkinlik durumu

olarak tanımlanmaktadır. Bu modele göre tükenmişliğin üç boyutundan biri olan fiziksel bitkinlik; enerji azalması, kronik yorgunluk ve güçsüzlük ile karakterize edilmektedir. Tükenmişliğin ikinci boyutu olan duygusal bitkinlik; çaresizlik, umutsuzluk, kapana kısılmış olma, aldanmışlık ve hayal kırıklığı gibi duyguları içermektedir. Modelin üçüncü boyutu olan zihinsel bitkinliğin nitelikleri; bireyin kendisine, yaptığı işe, diğer insanlara ve yaşama karşı olumsuz tutumlar sergilemesi şeklinde sıralanmaktadır (Pines ve Aronson, 1988; akt. Türe, 2008).

Pines (1988)'e göre, bireyi devamlı baskı altında tutan iş ortamı tükenmişliğin temel sebebidir. Yüksek düzeyde stresli bir iş çevresi, düşük düzeyde destek ve ödüllendirme, motivasyon düzeyi yüksek olan bireyleri, başarılı olabilecekleri iş ortamlarından veya fırsatlarından uzaklaştırmaktadır. Tek amacı başarı olan bireyler için ise tükenmişliğe neden olan başarısızlıklar, utanç verici ve yıkıcı olarak algılanırlar. Tükenmişlik ise kişinin motivasyon düzeyini her geçen gün azaltarak, işten ayrılmalara, hatta mesleği tamamen terk etmelere bile yol açabilir. (Yalçın, 2011).

Bunun yanı sıra Pines, iş ortamının bireyi tümüyle engellemediği gibi yeterince de güdülemediğini belirtmektedir. Bireysel özelliklerin bireyin tükenmişlik düzeyi ile ilintili olduğunu vurgulamaktadır (Demirbaş, 2005).

Bu modele göre stresin ve çatışma ortamının az olduğu örgütlerde çalışanlar başarılı olurken stres ve çatışma ortamının yoğun yaşandığı örgütlerde ise çalışanların tükenmişlik yaşamaları kaçınılmazdır.

2.2.10. Golembiewski Modeli

Bu modele göre şiddetli strese karşı ani bir patlama olarak ortaya çıkan tükenmişlik ıvegen ve süregen olarak incelenmiştir. Süregen tükenmişlik iş ortamından kaynaklanırken, ıvegen tükenmişlik daha çok sevilen kişinin ölümü gibi kişisel

travmalardan kaynaklanmaktadır. Modele göre tükenmişlikte, başlangıçta düşük olan duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve kişisel başarının ilerleyen aşamalarda yavaş yavaş arttığı görülmektedir. Sürengen tükenmişlikte ise, başlangıçta düşük olan duyarsızlaşma ve kişisel başarı iniş çıkışlar göstererek yükselmektedir. Bu durum zamanla duygusal tükenmişliğin artmasına neden olmaktadır (Demirbaş, 2005).

2.2.11. Leiter Modeli:

Model incelendiğinde tükenmişliğin odak noktası olan duygusal tükenmişlik üzerine kurulu olduğu görülmektedir. Çalışanlar, işte var olan stres kaynakları ve isteklere daha duyarlı olduğundan, öncelikle duygusal tükenmişliğin geliştiği varsayılmaktadır. Modele göre çalışanlar, tükenmişlik duygusuyla hizmet verdiği kişilere karşı duyarsızlaşma yoluyla sorunlarla baş etme yöntemini seçmektedirler. Duyarsızlaşma, çalışanların iş ortamındaki ilişkilerinde kişisel yeterliliklerini kaybetmelerine ve tükenmişlik durumuna neden olan başarı duygularının azalmasına neden olmaktadır (Demirbaş, 2005).

2.3. Tükenmişliğin Nedenleri

Tümekaya'ya (1996) göre tükenmenin nedenleri, insanın idealleriyle ilişkilidir. Tükenmiş kişi, bağlandığı bir yaşam tarzı ya da ilişkiden, beklediklerini elde edememesine bağlı bir yorgunluk ve hayal kırıklığı içinde bulunmaktadır. Eğer bireyin beklentileri gerçekten ulaşabileceğinden çok uzaksa ve kişi kendi kafasındaki bu amaca ısrarla ulaşmaya çalışıyorsa, huzursuzluk ve sıkıntı yolda demektir. Kişi içinde bir yerlerde yoğun çatışmalar yaşamaktadır. Bunun kaçınılmaz sonucu ise öz kaynakların, yaşam enerjisinin ve işlev görme yeteneğinin tükenmesidir.

Tükenmişlik yaşayan bireylerin çoğu, aslında belli bir amaca ulaşmak için çaba sarf etmiş ve bu amaca ulaşmak için önüne çıkan tüm zorlukları aşma konusunda sınırları zorlamış kişilerdir. Büyük umutlar ve hedeflerle iş yaşamına başlayan bu bireyler beklentilerine ulaşamamış idealist kişilerdir. Bireylerin tükenmelerinin nedenleri, insanların bu idealleriyle ilişkilidir.

Yöney'e (2004) göre tükenmişliğe neden olabilecek davranışlar (Özdemir, 2008):

- Abartılı genellemeler yapmak
- Uygunsuz neden-sonuç ilişkisi kurmak
- Esnek olmamak
- Olayları büyütme
- Başkasından çok şey beklemek
- Kendini küçümsemek
- Küçük parçaya odaklanıp, hata yapmak
- Olumsuzluklara hazırlıklı olmak
- Alınganlık yapmak

Tükenmişliğin ortaya çıkmasında etkili olan birincil değişkenleri saptamak amacıyla, Blase tükenmişliğin gelişim modelini test ederek, bu değişkenleri; zamanı iyi kullanamama kaygısı, kişisel kapasitesinin altında ya da üstünde olan ve böylece bireye uygun olmayan talepler, görevlerin uygun biçimde yerine getirilmesini güçleştiren örgütsel özellikler, kişisel gereksinimlerin karşılanmaması, değişiklikleri desteklemedeki yetersizlik ve olumsuz tepkiler yaratan stresler olarak açıklamaktadır (Sevinç, 2007).

Tükenme sendromu, akutun zıddı olarak, kronik strese bir tepki olarak görülür. Tükenmişlik gösteren birey problemleri ya hizmet alanının ya da kendisinin sebep olduğunu düşünür. Eğer kişi tepkisinin diğerlerince paylaşılmadığını görürse, bunu kendine özgü bir özellik olarak görmesi daha çok olasıdır. Bakım ve hizmetin sunumunda güçlükler ortaya çıktığında, idareci ve danışmanlar işe kendileri de karışacakları için, kurumun kendisinde kusur bulmaktan çok, kusuru işi yapamayan insanlarda görmeye yöneliktir (Tümkaya, 1996).

Yapılan araştırmalarda tükenmişliğin insanlarla yüz yüze iletişim içinde olan meslek dallarında daha çok rastlandığı görülmektedir. Tükenmişliğin nedenleri incelendiğinde birçok sebepten bahsedildiği görülürken bu sebeplerden bir kısmı kişisel nedenlerden, bir kısmı ise kişinin yaşadığı çevreden kaynaklandığını belirtmektedir.

2.3.1. Kişisel faktörler:

2.3.1.1 Demografik Özellikler:

Izgar (2001) demografik özellikleri; yaş, evlilik, aile statüsü, çocuk sayısı, eğitim, kendini işe adama, motivasyonlar, bireyin ego gücü ve kişilik, kişilik karakterinin özgün bir seyri olan dayanıklılık, yaşam olayları, hırs, rekabet vb. kişisel özelliklere sahip olması, deneyim, kendindeki değişimi fark edememiş, kendi kendisi için koyduğu sınırlar, kişisel yaşamdaki stresler gibi özellikler olarak sıralamıştır. Araştırmalar kişinin yaşı ile tükenme düzeyi arasında yakın bir ilişki olduğunu belirten Izgar gençlerde yaşlılara oranla daha fazla tükenme görüldüğü ifade etmiştir. Yine bekârlar da evlilere göre, çocuksuzlar çocuk sahibi olanlara göre, iş deneyimi birkaç yıl olanlarla hizmet süresi beş yıl ve daha fazla olanlara göre daha fazla tükenmişlik yaşadığını belirtmiştir.

2.3.1.2 Rol Çelişkisi

Öğretmenler, öğrencilerinin, velilerin ve yöneticilerin talepleri ile uğraşırken çok çelişki yaşarlar. Yönetimin uygun gördüğü davranış öğrenciler tarafından reddedilebilir ya da velilerin talepleri yönetim veya öğrencilerin taleplerinden farklı olabilir. Bu durumda öğretmen ikileme düşer ve ne yapacağını bilemeyebilir. Çelişkinin bir diğer nedeni de öğretmenin rollerinin çok olmasıyla bağıntılıdır. Örneğin; iyi bir ebeveyn, iyi bir eş olmayı da istemekte ama zamanı kısıtlı olduğundan bu isteğini yerine getirmekte zorlanmaktadır. Sonuç olarak zaman kısıtlılığı hissi ve gerilimi yaşamaktadır (Sparks ve Hammond, 1981).

2.3.1.3 Beklentiler

Izgar (2001), tükenmişliğin artmasında çalışanların meslekleri, çalıştıkları kurum ve kişisel yeterlilikleri ile ilgili gerçekçi olmayan, dolayısıyla karşılanması güç olan beklentileri önemli bir etken olarak görmektedir. Yapılan araştırma bulgularına bakıldığında, genç ve tecrübesiz elemanlarda yaşlı ve tecrübeli elemanlara göre daha çok tükenmişlik görülmektedir. Bu durum beklenti düzeylerinin farklılığı ile açıklanmaktadır

2.3.1.4 Güçsüzlük ve Sorumluluk Duygusu

Öğretmenler ders kitaplarının yazılması, eğitim materyallerinin yetersizliği gibi konulardan dolayı kendilerini güçsüz hissetmektedirler. Ayrıca sınıfların kalabalık oluşu, farklı yetenek ve düzeyde öğrencilere sahip olması, kitap yetersizliği, sınıfların havalandırma ve ısınma sorunları gibi problemlerde öğretmenleri umutsuzluğa sürüklemektedir. Günlük problemleri çözmede çaresizlik yaşayan öğretmenlerin bu çaresizliklerinin nedeni günlük sorunları çözmeye ilişkin eğitim almamış olmalarıdır (Sparks ve Hammond, 1981). Örneğin öğrenme güçlüğü yaşayan, uyum problemi olan,

şiddet meyilli ya da duygusal sorunu olan çocuklara nasıl davranacaklarını bilememekte ve bu problemi çözememesi de öğretmeni strese sokmaktadır.

2.3.1.5 İş doyumu ve Motivasyon

İş doyumu ile işe karşı tutum, işteki güdülenme, moral gibi kavramlar iç içe olup bu kavramlar bazen birbiri yerine kullanılmaktadır. İşe karşı tutum, işi ile ilgili özgül etkenlere karşı değişik bir biçimde tepki gösterme olup, iş doyum düzeyini belirleyecek bir faktördür. Moral; çalışanları örgütün amaçları için çalışmaya gönüllü kılan ve çalışmayı sürdürmesini sağlayan bir tutum olup gruba özgü ve geleceğe yöneliktir. Güdülenme; temel gereksinimlerden doğan, davranışa enerji ve yön veren güçleri kapsamaktadır. Başaran'a göre güdülenmenin son aşaması doyum olup birey yeterli doyuma ulaştığında gerilimden kurtulmakta, ulaşmadığında ya yeniden güdülenmekte ya da kaygı geliştirmektedir (Sever, 1997). Sonuç olarak bireyin yaşantısının önemli bir yerini kapsayan iş eğer bireyde doyumsuzluğa neden oluyorsa bireyin ruhsal ve fiziksel durumu olumsuz olarak etkilenecek ve tükenmişlik ortaya çıkabilecektir.

2.3.2 Çevresel faktörler:

2.3.2.1 İnsan ilişkileri:

Torun (1995), iş ortamında bulunan ve karşı karşıya gelinen insanlarla geçirilen zamanın uzaması, sık etkileşim kurulması, hizmet verilen kişi sayısının artması, yüz yüze ilişki kurulması ve hizmet verilen kişilerin ağır sorunları olması tükenmişlik düzeyini arttırdığını söylemektedir.

Alanda yapılan araştırmaların bulgularına göre, örgütlerde kişiler arası ilişkilerin sıklığı ve yoğunluğu arttıkça duygusal tükenme artmakta, azaldığı ölçüde de azalmaktadır. İnsan ilişkilerinin yoğunluğu azaldıkça insan ilişkilerinde gerilimde azalmakta, buna bağlı olarak tükenmişlik daha az yaşanmaktadır (Izgar, 2001).

Öğretmenler genellikle öğrenciler, veliler, meslektaşları ve yöneticileri tarafından dinlenilmediklerinden ve kendilerine saygı duyulmadığından yakınmaktadırlar. Ayrıca değişik kişiler ile karşılaşma ve yaşanan duygu yüklü sorunlar yanlış davranışlar sergilemelerine neden olmaktadır. Yoğun olarak problem ile karşılaşma ve çözüme, uzun süre konuşma hem fiziksel hem de ruhsal olarak iş gününün sonunda öğretmenleri bitkin düşürmektedir (Vızlı, 2005).

Tükenmişliğin ortaya çıkması ile ilgili çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Freudenberger ve Fisher tükenmişliğin kişilerin psiko-dinamik gelişmeleri ile bağlantılı olduğunu savunurken Etzion ve Pines (1996) yaptıkları çalışmada tükenmişliğin kültür farklılığından ortaya çıktığını ve kurum dinamikleri ile ilgili olduğunu ileri sürmektedir (Pedrabissi ve Santinello, 1993).

2.3.2.2 İzolasyon Duygusu

Öğretmenler iş gününün çoğunu sınıflarda geçirmekte meslektaşları ile iletişimleri sınırlı düzeyde kalmaktadır. Meslektaşlarıyla işe ilişkin konularda destekleyici ve yapıcı görüşmeler yapmaya pek fırsat bulamamakta sadece kısa aralarda yüzeysel olarak konuşabilmektedirler. Öğretmenlerin bu yalıtılmışlık duyguları onlarda umutsuzlukların artmasına da neden olmaktadır (Sparks ve Hammond, 1981).

2.3.2.3 Örgütsel nedenler:

Çam'a (1989) göre; işin niteliği, kurumun tipi, işteki rol, haftalık çalışma saati, kurumun özellikleri, iş yükü, iş gerilimi, meslektaş desteğinin düşük düzeyleri, ilerleme fırsatının olmaması, rol karmaşası, rol belirsizliği, ödüllendirilmeyen iş koşulları, çalışma şekli, iş ilişkileri, çalışanların toplanma sıklığı, iş aralarının olup olmaması (molalar), diğer işler ve yönetimle ilgili işlerle geçirilen zamanın miktarı, idari baskı, yetersiz ücret, aşırı kırtasiye işi, yetersiz eğitim, önemli kararlar katılamayıp, örgütsel

işleyişteki kusurlar, iş ortamının atmosferi, yüksek ses, kötü ulaşım, hizmet verilenlerin niteliği, sahip olunan problem tipleri ve sıklığı, iş ortamındaki iletişim örüntüsü, ailesel, ekonomik ve toplumsal nedenler gibi birçok etken ise tükenmenin örgütsel nedenleri olarak kabul edilmiş ve bu nedenler temel alınarak birçok araştırma yapılmıştır (Kaya, 2010).

Bir okulun yönergeleri ve politikaları öğretmenler arasında stresin en sık rastlanan nedenidir. İletişim yetersiz olduğunda çelişkileri gidermek ve sorunları çözmek için fırsatlar yoksa öğretmenler sürekli olarak hayal kırıklığına uğrar ve gerilim yaşarlar. Nedensiz ve mantıksız kurallar öğretmende yetenek ve zamanın boşa harcandığı duygusunu yaratır. Okullardaki bürokrasi ve örgütsel işleyiş öğretmende güçsüzlük ve izolasyon duygusunu arttırabilmektedir (Sparks ve Hammond, 1981).

Cherniss (1980) özellikle insanlara hizmet veren profesyonellerdeki iş yükünü iş gerekleri ile kişinin enerjisi arasındaki dengenin bozulmasına ve dolayısıyla tükenmişliğe neden olduğundan bahsetmektedir (Vızlı, 2005).

2.4. Tükenmişliğin Belirtileri

Tükenme yavaş ve sinsi başlar ve sürekli gelişen bir durumdur. Kişi; haftalar, aylar, hatta yıllar boyunca belirlediği ideale ulaşmak için kendini zorlamıştır. Bir gün, daha önce hiçbir uyarıda bulunmadan ani bir belirti, ona tükendiğini gösterir. Tükenme durumuna gelmeden kısa bir süre önce, genellikle ya bir baskı, ya bir aile üyesinin hastalığı ya da arka arkaya gelen sınavlar gibi bazı çevresel koşullara rastlanır. Bazen çok seyrek de olsa, her hangi bir olay olmadan birden bire ortaya çıkar. Tükenmiş kişiler, zayıf yönlerini iyi gizleyebilen, becerikli ve yetenekli insanlar oldukları için, çoğunlukla bu durumun ilk dönemlerinde içlerinde olup bitenlerin farkında değildirler (Tümekaya, 1996).

Tükenmişlik yaşayan kişiler aslında mesleki bir doyumsuzluk ve duygusal bir yorgunluk yaşadığının farkındadırlar. Ancak bu noktada kişiler bu yaşamış oldukları duyguları dile getirmektense göz ardı ederek bu karmaşık duygularla başa çıkmaya çalışırlar. Bu durumun sonucunda birey işten gittikçe soğur ve neredeyse tahammülsüzlük seviyesine gelir. Artık kendini yetersiz bir kişi olarak görmeye başlar.

Freudenberger ve Richelson (1974) göre; tükenen biri dışarıdan bakıldığında pek sempatik değildir. Bu insanlar garip, eleştirici, kızgın, katı, önerilere kapalı ve insanları iten davranışlar içinde görülürler. Bu görüntüyü biraz aralayıp altındaki kişinin gerçekten acı çektiğini göremezsek, içimizden onun yanından uzaklaşmak gelir. Üzerinde durulmazsa “tükenme” belirtilerinin daha iyiye gideceğini ummak çok yanlıştır. Bu durumun utanılacak hiçbir yanı yoktur. Tersine, tümüyle iyi niyetten doğan bir sorundur.

İwanicki (1983) tükenmişlikle ilgili belirtileri derecelerine göre sınıflandırmış ve her derecede farklı davranışlarla tükenmişliğin gözlenebileceği söylenmiştir. Buna göre tükenmişlik, hafif, orta ve şiddetli olarak üç grupta incelenmekte ve ortaya çıkan davranışlar şu şekilde sıralanmaktadır (Vızlı, 2005).

Hafif Derecede Tükenme Gösterenler: Kısa süren sinirlilik, alınganlık, bitkinlik, endişe ve sonuçsuz çabalarda bulunma.

Orta Derecede Tükenme Gösterenler: Hafif derecede tükenme gösterenlerdeki belirtiler vardır ancak bu belirtiler en az iki haftada bir veya daha sık tekrarlanır.

Şiddetli Derecede Tükenme Gösterenler: Fiziksel rahatsızlıklar, ülser, kronik ağrılar ve migren gibi sorunlar bildirirler. Aile sorunları biçiminde ortaya çıkan belirtileri ise; belli olmayan nedenlerle evde bulunmama, eşini ve çocuklarını ihmal etme, cinsel

fonksiyonlarda anormallikler, aile üyeleri tarafından dışlanmışlık hissi yasama olarak ifade edilebilir.

Bazı araştırmacılar (Gann, 1981; Zahn, 1980; Pines ve diğ, 1981; Freudenberger, 1974–75; Maslach ve Jackson, 1984) bu davranışlara daha farklı semptomların eşlik edeceğini bildirmekte ve bu semptomları; depresyon, geri çekilme, baş ağrısı, alerji, uykusuzluk, empotans, kronik soğuk algınlığı, yüksek tansiyon, diabet, ülser, kolit ve kanser olarak sıralamaktadırlar (Tümkaya, 1996).

Maslach ve Jackson'a (1981) göre, tükenmişlik gösteren birey psikolojik olarak geri çekilir. Psikolojik geri çekilme ise ilişkilerin yüzeysel olarak yürütülmesi, hizmet için kişilere ayrılan zamanı kasıtlı olarak uygun olmayan bir biçimde harcama, oyalama ya da yardım alan kişiden uzaklaşma biçiminde görülür. Geri çekilmenin ortaya çıkardığı sonuçlar ise düşük performans, görevden kaçma ve kuralların arkasına saklanma şeklindedir.

Kurallar, bir düzenlemeyi ve uygulamayı sağlayarak, alınması zor kararlarda hizmet vereni sorumluluk almaktan kurtaran (üzgünüm ancak bu benim hatam değil. Bunlar buradaki kurallara uygundur ve ben bunlara uymak zorundayım) çalışanları hizmet alanlarla karşı korurlar (Tümkaya, 1996).

Tükenmişlik olayının klinik bakış açısından dört derecesi tanımlanmıştır. Birinci dereceden tükenmişlikte "status quo" ile aşırı bir özdeşleşmeyle birlikte bunun gerektirdiği hız ve iş yüküne ayak uydurmada güçlük ve buna bir tepki olarak gerçeklikten giderek kopan aşırı bir idealizm vardı. İkinci dereceden tükenmişlikte buna ivmelenen bir duygusal ve fiziksel bozulma eşlik eder. Bunlar arasında bazen zihinsel işlevlerde güçlükler, kronik bir öfkeliilik ve huzursuzluk, kişiler arası ilişkilerde bozulma, yorgunluk, aşırı uyku gereksinimi ve bel ağrısı gibi fiziksel yakınmalar

sayılabilir. Üçüncü dereceden tükenmişlikte tabloya daha ciddi bir psişik veya bedensel yıkım eklenmiştir, örneğın, peptik ülser gibi psikosomatik hastalıklar ve klinik depresyon. Dördüncü dereceden tükenmişlik ise kısaca ölümdür diyebiliriz. Bu psikososyal boyutu yüklü bir hastalıkta sağığın ihmali, ciddi aile ve evlilikle ilgili problemler, duygusal ve fiziksel güçlükler, alkol ve madde kullanımı sorunları olabileceğı gibi intihar da gerçekleşebilmektedir (Kalyoncu, 2005; akt. Özipek-Karabıyk, 2006).

Stanley (2004) tükenmişlik belirtilerini, bedensel ve duygusal belirtiler olarak iki grupta toplamıştır.

A- Bedensel belirtiler;

- 1- Bedensel yorulma
- 2- Sık ve uzun süren soğuk algınlıkları
- 3- Baş ağrıları
- 4- Uykusuzluk ve kâbuslarla dolu uyuma sorunları
- 5- Ülser
- 6- Mide-bağırsak hastalıkları
- 7- Ani kilo kaybı ya da ani kilo artışı
- 8- Şeker hastalığı, yüksek tansiyon, astım gibi rahatsızlıkların erken yaşta ortaya çıkması
- 9- Çabuk kırılma
- 10- Sırt ve boyun ağrılarıdır.

B- Duygusal belirtiler;

- 1- Çaresizlik,
- 2- Depresyon,

- 3- Başarısızlık,
- 4- Öfke ve engellenme,
- 5- Umutsuzluktur.

Holden (1998) ise zararlı iş stresinin on belirtisini aşağıdaki gibi belirtmiştir (Babaoğlan, 2006):

- Hastalık
- İşe gelmeme oranlarının fazlalığı
- Çalışanın yüksek iş terki
- Düşük motivasyon ve moral,
- Zayıf takım ruhu,
- Düzensiz bir şekilde değişen üretim düzeyleri,
- Yüksek kaza olayları,
- Ufak tartışmaların fazlalığı ve grevler,
- Yüksek erken emeklilik istekleri,
- Azalan eğitim fırsatları.

Tükenmişlik verilen hizmetin niteliğinde ve niceliğinde bozulmaya yol açtığı gibi hizmeti veren bireylerin sağlığını da olumsuz etkilemektedir. Tükenmişliğin belirtileri araştırıldığında, çok çeşitli belirtilerle ortaya çıktığı görülmektedir. Tükenmişlik sendromu fiziksel, davranışsal ve psikolojik-duygusal belirtiler göstermektedir. Tükenmişliğin belirtileri üç başlık altında şöyle sıralanabilir (Çam, 1991; Dursun, 2000; Işıkhan, 2004; Izgar, 2001; Sılığ, 2003; Tümkaya, 1996).

2.4.1. Fiziksel Belirtileri

- Yorgunluk ve bitkinlik hissi
- Sık sık baş ağrısı

- Uykusuzluk
- Solunum güçlüğü
- Uyuşukluk
- Kilo kaybı
- Genel ağrı ve sızılar
- Yüksek kolesterol
- Koroner kalp rahatsızlığı
- Çok sık görülen soğuk algınlığı ve gripler
- Sindirim sistemi hastalıkları
- Hızlı kalp atması
- Enfeksiyonlara karşı direncin azalması
- Hafıza problemleri

2.4.2. Davranışsal Belirtiler

- Çabuk öfkelenme
- İşe gitmek istememe hatta nefret etme
- Birçok konuyu şüphe ve endişe ile karşılama
- Alınganlık, takdir edilmediğini düşünme
- İş duyumsuzluğu, işe geç gelmeler
- Alkol ve ilaç kullanımının artması
- Öz-saygısı ve öz-güvende azalma
- Yakın çevre ile sorunlar yaşama
- İzolasyon, uzaklaşma, içe kapanma ve sıkıntı
- Teslimiyet, suçluluk, içerlemişlik
- Hevesin kırılması, çaresizlik, kolay ağlama, konsantrasyon güçlüğü

- Unutkanlık, hareketli olmayış
- Yansıtma
- Kendi kendine zihinsel uğraş içinde olma
- Örgütlemeye yetersizlik
- Rol çatışması, görev ve kurallarla ilgili karışıklık
- Görevlilere fazla güvenme veya onlardan kaçınma
- Kuruma yönelik ilginin kaybı
- Bazı şeyleri erteleme ya da sürüncemede bırakma
- Başarısızlık hissi
- Çalışmaya yönelmede direniş
- Arkadaşlarla iş konusunda tartışmaktan kaçınma, alaycı olma ve suçlayıcı olma.

2.4.3. Psikolojik-Duygusal Belirtileri

- Aile sorunları
- Uyku düzensizliği
- Depresyon
- Psikolojik hastalıklar
- Hayal kırıklığı
- Umutsuzluk
- Yabancılaşma
- İç sıkıntısı
- Özgüvende azalma
- Alınganlık
- İlgisizlik
- Endişe

2.5. Tükenmişliğin Sonuçları

Babaoğlan'a (2006) göre tükenmişlik, kendini adanmış, başarılı personelin dikkatini dağıtan, onları daha az üretken, daha az enerjik ve en üzücüsü de mesleklerine daha az ilgili yapan toplu bir fenomendir.

Kişinin bireysel ya da çevresel nedenlerden dolayı yaşadığı olumsuz ruh hali olan tükenmişlik sonucu, birey kendini ümitsiz, engellenmiş, terk edilmiş ve yaşamın dışına itilmiş hisseder. Albert Camus'un "İşsiz bir yaşam sıkıcıdır, ama iş ruhunu yitirmeye başladığında yaşam boğulur ve ölür." sözü de iş yerinde yaşanan sıkıntıların, iş yerini aşarak kişinin tüm yaşamını olumsuz etkilediğini ifade etmektedir (İtıl, 2007).

Çam'a (1991) göre tükenmişliğin sonuçları işi savsaklama, işi bırakma eğilimi ve niyetinde artış, hizmetin niteliğinde bozulma, işe izinsiz gelmeme, izin sonunda rapor vb. yollarla izni uzatma eğilimi, işte ve iş dışında insan ilişkilerinde bozulma ve uyumsuzluk eğilimi, eş ve aile bireylerinde uzaklaşma eğilimi, düşük iş performansı, iş doyumsuzluğu, sebepsiz hastalanma eğilimleri, işteki yaralanma ve iş kazalarında artma gibi olumsuz sonuçlar olarak sıralamıştır.

Meslektaşlarla, hizmet verilen kişilerle, arkadaşlarla ve aile bireyleriyle ilişkiler tükenmişliğin etkilediği bir başka alan olarak ortaya çıkmaktadır. Tükenmişlik düzeyi arttıkça içe kapanma, sabırsızlık, huysuzluk, hoşgörüsüzlük eğilimleri artmakta ve iş ortamından uzaklaşmak için yemek ve dinlenme aralarını uzatma girişimlerine rastlanmaktadır. Mesleki kimlikle ailede üstlenilen roller arasında ayırım yapmada güçlük çeken çalışanlar, aile bireyleriyle ilişkilerinde müşterilerine davrandıkları gibi hareket etmektedirler. Böylece hem iş, hem de aile çevresinde ilişkiler giderek bozulmaktadır. Tükenmişlik sendromu yaşayan kişiler sıkıntılarını azaltabilmek için sigara, uyuşturucu ve sakinleştirici tüketimini artırmakta ve zamanla bu maddelere

bağımlı hale gelmektedirler. İşe devamsızlık, isten ayrılma, performans miktarı ve kalitesinde düşme ise sendromun örgüt ortamındaki zararlı sonuçlarıdır (Torun, 1995).

Tükenmişlik yaşayanların duygusal yorgunluğu beraberinde fiziksel yorgunluğu da getirir. Yaşayana yoğun gerginlik rahat uyuyabilmeye imkân vermemekte, kronikleşen yorgunluk ve gerginlik, grip ve soğuk algınlığına yakalanmayı, baş ağrılarını arttırmakta, ülser gibi mide rahatsızlıkları, boyun ve sırt ağrıları görülmektedir. Kişiler, yaşadıkları bu tarz problemlerle baş edebilmek için ağrı kesici ilaçlar, uyku ilaçları, sakinleştirici, uyuşturucu ve alkole yönelebilmektedir (Maslach ve Zimbardo, 1982; akt. Erdemoğlu-Şahin, 2007).

Tükenmişliğin etkileri sadece iş hayatıyla sınırlı değildir. Bu sendrom etkisini kişinin evinde de göstermektedir. Bu durum kişinin özel hayatına zarar verebilmektedir. İş yerinde duygusal yönden yorgun olarak gelen kişinin bu yorgunluğu evde de devam edecek, bireyin halsiz, gergin ve rahatsız bir durumda olmasına sebep olacaktır. Birey evde devamlı mesleği hakkında yakınma ve şikâyetlerde bulunacak bu da aile üyeleriyle iletişim problemlerine yol açacaktır. Bu durum ise artan kavga ve rahatsızlıklara hatta ciddi evlilik sorunlarına yol açacaktır. Ayrıca aile bireyleri bu ilgisizlik karşısında kendilerini ihmal edilmiş hissedebilirler.

Tükenmişlikle işten ayrılma arasındaki bağ oldukça yakındır. Çoğu zaman kişinin kendi alanında yeni bir işe girdiği zaman, yönetim kısmını tercih ettiği saptanmıştır. Bunun nedeni yöneticilerin prestij, güç, dolgun ücret sahibi olmasından ziyade insanlarla daha az ilişki içinde olmasında aranmalıdır (Maslach, 1982; akt. Karaman, 2009). Ülkemizde ise durum biraz daha farklıdır. Çoğu meslekte tükenmişlik yaşayan birey işten ayrılmayı düşünse de bunu yapamaz. Bunun nedeni ise ekonomik

problemler, aile baskısı ve iş bulamama endişesidir. Bu durumda birey yaşamış olduğu tükenmişlik sonucu mutsuz bir iş yaşantısına devam edecektir.

2.6. Tükenmişliği Önleme Ve Başa Çıkma Stratejileri

Tükenmişliği önlemek ve onunla baş edebilmek için öncelikle tükenmişlik sendromunun arkasında yatan nedenler ortaya çıkarılmalıdır. Tükenmişliğin azalmasında iki unsur büyük önem taşımaktadır: Birincisi, problemin varlığını ve önemini kabul etmektir. İkincisi ise, değişimi gerçekleştirilebilecek etkili başa çıkma mekanizmalarını geliştirmektir. Söz konusu mekanizmalarından bazıları "bireysel", bazıları ise "örgütsel" tekniklerdir. Bu tekniklerde iş ortamında ve dışında yapılabilecek aktiviteler yer almaktadır.

Tükenmişlik sendromunu yaşayan bireylerin sorunları görmezlikten gelmesi yerine, sorunu tanımlayıp çözüm yollarını belirlemesi gerekir. Bu konuda bireyin içinde bulunduğu organizasyon kademelerine de görev düşmektedir. Oluşturulan sistemin bireylerin en verimli şekilde çalışabileceği şekilde düzenlenmeli var olan sorunlara zaman kaybetmeden çözüm bulunmalıdır. Bu çözümlerin hem birey hem de organizasyon tarafından kabul edilebilir olması gerekir. Birey önce kendisini tükenmişlik sorununa sürükleyen noktaları tanımlamalıdır ve tedbir almalıdır. Birey tükenmişlikle başa çıkmada; çalışma koşullarını gözden geçirebilir.

“Girgin (1995), tükenmişlik ile başa çıkma yollarını 3 grupta incelemiştir. Bunlar”(Özdemir, 2008, s.21):

1. Bireyde yapılabilecek değişiklikler: Sorunlarla başa çıkılması bakımından bireye iletişim ve strateji taktikleri öğretilir. Spor, müzik gibi sosyal aktivitelere bireyi yönlendirerek hem ortamdan uzaklaşması, hem de farklı gruplara katılım sağlamalıdır.

Tüm bunların yanında iş ortamında mekânsal değişiklikler yapılarak ortam daha iyi duruma getirilebilir.

2. Görev ve rol yapısındaki değişiklikler: Öğretmenlerin rotasyon yolu ile görev yerleri ve ortamları değiştirilebilir. Hizmet verenlerle onların fikirlerinin alınıp ona göre programlar yapılabileceği resmi yada resmi olmayan toplantılar düzenlenerek fikirleri alınmalıdır.

3. Yönetime ilişkin değişiklikler: Örgütlenme açısından iş bölümünde mümkünse bireylere seçim imkânı tanınması, daha sevecekleri işleri yapmaları sağlanabilir. Kişilerin çalışmak istedikleri işi seçmeleri mümkün olmadığı takdirde yönetim ve organizasyonu üstlenen kişilerin bu işi, çalışanların kişilik özelliklerine, ortamlarına ve sağlık koşullarına uygun olarak koordine etmeleri uygun olacaktır. Tüm bunların yanında çalışma ortamlarını zaman zaman değiştirmek küçük grup toplantıları yapmak, potansiyellerini ortaya koyabilecekleri ortamları sağlamak ve onları cesaretlendirmek gerekir.

Çam (1992) tükenmişlikle baş etme yollarını aşağıdaki biçimde sıralamıştır:

- Tükenmişliği yaşayan birey dinlenmelidir,
- Tükenmişlik yaşayan bireyler ilgi ve desteğe olan ihtiyaçları nedeniyle çalışanlar ve başkaları ile yaşantılarını paylaşmalıdır,
- Birey azalan enerjisini yüklemek için çeşitli iş seminerlerine, grup çalışmalarına ve workshoplara katılarak motive edilmelidir,
- Kurumların felsefesi açık ve net olmalıdır. Yöneticiler, karar ve direktiflerinin personel üzerindeki etkilerini önceden görebilecek yeterlikte olmalıdır,
- Kurumlarda tükenmişlikle baş etme programları uygulanmalı, eğitim ve gelişim programları oluşturulmalı, olumsuz rekabet durumları önlenmelidir,

- Yöneticiler kurum içi iletişim biçimlerini gözden geçirerek ilişkilerinin kalitesini artıracak önlemler almalıdır,
- Tükenmişlik yaşayan bireylere, tükenmişliği azaltmak için değişik seçenekler sunulmalıdır.

Lee ve Ashforth (1991), tükenmişlikle mücadelenin iki yönlü bir yaklaşımla ele alınmasını önermektedir. Bir yandan, işle ilgili stres yapıcı makro düzeyde ortaya çıkaran etkenleri ele alacak örgütsel değişim ve gelişim stratejilerine; öte yandan da algısal ve yaşantısal düzeydeki gerginliği giderecek sosyal, bilişsel ve bedensel stratejilere ağırlık verilmesi gereklidir (Torun, 1995).

Araştırmacılar tükenmişlikle mücadele etmek için birçok baş etme stratejisi önermişlerdir. Bu stratejileri, kişisel ve örgütsel stratejiler olmak üzere 2 grupta incelemek mümkündür.

2.7.1. Kişisel Stratejiler

Tükenmişlikle bireysel olarak mücadele etmede kullanılacak yöntemlerden bazıları; kendini tanıma, gerçekçi ve ulaşılabilir hedefler belirleme, işin yapılış tarzını değiştirme, psikolojik geri çekilme (insanlarla etkileşimlerde katılımın azaltılması), işe ara verme, kendi kendine dialog kurma (iç konuşma) , olumlu yanları görme, sorunları içselleştirmeme, zaman yönetimi, solunum kontrolü, dinlenme ve gevşeme egzersizleri, doğru beslenme, egzersizler, uyku, mizah duygusu ve gülme, iş değiştirme olarak sıralanabilir (Erdemoğlu-Şahin, 2007).

Öncelikle problem çözme, karar verme, olaylara bakış açısı gibi bireyin kendisine ilişkin bilişsel şemaları değiştirilmelidir. Koşullara uygun olarak mesleki beklentileri belirlenmeli, mesleki algı ve düşüncelerini netleştirmelidir. Bireye, iletişim ve strateji taktikleri öğretilerek sorunlarla daha kolay baş etme imkanı tanınmalıdır. Bireyi spor,

müzik gibi sosyal aktivitelere yönlendirerek hem ortamdan uzaklaşması hem de farklı guruplara katılımı sağlanmalıdır. Tüm bunların yanında iş ortamında mekansal değişiklikler (renk, şekil vb.) yapılarak ortam daha iyi bir duruma getirilebilir (Freudenberger, 1974).

Izgar (2001) tükenmişlikle mücadelede geliştirilen kişisel yöntemleri:

Gerçekçi hedefler belirleme; Kişilerin zaman zaman ütopyik projeler ve gerçekleşmesi mümkün olmayan idealleri olduğunu bunun kişilerin tükenmişliğine neden olabileceğini,

Dinlenme; İnsanların kronik stres altında oldukları zaman fiziksel problemler ortaya çıkacağından yorgunluktan kaçmalarının, işe ara vermelerinin, çay molaları, işin dışında dinlenmek için ara vermek, meditasyon ve gevşeme tekniklerinin yorgunluk konusunda başvurulabilecek teknikler olduğunu,

İş değiştirme; bütün çabalara rağmen işle ilgili problemlerin bitmemesi nedeniyle kişinin daha çok tükenmesine neden olacağından iş değiştirmenin tükenmişlikle mücadelede bir yöntem olduğunu,

İşe ara verme; Zaman zaman verilen ve dinlenme süreleri çalışanların entropiden kurtulmalarını ve dinlenerek negatif entropi toplamlarını amaçlayan hizmet içi eğitim kursları çalışanların iş stresini azaltmak için bir çözüm olarak düşünülebileceğini,

Kendini tanıma; insanın kendisini tanıması ve ihtiyaçlarının farkında olmasının tükenmişlikle mücadelede oldukça önemli olduğunu,

Kendini gerçekleştirme; Kendini gerçekleştiremeyen insanın psikolojik olarak sağlığını kaybetme tehlikesi ile, doğal olarak tükenme riski ile karşı karşıya olduğunu,

İç görü geliştirme; Kişinin kendini gerçekçi bir şekilde tanıyıp anlaması ve kabul etmesine, yeni bir benlik geliştirmesine yada kişiliğin eksik tarafını tamamlamasına ve geliştirmesine yol açarak tükenmişliği önleyen önemli bir araç olduğunu belirtmiştir.

Birey dinlenme aralarını etkin bir şekilde kullanmalıdır. Kısada olsa bu aralar çalışanların iş sürecindeki stresten arınmalarına yardımcı olan, çalışanların daha fazla sorun ve insanla karşı karşıya gelmeden önce gevşemesini, rahatlamasını ve enerji depolamasını sağlayan duygusal bir nefes alma zamanı olduğu çalışanlara öğretilmelidir.

Maslach'a (1986) göre bireyin ev hayatı, işe ara vermesinde önemli bir etkidir ve tükenmişliğe karşı mücadelede önemli bir kaynak olma potansiyeline sahiptir. Bu, bir insanın ev hayatı işle ilgili taleplerden önemli derecede ayrı olduğundan ve ilgiler, aktiviteler ve kişisel ilişkilerde çeşitlilik içerdiğinde başarıya ulaşır. Eğer bir insanın ev hayatı işiyle çakıştığı sürece insan, işler yolunda gitmediğinde özsayıdaki çöküş riski kadar, duygusal tükenme riski altındadır. Bireyin işi dışında başka bir yaşama sahip olması, kendi kendini değerlendirici bilgi kaynağı olarak işine daha az bağımlı olması ve insanların işinde var olan olumsuz eğilimleri dengede tutmak için önemli başarıların ve olumlu deneyimlerin olması anlamına gelir. Bu kaynaklar bir eş, aile ya da arkadaşlarla iyi ilişkileri, ilginç hobileri, eğlenceli boş vakit aktivitelerini ve anlamlı bir manevi inancı ve bunun gibi bir sürü şeyi içerir (Babaoğlu, 2006). Yani birey iş hayatını iş yerinde bırakmalı, iş yaşamı dışında da bir hayatının olduğunun farkına varmalıdır. Bu yolla birey iş yerinde oluşacak stresle başa çıkmada daha başarılı olacak aynı zamanda ailesine ve kendini sevenlere zaman ayırabilecektir.

Tükenmişliğin önlenmesine ilişkin Croucher'in(2000) önerileri (Özipek-Karabıyık, 2006):

1. Ruhunuzu rahatlatın ve rahatlama sanatını öğrenin, önünüze problemler çıktığında şaşırmayın,
2. Zamanınızı düzenli (programlı) kullanın,
3. Uyuyun ve uyku düzenine dikkat edin,
4. Yüzün, tenis oynayın, yürüyün,
5. Rahatlayın, en az yirmi dakikalık periyotlarla stresin zararlı etkilerinden uzaklaşın,
6. Küçük spor gruplarına katılın,
7. Düşüncenizi değiştirin, benlik tutumlarınızı iyileştirin,
8. Eğlenin, çocuklar gibi olun, bir kitap satın alın, yaşamı ciddiye almayın.

Birçok araştırmacı tarafından önerilen teknikler dikkatli incelendiğinde kişinin tükenmişlikle mücadele etmesi hem çok basit bir o kadar da etkili olduğu görülür. Birey bu noktada bu önerileri hayatına uygulayıp tükenmişlikle mücadele etmede daha başarılı olabilir.

2.7.2. Örgütsel Yöntemler

Birey yaşantısının önemli bir bölümünü iş yerinde geçirmektedir. Bu yüzden tükenmişlik kavramı için iş ortamının büyük bir önemi vardır. İş ortamında alınacak tedbirler tükenmişlik yaşayan bireye bu durumdan kurtulmasına yardımcı olabileceği gibi bu önemli fenomen yaşanmadan da önlem alınıp sorun daha başlamadan önüne geçilebilecektir.

Örgütsel yöntemleri önerenler, tükenmişlik etmenlerinin kişisel kontrol mekanizmalarından öte unsurlar içerdiğinin ve tek başına bireysel yöntemlerle sorunun aşılamayacağını öne sürerler. Ayrıca yöneticilere, tükenmişlikle mücadele etmek için

örgütsel düzeydeki yöntemlerin uygulanmasında büyük sorumluluklar düşer (Erdemoğlu-Şahin, 2007).

Rogers (1984), tükenmişlik belirtilerini hafifletmek için yöneticilerin çeşitli tedbirler alabileceklerini belirtmiştir. Bunlar arasında işin yoğunlaştığı dönemlerde yardımcı personel sağlamak, serbest karar verme ve karara katılma imkânlarını arttırmak, başarıları takdir etmek, kişisel dinlenme ve gelişme için tanınan süreleri arttırmak, işin gerektirdiği sorumluluk miktarını yeniden ayarlamak ve kişilere yeni görev imkanı vermek yer almaktadır (Torun, 1995).

Araştırmacılar, tükenmişliğin belirtilerini hafifletmek için yöneticilerin çeşitli tedbirler alabileceğini belirtmiştir. Bu tedbirler şu şekilde sıralanabilir (Yalçın, 2011):

1. Çalışanların ihtiyaçları doğrultusunda mesleki ve teknolojik gelişmelerle ilgili hizmet içi eğitim faaliyetleri düzenlenmeli,
2. Kurumlar, serbest karar verme ve karara katılma imkânlarını artırmalı,
3. Kurum yöneticilerinin aldıkları ve uyguladıkları kararlarda, çalışanların ihtiyaç ve beklentileri göz ardı edilmemeli,
4. Çalışanların yükselme olanakları ve ödül kaynakları arttırılmalı,
5. Personel seçimine dikkat edilmeli,
6. Kurumların felsefeleri açık ve net olmalı,
7. Yönetim geliştirme programları uygulanmalı,
8. Düzenli ekip toplantıları yapılmalı,
9. Yöneticiler kurum içi iletişim biçimlerini gözden geçirerek ilişkilerin kalitelerini artıracak önlemler almalı,
10. Kurum tarafından görev tanımları açık ve net yapılmış olmalı, işe yeni başlayan kişinin oryantasyon programına katılımı sağlanmalı,

11. Çalışanların görev tanımları açık ve net yapılmalı,
12. Performans değerlendirme sistemleri uygulanmalı,
13. Çalışanların gereksinim duyduğu sürekli eğitim olanakları sağlanmalı,
14. Çalışanlara sosyal destek verilmeli,
15. Strese karşı eğitim verilmeli,
16. Tükenmişliği yaşayan bireyin dinlenmesi için uygun ortam yaratılmalı,
17. Çalışma ortamı zaman zaman değiştirilmeli,
18. Çalışanlara mesleki yardım hizmetleri sunulmalı,
19. Ücretler iyileştirilmeli,
20. Yöneticiler çalışanı desteklemeli, çalışanların sıkıntılı bir durumda kendilerinden yardım alabileceklerini hissettirmelidir.

Tükenmişliğin önlenmesinde ve giderilmesinde adaletli, esnek ve katılımcı bir yönetim anlayışını oldukça önemlidir.

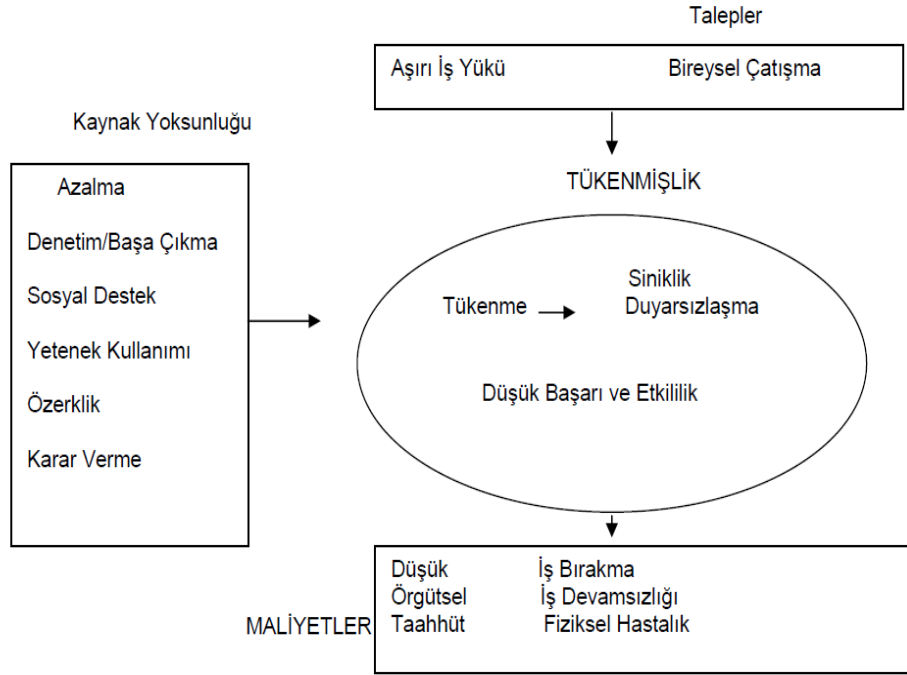
Tükenmişlikle başa çıkmada etkin olabileceği düşünülen diğer stratejilerde okul içinde alınabilecek tedbirleri içermektedir. Yöneticilerin tükenmişlikle baş edebilme konusunda rehber niteliğindedir. Sorunla karşılaşmadan önce göz önünde bulundurulabilecek bu öneriler (Özipek-Karabıyık, 2007)

1. Okul yöneticileri ve müfettişler öğretmenlerin olumlu davranışlarını gerek sözel olarak ve gerekse de yazılı olarak takdir etmekten kaçınmamalıdır. Öğretmenlerin olumsuz özelliklerinden çok olumlu özellikleri üzerinde durmalıdırlar.
2. Öğretmenlerin mesleki yeterliklerini artırmak ve mesleki açıdan kendilerine güven duyabilmeleri için hizmet içi eğitim programlarına önem verilmelidir.

3. Öğretmenler öğrencileri ile iletişim kurma becerilerini geliştirebilmeleri için iletişim tekniklerini içeren yayınları okumaya ve öğrendiklerini uygulamaya ağırlık vermelidirler. Bu konuda her okulun kütüphanesi ilgili yayınlarla zenginleştirilmelidir.
4. Öğretmenlerin meslektaşları ile uyumlu olmalarında sorun oluşturan durumların saptanmasına ilişkin bilimsel araştırmalar yapılarak gerekli önlemler alınmalıdır.
5. Öğretmenlerin sosyal özelliklerini geliştirebilecekleri ve var olan sosyal özelliklerini kullanabilecekleri ortamlar oluşturulmalıdır.
6. Öğretmen adaylarına öğretmenliğe başladıklarında kendilerini bekleyen sorunlar konusunda gerçekçi bilgiler verilerek olumlu bir yapılandırmaya gidilmelidir. Ayrıca yeni öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunların çözüm yolları bilimsel olarak araştırılmalıdır.
7. Öğrenci velilerine yönelik çocuklarının eğitimi için; okul yönetimi, öğretmen ve veli iletişiminin önemi konusunda aydınlatıcı çalışmalar yapılmalıdır.
8. Şehir merkezlerindeki öğretmenlere karşılaşmaları olası bulunan; ulaşım, ev kiralama (barınma), büyük sosyal gruplar içinde yalnızlık... vb konularda gerekli rehberlik yapılmalıdır.

Maslach; aşağıdaki modelde nitelediği sorunların çözümü amacıyla modelin tam zıttı olan başka bir model önermiştir. Önerdiği modelde tükenme yerine “yüksek enerji”, duyarsızlaşma yerine “güçlü ilgi”, kişisel başarıda düşme yerine “etkililik duygusunun yerleştirilmesinin tükenmişliğin engellenmesinde etkili olacağını belirtmiştir. Bu yaklaşım çok boyutlu (multi dimensional) yaklaşım olarak da nitelendirilmektedir (Demirbaş, 2005).

Şekil 2.2
Maslach Genel Tükenmişlik Modeli

Oruç(2007), tükenmişlikle başa çıkmada alınabilecek örgütsel önlemleri şu şekilde sıralamıştır.

1. Çalışanların gereksinimleri doğrultusunda, tükenen güç kaynaklarını yenilemeleri için mesleki ve teknolojik gelişmelerle ilgili hizmet içi eğitim faaliyetleri düzenlenmeli,
2. Kurum yöneticileri aldıkları ve uyguladıkları kararlarda, çalışanların ihtiyaç ve beklentileri göz ardı edilmemeli,
3. Çalışanların yükselme olanakları ve ödül kaynakları arttırılmalı,
4. Çalışanların bireysel ihtiyaçları karşılanmalı,
5. Personel seçimine dikkat edilmeli,
6. Yönetim geliştirme programları uygulanmalı,
7. Isı, ses ve ışık düzeyleri, çalışanlar için en uygun seviyeye getirilmeli,
8. Düzenli ekip toplantıları yapılmalı,

9. Çalışanlar makul hedeflere yönlendirilmeli,
10. Performans değerlendirme sistemleri uygulanmalı,
11. Çalışanların görev tanımları açık ve net yapılmalı,
12. Çalışanlara sosyal destek verilmeli,
13. Çalışanlara mesleki yardım hizmetleri sunulmalı,
14. Strese karşı eğitim verilmeli,
15. Çalışma ortamı zaman zaman değiştirilmeli,
16. Hoşgörülü, adaletli, esnek, dinleyen ve değer veren yöneticiler yetiştirilmeli,
17. Ücretler iyileştirilmeli.

Kaçmaz (2005), tükenmişlikle başa çıkmada alınacak örgütsel önlemleri; devlet yönetimi düzeyinde, iş yeri yöneticileri düzeyinde, iş arkadaşları düzeyinde ve aile düzeyinde yapılması gerekenler olarak dört grupta incelemiştir. Bunlar:

1. **Devlet Yönetimi Düzeyinde Yapılması Gerekenler:** Ülkemizde okulların çağdaş yönetim ilkelerine uygun olarak örgütlenmesi için çalışanların görevlerini ve yetkilerini belirleyen gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ve yaşama geçirilmesi, demokratik, yatay sorumluluk ve yetkileri paylaştıran yönetim yaklaşımının benimsenmesi, sistemdeki ödül kaynaklarının artırılması, uzun çalışma saatlerinin azaltılması, düşük ücret sorununun giderilmesi, tatil ve sosyal aktivite olanaklarının artırılması, personel yetersizliği sorununun giderilmesi
2. **İş Yeri Yöneticileri Düzeyinde Yapılması Gerekenler:** Görev tanımlarının açık ve net olması, işe yeni başlayan kişinin oryantasyon programına katılımı ve süpervizyon sağlanması, iş ile çalışan arasında uyumu sağlamak için işin modifiye edilmesi, bölümlerin özelliklerine göre etkin personel planının

yapılması, düzenli ekip içi toplantıları ile öneri ve eleştirilerin alınması, sorun çözümede kalıcı mekanizmaların oluşturulması, sorunların ilk ortaya çıkış anında ele alınması, yöneticilerin çalışanı destekledikleri, sıkıntılı bir durumda kendilerinden yardım alabilecekleri, elemanların gereksinim duyduğu sürekli eğitim olanaklarının sağlanması, sistemdeki ödül kaynaklarının çoğaltılması, çalışanların bireysel ihtiyaçlarının karşılanmasına önem verilmesi ve kolaylaştırılması, alınan kararlara katılımın sağlanması gereklidir. Hoşgörülü, esnek, adaletli, katılımcı bir yönetim anlayışı ve dinleyen, değer veren bir yönetici, tükenmenin önlenmesi ve giderilmesinde son derece önemlidir.

- 3. İş Arkadaşları Düzeyinde Yapılması Gerekenler:** Aynı yerde çalışan kişilerin zaman zaman iş dışı konularda konuşmaları ve birlikte hoşça vakit geçirmeleri, aralarında daha sıcak ve yakın bir ilişki kurulmasını sağlayarak birbirlerine olan desteklerini artırır. Birlikte çalışanların uyumlu bir ekip çalışması içinde olmaları, aralarında adil bir görev paylaşımının olması, hem hizmetin kalitesini artırır, hem de ilişki sorunlarını önler. Birlikte çalışmadan doğan sorunların zamanında, sorun kronikleşmeden çözülmesi gereklidir. İşte karşılaşılan sorunların ve duygusal zorlukların paylaşılabilceği destekleyici grupların oluşturulması da yararlıdır. Daha kıdemli iş arkadaşları, işe yeni başlayan kişilere gerçekçi rol modelleri olabilmelidirler. İş yerinde destekleyici bir ortam içinde olmak kritik bir öneme sahiptir.

4. **Aile Düzeyinde Yapılması Gerekenler:** İş dışındaki yaşamda ailenin ve diğer yakın kişilerin desteği vazgeçilmezdir, ayrıca bu yolla kişi, işi dışında var olduğu ve takdir edildiği bir alan bulmuş olacaktır.

Devlet bireyin tükenmişliğini önlemek için sistemsel olarak iyileştirmeler veya değişiklikler yapması gerekirken iş yeri yöneticileri yasalar doğrultusunda esnek, demokratik ve ılımlı bir yönetim anlayışı üstlenerek çalışanlarını olumlu yönde motive etmelidirler. Bunların dışında iş yerinde destekleyici bir arkadaşlık ortamının olması bireyin iş yerinde duygusal olarak rahat etmesini sağlayacaktır.

Izgar (2001), tükenmişlikle başa çıkmada örgütte uygulanabilecek yolları şöyle özetlemiştir.

Hizmet içi eğitim imkânları oluşturmak: Böylece hem kişi kendini geliştirir, kişisel doyum gerçekleşir, kişilerarası ilişkilerin sağlıklı olmasını sağlar, moral artar, hem hizmetin kalitesi yükselir, hem de kişinin kuruma bağlılığı artar.

Yükselme olanakları sağlamak: Yükselmeden güdülen amaç yeni bilgi ve becerilerin kazanılması ile daha iyi ve üst görevlere aday olarak hiyerarşinin üst basamaklarına tırmanmaktır. Yükselabilen iş gören elde ettiği bilgi ve becerilerle kişiliğini geliştirir örgütsel yapı içinde kazandığı yeni görevlerden dolayı hoşnutluk duyar.

Örgüt ortamında değişiklikler yapmak: Değişim bir süreçtir, bir anda olup biten bir olay değildir. Hızlı değişme iş görenler üzerinde strese neden olacağından tükenmişliği hızlandırırken, değişime tamamen kapalı örgütlerde yaşanan durgunluk, örgütü tembelliğe sürükler ve çalışanlar için bir tükenme nedenidir.

Örgüt geliştirme programları: Örgüt geliştirme, örgütün çevresinde ve içinde meydana gelen değişimlere uyum sağlayamayan kişi ve grupların örgüte yeniden kazandırılmasını sağlama çalışmalarının tümünü kapsamaktadır. Örgüt geliştirmenin

amacı sadece örgütün etkinliği ve sağlamlığını arttırmak değil, örgüt üyelerinin ihtiyaç ve mutluluğunu sağlamak, örgütte iyi insan ilişkileri kurulmasına imkân vermektir.

Yetki devrinin yaygınlaştırılması: Çalışanlar üst düzey yöneticiler ile personel arasında kaldıkça tükenmişlik yaşamaları kaçınılmazdır. Çünkü sorumlulukları altında çözmeleri gereken birçok sorun ve almaları gereken kararlar varken çoğu zaman karar yetkileri yoktur. Bu durum elbette tükenmişliği körükler.

Çatışma yönetimi: Tükenmişlik çatışmalardan doğrudan etkilenmektedir. Örgütsel çatışma kaçınılmaz olduğuna göre yönetimin çatışmayı kontrol etmesi çok önemlidir.

Çalışanları makul hedeflere yönlendirmek: Çalışanlar için hedef belirlemek yerine, hedefleri kendilerinin belirlemelerini sağlamak tükenmişlikle mücadelede önemli bir yöntemdir.

Kurum-çevre ilişkileri: Kurum ile çevrenin ilişkilerinin başarısız olması çalışanlar üzerinde bir baskı unsuru olduğu için tükenmede etken bir rol oynar. Örgüt-çevre ve çalışanların örgüt içindeki kaynaşmaları önemlidir.

2.8. Öğretmen Tükenmişliği

Amerikan Stres Enstitüsü'nün yaptığı araştırmalardan elde edilen bulgulara göre; polislik ve öğretmenlik sağlığı tehdit eden günlük hayat problemleri ile etkili şekilde başa çıkmayı zorlaştıran yüksek riskli meslekler grubunda yer almıştır (Bayramoğlu, 2008). Mesleğin stresinden kaynaklı olarak ortaya çıkan tükenmişlik ve tükenmişlikle birlikte ortaya çıkan fizyolojik ve psikolojik sorunlar öğretmenliğin niteliğini zayıflatmaktadır (Babaoğlu, 2006).

Öğretmenlerde tükenmişliğin ortaya çıkmasının ve yaygınlaşmasının, çeşitli toplumsal, ekonomik ve teknolojik gelişmelere paralel olarak değişebilen eğitim – öğretim felsefesi ve çalışmalarından kaynaklandığı ifade edilebilir. 30–40 yıl öncesine

kadar eğitimciler, eğitim-öğretim çalışmalarına ilişkin olarak alınan kararlar üzerinde baskın bir öge olup toplumdan destek görürlerken; özellikle yetmişlerin ortasından itibaren bazı farklılıklar ortaya çıkmış ve eğitimcilerin etkinliği azalmıştır. Değişen eğitim politikalarıyla birlikte, olumsuz koşullar ve gerilim altında çalışma, bir yandan öğretmenlerin verdiği hizmetin niteliğinde ve niceliğinde bozulmaya neden olurken diğer yandan birey olarak sağlığını da etkilemiştir. Bu etkileniş, sadece öğretmenlerin sağlığını kapsamamış aynı zamanda öğretmenlerin öğrencilerine, yöneticilere, velilere ve genel olarak işine ilgisini, sevecenliğini, idealizmini azaltarak hizmet verirken etkileştiği kişilere olumsuz duygular geliştirmelerine neden olmuştur. Buradan hareketle, öğretmenlerle ilgili stres ve tükenmişlik çalışmalarında özellikle yetmişli yıllar ve sonrasında önemli artışlar olmuştur (Gündüz, 2005).

Öğretmen stresi ile öğretmen tükenmişliği kavramlarını sürekli olarak karıştırılır ve bu kavramlar bir birinin yerine kullanılır.

Eğitimde stres, benlik ile ideal benlik arasında görülen farklılık olarak tanımlanır. Kişi olmak istediği ideal öğretmen modelini zihninde oluşturmuştur. Bu ideal benlik öğretmeni ideal kişi olmaya ve başarıya motive eder. Okul çevresinde karşılaştığı sorunları yine ideal benliğine bağlı olarak çözmeye çalışır. Sorunlarla başa çıktığında kendine güveni artarken, karşıt durumlarda ideal benliğine uygun hareket edememe öğretmen stresine yol açar (Bayramoğlu, 2008).

Aydın (2002), öğretmenlerde stres yaratan kaynakları şu şekilde belirlemiştir:

Eğitim Sistemi ile İlgili Stres Kaynakları:

- Bakanlık tarafından öğretmenlere sahip çıkılmaması
- Eğitim sisteminde kalitenin düşmesi
- Eğitime siyaset karışması

- Eğitime gereken önemin verilmemesi
- Nitelikli öğretmen yetiştirilememesi
- Program içeriğinin gereksiz ayrıntılarla dolu olması
- Eğitimin öğrenci merkezli olmaması

Yönetici ve Müfettişlerle İlgili Stres Kaynakları:

- Okul yöneticilerinin yönetim becerilerinin olmaması
- Ast-üst çatışmaları
- Haftalık ders programlarının akil olmaması, bazı öğretmenlere ayrıcalık yapılması ve saatlerin düzensiz dağıtılması
- Müfettişlerin denetim sürecinde hata arama amacını taşıması
- Denetimden kaynaklanan kaygı, baskı ve tedirginlik
- Yükselme olanağının olmaması
- Okulda demokratik bir ortamın yaratılmaması
- Yönetime katılma olanağının olmaması

Öğrencilerle İlgili Stres Kaynakları:

- Öğrenci kalitesinin her yıl biraz daha düşmesi
- Öğretmenlerin sınıf yönetiminde başarısız olmaları
- Sınıflarda öğrenci sayısının fazla olması

Görevden Kaynaklanan Stres Sebepleri:

- Yetkilerin yetersiz olması
- Çalışmaların karşılığının alınamaması
- Aşırı ders yükü
- İstenen başarı düzeyine ulaşılamaması
- İş arkadaşlarıyla geçimsizlik

- İstenen başarı düzeyine ulaşılamaması
- Öğretmenler arasında dedikodu
- Öğretmenler arasında oluşan siyasi gruplaşma

Oysaki tükenmişlik olumsuz stres koşulları ile başarısız başa çıkma girişimlerinin son adımı olarak algılanabilir. Tükenmişlik, çıkışın ve bir destek sisteminin olmadığı bir stresin sonucudur. Tükenmişlik öğretmenlerin algılanan becerileri ve işin gerektirdikleri arasındaki eşitsizliğe verdikleri olumsuz tepkilerdir (Tulunay, 20010).

Öğretmen tükenmişliği fiziksel, duygusal ve davranışsal yorgunlukla tanımlanan uzun süreli stresten kaynaklanan bir sendromdur. Davranışsal yorgunlukta öğretmenler işlerine karşı daha az tutku ve doyum yaşarlar. İşleri ayrıca daha fazla çaba ve zaman gerektiriyorsa öğretmen isteksizleşir ve öğrencilerin çalışmalarına karşı ilgisizleşebilir. Duygusal yorgunlukta öğretmen bir iş gününde pozitif bir duygu beslemeyi çok zor bulur. Ağır bir vazgeçme duygusu baskındır. Yaşanan ana duygu depresyondur. Üçüncü öge olan fiziksel yorgunlukta öğretmen kendini okulda çoğu zaman fiziksel olarak yorgun hisseder (Kyriacou, 2000; akt. Oruç, 2007).

Farber'a (1990) öğretmenlikte üç tür tükenmişlik olduğunu öne sürmüştür. Bunlardan ilki "worn out" yani yorulmadır. Birey çok fazla stres ve çok az doyumla karşılaştığından baştan savma ve dikkatsiz bir şekilde çalışmaya başlar. Bu öğretmenlerin strese daha az çalışarak göstermiş olduğu bir tepkidir. Girdilerini azaltarak girdi ve çıktı arasındaki eşitsizliği dengelemeye çalışırlar. Öğretmenler depresyona benzer belirtiler gösterirler (öz saygının kaybı gibi). İkincisi klasik tükenmişliktir. Öğretmenler çabalarını yoğunlaştırır ve sınıf başarısını sağlamak için mümkün olan her şeyi yaparlar. Hatta sağlıklarını riske atar ve özel hayatını

önemsemezler. Ancak yıllar sonra çabalarının faydalı olmadığını, yaptıklarının etkili olmadığını ve hatta öğrencilerin kendisine güvenmediğini hisseder. Üçüncü türde ise işin niteliği ya da zorluğu değil de işin rutinliği öğretmenlerde doyumsuzluk yaratır. İlgisizleşirler öğretmenlik anlamını ve ışığını kaybeder, daha baştan savma çalışır, işinden enerji ve tutkusunu çeker.

Özipek-Karabıyık (2006), öğretmenlerde tükenmişliğinde etkili olan faktörleri; kalabalık sınıflar, düşük ücret, ağır iş yükü, mesleki bilgi becerisini geliştirmede kısıtlı imkanlar, rol belirsizliği, eğitimle ilgili politikalar, örgütsel desteğin olmayışı, iş ilişkileri, idari baskı, aşırı kırtasiye işi, mesleğin ilerleme konusunda kısıtlı olması, gerekli takdirin olmayışı, örgütsel işleyişteki aksaklıklar, iş ortamının dizaynının iyi olmaması, yetersiz araç gereç, hizmet verilen kişilerin tutumları, ailesel, ekonomik, kişisel nedenler (yaş, cinsiyet, çocuk sayısı, işkolik olma, kişisel beklentiler, yaşam olayları, kişilik yapısı) olarak sıralarken, Oruç (2007) ise öğretmen tükenmişliğinin en önemli nedenlerini; öğrencilerin kötü davranışları, gürültü, kalabalık sınıflar, disiplin problemleri, motivasyon eksikliği, derse karşı kayıtsızlıktır olarak belirtmiştir.

Öğretmen tükenmişliğini ortaya çıkaran faktörleri Girgin (1995) çalışmasında özetle şöyle sıralamıştır: Öğretmen ne kadar yaşlı ise tükenmişlik olasılığı o kadar azalır, Baskı altındaki öğretmenin tükenmişlik düzeyi fazla olur. Meslekte ilk beş yıl içinde tükenmişlik fazla olduğu halde beş yıldan sonra tükenmişlik mesleki kıdem arttıkça azalır. Öğretmenin alternatif gelir kaynakları arttıkça tükenmişlik artar. Gelişmeler mesleki beklentilerin altında olursa tükenmişlik artar (Yungul, 2006).

Tükenmişlik öğretmenler için gerçek bir olgudur ve kaçınılmazdır. Eğitim ortamında öğretmen idarecilerle, öğretmenlerle, öğrencilerle etkileşim içerisindedir. Bu etkileşim ister istemez çatışmaları, sorunları, kaygıları beraberinde getirecektir. Herkes

kendisine göre iyi olanı yapma peşinde olacağından aşırı iş yükü, yorgunluk, stres, hayal kırıklığı, yetersiz fiziki ortam, vb koşullarla karşılaşıldığında durup kendini sorgulamaya başlayacaktır. Bu sorgulama sürecinde yeterli ve gerekli desteği de alamayacağından kendisi için tükenmişlik ortamı hazırlanmış olacaktır.

Tükenmişlik sendromunun nedeni; sadece bireyin kişisel problemlerinden değil aynı zamanda içinde bulunulan şartlar gereği de olabilir. Eğitim birçok bileşenden oluşur ve bu bileşenlerden birinde meydana gelen aksama bütünü etkiler. Aksamanın nedeni bir tek öğretmen gibi görünse de konuyu bütün olarak ele almak gerekir (Vızlı, 2005).

Geleceği inşa eden öğretmenlerde meydana gelen tükenmişlikten sadece kendileri etkilenmeyecektir. Öğretimde meydana gelebilecek tükenmişlik birçok insanı da etkileyecektir. Bunların en başında öğrenciler gelmektedir. Yücel'e(2006) göre öğretmen tükenmişliğinden hem çalışmayı seven hem de sevmeyen öğrenciler etkilenmektedir. Çalışmayı seven, öğrenmeye istekli öğrenciler motivasyonlarını yitirip eğitim imkânından faydalanamayacaklar; ilgisiz öğrenciler de harekete geçirecek en ufak bir zorlama olmadığından çalışmak için en ufak bir gayret sarf etmeyeceklerdir.

Tükenmişlik aynı zamanda öğretmenden beklenen performansı göstermesini de etkileyebilmektedir. İsteksiz bir şekilde görev yapan öğretmen, eğitimin amaçlarına ulaşmasını engelleyebilir. Eğitim sonucunda bireyde oluşması beklenen değişimler olumsuz değişimler olarak karşımıza çıkabilir (Cankara, 2008).

Toplumda önemli bir görev üstlenen öğretmenlerin tükenmişlik yaşamaları şüphesiz birçok olumsuzlukları da beraberinde getirecektir. Eğer bir okulda doyumsuz ve depresyondaki öğretmenler varsa bu öğretmenler öncelikle meslektaşlarını etkileyerek onların uyuşuk, sinik, mutsuz bireyler olmasına etken olabilecektir. Ayrıca öğretmenler öğrencilerine karşı model olma gibi önemli bir görevi vardır. Sıkıntılı,

endişeli, mutsuz, kaygılı ya da kendini başarısız hisseden bir öğretmen öğrencilerini duygusal açıdan olumsuz etkileyecektir.

Öğretmenin yaşadığı tükenmişlik sadece iş hayatına etki etmeyecektir. Aynı zamanda öğretmenin sosyal ve aile hayatını da derinden etkileyecektir. Tükenmişlik yaşayan öğretmen hem iş yerinde hem de sosyal çevresinde mutsuz olacak ve hayatını mutsuz bir birey olarak devam ettirmek zorunda kalacaktır. Bu kadar kompleks bir etki yaratan tükenmişlik hafife alınmayacak bir olgudur.

Wood ve MacCarty (2002)'e göre, öğretmen tükenmişliğinin oluşuktan sonra tedavi edilmesinden sendrom gelişmeden tanımlanması ve yok edilmesi daha iyidir. Bunu gerçekleştirmek için üç aşamalı bir strateji önermektedir. İlk aşama tükenmişliğe neden olan koşulları ortadan kaldırmayı kapsar. İkinci aşamada belirtilerin erken teşhisi ve tedavisi üzerinde yoğunlaşılır. Son aşamada ise, tükenen öğretmenin işe devam etmeyi isteyip istemediğine karar vermesinin gerekliliği belirtilir.

Yücel'e (2006) göre öğretmen tükenmişliğini azaltmak konusunda yöneticilere çok iş düşmektedir. Yöneticiler personel içinde uyumu ve morali yükselterek olumlu bir atmosfer yaratmalı, öğretmenlerinin önemseydiği problemleri küçük görmemelidir. Sadece olumsuzlukları değil aynı zamanda olumlu çalışmalarını da görmeli, olumsuz eleştiriyi değil gerektiğinde takdir ve desteğini de öğretmenlerine hissettirmelidir. Öğretmenlere örgüt için önemli bir yere sahip olduklarını hissettirerek performanslarını arttırmalarına ve tükenmişlik yaşamalarına engel olmalıdır.

2.8. İlgili Araştırmalar

2.8.1. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Friesen ve arkadaşlarının (1980) öğretmenlerin niçin tükendiklerini araştırdıkları çalışmada 1211 öğretmen yer almıştır. İş stresi, iş doyumu, işin özellikleri ile

demografik değişkenler arasındaki ilişkinin araştırıldığı bu çalışma sonucunda tükenmeyi yordayan en önemli değişkenlerin MBI' nın alt boyutlarına göre sırasıyla şunlar olduğu görülmüştür: Duygusal tükenmede; iş stresi, iş doyumunu ile statü ve kabul görme, iş doyumunu ile iş yükü, iş değiştirme, iş doyumunu ile ücret ve sağlanan fayda. Duyarsızlaşmada; iş doyumunu ile statü ve kabul görme, iş değiştirme, iş stresi, iş doyumunu ile iş yükü, iş doyumunu ile insanlar arasındaki ilişkiler, iş doyumunu ile terfi. Kişisel başarıda; iş doyumunu ile statü ve kabul görme, iş değiştirme, iş doyumunu ile güvenlik, iş doyumunu ile terfi, iş doyumunu ile insanlar arasındaki ilişkilerdir (Tümekaya,1996).

Molnytre (1981) öğretmenlerde görülen tükenmişlik ile denetim odağı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Molnytre çalışmalarını Connecticut ve Massachusetts bölgesindeki 469 özel eğitimci ile gerçekleştirmiştir. Öğretmenlerle birlikte onların yaşamlarındaki olayların sonuçları üzerindeki kontrollerini ve içsel denetim odağına sahip olup olmadıklarını araştırmayı amaçlayan bir çalışma yapmıştır. Araştırma bulguları dış denetim odaklı öğretmenlerin olaylarla ilgili sonuçları, şans, kader, talih veya diğer güçlere bağlandıklarını göstermiştir. Sonuçta bu çalışma dış denetim odaklı öğretmenlerin, içten denetimli olanlara göre daha çok tükenmişlik belirttiklerini ortaya koymuştur (Tümekaya, 1996).

Schwab ve Iwanicki'nin (1982) 469 öğretmenle yaptığı bir çalışmada öğretmenlerdeki tükenmenin demografik değişkenlerle ilişkisi araştırılmıştır. Araştırma sonucunda, okuldaki çalışma yılı, çalışılan okul (kent, kenar mah., köy) evli ve çocuklu, bekar gibi değişkenlerle tükenme arasında önemli bir ilişkiye rastlanmamıştır. Tükenme ile aralarında bir ilişkinin olduğu bildirilen değişkenler ise, cinsiyet, yaş ve görev yapılan okul tipidir (Tümekaya, 1996).

Borthwick ve diğerlerinin (1982) “Öğretmen Tükenmişliği: Mesleki ve Kişisel Değişkenler Çalışması”nda, öğretmenlerin tükenmişlik düzeyi ve mesleki değişkenler eğitim düzeyi, sınıf büyüklüğü, kıdem, kazanılan en yüksek derece ve kişisel değişkenler(cinsiyet, yaş, gelir, sağlık durumu) arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Tükenmişlik düzeyi tükenmişliğin 3 kategorisi olan duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı boyutlarında veri üreten Maslach Tükenmişlik Envanteri ile ölçülmüştür. 1091 ilköğretim ve ortaöğretim öğretmeninden dönen sonu Maslach Tükenmişlik Envanteri ile çözümlenmiştir. Mesleki değişkenler açısından öğretmenler arasında ölçülen önemli tükenmişlik farklılıklar mezuniyet durumu ve kıdemdir. Bu faktörler üzerinde sonradan yapılan *t* testleri lise öğretmenlerinin 1. kademedeki öğretmenlere göre daha yüksek tükenmişlik ve daha az kıdemli olan öğretmenlerin kıdemlilere göre daha yüksek tükenmişlik düzeyleri olduğunu ortaya koymuştur. Lise ortamında ergenlerle çalışmanın daha genç öğrencilerle çalışmaktan daha stresli olabileceği ya da ilkokul ortamının öğretmenler için daha destekleyici olabileceği belirtilmiştir. Daha az kıdemli öğretmenlerin daha yüksek tükenmişlik göstermesinin nedeni genç öğretmenlerin okulun günlük stresi ile baş edebilmelerini de içeren olgunluk seviyesine bağlanmıştır (Arıkan, 2007).

Mc Guire (1975, s.5), Bardo (1979,s.252), Sparks (1979, s.254), Farber (1984, s.325) ve Gold (1985, s.210) tarafından yapılan araştırmalarda, eğitim alanında tükenmişliğe yol açan etkiler araştırılmıştır. Sonuç olarak iş atmosferi, öğrencilerin disiplin problemleri, kalabalık sınıflar, yetersiz ücret, alınan kararlarda katılım yetersizliği, fazla bürokratik iş, idarecilerin destek eksikliği ve okul içindeki zayıf ilişkilerin tükenmişliğe sebep olduğu saptanmıştır (Vızlı, 2005).

Raschke ve Derick' in (1985) yaptığı bir araştırmada ilkökul öğretmenlerinde stres incelenmiştir. Her bir denekten, öğretim alanıyla ilgili düşünceler, iş stresi ve iş doyumunu ile ilgili sorulardan oluşan anket adreslerine postalanmak yolu ile bilgi toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlere en fazla destek gördükleri alanı halkın eğitime yönelik ilgisi olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenliğin faydalı bir iş olduğu belirtirken öğretmenlerdeki stres kaynakları olarak da şunları sıralamışlardır: Bozucu öğrenciler, ders programı dışındaki görevler, ilgisiz öğrenciler, çok yetenekli öğrencilerle ilgilenme, yöneticilerden olumlu geribildirim alamama, meslektaş desteğinin yoksunluğu.

Greenglass ve Burke (1988) “Öğretmenlerde İş ve Aile Etkeni: Cinsiyet Farklılıkları” başlıklı araştırması kadın ve erkek öğretmenlerin tükenmişliğini etkileyen faktörleri incelemiştir. Sonuçlar olarak Maslach tükenmişlik ölçeği alt boyutu olan duyarsızlaşma boyutunda erkekler kadınlara göre daha fazla duyarsızlaşma yaşadığı görülmüştür. Ayrıca kadınların erkek meslektaşlarına oranla çok daha fazla depresyon, baş ağrısı ve rol çatışması yaşadığı tespit edilmiştir. Çok regresyonlu sonuçlarına bakıldığında ise kadınlardaki tükenmişlik çeşitliliğinin %47 sinin nedeni; rol çatışması, medeni hal, iş stresi ve sosyal destektir. Erkeklerde ise tükenmişliği etkileyen ana faktörün öğrencilerin problemleri ve yeterlikle ilgili şüphelerden kaynaklı stres olduğu görülmüştür. Sonuçlar kadın ve erkeklerdeki cinsiyet rollerinin farklı çıkarımlarını ele alan bir bakış açısıyla incelenmiştir.

Swenson-Donagan (1990)'ın MTÖ kullanarak yaptığı araştırmada özel eğitim öğretmenleri ve norm öğretmen grubu MTÖ'nün üç alt boyutunda karşılaştırılmıştır. Ayrıca öğretmenler hizmet verdikleri engel gruplarına göre (ağır derecede engelliler, öğrenme güçlüğü olanlar işitme güçlüğü olanlar), işveren örgüte göre (devlet, kırsal

kesim ve bölge), sınıfların yerleşim yerine göre (özel okul yada dışlanmış bir yerde) karşılaştırmışlardır. 124 özel eğitim öğretmeninin katıldığı çalışmadan şu sonuçlar elde edilmiştir: Tüm grupların ortalama puanları (norm grubu hariç) MTÖ'nin duygusal tükenme alt boyutunda orta düzeyde tükenmişlik yaşadıklarını göstermiştir. Duyarsızlaşma boyutunda ise; kırsal kesimde çalışan öğretmenler, bölge okullarında çalışanlara oranla anlamlı derecede düşük puanlar almışlardır. Çalışılan engel grubuna göre gruplar arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Ancak, MTÖ'nin kişisel başarı alt boyutunda bazı gruplar arasındaki farklar anlamlıdır. Devlet okullarında çalışan öğretmenler, dışlanmış bir bölgede yer alan okullarda çalışan iş arkadaşlarından, tükenmişliğin bu alt boyutunda anlamlı derecede yüksek puan almışlardır (Oruç, 2007; Özdemir, 2008).

Corkery (1991), öğretmenlerin öğrencilerde görülen bazı davranış bozukluklarına karşı gösterdikleri hoşgörü ile tükenmişlik arasındaki ilişkiyi yaş, mesleki deneyim, eğitim düzeyi, öğretim yaptıkları düzey, mevcut pozisyonda çalışma süreleri gibi bazı demografik değişkenlere göre incelemiştir. Araştırmada öğretmenlerin tükenmişlik düzeyini ölçmek için MTÖ, hoşgörü düzeylerini ölçmek için ise Problem Davranış Kontrol Listesi kullanılmıştır. Yapılan analizlerde öğretmenlerin yaşı, eğitim düzeyi, eğitim yaptığı okulun düzeyi, deneyimleri, mevcut pozisyonda çalışma sürelerinin tükenmişlikleri ile anlamlı ilişki göstermediği ortaya çıkmıştır. Ancak okulun sosyo ekonomik durumu ile öğretmenlerin gösterdiği hoşgörü ve öğretmenlerin ırkları ile hem tolerans düzeyleri hem de tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı ilişki bulunmuştur (Turan, 2008).

Abu-Hilal ve Salameh (1992) Maslach Tükenmişlik Envanterini, Ürdünlü 233 öğretmen üzerinde uygulayarak batılı olmayan bir yerleşim merkezinde geçerliğinin ve

güvenirliğinin olduğunu ve batılı olmayan ülkelerde de kullanılabileceğini önermişlerdir (Cihan, 2011).

L1 ve diğerleri (1994)'nin ilkököl öğretmenlerinde tükenmişliği, öğretmen özellikleri (cinsiyet, yaş, medeni durum, mesleki kıdem, eğitim düzeyi, profesyonel eğitim, profesyonel kıdem), sosyal destek (idarecilerden, meslektaşlardan, akrabalarından ve arkadaşlardan destek görme) ve profesyonellik gibi değişkenlerle tükenmişliğin üç alt boyutunu ilişkilendirmeyi amaçladığı araştırma örneğine 9 ilkökolden toplam 267 öğretmen dahil edilmiştir. Araştırma bulgularına göre bekâr öğretmenler evlilere göre daha fazla duyarsızlaşma yaşamaktadır. Sosyal destek sadece azalan kişisel başarı duygusu alt boyutunu etkilemektedir. İdarecilerden alınan destek azalan kişisel başarı duygusu alt boyutunda anlamlı bir farklılık yaratırken, akraba ve arkadaşlardan alınan destek bu alt boyutta anlamlı bir farklılığa sebep olmamıştır. Profesyonelliğin duygusal tükenme ve duyarsızlaşmayı negatif yönde ve azalan kişisel başarı duygusunu pozitif yönde etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Sermon (1994), yaş, cinsiyet, çalışma süresi ile orta öğretimde görev yapan öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarında yaş, cinsiyet ve çalışma yılı gibi demografik değişkenlerle tükenmişlik arasında ilişki bulunamamıştır (Yiğit, 2007).

Kijai ve Totten (1995), yaptıkları çalışmada ilkököl öğretmenlerinin %60'ında düşük düzeyde kişisel başarı gözlemlenirken; % 71'inde orta düzeyden yükseğe doğru duygusal tükenme yaşadıkları görülmüştür (Yungul, 2006).

Friedman (1995) İsrail'de 821 ilk ve orta dereceli okul müdürleri ile tükenmişlik düzeylerini belirlemek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Friedman Okul Müdürleri Tükenmişlik Ölçeği'ndeki maddeler üç boyutta ele alınmıştır. İlk olarak bitkinlik

boyutunda yöneticinin fiziksel, duygusal, bilişsel tükenmişliği ile ilgili, ikinci olarak uzak durma boyutunda yöneticinin duygusal ve kişisel olarak personele, problemlere, yeni fikirlere, önerilere uzak durmasını betimleyen ve üçüncü olarak küçümseme boyutunda ise yöneticilerin; öğretmen, öğrenci ve velilere karşı olumsuz davranışları, onların çabalarını ve yeteneklerini küçük görmeleri ile ilgili maddeler vardır. Bu çalışmada 821 okul müdüründen oluşan örneklem random olarak iki gruba ayrılmış ve sonuçlar karşılaştırılmış ancak anlamlı bir fark gözlenememiştir. Friedman (1997) iki yıl süren çalışmalarına devam etmiş, 821 okul yöneticisi üzerinde tükenmişlik ve stres yaratan faktörleri belirlemiştir. Araştırma sonucunda aşırı iş yükü, görev belirsizliği, çatışma, rol performansında idari ve teknik yetersizlik, kaynak kullanımında karşılaşılan baskı, kaynak bağımlılığı, insan gücü ve kaynak kullanımında gösterilen başarısızlık stres yapıcı faktörler olarak; aile ve yöneticilerle olan ilişkiler ise stres yapıcı ilişkiler olarak belirlenmiştir. Bu bulgular; stres yapıcı örgüt, ilişki ve görevlerin yüksek düzeyde mesleki tükenmişliğe ve ruhsal çöküntüye yol açtığı vurgulanmıştır (Erdemoğlu-Şahin, 2007).

DeRobbio (1995), yaptığı çalışmada ortaöğretim düzeyinde çalışan öğretmenlerde tükenmişliğin, kişisel ve mesleki özelliklerle ilişkisini ve tükenmişlik ve strese neden olan değişkenleri belirlemeye çalışmıştır. İki aşamada gerçekleşen araştırmanın ilk aşamasında 378 öğretmene demografik bilgi formu ile birlikte MTÖ (Maslach Tükenmişlik Ölçeği) uygulanmıştır. İkinci aşamada ise tükenmişlik düzeyi yüksek bulunan öğretmenlere “Blase Öğretmen Stres Envanteri” uygulanmıştır. Elde edilen bulgular yaş, cinsiyet, çalışılan okul düzeyi gibi değişkenlerin tükenmişlikle ilişkisini ortaya koymuştur. Bu değişkenler özellikle duyarsızlaşma alt boyutunda

anlamli farklılıklara yol açarken, duygusal tükenme ve kişisel başarı alt boyutlarında herhangi bir farklılaşmaya neden olmamıştır (Turan, 2008).

Chesnutt (1997), ortaöğretimde görev yapan 228 öğretmen üzerinde MTÖ ve “Öğretmen Destek Örüntüsü Envanteri” kullanarak yaptığı araştırmada, öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri ile almış oldukları destek ilişkisini incelemiş, tükenmişliğin boyutlarının; destek ağının genişliği, sağlanan destekten alınan doyum ve desteğin miktarı ile ilişkili olduğunu belirlemiştir. Cinsiyet ve yaş hem sağlanan destek örüntüsünün yapısı, hem de tükenmişlikle ilişkili bulunmuştur. Çalışmanın sonuçları sosyal destek ve tükenmişlik arasında negatif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma bulguları yönetici desteği ve meslektaşlardan sağlanan destek ile duygusal tükenme ve duyarsızlaşma arasında ters yönde bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma sonucunda kadınların duygusal tükenme düzeylerinin erkeklere oranla daha yüksek olduğunu, 45 yaş ve altında olan öğretmenlerin bu yaşın üzerindekiyle oranla daha fazla duygusal tükenme ve duyarsızlaşma yaşadıklarını belirlemiştir (Turan, 2008).

Rolf ve Wager (2001) Almanya’da 201 öğretmen üzerinde yaptığı araştırmasında özellikle yönetici desteğinin tükenmişlik üzerinde çok önemli etkisi olduğunu bulmuştur. Araştırmada yöneticilerinden destek göremeyen öğretmenler daha fazla oranda tükendiklerini belirtmişlerdir.

Kantas ve Vassilaki (1997), “Yunanlı Öğretmenlerde Mesleki Tükenmişlik: Maslach Tükenmişlik Envanterinin Geçerliliği” araştırmalarında, 220 öğretmen üzerinde Maslach Tükenmişlik Envanterinin geçerlik ve güvenilirliğini test ederek, Maslach ve Jackson tarafından bulunan sonuçlara benzer sonuçlar bulmuşlardır. Araştırmada Yunanlı öğretmenlerin mesleki memnuniyetleri ile tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkiye bakmışlardır. Yunanlı öğretmenlerin, duygusal tükenme ve

duyarsızlaşma boyutlarında, diğer ülkelerdeki meslektaşlarından daha düşük düzeyde tükenmişlik yaşadıklarını ortaya koymuşlardır. Genç öğretmenlerin duygusal tükenme düzeylerinin yaşlı öğretmenlere göre daha yüksek olduğunu, ilkokul öğretmenlerinin ortaokul öğretmenlerinden daha fazla kişisel başarıda düşme hissi yaşadıkları, yine ilkokul öğretmenlerinin duyarsızlaşma düzeylerinin ortaokul öğretmenlerinden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Garcia (2004), öğretmenlerin tükenmişliklerine etki eden kişisel ve çevresel faktörleri incelediği araştırmasında dışa dönük öğretmenlerin daha yüksek tükenmişlik duygusu yaşadığını, sınırlı yapıya sahip olanların daha olumsuz duygular, ruhsal dengesizlikler ve sert tepkiler gösterdiklerini bulmuştur. Ayrıca, psikolojik sorunların fazlalığı, yönetimle olan iletişimin yetersizliği, terfi olanaklarının azlığı ve mesleki prestijin düşük olmasının, duygusal tükenmeye etki eden değişkenlerin başında geldiği, özel okullarda çalışan ve öğrencilerle iyi ilişkiler kuran hoşgörülü öğretmenlerin kişisel başarılarının da daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır (Gürbüz, 2008).

Dorman (2003)'ün "Okul ile Sınıf Ortamı Arasındaki İlişki ve Öğretmen Tükenmişliği: Lisrel Analizi Yaklaşımı" isimli araştırması Avusturalya 'da Özel Queensland Okullarının 7 şubesinin farklı sınıflarında uygulanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak "Maslach Tükenmişlik Envanteri" kullanılmıştır. Araştırmanın amacı; Maslach Tükenmişlik Envanteri 'nin okul ve sınıf ortamlarında geçerliliğini denetlemek, Maslach Tükenmişlik Envanteri' nin okul ve sınıf ortamlarında belirleyici özelliklerini tespit etmek ve bu belirleyici faktörlerle Maslach Tükenmişlik Envanterinin Yapısal Eşitlik Modeli'ne uyum sağlayıp sağlamadığını tespit etmektir. Araştırma bulgularına göre duygusal tükenmeyi etkileyen faktörlerin; iş baskısı ve personelin birbirleri ile yakın ilişkisi, duyarsızlaşmayı etkileyen faktörlerin; sınıf içi

dayanışma ve personelin görevleri üzerinde ortak kaniya varmaları, azalan kişisel başarı duygusunu etkileyen faktörlerin ise personelin görevleri üzerinde ortak kaniya varmaları, sınıf içi etkileşim, dayanışma ve hizmete uyum süreci olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır (Öktem,2009).

Timms ve Caltabiano (2006), öğretmenlerin cinsiyetine göre, okul müdürlerinin dürüstlüğüyle ilgili algılarını ve tükenmişliği incelemektedir. Araştırma, Queensland'da çalışan 90 öğretmen üzerinde yapılmıştır. Sonuçlara göre kadın ilkokul öğretmenleri erkek ilkokul ve kadın ve erkek lise öğretmenlerinden daha fazla tükenmişlik yaşadıkları, bayan ilkokul ve lise öğretmenleri okul yönetimine daha az güven duydukları ortaya çıkmıştır.

Zhou,; Wen (2007), Çin'de liselerde görev yapan öğretmenler üzerinde yaptıkları araştırma sonucunda, okul yönetimi ve öğretmenlerin çatıştığı kurumlarda, katı okul yönetimi ve yoğun iş baskısının olmasının, yönetimin adaletsiz tutumlarının öğretmenlerin tükenmişliğe yakalanmasında etkili olduğu sonucuna varmışlardır (Turan, 2008).

Unterbrink, Hack, Pfeifer ve diğ. (2007), 949 Alman öğretmendeki çaba-ödül dengesizliğinin oluşturduğu tükenmişliği araştırdıkları çalışmalarında öğretmenlere Maslach Tükenmişlik Envanteri (MBI-D) ve ERI uygulanmıştır. Bu araştırmanın amacı öğretmen tükenmişliği ile ilgili önceden yapılmış olan araştırmaların daha ayrıntılı olarak incelenip genişletilmesi ve öğretmenlerin göstermiş oldukları çabaları oranında ödüllendirilmeleridir. Bu çalışmaya göre, memur tükenmişliği araştırmaları diğer çalışmalarla karşılaştırıldığında yüksek oranda duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı şeklindeki tükenmişlik belirtileri bulunmuştur. Erkek öğretmenlerin bayan öğretmenlerden daha fazla düşük kişisel başarı ve duyarsızlaşma gösterdikleri;

okul çeşitlerine göre ortaöğretimdeki öğretmenlerinde daha fazla duygusal tükenme ve duyarsızlaşma yaşadıkları görülmüştür. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin çalışma durumlarının çaba ve ödül dengesizliği tarafından karakterize edildiği ve bu durumun yüksek bir riskle gelişen tükenmişlik belirtileri ile ilişkili olduğu görülmüştür (Türker, 2007).

Domenech 2009'da yaptığı araştırmada okul kaynaklarının öğretmenlerin öz yeterlilik, iş stresi ve tükenmişlikle ilişkisini belirlemeye çalışmıştır. Araştırma kapsamında İspanya'da görev yapan 724 ilk ve ortaokul öğretmeni ile çalışmıştır. Araştırma sonucunda dışsal (okul kaynakları) ve içsel (sınıf yönetimi ve eğitim yeterliliği) baş etme yolları ile iş stresi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca iş stresi ile tükenmişlik arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Teltik, 2009).

2.8.2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Resmi ve özel liselerde çalışan öğretmenlerin iş tatmini düzeylerini inceleyen Özdayı (1991) bu araştırmasında, İstanbul ili içinde 804'ü resmi lisede 330'u ise özel liselerde görev yapan toplam 1134 öğretmenle çalışmıştır. Araştırmada Minnesota Tatmin Ölçeği'nin kısa formunu kullanmıştır. Araştırma 56 resmi, 25 özel lisede gerçekleştirilmiştir. Bulgular sonucunda iki grupta da öğretmenlerin tatmin ya da tatminsizlik faktörlerinin mesleğin içsel durumlarıyla ilgili (otorite, sorumluluk, serbestlik, yaratıcılık) olduğu, tatminsizlik faktörlerinin de mesleğin dışsal yapısı ile ilgili olduğu (yönetim, teknik iler, mesleki güvence) görülmüştür. Resmi liselerde tatmin düzeyi düşük, özel liselerde ise yüksek bulunmuştur. Bağımsız değişkenlere göre iki grubun genel olarak tatmin durumları incelendiğinde, cinsiyete göre; kadınlar; medeni duruma göre, evliler; yaşa göre, 41 yaş ve üzerindeki; eğitim durumlarına

göre, üniversite mezunları; branş durumuna göre, yabancı dil öğretmenleri; mesleki deneyimine göre, bir ve beş yıl arası görev yapanlar; meslek seçimine göre, mesleğini isteyerek seçenler; gelir durumuna göre de geliri en yüksek olanlar daha tatminkar görülmüştür. Resmi ve özel okullarda göre yapan öğretmenler, bağımsız değişkenler ile tatmin olma düzeyleri açısından farklılıklar göstermişlerdir (Tümekaya, 1996).

Tümekaya (1996) “Öğretmenlerdeki tükenmişlik görülen psikolojik belirtiler ve başa çıkma davranışları” konulu doktora tez çalışmasını ilköğretim, ortaöğretim ve lisede görev yapan toplam 720 öğretmen üzerinde gerçekleştirmiştir. Bu çalışmasıyla Tümekaya, sosyo-demografik değişkenlerle, görülen psikolojik belirtiler ve başa çıkma davranışları yönünden öğretmen tükenmişliğinde bir farklılaşma olup olmadığını ortaya koymak ve öğretmen tükenmişliği ile ilgili mesleğe ve çalışma koşullarına bağlı değişkenleri belirlemeyi amaçlamıştır.

Tümekaya yaptığı araştırma sonucunda tükenmişlik ile cinsiyet, yaş, öğrenim derecesi, çalışılan okul, okuldaki görevi, çalışma yılı ve okulu sosyo ekonomik derecesi gibi sosyo demografik değişkenler arasında anlamlı bir fark olduğunu saptamıştır.

Çavuşoğlu (2005) “Endüstri meslek liselerinde çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri ile bazı kişisel değişkenler arasındaki ilişki” isimli çalışmasını 124 öğretmen üzerinde gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada, endüstri meslek lisesi öğretmenlerinin branş, mesleki kıdem, okuldaki kıdem, cinsiyet, yaş, medeni durum, çocuk sayısı ve çalışılan kuruma göre tükenmişlik düzeyleri incelenmiş ve tükenmişlik düzeylerini tespit etmek için “Maslach Tükenmişlik Envanteri” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Çavuşoğlu; endüstri meslek lisesi öğretmenlerinin branş, mesleki kıdem, okuldaki kıdem, cinsiyet, yaş, medeni durum ve çocuk sayısına göre tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığını tespit etmiştir.

Çalışılan kuruma göre, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık boyutunda fark olmadığı, ancak duygusal tükenme alt boyutunda anlamlı farklılık olduğu gözlemlenmiştir.

Özdemir (2008), 503 öğretmen üzerinde uyguladığı araştırmasında sınıfında kaynaştırma öğrencisi bulunan öğretmenlerin, sınıfında kaynaştırma öğrencisi bulunmayan öğretmenlere göre daha fazla tükenmişlik yaşadıkları ve öğretmenlerin özyeterlik algıları arttıkça tükenmişliğin tüm boyutlarında azalma meydana geldiği sonucuna varmıştır.

Sandıkçı (2010) “Stresin Tükenmişlik Boyutları Üzerindeki Etkisi: Diyarbakır’da Öğretmenler Üzerinde Bir Araştırma” isimli yüksek lisans tez çalışmasında, stresin tükenmişlik boyutları üzerindeki etkisini belirlemek ve stres ile tükenmişlik boyutları arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmayı amaçladığı çalışmasını 498 öğretmen üzerinde gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda Sandıkçı, stres düzeyi yükseldikçe tükenmişlik boyutlarının düzeyi de anlamlı bir şekilde pozitif yönde yükseldiğini, bununla birlikte stresin tüm tükenmişlik boyutları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna varmıştır.

Aynı çalışmasında Sandıkçı, demografik özellikler ile tükenmişlik boyutları arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmayı ikincil amaç olarak belirlemiş ve çalışma sonucunda şu sonuçlara ulaşmıştır: Cinsiyete göre bakıldığında; duyarsızlaşma düzeyi açısından anlamlı bir fark olduğu, erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre duyarsızlaşma düzeyinin daha yüksek olduğu, çalıştıkları kuruma göre bakıldığında; duygusal tükenmişlik düzeyi açısından anlamlı bir fark olduğu, özel okullarda çalışan öğretmenlerin kamu okullarında çalışan öğretmenlerden duygusal tükenmişlik düzeyi açısından daha fazla tükendiklerini gözlemlenmiştir.

Yaş ile tükenmişlik boyutları arasında bir farklılığın olmadığı, meslekte çalışma sürelerine göre bakıldığında; duygusal tükenmişlik düzeyi açısından anlamlı bir fark olduğu, meslekte çalışma süresi arttıkça duygusal tükenmişlik düzeyinin arttığı görülmüştür. Öğretmenlerin eğitim düzeyi arttıkça kişisel başarıda azalma hissini arttığı, çalışılan okul türüne göre bakıldığında; anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna varmıştır. Sınıflardaki öğrenci sayısı arttıkça duygusal tükenmişlik düzeyinin arttığı görülmüştür. Üstlerinden takdir alma sıklığı az olan ya da hiç almayan çalışanların stres ve tükenmişlik düzeylerinin yüksek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

İstenmeyen öğrenci davranışlarının görülme sıklığı ile öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki inceleyen Özdemir (2009), Şanlıurfa ili merkez ilçesinde görevli 405 öğretmenle çalışmıştır. Araştırma, kişisel ve mesleki bilgileri içeren ölçek, sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarının görülme sıklığı anketi ve Maslach Tükenmişlik Envanteri ile toplanan veriler üzerinden yürütmüştür. Elde edilen bulgular sonucunda sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarıyla, duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık arasında genel olarak zayıf, pozitif yönlü ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarının görülme sıklığı arttıkça, öğretmenlerde görülen duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık da bir miktar arttığı sonucuna varılmıştır. Öğretmenlerin kişisel özelliklerine göre (cinsiyet, branş, mesleki kıdem) tükenmişlik düzeyleri karşılaştırıldığında, duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık puanları cinsiyete göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermediği, duygusal tükenme ve duyarsızlaşma puanları branşa göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık gösterdiği, ancak kişisel başarısızlık puanları branşa göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermediği, sınıf öğretmenliği dışındaki branş öğretmenlerinde kişisel

başarısızlık daha fazla görüldüğü sonucuna varmıştır. Mesleki kıdem ve tükenmişlik arasında bir ilişki olduğunu gözlemleyen araştırmacı, duygusal tükenmeyi en fazla yaşayan mesleki kıdem grubu 18-23 yıl en az yaşayan mesleki kıdem grubu ise 12-17 yıl, duyarsızlaşmayı en fazla yaşayan kıdem grubu 18-23 yıl ile 24 ve daha fazla yıl, en az yaşayan mesleki kıdem grubu ise 6-11 yıl, kişisel başarısızlığı en fazla yaşayan mesleki kıdem grubu 6-11 yıl, en az yaşayan kıdem grubu ise 18-23 yıl olduğunu gözlemlemiştir.

Otacıoğlu (2008) “Müzik öğretmenlerinde tükenmişlik sendromu ve etkileyen faktörler” isimli çalışmasında müzik öğretmenlerinin tükenmişlik sendromu düzeyi ve ilişkili olabilecek sosyo-demografik özellikleri saptamak amacıyla 40 müzik öğretmeni katımlıyla gerçekleştirdiği çalışmada, Maslach Tükenmişlik Ölçeği kullanmıştır. Elde edilen bulgulara göre; erkek öğretmenlerin bayan öğretmenlere göre daha fazla tükenmişlik yaşadığı, araştırmaya katılan 26–35 yaş grubundaki öğretmenlerin 36–45 yaş grubundaki öğretmenlere kıyasla daha fazla tükenmişlik yaşadıkları, özel okullarda görev yapan öğretmenlerin devlet okullarında görev yapan öğretmenlere ve işlerinde hiç takdir almamış öğretmenlerin alanlara oranla daha fazla tükenmişlik yaşadıkları görülmektedir. Ayrıca beş yıl ve daha az süre çalışan öğretmenlerin meslekteki tükenmişlikleri tecrübeli öğretmenlere göre fazla olduğu sonucuna varılmıştır.

Türkiye’de rehber öğretmenler üzerine yapılan çalışmalarda farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Başören (2005), İkiz (2010) yapmış olduğu çalışmalarda cinsiyet değişkenine göre psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucuna varılmışlardır. Bu sonuç cinsiyet değişkeninin tükenmişlikte etkili olmadığı şeklinde yorumlanırken, Akten (2007) yapmış olduğu çalışmada farklı bir sonuca ulaşmıştır. Elde edilen bulgulara göre

duygusal tükenmişlik boyutunda bayan rehber öğretmenlerin erkek rehber öğretmenlere göre daha yüksek düzeyde duygusal tükenmişlik yaşadığı ancak tükenmişliğin kişisel başarısızlık ve duyarsızlaşma boyutlarında bayan rehber öğretmenler ile erkek rehber öğretmenler arasında bir fark olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Başören (2005), çalışılan kurum değişkeninin tükenmişlikte etkili olmadığını ileri sürerken, İkiz'in (2010) yaptığı çalışmada ilköğretim kurumlarında çalışan psikolojik danışmanların ortaöğretim kurumlarında çalışanlara göre ve ortaöğretim kurumlarında çalışanların rehberlik araştırma merkezinde çalışan psikolojik danışmanlara göre daha fazla duygusal tükenme yaşadığı sonucuna varmıştır. Başören (2005) medeni durum değişkenine göre bekâr olan rehber öğretmenlerde evli olan rehber öğretmenlere nazaran daha yüksek tükenmişlik yaşadıklarını ileri sürerken Çoban(Yıl Yok) medeni durumla tükenmişlik arasında bir ilişki olmadığı sonucuna varmıştır.

Endüstri meslek liselerin çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri ile bazı kişisel değişkenler arasındaki ilişkiyi inceleyen Çavuşoğlu(2005), Bolu ilinde endüstri meslek lisesinde çalışan 124 öğretmen üzerinde çalışmıştır. Çalışma sonunda elde edilen bulgulara göre, endüstri meslek lisesi öğretmenlerinin branş, mesleki kıdem, okuldaki kıdem, cinsiyet, yaş, medeni durum ve çocuk sayısına göre tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermiştir. Çalışılan kuruma göre, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık boyutunda fark olmadığını ancak duygusal tükenme alt boyutunda anlamlı farklılık olduğunu gözlenmiştir.

Akın ve Oğuz (2010), öğretmenlerin işkoliklik ve tükenmişlik düzeyleri arasında ilişki olup olmadığını tespit etmek amacıyla Ankara ilinde 227 öğretmen üzerinde yapmış olduğu çalışmada öğretmenlerin işkoliklik ve tükenmişlik düzeylerinin cinsiyete ve öğrenim durumuna göre farklılaşmadığını, yaş değişkeninin ise fark oluşturan bir

etken olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca öğretmenlerin işkoliklik ve tükenmişlik düzeyleri arasında negatif ve anlamlı bir ilişki tespit etmişlerdir.

Arıkan (2007), Muğla merkez ilköğretim birinci kademedeki görev yapan sınıf öğretmenlerinde tükenmişlik düzeyleri ve bunun nedenlerinin incelediği araştırmaı 136 öğretmen üzerinde gerçekleştirmiştir. Uygulanan Maslach Tükenmişlik Envanterinden elde edilen bulgulara göre Muğla merkez ilköğretim sınıf öğretmenlerinin duygusal ve kişisel başarı boyutunda ve toplam puanda tükenme düzeylerinin düşük olduğu; ancak duyarsızlaşma düzeylerinin çok düşük olduğunu, sınıf öğretmenlerinde mesleği isteyerek seçip seçmemek değişkeninin tükenmişlik açısından duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve toplam puanda istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmazken, kişisel başarı boyutunda istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir fark oluşturduğu sonucuna ulaşmıştır. Muğla Merkez İlköğretim Sınıf öğretmenlerinde cinsiyet, ücret, yönetici tavrı ve kıdem değişkenlerinin tükenmişlik açısından duygusal tükenme, duyarsızlaşma, kişisel başarı boyutlarında ve toplam puanda istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmamıştır.

Yungul (2006)'un sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerini tespit etmek amacıyla 267 sınıf öğretmeni üzerine yapmış olduğu araştırmadan elde edilen bulgular şu şekildedir: Sınıf öğretmenlerinin duygusal tükenmişlik düzeylerinin ortalaması düşük, duyarsızlaşma düzeylerinin ortalaması normal, kişisel başarı düzeylerinin ortalaması yüksek olduğu saptanmıştır. Sınıf öğretmenlerinin duyarsızlaşma ve kişisel başarı düzeylerinin öğretmenlerin cinsiyeti ile bir fark yaratmazken, duygusal tükenmişlik düzeylerinin öğretmenlerinin cinsiyeti arasında bir fark saptanmış olup kadın öğretmenlerin duygusal tükenmişlik düzeyleri erkek öğretmenlere göre daha yüksektir. Sınıf öğretmenlerinin duygusal tükenmişlik ve duyarsızlaşma düzeylerinin

öğretmenlerinin yaşları arasında bir fark saptanmış olup 21–30 yaşındaki öğretmenlerin duygusal tükenmişlik düzeyleri 51 yaş ve üzeri öğretmenlere göre daha yüksektir. Sınıf öğretmenlerinin kişisel başarı düzeylerinin öğretmenlerinin yaşları arasında bir fark saptanmış olup 21–30 yaşındaki öğretmenlerin kişisel başarı düzeyleri 51 yaş ve üzerindeki öğretmenlere göre daha düşüktür. Sınıf öğretmenlerinin duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve kişisel başarı düzeylerinin öğretmenlerinin kıdemleri arasında bir fark saptanmış olup kıdemleri 5 yıl ve daha az olan öğretmenlerin duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve kişisel başarı düzeyleri 21 yıl ve üzeri kıdemleri olan öğretmenlere göre daha yüksektir. Sınıf öğretmenlerinin duygusal tükenmişlik ve kişisel başarı düzeylerinin öğretmenlerinin mezuniyet durumları arasında bir fark olmadığı saptanmıştır. Sınıf öğretmenlerinin duyarsızlaşma düzeylerinin öğretmenlerinin mezuniyet durumları arasında bir fark saptanmış olup lisans mezunu öğretmenlerin duyarsızlaşma düzeyleri ön lisans mezunu öğretmenlere göre daha yüksektir. Sınıf öğretmenlerinin duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma, kişisel başarı düzeylerinin öğretmenlerinin medeni durumları arasında bir fark olmadığı saptanmıştır. Sınıf öğretmenlerinin duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve kişisel başarı düzeylerinin öğrencilerin sayısı arasında bir fark saptanmış olup 60'tan fazla öğrenciye sahip öğretmenlerin duygusal tükenmişlik düzeyleri 30–40 öğrenciye sahip öğretmenlere göre daha yüksektir.

Görme engelliler ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerle normal ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin; yaş, cinsiyet, medeni durum, görev türü, görev süresi, çalıştığı okuldaki görev süresi, mezun olunan program, haftalık ders saati, algılanan ekonomik düzey, mesleği isteyerek seçip seçmeme faktörlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla Vızlı (2005)

tarafından yapılan çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre her iki okul türü öğretmenlerinin en çok kişisel başarısızlık boyutunda ikinci olarak duygusal tükenmişlik boyutunda yüksek düzeyde tükenmişlik yaşadıkları tespit edilmiştir. Duyarsızlaşma boyutunda görme engelliler ilköğretim okulu öğretmenlerinden yüksek düzeyde duygusal tükenmişlik yaşayan öğretmene rastlanmamış, normal ilköğretim okulları öğretmenlerinin ise bu boyutta %3,2' si duyarsızlaşma boyutunda yüksek duyarsızlaşma yaşamakta olduğu tespit edilmiştir.

Görme Engelliler İlköğretim Okulunda çalışan erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre daha fazla duyarsızlaşma yaşamakta olduğu ve algılanan ekonomik düzey değişkenine göre duygusal tükenmişlik puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Normal İlköğretim Okullarında çalışan öğretmenlerin yaş değişkenine göre duygusal tükenmişlik puanları arasında, ders saati değişkenine göre duyarsızlaşma puanları arasında, algılanan ekonomik düzey değişkenine göre duygusal tükenmişlik ve duyarsızlaşma puanları arasında, mesleğini isteyerek seçip seçmeme değişkenine göre duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve kişisel başarı puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Tuğrul ve Çelik (2002), normal çocuklarla çalışan kadın anaokulu öğretmenlerinin tükenmişlikleriyle ilişkili faktörleri belirlemek amacıyla, Türkiye'nin farklı yerlerinde görev yapan 216 kadın öğretmen üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada tükenmişlik seviyelerini ölçmek için Maslach Tükenmişlik Envanteri kullanmışlardır. Elde edilen bulgulara göre; Öğretmenlerin tükenmişlikleri ile yaş, mesleki tecrübe, medeni hal, gelir değişkenlerinin ayrı ayrı ilişkisi incelendiğinde DT, KB ve D

puanlarının yaşa bağılı olarak değişmediği bulunmuştur. Tükenmişlikle çalışma süresinin KB alt ölçek puanlarıyla ilişkili olduğunu göstermektedir.

Bilgisayar öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerini tespit etmek amacıyla Deryakulu (2005) tarafından yapılan araştırma 70 bilgisayar öğretmeni üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre; erkek bilgisayar öğretmenlerinin duygusal tükenme, duyarsızlaşma, kişisel başarısızlık algısı ve genel tükenmişlik düzeyleri kadın öğretmenlerden daha yüksek çıkmıştır.

Ortaöğretim kademesinde görev yapan bilgisayar öğretmenlerinin duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve genel tükenmişlik düzeyleri, ilköğretim kademesinde görev yapan bilgisayar öğretmenleriyle karşılaştırıldığında daha yüksektir. Resmi devlet okullarında görev yapan bilgisayar öğretmenlerinin duyarsızlaşma düzeyi özel okullarda görev yapan bilgisayar öğretmenlerinden daha yüksektir. Öğretmenlerin bilgisayar derslerini yürüttükleri sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı değişkeni açısından incelendiğinde, öğretmenlerin “Duyarsızlaşma” ve “Genel Tükenmişlik” düzeyleri arasında anlamlı farklılaşmalara rastlanmıştır. Sınıfında 9 ile 30 arası öğrenci bulunan bilgisayar öğretmenlerinin duyarsızlaşma ve genel tükenmişlik düzeyi, sınıfında 31 ve üzeri sayıda öğrenci bulunan öğretmenlerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Gaziantep ili ve ilçelerinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı’na bağılı devlet (resmi) özel eğitim okullarında ve Milli Eğitim Bakanlığı’na bağılı özel özel eğitim ve rehabilitasyon hizmeti veren kurumlarda çalışan eğitimcilerin tükenmişlik düzeylerinin, empatik eğilim ve bazı değişkenler ile olan ilişkisini inceleyen Yalçın(2011), araştırmasını 259 eğitimci üzerinde gerçekleştirmiştir. Araştırma sonuçları empatik eğilim ve tükenmişlik arasındaki ilişkinin anlamlı olduğunu göstermektedir. Cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkenlerinin temel etkisi ve empatik eğilimin sırasıyla cinsiyet, medeni

durum, görev süresi değişkenleri ile olan etkileşimi tükenmişlik üzerinde anlamlı bir fark oluşturmaktadır.

Arucan (2008) “Özel Özel Eğitim Kurumlarında Ve Kız Meslek Liselerinde Görev Yapan Çocuk Gelişimi ve Eğitimcilerinin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Gore İncelenmesi” isimli yüksek lisans tez çalışmasını 193 kişi üzerinde gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular neticesinde Arucan, Çocuk Gelişimi ve Eğitimcisi'nin duygusal tükenme puanının, Özel Özel Eğitim Kurumunda çalışanlarda daha yüksek olduğunu saptamıştır. Duyarsızlaşma ve Kişisel başarı puanı açısından kurumlar arasında anlamlı bir farklılığa rastlamayan araştırmacı duygusal tükenmişlik puanının 5–10 hizmet yılına sahip Çocuk Gelişimi ve Eğitimcisi'nde daha yüksek olduğunu bulmuştur. Yaşlarına göre ise duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve kişisel başarı puanları açısından anlamlı farklılığa rastlanmamıştır.

Yiğit (2007) özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin iş doyumunu, tükenmişlik ve ruh sağlığı düzeylerini belirlemeyi amaçladığı çalışmada özel eğitim öğretmenlerinin obsesif kompulsif ve genel ruh sağlık semptomlarına sahip oldukları, duygusal tükenme boyutu ve genel tükenmişlik boyutuna sahip oldukları, iş doyum düzeylerinin orta düzeyde olduğu, kadın öğretmenlerin işlerinden aldıkları doyum erkek öğretmenlerden iyi olduğu, 26–30 yaş grubunda olan özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlikleri 46–50 yaş grubunda olan özel eğitim öğretmenlerinden daha olumlu olduğu, orta ekonomik düzeye sahip olan öğretmenlerin tükenmişlikleri yüksek ekonomik düzeye sahip öğretmenlerden daha yüksek olduğu, görme engelliler okullarında görev yapan özel eğitim öğretmenlerin genel tükenmişlik boyutları, diğer okullarda görev yapan özel eğitim öğretmenlerden daha olumlu bulunmuştur.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, öğretmenlerde meydana gelen tükenmişliğin bazı değişkenlere göre incelenmesini konu alan meta analiz çalışmasının yöntemi, araştırmanın modeli, veri toplama yöntemi ve verilerin analizi olmak üzere üç ana başlıkta incelenmiştir. Araştırmanın modeli başlığı altında Meta analizinin tanımı yapılmış olup tarihsel gelişimi hakkında bilgiler verilmiştir. Meta analiz türleri, meta analizinde istatistiksel model seçimi ile etki genişliği konuları anlatılmıştır. Ayrıca bu bölümde meta analiz çalışması yapılırken izlenecek işlem basamakları da açıklanmıştır. Veri toplama yöntemi kısmında ise, veri toplama araçları ile elde edilen veriler için dahil edilme ve hariç tutulma kriterleri belirtilmiş, kodlama yöntemi, bağımlı değişkenler ve çalışma karakteristikleri gösterilmiştir. Bölümün son kısmında ise veri analizi aşaması açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Yönetimi

İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini farklı değişkenlere göre saptamak amacıyla hazırlanan çalışmamızda literatür tarama yöntemlerinden biri olan meta-analiz yönetimi kullanılmıştır. Ülkemizde bu konuyla ilgili yapılan çalışmalar birleştirilmiştir. Alan yazın incelendiğinde ülkemizde öğretmenlerin tükenmişlik seviyelerini konu alan çok sayıda araştırmaya rastlanmaktadır. Farklı yer, farklı zaman ve farklı mekânlarda yapılmış olan bu çalışmalarda araştırmacıların değişik sonuçlar ortaya koyduğu görülmektedir. Aynı konuda yapılmış ve farklı sonuçlara ulaşılan bu çalışmalardan ortak bir sonuç çıkartabilmek için kullanılacak en uygun yöntem ise meta analizidir.

Başol-Göçmen'e (2004) göre meta analizi, istatistiksel metotların yardımıyla, belli bir konudaki bir grup çalışmanın sistematik bir şekilde özetlenmesidir. Şahin'e (1999) göre meta analizi, farklı yer ve zamanlarda yapılmış, yayınlanmış ve yayınlanmamış (portföydeki) araştırma sonuçlarını bir araya toplama, birleştirme ve topluma ilişkin parametre tahminleri yapma prosedürlerini içeren analitik bir yöntemdir. Başka bir ifade ile meta analizi, bireysel çalışmalardan elde edilen deneysel bulguların birleştirilmesi, sentezlenmesi ve yorumlanması amacıyla kullanılan istatistiksel prosedürler uygulamasıdır (F.M.Wolf, 1986; akt. Özcan, 2008). Farklı yer ve zamanlarda yapılmış olan çalışmalardan ortak bir sonuca ulaşabilmek için yapılan meta analizi kısaca diğer analizlerin analizidir. Diğer çalışmaların sonuçlarını tutarlı ve uyumlu bir şekilde bir araya getirir (J.Cohen, 1988; akt. Özcan, 2008).

Meta analizi, belirli bir konuda yapılmış birbirinden bağımsız birden çok çalışmanın sonuçlarını birleştirme ve elde edilen araştırma bulgularının istatistiksel analizini yapma yöntemidir. Onun spesifik yönü, tek başına yargıya güvenmekten ziyade nicel yöntemleri kullanmasıdır. Bu özellik, onu literatürlerin klasik gözden geçiriminden ayırmaktadır (Akgöz, Ercan ve Kan; 2004).

Meta analizin tarihsel gelişimine bakacak olursak; ilk olarak sosyal bilimlerde, daha sonrada diğer bilim alanlarında kullanılmaya başlanmıştır. Meta analitik uygulamalar, 1930'lu yıllardan itibaren üzerinde çalışılan bir konu olmuştur. R.A. Fisher 1932'de farklı denemelerden elde edilmiş olasılıkları kullanarak uygulanan birleştirme yöntemini geliştirmiştir. Cochran 1954'de, farklı yer, zaman ve birimler içeren araştırmaları uygun biçimde bir araya getirerek toplam parametre değerlerini tahminlemek için ortak bir karşılaştırma yöntemi ileri sürmüştür (Şahin, 1999). 1976'da Glass'ın "meta-analiz" terimini ilk kez kullanması ve bu tür bir analizi gerçekleştirmek

için kullanılabilir bir grup formülü ortaya atmasıyla birlikte hız kazanmıştır (Başol-Göçmen, 2004). Glass, McGaw, & Smith (1981), Hedges & Olkin (1985), Hunter, Schmidt, & Jackson (1982), ve Rosenthal (1984)' in geliştirdikleri yeni teknikler ve örnekleriyle birlikte olsa gerek, seksenli yıllarda pek çok alanda meta-analiz çalışmaları yapılmıştır. Böylece, meta-analiz son yirmi yılda daha yoğun biçimde kullanılır hale gelmiştir. Öyle ki kaynak tarama çalışmalarının sonuçlarını yayınlayan her dergide meta-analiz çalışmalarına rastlamak kaçınılmaz olmuştur (Shafer, 1999, akt. Başol-Göçmen, 2003).

3.1.1. Meta Analizinde İstatistiksel Model Seçimi

Meta analiz çalışmasında, araştırmaya konu olacak çalışmaların belirlenmesi ve bunların niteliksel analizi yapıldıktan sonra sonuçların istatistiksel olarak birleştirilme aşamasına geçilir. Seçilecek olan istatistiksel model araştırmanın sonuçlarının birleştirilmesinde etkili olacağından, araştırma sonuçlarına göre modelin seçilmesi gerekmektedir (Yıldız, 2002).

Meta analizinde, sabit etkili model (Fixed effects model) ve rastgele etkili model (Random effects model) olmak üzere iki istatistik modelden bahsetmek mümkündür (Topçu, 2009).

3.1.1.1. Sabit Etkili Model

Sabit etki modeli, toplanan çalışmaların hepsinin tamamen aynı etkiyi tahmin etmesi varsayımına dayanır (Küçükönder, 1999). Farklı çalışmalarda ölçümler doğru olsa bile her bir çalışmanın tamamen aynı sonuç verdiğiğine inanmak zordur. Bu varsayımın ters edilmesi homojenlik testi kullanılarak yapılır (Camnalbur, 2008). Sabit etkili model, çalışma sonuçları arasındaki varyansın birbirleriyle ilişkili verilerden kaynaklandığını düşünür. Sabit etki modeli varsayımları yerine gelmediğinde, hem

çalışmalar arası hem de çalışma içi varyansı içeren rastgele etkili model tercih edilmelidir (Topçu, 2009).

3.1.1.2. Rasgele Etkili Modeli

Lipsey & Wilson (2001) etki dereceleri heterojenken rasgele etki modelinin kullanılmasını önerir (Başol-Göçmen, 2004). Bu modelde varyansın, çalışmalar arası bileşenini de birleştirerek daha geniş bir güven aralığı oluşur (Şahin, 1999). Rasgele etki modeli sabit etki modeline göre daha çok tercih edilmektedir. Çünkü bu modelle oluşturulmuş meta analizlerinde hem çalışmalar arası değişim hem de çalışmaların kendi içindeki değişimleri analize dahil edilmektedir (Yıldız, 2002).

3.1.1.3. Rastgele Etkiler Modeli veya Sabit Etki Modeli (RandomorFixedEffectModels)

Bir meta-analiz çalışmasında rastgele etki, sabit etki ve karışık etki olmak üzere üç tür model kullanılabilir. Çalışmalar homojenken temel etki büyüklüğündeki farklılıkların örnekleme hatalarına dayalı olacağı düşünülerek sabit etki modelinin kullanılması önerilir. Diğer yandan çalışmalar heterojenken temel etki büyüklüğündeki farklılıkların örnekleme hatalarının yanı sıra tek tek örnekleme alınan çalışmalara özgü karakteristiklerden etkilenebileceği düşüncesiyle rastgele etki modelinin kullanılması önerilir. Karışık modelde ise temel etkideki farklılaşmanın örnekleme hatalarına çalışmalar arası farklılıklara ve ek olarak rastgele öğelere dayandığı kabul edilir (Lipsey ve Wilson, 2001). Bu çalışmada meta-analiz örnekleminde yer alan çalışmalar homojen olduğundan sabit etkiler modeli kullanılmıştır.

3.1.2. Meta Analizinde Etki Genişliği

Meta-analiz yaparken her bir çalışmanın etki derecesini hesaplamak gerekir. Etki derecesi bir çalışmadaki ilişkinin güç ve yönünü belirlemede kullanılan standart bir

ölçü değeridir. İki değişken arasında ilişki yoksa etki değeri sıfırdır. Peki, bir çalışmada birden çok etki derecesi verilmişse ne yapılmalıdır? Araştırmadan araştırmaya farklı istatistiksel metotların kullanımı da işimizi zorlaştıracaktır. Verilen her manidar sonucun bir etki değerine dönüştürülmesi mümkün müdür? Bunlar çalışmanın dizaynı aşamasında cevap bulunması gereken sorulardır (Başol-Göçmen, 2004).

Cohen (1988) etki derecesini “*d*” olarak adlandırmıştır. Cohen’in *d*’si deney grubu ve kontrol grubu arasındaki farkın iki gruptan birinin standart sapmasına bölünmesiyle bulunur. Cohen (1988) etki derecesini “*d* = 0.2 olduğunda küçük”, “*d* = 0.5 olduğunda orta” ve “*d* = 0.8 olduğunda büyük” olarak nitelemiştir. Bununla birlikte, böyle bir sınıflamanın yapılmasının sosyal bilimler gibi çok farklılık gösteren bir alanda risk teşkil edebileceğini de belirtmekten geri kalmamıştır. Glass (1976) kendi etki derecesi ölçeğini “*g*” olarak tanımlar. Cohen’ in *d*’ sinden farklı olarak *g*’ nin hesaplanmasında deney grubu ve kontrol grubu aritmetik ortalamalarının farkı kontrol grubunun standart sapmasına bölünür. Etki derecesinin hesaplanmasında kullanılmak üzere birçok formüller önerilmiştir. Bununla birlikte küçük örneklem sayısı gibi faktörlerin etkisini kontrol ettiği öne sürülen düzeltme formülleri de geliştirilmiştir (Başol-Göçmen, 2004).

Aritmetik ortalamalara dayanan etki büyüklüğü değerlerinin yorumu için aynı zamanda daha ayrıntılı sınıflandırma şu şekilde gösterilmiştir (W.Thalheimer ve S.Cook; akt. Özcan):

$-0,15 \leq$ Etki büyüklüğü değeri $< 0,15$ Önemsiz (=negligible) düzeyde etkisi vardır.

$0,15 \leq$ Etki büyüklüğü değeri $< 0,40$ Küçük (=small) düzeyde etkisi vardır.

$0,40 \leq$ Etki büyüklüğü değeri $< 0,75$ Orta (=medium) düzeyde etkisi vardır.

$0,75 \leq$ Etki büyüklüğü değeri $< 1,10$ Geniş (*=large*) düzeyde etkisi vardır.

$1,10 \leq$ Etki büyüklüğü değeri $< 1,45$ Çok geniş (*=very large*) düzeyde etkisi vardır.

$1,45 \leq$ Etki büyüklüğü değeri Muazzam (*=huge*) düzeyde etkisi vardır şeklinde ifade edilebilir.

Bazı araştırmalar t ve F veya r değerlerini sunmakla yetinirler. Ancak bu durumda da kullanılacak bir sıra formüller sunulmuştur. Cooper (1984), Hunter ve Smith (1990), ve Rosenthal (1991) meta-analiz üzerine kitaplar çıkarmışlar ve bu kitaplarda t ve F veya r değerleri verildiğinde bu değerlerin etki derecesine dönüştürülmesinde kullanılacak kendi formüllerini önermişlerdir. Hunter ve Schmidt (1990) kullanılan ölçme aracının düşük güvenilirlik oranı ve test ölçeklerindeki hata varyansı gibi etkenlere karşı bir dizi düzeltme formülleri önermişlerdir (Başol-Göçmen, 2003).

Etki derecesi ve varyanslar bulunduktan ve bağımsız değişkenler kodlandıktan sonra, çalışmanın asıl boyutu olan homojenlik testlerine geçilebilir. Homejenlik testi Q istatistiği yoluyla hesaplanır. Bu değer, etki derecesinin çalışmaların tümü üzerinden her bağımsız değişken için homojenliğinin bir ölçüsüdür. Manidar bir Q , etki derecelerinin değişiminin örneklem hatasından dolayı olan bir değişimden bekleneceğinden büyük olduğu anlamına gelir. Dolayısıyla ilgili bağımsız değişkenin basamakları arasında manidar bir fark vardır ve bu fark çalışmaların etki derecesinde kendini göstermiştir. Rasgele veya belirgin etki modelinden hangisinin kullanılacağı sonuçları değiştirebileceğinden önemli bir karardır (Başol-Göçmen, 2004).

3.2. Veri Toplama

Öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini konu alan bu meta analiz çalışmasında, araştırmaya konu olacak çalışmaların tespiti için yüksek lisans tezleri, doktora tezleri,

dergilerde yayınlanmış makaleler, elektronik kaynaklar üzerinden yayın yapan ulusal ve uluslararası veri tabanlarından elde edilmiş makalelerden yararlanılmıştır.

Veri toplamak amacıyla aşağıdaki yollar izlenmiştir.

- Türkiye'deki üniversite kütüphanelerinin elektronik katalog taraması ve tez taraması yapılmıştır.
- Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden konuyla ilgili olarak Türkçe ve İngilizce olarak yayınlanmış tezlerin taraması yapılmıştır.
- Milli Kütüphane'den konuyla ilgili olarak Türkçe ve İngilizce olarak yayınlanmış tezlerin ve bildiri kataloglarının taraması yapılmıştır.
- Türkiye dışındaki kaynakları taramada, İnternet arama motorları kullanılmıştır.
- Büyük miktarlarda kaynağa sahip olan web siteleri ve veri bankaları taranmıştır (Eric, EBSCOhost, PCI, ProQuestDigitalDissertations).
- Ulaşılabilen benzer çalışmaların kaynakçaları takip edilmiştir.
- Adı ve içeriği bilinen ancak ulaşılamayan çalışmalar araştırmacının kendisine ulaşılarak temin edilmeye çalışılmıştır.

Tarama işlemi, çalışmaların başlığında ve anahtar kelimelerinde, "Tükenmişlik", "Mesleki tükenmişlik", "Öğretmen tükenmişliği", "Burnout", "Occupational Burnout", "teacher bornout", anahtar kelimeleriyle yapılmış, online veri tabanları ve Türkiye'deki üniversitelerin internet üzerinden yayın yapan çevrimiçi kütüphane katalogları aynı şekilde araştırılmıştır.

Yapılan tarama sonucunda 88 adet tez ve 52 adet makaleye ulaşılmıştır. Ulaşılan çalışmaların bazılarının hem tez hem de bildiri veya makale olarak sunulduğu görülmüş, analize dahil edilmek üzere öncelikle makaleler sonrasında tezler tercih edilerek kodlama yapılmıştır. Araştırma sonucu elde edilen çalışmaların bir bölümü deneysel

araştırmalar olmadığı için bir bölümü de çalışmaya konu olacak verileri içermediğinden çalışmadan çıkarılmıştır. Sonuç olarak öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini cinsiyet değişkeni için 55 adet araştırma, medeni durum değişkeni için 36 adet araştırma, kurum türü değişkeni için 13 adet araştırma meta analiz çalışmasının konusu olmuştur.

3.2.1. Dahil Edilme Kriterleri

Bu çalışmada meta analiz için kullanılacak araştırmaların dahil edilme kriterleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- Çalışmaların 1990 yılından sonra yapılmış olması.
- Araştırmalarda çalışmaya konu olan örneklemin Türkiye sınırları içinde olması.
- Araştırmada etki büyüklüklerinin tespit edilebilmesi için çalışmalarda, betimleyici sayısal verilere sahip olması,
- Örneklem büyüklüğü (N), Ortalama (M) ve Standart Sapma (Ss) değerlerinin verilmesi ya da hesaplanabilecek veriler içermesi.
- Öğretmenlerin tükenmişliğini konu alan çalışmalar olması.

3.2.2. Hariç Tutma Kriterleri

Araştırmada kullanılacak çalışmaları belirlerken; dahil edilme kriterlerine uygun olmayan çalışmalar ve analiz edilebilmesi için gerekli istatistik verileri içermeyen çalışmalar araştırmamıza dahil edilmemiştir.

3.2.3. Kodlama Formu

Araştırmada çalışmaların meta analize dâhil edilme kriterlerine uygun olup olmadığının anlaşılması ve meta analizde çalışmalar arasında karşılaştırma yapılabilmesi için çalışmanın amacına uygun olarak bir kodlama formu oluşturulmuştur.

Çalışmada kullanılan kodlama formu beş ana başlıktan oluşmaktadır. Bunlar,

“Çalışma Kimliği”, “Çalışma İçeriği”, “Çalışma Verileri”, “Çalışma Dışı Veriler” ve “Çalışma Dışı Veri İstatistikleri” dir. Birinci bölüm olan çalışma kimliği beş kısımdan oluşmaktadır. Bu bölümde çalışma numarası, basım yılı, yayın türü, başlık ve yazar(lar) bulunmaktadır. İkinci bölümde ise, çalışmaların uygulandığı örneklemin içeriği, çalışmanın uygulama bölgesi, kullanılan ölçme araçları, çalışmanın uygulama süresi, çalışmanın deseni ve çalışmada kullanılan metot belirtilmiştir. Üçüncü bölümde ise tükenmişliğe yol açan kişisel ve çevresel faktörlere ait örneklem sayısı, ortalama ve standart sapma değerleri ve etki dereceleri konu edilmiştir. Dördüncü bölümde ise çalışmaya katılmayan tükenmişliğe yol açan kişisel ve çevresel faktörlere ait örneklem sayısı, ortalama ve standart sapma değerleri ve etki dereceleri belirtilmiştir. Son bölümde ise çalışma dışı veri istatistikleri verilmiştir.

Öğretmenler için hazırlanan kodlama formu EK-1'de, verilmiştir. Çalışma kodlama formuna göre araştırmaya dahil edilen çalışmalar EK-2, EK-3 ve EK-4 Meta Analize Dahil Edilen Çalışmalar Tablosunda gösterilmiştir.

3.2.4. Bağımlı Değişkenler

Meta analize dahil edilen çalışmalarda kullanılan ölçeklere, boyutlara ve sorulara göre oluşturulmuş tükenmişlik analizlerinden elde edilmiş etki büyüklükleri bağımlı değişken olacaktır.

3.2.5. Çalışma Karakteristikleri

Meta analizinde çalışma karakteristikleri bağımsız değişkenler olarak adlandırılır. Bu bağımsız değişkenler, etki büyüklükleri arasındaki ilişkileri değerlendirmede açıklayıcı özelliklere sahip olacakları için kodlama formunda kaydedilmiştir (Özcan, 2008). Bu araştırmadaki çalışma karakteristikleri şu şekilde sıralanmıştır.

- Çalışma yılı,
- Çalışmanın yapıldığı yer,
- Çalışmanın basım şekli,
- Çalışmanın örneklem içeriği,
- Çalışmanın uygulama bölgesi,
- Örneklem sayısı,
- Çalışmada kullanılan ölçme araçları,
- Çalışmanın metodu.

3.3. Verilerin Analizi

Meta analiz yönteminde verilerin birleştirilmesi için pek çok değişik yöntem vardır. Araştırmanın yapılacağı model çalışmaya dahil olan verilerin istatistiksel yapısı ve bulgu tiplerine göre seçilmektedir.

Bu araştırmaya dahil edilen çalışmalarda kullanılan ölçeklerin ve örneklem büyüklüklerinin farklılığı sebebiyle düzeltilmiş standartlaştırılmış etki büyüklüğü değeri dikkate alınmıştır (Özcan, 2008). Hesaplanmış olan etki büyüklükleri yorumlanırken Cohen' in geliştirdiği aritmetik ortalamalara dayanan etki büyüklüğü sınıflaması ile Thalheimer ve Cook'un geliştirmiş olduğu etki büyüklükleri sınıflandırmaları kullanılmıştır.

Verilerin analizinde işlem etkisi meta analiz yöntemi bu araştırmada kullanılan analiz yöntemi olmuştur. Grup farklılığında meta analize dahil edilen her çalışmadaki bağımlı değişkenleri aritmetiksel ortalamalarının aynı ölçekten elde edilmediği zamanlarda bu yöntem kullanılır (Camnalbur, 2008). Bu yöntemde, araştırmaya konu alan çalışmalarda $d=(X_e-X_c)/SD$ formülüyle "Cohen's d" yani etki büyüklüğünü hesaplamaya çalışılmaktadır. Bu formülde X_e ve X_c sırasıyla deney ve kontrol

gruplarının ortalamalarını, SD ise toplanmış standart sapmayı ifade etmektedir (Şahin, 2005). Bunun yanında Hedges'd etki büyüklüğü değerleri de Meta Win 2.0 programı kullanılarak hesaplanmıştır.

Tablo 3.1.

Farklı Türdeki Test İstatistiklerini d ye Dönüştürme Tablosu

Dönüştürülecek Olan İstatistikler	Etki Büyüklüğüne (d) Dönüştürmede Kullanılacak Olan Formül	Açıklama
Ortalamalar ve Standart Sapmalar	$Hedges'$ $d = \frac{(\bar{X}_E - \bar{X}_C)}{S_p} . J$ $J = 1 - \frac{3}{4(N_C + N_E - 2) - 1}$	<p>Xe= Deneysel grubunun ortalaması</p> <p>Xc= Kontrol grubunun ortalaması</p> <p>Se= Deneysel grubunun standart sapması</p> <p>Sc= Kontrol grubunun standart sapması</p> <p>Sp= Deneysel ve Kontrol grubunun toplanmış standart sapması (Pooled Within Subjects)</p>
Toplanmış Standart Sapma (Pooled Within Subjects)	$S_p = \sqrt{\frac{(N_e - 1).S_e^2 + (N_c - 1).S_c^2}{(N_e - 1) + (N_c - 1)}}$	<p>Ne= Deneysel grubu örneklem sayısı</p> <p>Nc= Kontrol grubu örneklem sayısı</p> <p>Se² = Deneysel grubu varyansı</p> <p>Sc²= Kontrol grubu varyansı</p>
T	$d = \frac{2t}{\sqrt{DF}}$ $DF = N_e + N_c - 2$	Bağımsız gruplar veya eşli gruplar t testinde kullanılır.
F	$d = \frac{2\sqrt{F}}{\sqrt{DF}}$ $DF = DF_{error}$	İki grubun ortalamalarını karşılaştırırken kullanılır (sadece tek yönlü ANOVA'lar için)
R	$d = \frac{2r}{\sqrt{1 - r^2}}$	Çalışmada sadece r güvenirlik değeri verildiğinde kullanılır.

(Lyons, 2003; akt. Şahin, 2005).

Değeri $-\infty$ ile ∞ arasında değişen cinsiyet değişkeninin etki büyüklüğü için;

- “0” , erkek öğretmenler ile kadın öğretmenler arasında hiçbir farklılığın olmadığını,
- “-” değerler, erkek öğretmenlerin aldığı puanların fazla olduğu yani erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre daha fazla tükenmişlik yaşadığı,
- “+” değerler ise, kadın öğretmenlerin aldığı puanların fazla olduğu yani kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre daha fazla tükenmişlik yaşadığı göstermektedir.

Değeri $-\infty$ ile ∞ arasında değişen medeni durum değişkeninin etki büyüklüğü için;

- “0” , bekar öğretmenler ile evli öğretmenler arasında hiçbir farklılığın olmadığını,
- “-” değerler, bekar öğretmenlerin aldığı puanların fazla olduğu yani bekar öğretmenlerin evli öğretmenlere göre daha fazla tükenmişlik yaşadığı,
- “+” değerler ise, evli olan öğretmenlerin aldığı puanların fazla olduğu yani evli öğretmenlerin bekar öğretmenlere göre daha fazla tükenmişlik yaşadığı göstermektedir.

Değeri $-\infty$ ile ∞ arasında değişen kurum türü değişkeninin etki büyüklüğü için;

- “0” , devlet okullarında çalışan öğretmenler ile özel okullarda çalışan öğretmenler arasında hiçbir farklılığın olmadığını,

- “-” değerler, devlet okullarında çalışan öğretmenlerin aldığı puanların fazla olduğu yani devlet okullarında çalışan öğretmenlerin özel okullarda çalışan öğretmenlere göre daha fazla tükenmişlik yaşadığı,
- “+” değerler ise, özel okullarda çalışan öğretmenlerin aldığı puanların fazla olduğu yani özel okullarda çalışan öğretmenlerin devlet okullarında çalışan öğretmenlere göre daha fazla tükenmişlik yaşadığı göstermektedir.

İstatiksel çalışmalarda verilerin dağılımı çok önemlidir. Çünkü istatistiksel araştırmalarda yapılan birçok testin uygulanabilmesi için, dağılımın normal veya normale yakın olması gerekir (Kalaycı, 2010). Bu meta analiz çalışmasında elde edilen etki büyüklükleri dağılımının normallliğini araştırmak amacıyla; Hedges’*d* etki büyüklüklerinin SPSS 15.0 paket programıyla hesaplanan tanımlayıcı istatistikleri sunularak, SPSS 15.0 paket programı ile oluşturulan ağırlıklandırılmış histogram grafiği ve normal dağılım Q-Q grafiği incelenmiştir.

Tanımlayıcı istatistiklerden olan “Çarpıklık katsayısı – 1 ile +1 sınırları içinde kalıyorsa, puanların normal dağılımdan önemli bir sapma göstermediği şeklinde yorumlanabilir (Büyüköztürk, Bökeoğlu& Öztürk, 2009). Bunun yanı sıra, değişkenin normalleştirilmiş basıklık değerlerinin -3 ile +3 aralığında olması söz konusu değişken değerlerinin normal dağılıma sahip olduğunu gösterir (Kalaycı, 2010). Ayrıca elde edilen Hedges’*d* etki büyüklüğü değerlerine ait *z* puanları hesaplanmıştır.

Z puanı, bir testten elde edilen ham puanları; ortalaması sıfır (0) ve standart sapması bir (1) olan ve normal dağılım gösteren standart bir puana dönüştürür. *Z* puanı, verilen bir puanın ortalamanın ne kadar altında ya da üstünde olduğunu anlamamıza yardımcı olur (Büyüköztürk, Bökeoğlu& Öztürk, 2009). Hesaplanan *z* değeri, nominal

anlamlılık düzeyini gösteren ve normal dağılım tablosundan elde edilen kritik değeri aşarsa, ilgili özelliğe göre dağılımın normal olmadığına karar verilir (Kalaycı, 2010)

Çalışmanın bulgular ve yorum kısmında kullanılan hesaplamaların, tablo ve grafiklerin oluşturulmasında MS Office Excel 2007, MetaWin 2.0 ve SPSS 15.0 programlarından yararlanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Çalışmanın bu bölümünde, cinsiyet, medeni durum ve kurum türü değişkenlerinin öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerine olan etkisini konu alan araştırmaların meta analitik etki analizlerine yer verilmiştir. İlk olarak araştırmaya ait betimleyici veriler her bir değişken için açıklanarak araştırmaya konu olan çalışmaların çeşitli kriterlere göre frekans aralıkları tanımlanmıştır. Çalışmanın etki büyüklüğü analizi yapılarak ulaşılan bulgular gösterilmiştir. Bununla birlikte cinsiyetin, medeni durumun ve kurum türü değişkenlerinin öğretmenlerde tükenmişlik düzeylerine olan etkisini ölçmek için gruplar arasında sabit etkiler modeline göre karşılaştırmalar yapılmıştır.

Bu çalışmada Türkiye sınırlarını içerisinde yapılan çalışmaları kullanarak “Cinsiyetin, medeni durumun, kurum türünün öğretmenlerin tükenmişlik seviyelerine etkisi var mıdır?” sorusuna cevap bulunmaya çalışılmıştır. Meta analize dahil edilen çalışmaların istatistiksel anlamlılık düzeyi 0.05 olarak kabul edilmiştir.

4.1.Çalışmaya Ait Betimleyici Veriler

4.1.1.Cinsiyet Değişkenine Ait Betimleyici Veriler

Cinsiyet değişkeninin öğretmenlerin tükenmişlik seviyelerinin, tükenmişlik alt boyutlarında farklılık olup olmadığının tespit edilmeye çalışıldığı bu aşamada, elde edilen 55 araştırmadan örneklem sayısı, örneklerin standart sapmaları ve aritmetik ortalamalar kullanılarak çalışmalara ait genel karakteristikler ve etki büyüklükleri EK-2’de Meta Analize Dahil Edilen Çalışmalar Tablosu(Cinsiyet)’nda belirtilmiştir.

Çalışmaya dahil edilen 55 araştırmanın toplamı ele alındığında toplam erkek denek sayısı 8436(%45.36), kadın denek sayısı 10162(%54.64) olmak üzere çalışma

toplam 18598 kişiyi kapsamaktadır. Araştırmaya dahil edilen çalışmaların yıllara göre frekans dağılım tablosu, çalışmanın yapıldığı bölgeye ait frekans tablosu ve çalışmaların yayın türüne göre frekans tablosu aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.1.

Cinsiyet Değişkenine Ait Çalışmaların Yıllarına Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

Çalışma Yılı	Frekans	Yüzde Değeri
2003	1	1,82 %
2004	2	3,64 %
2005	4	7,27 %
2006	2	3,64 %
2007	13	23,64 %
2008	9	16,36 %
2009	8	14,55 %
2010	9	16,36 %
2011	6	10,91 %
2012	1	1,82 %

Araştırmaya konu olan çalışmaların yıllara göre dağılımına Tablo 4.1'den bakıldığında çalışmaların büyük bir kısmının (%83,64) 2007 yılı ve sonrasında yapıldığı görülmektedir. Ayrıca tabloda gösterildiği gibi çalışmaların frekans değerlerine bakıldığında 13 çalışmanın dahil edilmiş olduğu 2007 yılı araştırmaya en çok katkıda bulunan yıl (% 23,64) olarak görülmektedir.

Çalışmaya dahil olan araştırmaların yayın türüne göre sınıflandırılması sonucunda oluşturulan frekans ve yüzde değer tablosu Tablo 4.2'de verilmiştir.

Tablo 4.2.

Cinsiyet Değişkenine Ait Çalışmaların Yayın Türüne Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

Yayın Türü	Frekans	Yüzde Değeri
Yüksek Lisans Tezi	35	63,64 %
Makale	20	36,36 %

Tablo 4.2.'de görüldüğü üzere çalışmaya konu olan araştırmaların yayın türlerinde en fazla 35 çalışma ile yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezleri (%63,64) olduğu görülmektedir.

Çalışmaların yapıldıkları bölgelere ait bir sınıflandırma yapıldığında oluşan frekans ve yüzde değerleri Tablo 4.3.'de verilmiştir.

Tablo 4.3.

Cinsiyet Değişkenine Ait Çalışmaların Yapıldığı Bölgelerin Frekans ve Yüzde Tablosu

Uygulanan Bölge	Frekans	Yüzde
Marmara	14,00	31,11 %
Ege	6,00	13,33 %
Akdeniz	6,00	13,33 %
Karadeniz	2,00	4,44 %
İç Anadolu	11,00	24,44 %
Doğu Anadolu	1,00	2,22 %
Güneydoğu Anadolu	5,00	11,11 %

Tablo 4.3.'de çalışmaya dahil olan 55 araştırmanın 10 (%18,18) tanesinde çalışmanın uygulandığı bölge hakkında bilgi verilmemiştir. Bu çalışmalar dışında kalan

45 çalışmanın uygulandığı bölgeler sınıflandırılmıştır. Tabloya bakıldığında yapılan çalışmaların Marmara Bölgesi(%31,11) ile İç Anadolu Bölgesi'nde(%24,44) yoğunlaştığı, araştırmaların en az yapıldığı bölgelerin ise Doğu Anadolu Bölgesi (%2,22) ve Karadeniz Bölgesi'nde (%4,44) olduğu görülmektedir.

4.1.2. Medeni Durum Değişkenine Ait Betimleyici Veriler

Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin tükenmişlik seviyelerinin, tükenmişlik alt boyutlarında farklılık olup olmadığının tespit edilmeye çalışıldığı bu aşamada, elde edilen 36 araştırmadan örneklem sayısı, örneklerin standart sapmaları ve aritmetik ortalamalar kullanılarak çalışmalara ait genel karakteristikler ve etki büyüklükleri EK-3'de Meta Analize Dahil Edilen Çalışmalar Tablosu(Medeni Durum)'nda belirtilmiştir.

Çalışmaya dahil edilen 36 araştırmanın toplamı ele alındığında toplam bekar denek sayısı 3031(%32,67), evli denek sayısı 6247(%67,73) olmak üzere çalışma toplam 9278 kişiyi kapsamaktadır. Araştırmaya dahil edilen çalışmaların yıllara göre frekans dağılım tablosu, çalışmanın yapıldığı bölgeye ait frekans tablosu ve çalışmaların yayın türüne göre frekans tablosu aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.4.

Medeni Durum Değişkenine Ait Çalışmaların Yıllarına Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

Çalışma Yılı	Frekans	Yüzde Değeri
2002	1	2,78 %
2004	2	5,56%
2005	2	5,56 %
2006	1	2,78 %
2007	11	30,56 %
2008	7	19,44 %
2009	5	13,89 %
2010	4	11,10 %
2011	3	8,33 %

Araştırmaya konu olan çalışmaların yıllara göre dağılımına Tablo 4.4.'den bakıldığında çalışmaların büyük bir kısmının (%83,32) 2007 yılı ve sonrasında yapıldığı görülmektedir. Ayrıca tabloda gösterildiği gibi çalışmaların frekans değerlerine bakıldığında 11 çalışmanın dahil edilmiş olduğu 2007 yılı araştırmaya en çok katkıda bulunan yıl (% 30,56) olarak görülmektedir.

Çalışmaya dahil olan araştırmaların yayın türüne göre sınıflandırılması sonucunda oluşturulan frekans ve yüzde değer tablosu Tablo 4.5.'de verilmiştir.

Tablo 4.5.

Medeni Durum Değişkenine Ait Çalışmaların Yayın Türüne Ait Frekans ve Yüzde

Tablosu

Yayın Türü	Frekans	Yüzde Değeri
Tez	27	75,00 %
Makale	9	25,00 %

Tablo 4.5.'de görüldüğü üzere çalışmaya konu olan araştırmaların yayın türlerinde en fazla 27 çalışma ile Tez (%75,00) olduğu görülmektedir.

Çalışmaların yapıldıkları bölgelere ait bir sınıflandırma yapıldığında oluşan frekans ve yüzde değerleri Tablo 4.6.'da verilmiştir.

Tablo 4.6.

Medeni Durum Değişkenine Ait Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Ait Frekans ve Yüzde

Tablosu

Uygulanan Bölge	Frekans	Yüzde
Belirtilmemiş	10	27,78%
Marmara	10	27,78 %
Ege	2	5,56 %
Akdeniz	3	8,33 %
Karadeniz	2	5,56 %
İç Anadolu	5	13,89 %
Doğu Anadolu	1	2,78%
Güneydoğu Anadolu	3	8,33 %

Tablo 4.6.'da çalışmaya dahil olan 36 araştırmanın 10 (%27,78) tanesinde çalışmanın uygulandığı bölge hakkında bilgi verilmemiştir. Bu çalışmalar dışında kalan 26 çalışmanın uygulandığı bölgeler sınıflandırılmıştır. Tabloya bakıldığında yapılan çalışmaların Marmara Bölgesi'nde (%27,78) yoğunlaştığı, araştırmaların en az yapıldığı bölgelerin ise Doğu Anadolu Bölgesi (%2,78) olduğu görülmektedir.

4.1.3. Kurum Türü Değişkenine Ait Betimleyici Veriler

Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin tükenmişlik seviyelerinin, tükenmişlik alt boyutlarında farklılık olup olmadığının tespit edilmeye çalışıldığı bu aşamada, elde edilen 13 araştırmadan örneklem sayısı, örneklerin standart sapmaları ve aritmetik ortalamalar kullanılarak çalışmalara ait genel karakteristikler ve etki büyüklükleri EK-4'de Meta Analize Dahil Edilen Çalışmalar Tablosu (Kurum Türü)'nda belirtilmiştir.

Çalışmaya dahil edilen 13 araştırmanın toplamı ele alındığında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi kurumlarda çalışan toplam denek sayısı 2627(%70,52), Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel kurumlarda çalışan toplam denek sayısı 1098(%29,48) olmak üzere çalışma toplam 3725 kişiyi kapsamaktadır. Araştırmaya dahil edilen çalışmaların yıllara göre frekans dağılım tablosu, çalışmanın yapıldığı bölgeye ait frekans tablosu ve çalışmaların yayın türüne göre frekans tablosu aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.7.

Kurum Türü Değişkenine Ait Çalışmaların Yıllarına Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

Çalışma Yılı	Frekans	Yüzde Değeri
2002	1	7,69 %
2004	1	7,69 %
2005	1	7,69 %
2007	1	7,69 %
2008	3	23,08 %
2009	3	23,08 %
2010	2	15,38 %
2011	1	7,69 %

Araştırmaya konu olan çalışmaların yıllara göre dağılımına Tablo 4.7.'den bakıldığında çalışmaların büyük bir kısmının (%69,23) 2008 yılı ve sonrasında yapıldığı görülmektedir. Ayrıca tabloda gösterildiği gibi çalışmaların frekans değerlerine bakıldığında 3 er çalışmanın dahil edilmiş olduğu 2008 ve 2009 yılları araştırmaya en çok katkıda bulunan yıllar (% 46,16) olarak görülmektedir.

Çalışmaya dahil olan araştırmaların yayın türüne göre sınıflandırılması sonucunda oluşturulan frekans ve yüzde değer tablosu Tablo 4.8.'de verilmiştir.

Tablo 4.8.

Kurum Türü Değişkenine Ait Çalışmaların Yayın Türüne Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

Yayın Türü	Frekans	Yüzde Değeri
Yüksek Lisans Tezi	9	69,2 %
Makale	4	30,8 %

Tablo 4.8.'de görüldüğü üzere çalışmaya konu olan araştırmaların yayın türlerinde en fazla 9 çalışma ile yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezleri (%69,2) olduğu görülmektedir.

Çalışmaların yapıldıkları bölgelere ait bir sınıflandırma yapıldığında oluşan frekans ve yüzde değerleri Tablo 4.9.'da verilmiştir.

Tablo 4.9

Kurum Türü Değişkenine Ait Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

Uygulanan Bölge	Frekans	Yüzde
Marmara	5	41,7 %
Ege	1	8,3 %
Akdeniz	2	16,7 %
İç Anadolu	2	16,7 %
Güneydoğu Anadolu	2	16,7 %

Tablo 4.9.'da çalışmaya dahil olan 13 araştırmanın 1 (%7,7) tanesinde çalışmanın uygulandığı bölge hakkında bilgi verilmemiştir. Bu çalışmalar dışında kalan 12 çalışmanın uygulandığı bölgeler sınıflandırılmıştır. Tabloya bakıldığında yapılan

çalışmaların Marmara Bölgesi(%41,7) ile yoğunlaştığı, araştırmaların en az yapıldığı bölgelerin ise Ege Bölgesi (%8,3), olduğu görülmektedir.

4.2 Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analiz Bulguları

4.2.1 Cinsiyetin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları

Öğretmenlerin cinsiyetlerinin tükenmişliğin alt boyutu olan duygusal tükenmişlik seviyelerine etkisini tespit etmek için 55 çalışma araştırmaya dahil edilmiş olup çalışmalardaki örneklem sayıları, aritmetik ortalamalar, standart sapma, t değeri ve *Mann-Whitney U* değerleri kullanılarak elde edilen her çalışma için etki büyüklükleri ve varyans değerlerini içeren bulgular Tablo 4.10.'da verilmiştir.

Tablo 4.10.

Cinsiyetin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları

Çalışma No	Etki Büyüklüğü Hedges' d	Varyans Var(d)
1	0,2840	0,0649
2	0,3303	0,0381
3	0,3684	0,0802
4	0,2453	0,0194
5	0,2453	0,0194
6	0,2909	0,0111
7	0,2727	0,0142
8	0,6452	0,0639
9	-0,4481	0,0598

Tablo 4.10'un Devamı

10	-0,2005	0,0158
11	0,2381	0,0435
12	-0,1709	0,0189
13	0,1300	0,0306
14	0,4659	0,0410
15	0,1802	0,0101
16	-0,3759	0,0140
17	0,1741	0,0178
18	0,0467	0,0009
19	0,1205	0,0306
20	0,0088	0,0121
21	0,2053	0,0093
22	-0,1216	0,0284
23	-0,1062	0,0099
24	-0,1492	0,0157
25	-0,1801	0,0321
26	0,3992	0,0454
27	0,1654	0,0778
28	-0,0642	0,0582
29	0,2520	0,0146
30	0,0337	0,0192
31	0,1160	0,0083
32	0,1781	0,0135

Tablo 4.10'un Devamı

33	0,1783	0,0278
34	0,3886	0,017
35	-0,3395	0,0146
36	0,1911	0,0129
37	0,0498	0,0077
38	0,1239	0,0102
39	0,2039	0,0288
40	0,0197	0,0601
41	-0,0533	0,0160
42	0,1239	0,0102
43	-0,0411	0,0172
44	0,2797	0,0311
45	-0,2218	0,0181
46	0,1048	0,0101
47	0,2930	0,0138
48	0,4401	0,0145
49	0,3639	0,0155
50	-0,0834	0,008
51	-0,1841	0,0653
52	-0,1427	0,0058
53	-0,1994	0,0167
54	-0,2920	0,2241
55	0,0560	0,0429

Araştırmaya konu olan çalışmalar, varyans değerleriyle birlikte etki büyüklüğü ortak metriğinde birleştirilmiştir. Bu değerler daha sonraki hesaplamalara kaynak olarak kullanılmıştır. Tablo 4.10.'da oluşturulan etki büyüklüklerinin yönüne ait frekans ve yüzde değerleri Tablo 4.11.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.11.

Cinsiyetin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Yönüne Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

	Etki Büyüklüğünün Yönü	Frekans	Yüzde Değeri
Erkek-Kadın	Negatif-	18	32,72
Erkek-Kadın	Pozitif+	37	67,28

Tablo 4.11.'de araştırmaya dahil edilen çalışmalardan elde edilen etki büyüklüklerinin yönünü gösteren frekans tablosunda cinsiyet değişkeni açısından ele alındığında 37 çalışmada (%67,28) kadınların duygusal tükenmişliğinin erkeklerden daha yüksek olduğu, 18 çalışmada ise erkeklerin duygusal tükenmişliğinin kadınlardan daha yüksek olduğu (%32,72) görülmüştür. Burada çalışmalar üzerinden öğretmenlerde duygusal tükenmişlik alt boyutunun erkek ve kadınlar arasındaki farkına bakılmıştır. Bu sonuçla birlikte çalışmaların %67,28'lik bölümü kadınların erkeklere oranla daha fazla duygusal tükenmişlik yaşadığını gösterirken, %32,72'lik kısmında ise etki büyüklükleri erkeklerin kadınlara oranla daha fazla duygusal tükenmişlik yaşadığını ifade etmektedir.

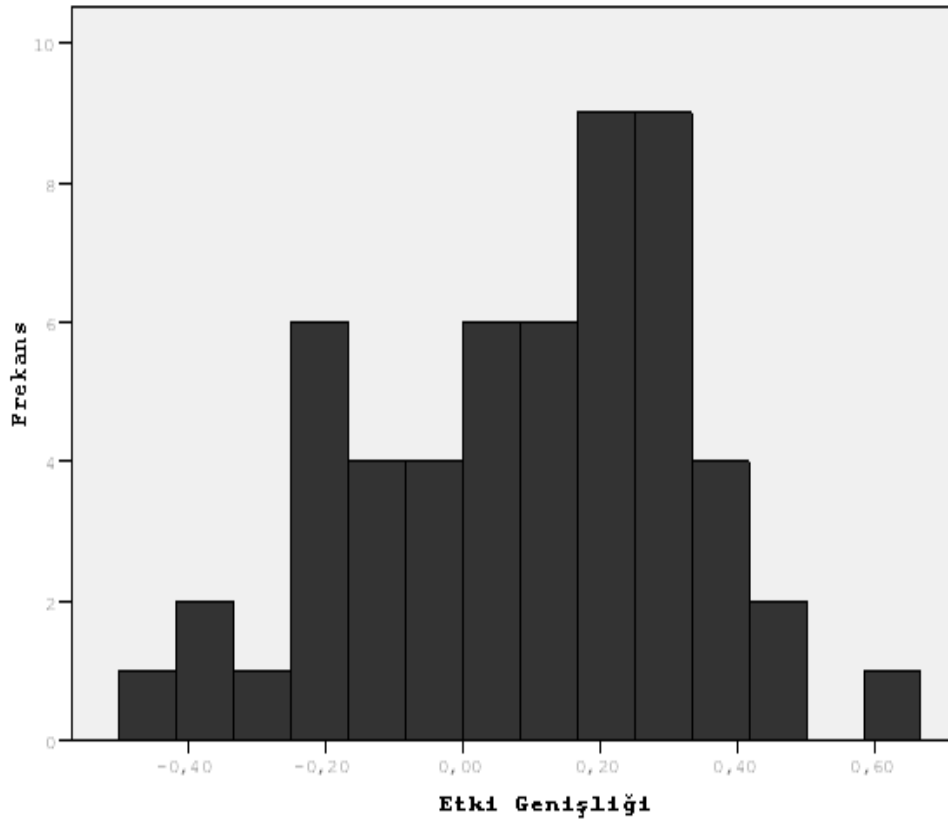
Tablo 4.12.'de duygusal tükenmişlik düzeyleri için çalışmaların etki büyüklükleri, Cohen'in sınıflandırmasına göre frekans ve yüzde değerleri sunulmuştur.

Tablo 4.12.

Cinsiyetin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Cohen'in Etki Büyüklüğü Sınıflandırmasına Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

Etki Büyüklüğü Düzeyi	Frekans	Yüzde Değeri
Küçük	29	52.73%
Orta	25	45.45%
Geniş	1	1.82%

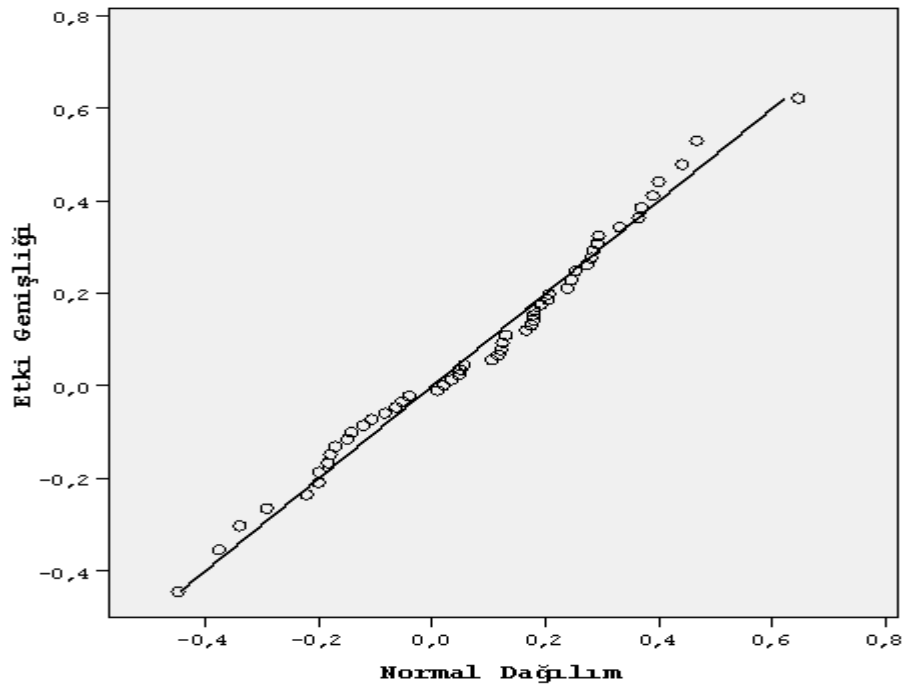
Çalışmaların etki büyüklükleri Cohen'in sınıflanmasına göre incelendiğinde 29 çalışmanın (%52.73) küçük ölçekte, 25 çalışmanın (%45.45) orta ölçekte ve 1 çalışmanın da (%1,82) geniş ölçekte etkiye sahip olduğu görülmektedir.

şekil 4.1.

*Cinsiyetin Duygusal Tükenmişlik Alt Boyutuna Göre Meta Analize Dâhil Edilen
Çalışmaların Etki Büyüklüğü Dağılımı Histogram Grafiği*

şekil 4.1.'de sunulan etki büyüklükleri incelendiğinde normale yakın bir dağılım sergiledikleri görülmüştür. Hedges'*d* etki büyüklükleri değişkenine ait SPSS 15.0 paket programıyla hesaplanan *z* değerlerinin -2,29 ile 2,38 aralığında olması araştırmaya dahil edilen çalışmaların etki büyüklüklerinin normal dağılıma uygun olduğunu göstermektedir.

Şekil 4.2.

*Cinsiyetin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların
Etki Büyüklüklerinin Normal Dağılım Q-Q Grafiği*

Şekil 4.2. doğrusal çizginin altındaki ve üstündeki noktaların değişkenin birim değerlerinin normal dağılımdan hangi düzeyde bir sapma gösterdiğini görselleştirmektedir. Şekil 4.2.'de görüldüğü gibi cinsiyetin tükenmişliğin duygusal tükenmişlik boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmalar normallikten önemli sapmalar göstermemektedir. Değişkenin -0.197 çarpıklık ve -0.350 basıklık istatistikleri de bu görüşü desteklemektedir. Bir başka deyişle bu meta-analize dahil edilen çalışmaların etki büyüklüklerinin dağılımı normal dağılıma yakın özellikler göstermektedir. Bu nedenle bu meta analizi oluşturan çalışmaların birleştirilmesinin istatistiksel olarak uygun olduğu söylenebilir.

4.2.1.1 Cinsiyetin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik seviyelerine etkisinin sabit etkiler modeline göre karşılaştırılması.

Araştırmaya dahil edilen 55 çalışmadan elde edilen, erkek ve kadın bireylere ait veriler doğrultusunda oluşturulan sabit etkiler modelinin sonuçları Tablo 4.13.'de verilmiştir.

Tablo 4.13.

Cinsiyetin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Sabit Etkiler Modeline Göre Ortalama Etki Büyüklüğü ve Homojenlik Değeri

Ortalama		Toplam		Prob	Etki Büyüklükleri (%95)	
Etki	Serbestlik	Homojenlik	Ki-Kare		İçin Güven Aralığı	
Büyüklüğü	Derecesi	Değeri Q			Alt Sınır	Üst Sınır
0,0670	54	134,6025	0,000		0,0363	0,0978

Sabit etkiler modeline göre yapılan meta analizi doğrultusunda duygusal tükenmişlik boyutunda erkek ve kadın öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerine göre Q istatistiği istatistiksel bakımdan anlamlıdır $Q(54) = 134.6025$, $p < .001$. Sabit etkiler modeline göre, % 95'lik güven aralığının 0,0363 alt sınırı ile 0,0978 üst sınırında ortalama etki büyüklüğü $ES = 0,0670$ olarak cinsiyetin tükenmişliğin duygusal tükenmişlik boyutunda kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre daha fazla duygusal tükenmişlik yaşadığını ortaya çıkarmıştır. Etki büyüklüğü değerinin Cohen'in sınıflandırmasına göre yorumladığımızda $ES = 0,0670$ 'lik bir etkinin küçük (small), Thalheimer'in sınıflandırmasına göre $-0,15 - 0,15$ aralığında bulunduğu için önemsiz (negligible) etkiye sahip olduğu görülmektedir.

4.2.1.2 Cinsiyetin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı bölgeler bakımından karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır. Çalışmaların uygulandığı bölgenin, toplam etki büyüklüğünün ne kadarını açıkladığını belirlemek amacıyla çalışmalar gruplara ayrılmıştır. Ancak oluşturulan gruplardan çalışma sayısı (N) 2'nin altında olan Doğu Anadolu Bölgesi (N =1) MetaWin 2.0 paket programı tarafından analiz dışında tutulmuştur.

Tablo 4.14.

Cinsiyetin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Homojenlik Değerleri

Model	Serbestlik Derecesi	Homojenlik Değeri Q	Prob (Ki-Kare)
Q_{Bet}	6	13,4437	0,03
Q_{Wi}	47	118,1324	0,00
Q_{Total}	53	131,5761	0,00

Bütün çalışma karakteristikleri için, grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmıştır. Tablo 4.14.'de görüldüğü gibi $Q_T=131.5761$; $p=0.00$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı bölgelere göre Hedges'd etki büyüklükleri heterojendir. Cinsiyet değişkeninin duygusal tükenmişlik boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı bölgelere göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi

sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 13.4437$; $p= 0.03$), çalışmaların yapıldığı bölgelere göre cinsiyet değişkeninin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir.

Tablo 4.15.

Cinsiyetin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yapıldığı Bölge	N	Etki Büyüklüğü E+	Serbestlik Derecesi	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
Güneydoğu Anadolu	5	0,0238	4	-0,2094	0,2571
İç Anadolu	11	0,1656	10	0,0084	0,3229
Ege	6	0,0025	5	-0,2147	0,2196
Akdeniz	6	0,1298	5	-0,0925	0,352
Belirtilmemiş	10	0,0889	9	-0,051	0,2287
Marmara	14	0,0727	13	-0,0467	0,192
Karadeniz	2	-0,0514	1	-2,0454	1,9425

Tablo 4.15.'de verilen analiz sonuçlarına göre; etki büyüklükleri incelendiğinde en yüksek olanın İç Anadolu Bölgesi'ne ait olduğu görülmüştür ($E= +0,1656$). En düşük etki büyüklüğü ise $E= +0,0025$ ile Ege Bölgesi'nde yapılan çalışmalara aittir. İlginç bir bulgu olarak bütün bölgeler için etki büyüklükleri pozitif değerler alırken Karadeniz Bölgesinde yapılan çalışmalar için etkinin negatif değer aldığı görülmüştür. İç Anadolu Bölgesi'nde yapılan araştırmalarda bu bölgede görev yapan kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre daha fazla duygusal tükenmişlik yaşadığı ortaya çıkmaktadır ($E= +0,1656$).

4.2.1.3. Cinsiyetin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı yıla göre karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır. Çalışmaların yapıldığı yıllara göre oluşturulan gruplardan çalışma sayısı (N) 2'nin altında olan 2003 (N=1) yılı ve 2012 (N=1) yılları MetaWin2.0 paket programı tarafından analiz dışında tutulmuştur.

Tablo 4.16.

Cinsiyetin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Homojenlik Değerleri

Model	Serbestlik Derecesi	Homojenlik Değeri Q	Prob (Ki-Kare)
Q_{Bet}	7	20,4651	0,004
Q_{Wi}	45	113,4485	0,00
Q_{Total}	52	133,9135	0,00

Bütün çalışma karakteristikleri için, grupçi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmıştır. Tablo 4.16.'da görüldüğü gibi $Q_T=133.9135$; $p=0.00$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı yıllara göre Hedges'd etki büyüklükleri heterojendir. Cinsiyet değişkeninin duygusal tükenmişlik boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı yıllara göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B=20.4651$; $p=0.004$), çalışmaların yapıldığı yıllara göre

cinsiyet değişkeninin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görölmektedir.

Tablo 4.17.

Cinsiyetin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yapıldığı Yıl	N	Etki Büyüklüğü	Serbestlik	%95 Güven Aralığı	
		E+	Derecesi	Alt Sınır	Üst Sınır
2004	2	0,2375	1	-1,1987	1,6738
2005	4	-0,1033	3	-0,5158	0,3093
2007	13	0,1462	12	0,0635	0,2288
2009	8	-0,0641	7	-0,1729	0,0447
2010	9	0,0735	8	-0,0117	0,1587
2011	6	0,1044	5	-0,0253	0,2342
2006	2	0,2162	1	-0,9601	1,3924
2008	9	0,0439	8	-0,0149	0,1027

En yüksek etki büyüklüğü 2004 yılında yapılan çalışmalarda görölmüştür; E= +0,2375 ile pozitif, orta ölçekte ve istatistiksel olarak anlamlıdır. En düşük etki büyüklüğü ise E= +0,0439 ile 2008 yılında yapılan çalışmalarda görölmüştür.

4.2.1.4 Cinsiyetin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yayın türüne göre karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır.

Tablo 4.18

Cinsiyetin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Homojenlik Değerleri

Model	Serbestlik Derecesi	Homojenlik Değeri Q	Prob (Ki-Kare)
Q_{Bet}	1	0,0869	0,76
Q_{Wi}	53	134,5156	0,00
Q_{Total}	54	134,6025	0,00

Bütün çalışma karakteristikleri için, grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmıştır. Tablo 4.18.'de görüldüğü gibi $Q_T=134.6025$; $p=0.00$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre Hedges' d etki büyüklükleri heterojendir. Cinsiyet değişkeninin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı yayın türüne göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B=0.0869$; $p=0.76$), çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre öğretmenlerin cinsiyet durumlarının duygusal tükenmişlik seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir. Yapılan

grupiçi homojenlik testi ($Q_w = 134.6025$; $p = 0.00$) sonucuna göre aynı yayın türünde yapılan çalışmaların etki büyüklüklerinde kendi içinde anlamlı fark vardır.

Tablo 4.19.

Cinsiyetin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yayın Türü	N	Etki Büyüklüğü	Serbestlik	%95 Güven Aralığı	
		E+	Derecesi	Alt Sınır	Üst Sınır
Yüksek Lisans Tezi	35	0,0697	34	0,0334	0,106
Makale	20	0,0595	19	-0,0032	0,1221

Öğretmenlerin cinsiyetlerinin tükenmişliğin alt boyutu olan duygusal tükenmişlik düzeylerine etkisi çalışmaların yapıldığı yayın türüne bağlı olarak istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

4.2.2 Cinsiyetin Duyarsızlaşma Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları

Öğretmenlerin cinsiyetlerinin tükenmişliğin alt boyutu olan duyarsızlaşma seviyelerine etkisini tespit etmek için 55 çalışma araştırmaya dahil edilmiş olup çalışmalardaki örneklem sayıları, aritmetik ortalamalar, standart sapma, t değeri ve *Mann-Whitney U* değerleri kullanılarak elde edilen her çalışma için etki büyüklükleri ve varyans değerlerini içeren bulgular Tablo 4.20.'de verilmiştir.

Tablo 4.20.

Cinsiyetin Duyarsızlaşma Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları

Çalışma No	Etki Büyüklüğü Hedges' d	Varyans Var(d)
1	0,1680	0,0645
2	0,0495	0,0377
3	0,0575	0,0795
4	0,0689	0,0193
5	0,0689	0,0193
6	-0,0826	0,0110
7	0,0654	0,0141
8	0,3760	0,0626
9	-0,7058	0,0624
10	0,2744	0,0159
11	0,1942	0,0434
12	-0,1361	0,0189
13	0,1860	0,0306
14	-0,0986	0,0400
15	0,1746	0,0101
16	0,0472	0,0137
17	-0,0616	0,0177
18	-0,0625	0,0009

Tablo 4.20'nin Devamı

19	0,1123	0,0306
20	-0,1166	0,0121
21	-0,1191	0,0093
22	-0,1455	0,0284
23	-0,1399	0,0099
24	0,0397	0,0157
25	0,0038	0,0320
26	0,4203	0,0454
27	-0,4110	0,0787
28	-0,1526	0,0582
29	0,1780	0,0139
30	-0,3347	0,0194
31	-0,0994	0,0083
32	-0,0318	0,0135
33	-0,2866	0,0279
34	-0,2878	0,0177
35	0,2560	0,0146
36	-0,2063	0,0129
37	-0,0837	0,0077
38	-0,0843	0,0101
39	0,0287	0,0287
40	-0,1870	0,0604
41	-0,2711	0,0161

Tablo 4.20'nin Devamı

42	-0,0828	0,0101
43	0,0428	0,0172
44	-0,6192	0,0323
45	0,4810	0,0184
46	-0,0988	0,0101
47	0,1620	0,0137
48	0,0931	0,0142
49	0,1012	0,0153
50	-0,3056	0,008
51	-0,2946	0,0655
52	-0,1444	0,0058
53	-0,2493	0,0168
54	-0,2443	0,2239
55	0,1520	0,0430

Araştırmaya konu olan çalışmalar, varyans değerleriyle birlikte etki büyüklüğü ortak metriğinde birleştirilmiştir. Bu değerler daha sonraki hesaplamalara kaynak olarak kullanılmıştır. Tablo 4.20.'de oluşturulan etki büyüklüklerinin yönüne ait frekans ve yüzde değerleri Tablo 4.21. ile gösterilmiştir.

Tablo 4.21.

Cinsiyetin Duyarsızlaşma Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Yönüne Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

	Etki Büyüklüğünün Yönü	Frekans	Yüzde Değeri
Kadın-Erkek	Negatif-	30	54,55
Kadın-Erkek	0	1	1,81
Kadın-Erkek	Pozitif+	24	43,64

Tablo 4.21.'de araştırmaya dahil edilen çalışmalardan elde edilen etki büyüklüklerinin yönünü gösteren frekans tablosunda cinsiyet değişkeni açısından ele alındığında 24 çalışmada (%43,64) kadınların duyarsızlaşma düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu, 30 çalışmada ise erkeklerin duyarsızlaşma düzeyinde kadınlardan daha yüksek olduğu (%54,55) görülmüştür. Burada çalışmalar üzerinden öğretmenlerde duygusal tükenmişlik alt boyutunun erkek ve kadınlar arasındaki farkına bakılmıştır. Bu sonuçla birlikte çalışmaların %54,55'lik bölümü erkeklerin kadınlara oranla daha fazla duyarsızlaşma yaşadığını gösterirken, %43,64'lük kısmında ise etki büyüklükleri kadınların erkeklere oranla daha fazla duyarsızlaşma yaşadığını ifade etmektedir.

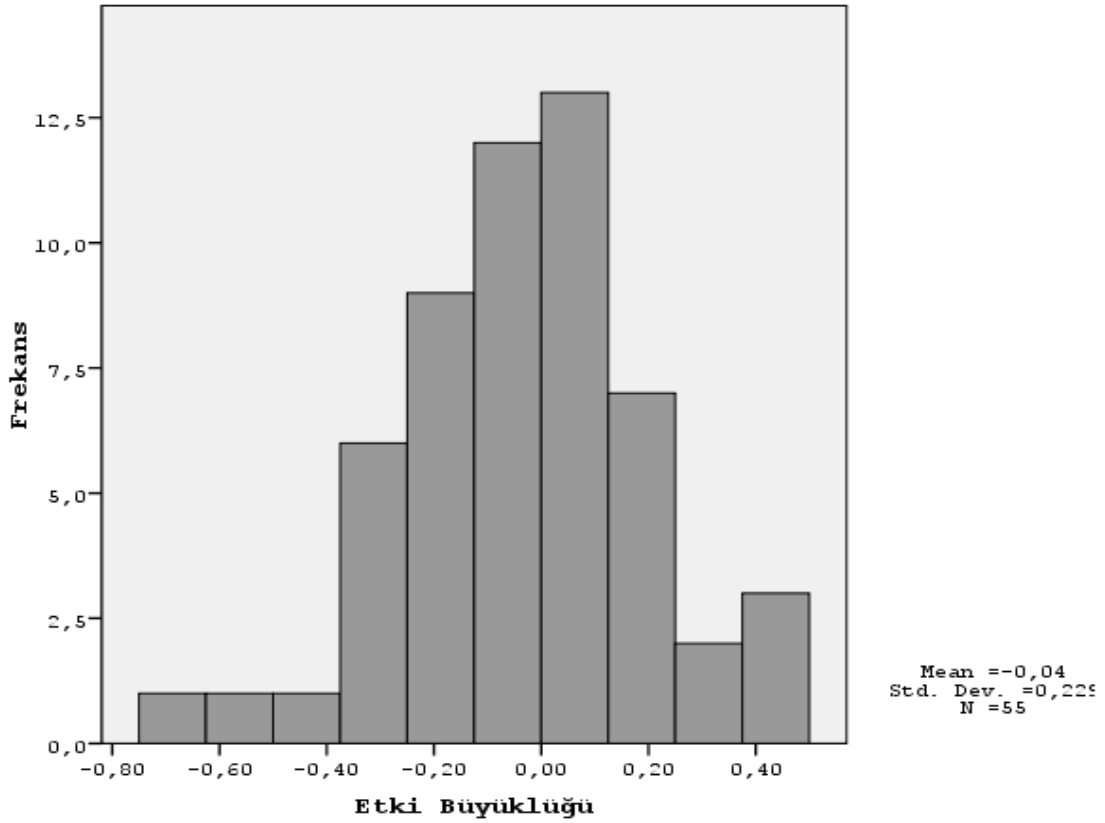
Tablo 4.22'de duyarsızlaşma düzeyleri için çalışmaların etki büyüklükleri, Cohen'in sınıflandırmasına göre frekans ve yüzde değerleri sunulmuştur.

Tablo 4.22

Cinsiyetin Duyarsızlaşma Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Cohen'in Etki Büyüklüğü Sınıflandırmasına Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

Etki Büyüklüğü Düzeyi	Frekans	Yüzde Değeri
Küçük	38	69.09%
Orta	15	27.27%
Geniş	2	3.64%

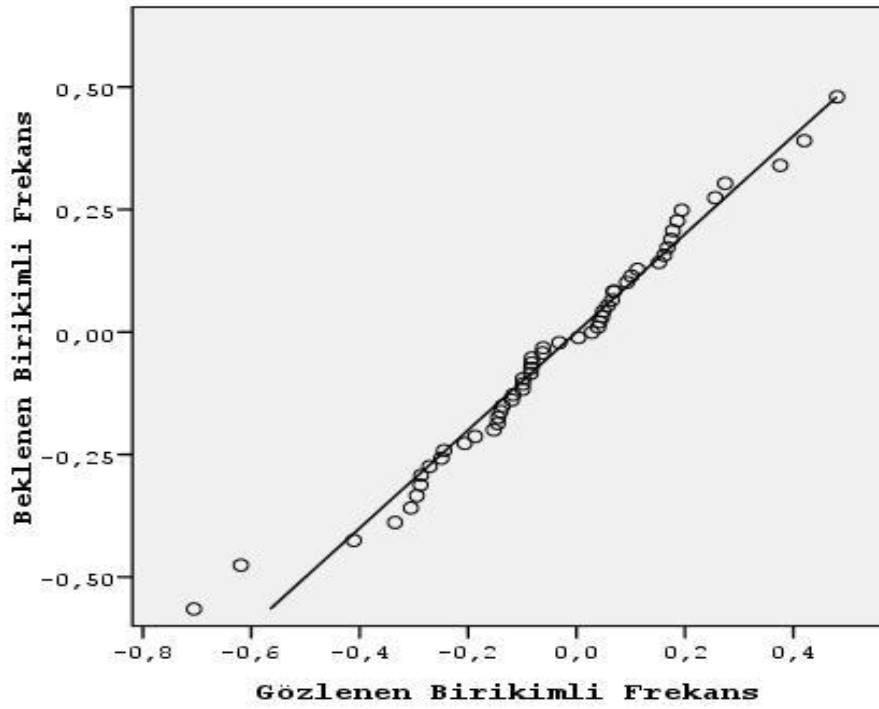
Çalışmaların etki büyüklükleri Cohen'in sınıflandırmasına göre frekanslara ayrıldığında 38 çalışmanın (%69,09) küçük ölçekte, 15 çalışmanın (%27,27) orta ölçekte ve 2 çalışmanın da (%3,64) geniş ölçekte etki büyüklüğüne sahip olduğu görülmektedir.

Şekil 4.3.

Cinsiyet Değişkeninin Duyarsızlaşma Alt Boyutuna Göre Meta Analize Dâhil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Dağılımı Histogram Grafiği

Şekil 4.3.'de sunulan etki büyüklükleri incelendiğinde normale yakın bir dağılım sergiledikleri görülmüştür. Hedges'*d* etki büyüklükleri değişkenine ait SPSS 15.0 paket programıyla hesaplanan *z* değerlerinin -2,89 ile 1,82 aralığında olması araştırmaya dahil edilen çalışmaların etki büyüklüklerinin normal dağılıma uygun olduğunu göstermektedir.

Şekil 4.4.

Cinsiyetin Duyarsızlaşma Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüklerinin Normal Dağılım Q-Q Grafiği

Şekil 4.4. doğrusal çizginin altındaki ve üstündeki noktaların değişkenin birim değerlerinin normal dağılımdan hangi düzeyde bir sapma gösterdiğini görselleştirmektedir. Şekil 4.4.'de görüldüğü gibi cinsiyetin tükenmişliğin duyarsızlaşma boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmalar normallikten önemli sapmalar göstermemektedir. Değişkenin -0.322 çarpıklık ve 0.883 basıklık istatistikleri de bu görüşü desteklemektedir. Bir başka deyişle bu meta-analize dahil edilen çalışmaların etki büyüklüklerinin dağılımı normal dağılıma yakın özellikler göstermektedir. Bu nedenle bu meta analizi oluşturan çalışmaların birleştirilmesinin istatistiksel olarak uygun olduğu söylenebilir.

4.2.2.1 Cinsiyetin öğretmenlerin duyarsızlaşma seviyelerine etkisinin sabit etkiler modeline göre karşılaştırılması.

Araştırmaya dahil edilen 55 çalışmadan elde edilen, erkek ve kadın bireylere ait veriler doğrultusunda oluşturulan sabit etkiler modelinin sonuçları Tablo 4.23’de verilmiştir.

Tablo 4.23

Cinsiyetin Duyarsızlaşma Boyutunda Sabit Etkiler Modeline Göre Ortalama Etki Büyüklüğü ve Homojenlik Değeri

Ortalama		Toplam		Prob	Etki Büyüklükleri (%95)	
Etki	Serbestlik	Homojenlik	Ki-Kare		İçin Güven Aralığı	
Büyüklüğü	Derecesi	Değeri Q			Alt Sınır	Üst Sınır
-0,0487	54	113,95	0,000		-0,0795	-0,0180

Sabit etkiler modeline göre yapılan meta analizi doğrultusunda tükenmişliğin duyarsızlaşma boyutunda erkek ve kadın öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerine göre Q istatistiği istatistiksel bakımdan anlamlıdır $Q(54) = 113.95; p < .001$. Sabit etkiler modeline göre, % 95’lik güven aralığının -0,0795 alt sınırı ile -0,0180 üst sınırında ortalama etki büyüklüğü $ES = -0,0487$ olarak cinsiyetin tükenmişliğin duyarsızlaşma boyutunda erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre daha fazla duyarsızlaşma yaşadığını ortaya çıkarmıştır. Etki büyüklüğü değerinin Cohen’in sınıflandırmasına göre yorumladığımızda $ES = -0,0487$ ’luk bir etkinin küçük (small), Thalheimer’in sınıflandırmasına göre -0,15 – 0,15 aralığında bulunduğu için önemsiz (negligible) etkiye sahip olduğu görülmektedir.

4.2.2.2 Cinsiyetin öğretmenlerin duyarsızlaşma boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı bölgeler bakımından karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır. Çalışmaların uygulandığı bölgenin, toplam etki büyüklüğünün ne kadarını açıkladığını belirlemek amacıyla çalışmalar; gruplara ayrılmıştır. Ancak oluşturulan gruplardan çalışma sayısı (N) 2'nin altında olan Doğu Anadolu Bölgesi (N=1) MetaWin2.0 paket programı tarafından analiz dışında tutulmuştur.

Tablo 4.24

Cinsiyetin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Homojenlik Değerleri

Model	Serbestlik Derecesi	Homojenlik Değeri Q	Prob (Ki-Kare)
Q_{Bet}	6	12,4450	0,05
Q_{Wi}	47	101,1066	0,000
Q_{Total}	53	55,5123	0,000

Bütün çalışma karakteristikleri için, grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmıştır. Tablo 4.24'de görüldüğü gibi $Q_T=55.5123$; $p=0.000$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı bölgelere göre Hedges'd etki büyüklükleri heterojendir. Cinsiyet değişkeninin duyarsızlaşma boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı bölgelere göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B=12.4450$; $p=0.05$), çalışmaların yapıldığı bölgelere göre

cinsiyet değişkeninin öğretmenlerin duyarsızlaşma seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görölmektedir.

Tablo 4.25

Cinsiyet Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yapıldığı Bölge	N	Etki Büyüklüğü E+	Serbestlik Derecesi	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
Güneydoğu Anadolu	5	-0,1397	4	-0,275	-0,0044
İç Anadolu	11	-0,0054	10	-0,1091	0,0983
Ege	6	-0,1498	5	-0,2704	-0,0293
Akdeniz	6	-0,0469	5	-0,196	0,1022
Belirtilmemiş	10	-0,0303	9	-0,0853	0,0247
Marmara	14	0,0062	13	-0,0706	0,083
Karadeniz	2	-0,1256	1	-1,5234	1,2723

Tablo 4.25’de verilen analiz sonuçlarına göre etki büyüklükleri incelendiğinde en yüksek etki büyüklüğünün Ege Bölgesi’ne ait olduğu görölmüştür (E= -0,1498). En düşük etki büyüklüğü ise E= -0,0054 ile İç Anadolu Bölgesi’nde yapılan çalışmalara aittir. İlginç bir bulgu olarak bütün bölgeler için etki büyüklükleri negatif değerler alırken Marmara Bölgesinde yapılan çalışmalar için pozitif değer almıştır. Tablo 4.25 İncelendiğinde Ege Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yapılan araştırmalarda erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre daha fazla duyarsızlaşma yaşadığı görölmektedir.

4.2.2.3 Cinsiyetin öğretmenlerin duyarsızlaşma boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı yıla göre karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır. Çalışmaların yıllara göre oluşturulan gruplardan çalışma sayısı (N) 2'nin altında olan 2003 (N=1) yılı ve 2012 (N=1) yılı MetaWin2.0 paket programı tarafından analiz dışında tutulmuştur.

Tablo 4. 26

Cinsiyetin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıla Göre Homojenlik Değeri

Model	Serbestlik Derecesi	Homojenlik Değeri Q	Prob (Ki-Kare)
Q_{Bet}	7	13,5275	0,06
Q_{Wi}	45	100,0633	0,00
Q_{Total}	52	113,5908	0,00

Bütün çalışma karakteristikleri için, grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmıştır. Tablo 4.26'da görüldüğü gibi $Q_T=113.5908$; $p=0.00$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı yıllara göre Hedges'd etki büyüklükleri heterojendir. Cinsiyet değişkeninin öğretmenlerin duyarsızlaşma boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı yıllara göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B=13.5275$; $p=0.06$), çalışmaların yapıldığı yıllara göre öğretmenlerin cinsiyetlerinin tükenmişliğin duyarsızlaşma

boyutuna anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir. Yapılan grup içi homojenlik testi ($Q_w= 100.0633$; $p= 0.00$) sonucuna göre aynı yıllarda yapılan çalışmaların etki büyüklüklerinde kendi içinde anlamlı fark vardır.

Tablo 4.27

Cinsiyet Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıla Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yapıldığı Yıl	N	Etki Büyüklüğü	Serbestlik	%95 Güven Aralığı	
		E+	Derecesi	Alt Sınır	Üst Sınır
2004	2	0,0737	1	-1,3613	1,5086
2005	4	-0,2248	3	-0,6398	0,1901
2007	13	-0,0681	12	-0,1508	0,0146
2009	8	0,0477	7	-0,0607	0,1562
2010	9	-0,1302	8	-0,2153	-0,0451
2011	6	-0,014	5	-0,1439	0,1159
2006	2	-0,0907	1	-1,2657	1,0842
2008	9	-0,0349	8	-0,0937	0,0239

Tablo 4.27’de verilen analiz sonuçlarına göre en yüksek etki büyüklüğü 2005 yılında yapılan çalışmalarda görülürken ($E= -0,2248$) en düşük etki büyüklüğü 2011 yılında yapılan çalışmalarda görülmüştür ($E=-0,014$). İlginç bir bulgu olarak 2009 ve 2004 yıllarında yapılan çalışmaların etki büyüklükleri pozitif çıkarken diğer yıllarda yapılan çalışmaların etki büyüklüğü negatif çıkmıştır.

4.2.2.4 Cinsiyetin öğretmenlerin duyarsızlaşma boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yayın türüne göre karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır.

Tablo 4. 28

Cinsiyetin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Homojenlik Değeri

Model	Serbestlik Derecesi	Homojenlik Değeri Q	Prob (Ki-Kare)
Q_{Bet}	1	5,3589	0,02
Q_{Wi}	53	108,6010	0,00
Q_{Total}	54	113,9599	0,00

Bütün çalışma karakteristikleri için, grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmıştır. Tablo 4.28’de görüldüğü gibi $Q_T=113.9599$; $p=0.002$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre Hedges’ d etki büyüklükleri heterojendir. Cinsiyet değişkeninin duyarsızlaşma boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı yayın türüne göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 5.3589$; $p= 0.02$), çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre öğretmenlerin cinsiyetlerinin duyarsızlaşma seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir.

Tablo 4.29

Cinsiyet Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yayın Türü	N	Etki Büyüklüğü E+	Serbestlik Derecesi	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
Yüksek Lisans Tezi	35	-0,0276	34	-0,0639	0,0086
Makale	20	-0,1084	19	-0,1712	-0,0456

Tablo 4.29 incelendiğinde makalelerden oluşan çalışmalarda erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre daha fazla duyarsızlaşma yaşadığı görülmektedir (-E=0,1084).

4.2.3 Cinsiyetin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları

Araştırmaya dahil olan çalışmalardaki örneklem sayıları, aritmetik ortalamalar, standart sapma, *t* değeri ve *Mann-Whitney U* değerleri kullanılarak elde edilen her çalışma için etki büyüklükleri ve varyans değerlerini içeren bulgular Tablo 4.30'da verilmiştir.

Tablo 4.30

Cinsiyetin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları

Çalışma No	Etki Büyüklüğü	Varyans Var(d)
1	0,6023	0,0672
2	-0,4013	0,0383
3	0,1417	0,0796
4	-0,2393	0,0194
5	-0,2393	0,0194
6	0,1178	0,011
7	0,0478	0,0141
8	-0,4787	0,063
9	-0,5915	0,0608
10	0,0725	0,0157
11	0,0342	0,0432
12	-0,1038	0,0189
13	0,162	0,0306
14	-0,1619	0,0401
15	-0,1561	0,0101
16	0,0952	0,0137
17	-0,0025	0,0177
18	-0,0185	0,0009

Tablo 4.30'un Devamı

19	-0,0194	0,0306
20	-0,0645	0,0121
21	0,0044	0,0092
22	-0,1759	0,0285
23	0,028	0,0099
24	0,0492	0,0157
25	-0,0364	0,032
26	-0,3818	0,0453
27	0,346	0,0784
28	0,2372	0,0583
29	0,094	0,0139
30	0,0047	0,0192
31	0,0174	0,0083
32	0,0595	0,0135
33	0,2667	0,0279
34	0,2374	0,0177
35	0,152	0,0145
36	0,0828	0,0129
37	0,217	0,0077
38	0,0146	0,0101
39	0,1426	0,0288
40	0,2635	0,0606
41	-0,0459	0,016

Tablo 4.30'un Devamı

42	0,0146	0,0101
43	-0,2689	0,0173
44	-0,0079	0,0308
45	0,038	0,0181
46	0,0172	0,0101
47	0,138	0,0137
48	0,216	0,0143
49	0,0434	0,0153
50	-0,0367	0,008
51	0,2716	0,0654
52	0,0348	0,0058
53	0,1872	0,0167
54	1,0479	0,2347
55	0,006	0,0429

Araştırmaya konu olan çalışmalar, varyans değerleriyle birlikte etki büyüklüğü ortak metriğinde birleştirilmiştir. Bu değerler daha sonraki hesaplamalara kaynak olarak kullanılmıştır. Tablo 4.30'da oluşturulan etki büyüklüklerinin yönüne ait frekans ve yüzde değerleri Tablo 4.31 ile gösterilmiştir.

Tablo 4.31

Cinsiyetin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Yönüne Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

Etki Büyüklüğünün Yönü	Frekans	Yüzde Değeri
Negatif-	18	32,73
0	2	3,64
Pozitif+	35	63,63

Tablo 4.31’de araştırmaya dahil edilen çalışmalardan elde edilen etki büyüklüklerinin yönünü gösteren frekans tablosunda cinsiyet değişkeni açısından ele alındığında 35 çalışmada (%63,63) kadınların tükenmişliğin kişisel başarısızlık boyutunun erkeklerden daha yüksek olduğu, 18 çalışmada ise erkeklerin tükenmişliğin kişisel başarısızlık boyutunun kadınlardan daha yüksek olduğu (%32,73) görülmüştür. Burada çalışmalar üzerinden öğretmenlerde kişisel başarısızlık alt boyutunun erkek ve kadınlar arasındaki farkına bakılmıştır. Bu sonuçla birlikte çalışmaların %63,63’lük bölümü kadınların erkeklere oranla daha fazla tükenmişliğin kişisel başarısızlık hissini yaşadığını gösterirken, %32,72’lik kısmında ise etki büyüklükleri erkeklerin kadınlara oranla daha fazla kişisel başarısızlık hissini yaşadığını ifade etmektedir. Ayrıca 2 çalışma ise 0 etki büyüklüğü değeriyle cinsiyetin öğretmenlerin tükenmişliğinin kişisel başarısızlık boyutunda hiçbir fark olmadığını göstermiştir.

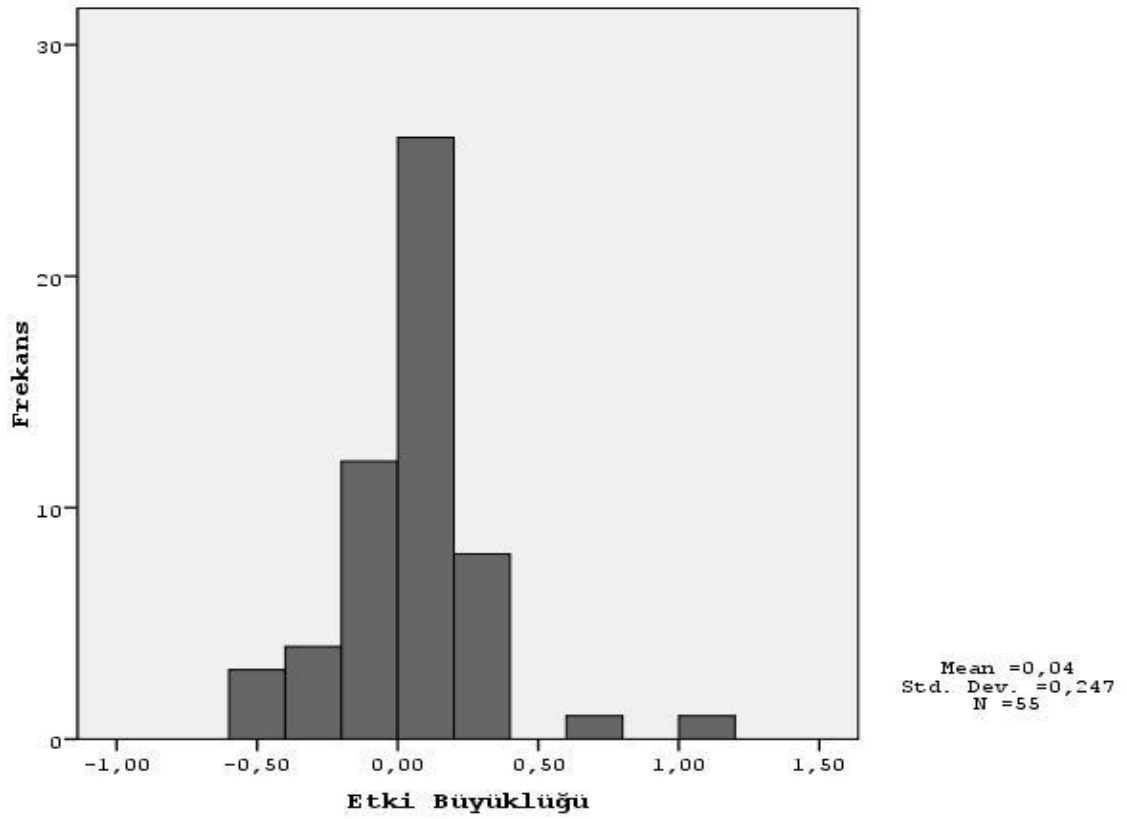
Tablo 4.32’de kişisel başarısızlık düzeyleri için çalışmaların etki büyüklükleri, Cohen’in sınıflandırmasına göre frekans ve yüzde değerleri sunulmuştur.

Tablo 4.32

Cinsiyetin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Cohen'in Etki Büyüklüğü Sınıflandırmasına Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

Etki Büyüklüğü Düzeyi	Frekans	Yüzde Değeri
Küçük	38	69.09%
Orta	14	25,45%
Geniş	3	5,46%

Çalışmaların etki büyüklükleri Cohen'in sınıflandırmasına göre frekanslara ayrıldığında 38 çalışmanın (%69,09) küçük ölçekte, 14 çalışmanın (%25,45) orta ölçekte ve 3 çalışmanın da (%5,46) geniş ölçekte etki büyüklüğüne sahip olduğu görülmektedir.

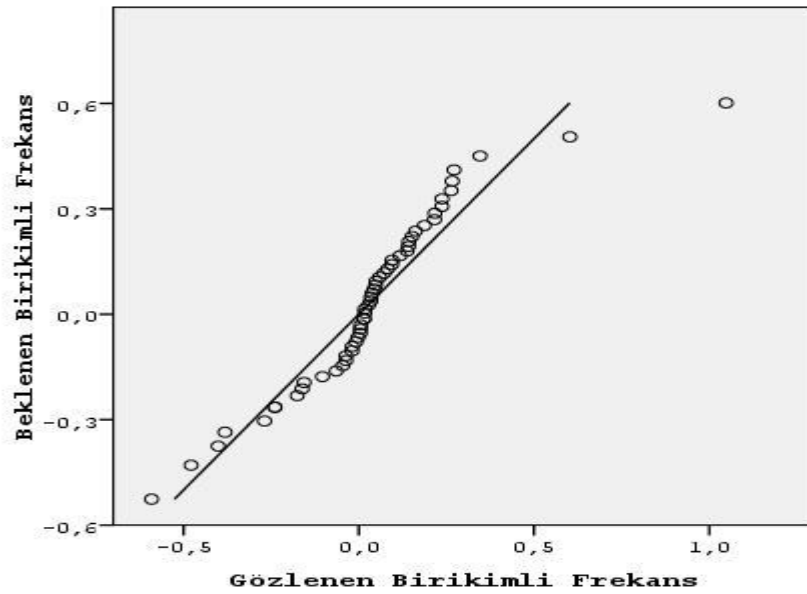

Şekil 4.5

Cinsiyet Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Alt Boyutuna Göre Meta Analize Dâhil

Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Dağılımı Histogram Grafiği

Şekil 4.5’de sunulan etki büyüklükleri incelendiğinde normale yakın bir dağılım sergilemediği görülmüştür. Hedges’*d* etki büyüklükleri değişkenine ait SPSS 15.0 paket programıyla hesaplanan *z* değerlerinin -2,54 ile 4,09 aralığında olması araştırmaya dahil edilen çalışmaların etki büyüklüklerinin normal dağılıma uygun olmadığını göstermektedir.

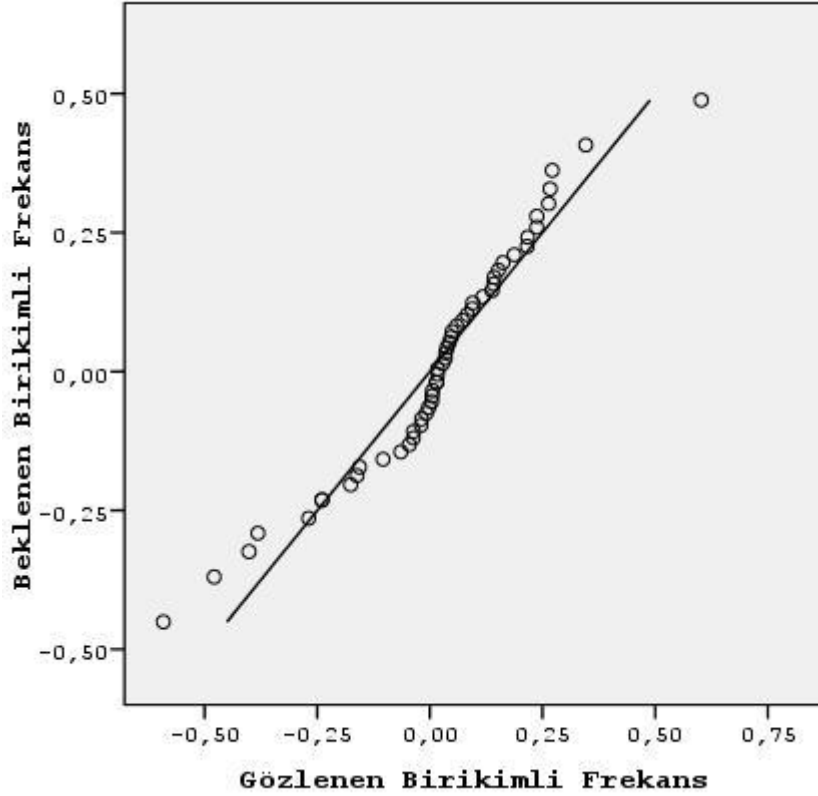

Şekil 4.6

Cinsiyetin Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Alt Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüklerinin Normal Dağılım Q-Q Grafiği-1

Şekil 4.6, doğrusal çizginin altındaki ve üstündeki noktaların değişkenin birim değerlerinin normal dağılımdan hangi düzeyde bir sapma gösterdiğini görselleştirmektedir. Şekil 4.6’da görüldüğü gibi cinsiyetin tükenmişliğinin kişisel başarısızlık boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmalar normallikten önemli sapmalar göstermektedir. Değişkenin 0.848 çarpıklık ve 5.072 basıklık katsayıları da bu görüşü desteklemektedir. Bir başka deyişle bu meta-analize dahil edilen çalışmaların etki büyüklüklerinin dağılımı normal dağılıma uygun değildir. Bu nedenle bu meta analizi oluşturan çalışmalardan 54 numaralı çalışma olan Girgin ve Baysal (2005)’in çalışmasının araştırmadan çıkarılmasına karar verilmiş olup analizler bu çalışma çıkarıldıktan sonra tekrarlanmıştır. Söz konusu olan çalışma araştırmadan çıkartıldıktan

sonra etki büyüklüklerinin Şekil 4.7’de görüldüğü gibi normale yakın bir dağılım sergilediği görülmektedir.

Şekil 4.7

Cinsiyetin Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Alt Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüklerinin Normal Dağılım Q-Q Grafiği-2

Söz konusu çalışma araştırmadan çıkarıldıktan sonra Hedges’*d* etki büyüklükleri değişkenine ait SPSS 15.0 paket programıyla hesaplanan *z* değerlerinin -2,95 ile 2,82 aralığında olması araştırmaya dahil edilen çalışmaların etki büyüklüklerinin normal dağılıma uygun olduğunu göstermektedir. Ayrıca değişkenin -0.525 çarpıklık ve 1.758 basıklık katsayıları da bu görüşü desteklemektedir. İlginç bir sonuç olarak, Girgin ve

Baysal (2005)'in çalışması araştırmadan çıkarılmadan önce tükenmişliğin kişisel başarısızlık boyutunda erkek ve kadın öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerine göre Q istatistiği istatistiksel bakımdan anlamlıyken, Girgin ve Baysal (2005)'in çalışması araştırmadan çıkarıldıktan sonra Q istatistiği istatistiksel bakımdan anlamsız çıkmıştır.

4.2.3 .1 Cinsiyetin öğretmenlerin kişisel başarısızlık seviyelerine etkisinin sabit etkiler modeline göre karşılaştırılması.

Araştırmaya dahil edilen 54 çalışmadan elde edilen, erkek ve kadın bireylere ait veriler doğrultusunda oluşturulan sabit etkiler modelinin sonuçları Tablo 4.33'de verilmiştir.

Tablo 4.33

Cinsiyet Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Sabit Etkiler Modeline Göre Ortalama Etki Büyüklüğü ve Homojenlik Değeri

Ortalama		Toplam	Prob	Etki Büyüklükleri (%95)	
Etki	Serbestlik	Homojenlik	Ki-Kare	İçin Güven Aralığı	
Büyüklüğü	Derecesi	Değeri Q		Alt Sınır	Üst Sınır
0,0145	52	68,6129	0,061	-0,0164	0,0454

Sabit etkiler modeline göre yapılan meta analizi doğrultusunda tükenmişliğin kişisel başarısızlık boyutunda erkek ve kadın öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerine göre Q istatistiği istatistiksel bakımdan anlamlı değildir $Q(52) = 68.6129$; $p=0,061$. Sabit etkiler modeline göre, % 95'lik güven aralığının -0,0164 alt sınırı ile 0,0454 üst sınırında ortalama etki büyüklüğü $ES = 0,0145$ olarak bulunmuştur. Bu bulgu doğrultusunda cinsiyetin tükenmişliğin kişisel başarısızlık boyutunda herhangi bir etkisi olmadığını ortaya çıkarmıştır.

4.2.3.2 Cinsiyetin öğretmenlerin kişisel başarısızlık boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı bölgeler bakımından karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır. Çalışmaların uygulandığı bölgenin, toplam etki büyüklüğünün ne kadarını açıkladığını belirlemek amacıyla çalışmalar gruplara ayrılmıştır. Ancak oluşturulan gruplardan çalışma sayısı (N) 2'nin altında olan Doğu Anadolu Bölgesi (N =1) MetaWin2.0 paket programı tarafından analiz dışında tutulmuştur.

Tablo 4.34

Cinsiyet Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Homojenlik Değerleri

Model	Serbestlik Derecesi	Homojenlik Değeri Q	Prob (Ki-Kare)
Q_{Bet}	6	6,7440	0,35
Q_{Wi}	45	61,1194	0,06
Q_{Total}	51	67,8634	0,06

Tablo 4.34'de görüldüğü gibi $Q_T= 67.8634$; $p=0.06$ değerinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilememiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların uygulandığı bölge Hedges'd etki büyüklüklerinin dağılımına göre homojenlik göstermektedir. Meta-analize dahil edilen çalışmalar uygulandıkları bölgelere göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna ($Q_B= 6.7440$; $p= 0.35$) bakıldığında ise, çalışmaların yapıldığı bölgelere göre öğretmenlerin cinsiyetlerinin tükenmişliğin kişisel başarısızlık

boyutuna anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir. Yapılan grup içi homojenlik testi ($Q_w = 61.1194$; $p = 0.06$) sonucuna göre aynı bölgede yapılan çalışmaların etki büyüklüklerinde kendi içinde anlamlı fark yoktur.

Tablo 4.35

Cinsiyet Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yapıldığı Bölge	N	Etki Büyüklüğü E+	Serbestlik Derecesi	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
Güneydoğu Anadolu	5	0,0048	4	-0,1312	0,1410
İç Anadolu	11	0,0186	10	-0,0852	0,1223
Ege	5	0,0975	4	-0,0333	0,2284
Akdeniz	5	0,0354	4	-0,1323	0,2030
Belirtilmemiş	10	-0,0192	9	-0,0742	0,0359
Marmara	14	0,0290	13	-0,0479	0,1059
Karadeniz	2	0,1445	1	-1,2510	1,5400

Bölgeler arası genel fark anlamlı olmamakla birlikte etki büyüklükleri incelendiğinde en yüksek etki büyüklüğü Karadeniz Bölgesi'nde yapılan çalışmalarda görülmüştür ($E = +0,1445$). En düşük etki büyüklüğü ise $E = +0,0048$ ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yapılan çalışmalarda görülmüştür.

4.2.3.3 Cinsiyetin öğretmenlerin kişisel başarısızlık boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı yıla göre karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır. Çalışmaların yapıldığı yıllara göre oluşturulan gruplardan çalışma sayısı (N) 2'nin altında olan 2003 (N=1) yılı ve 2012 (N=2) yılı MetaWin2.0 paket programı tarafından analiz dışında tutulmuştur.

Tablo 4.36

Cinsiyet Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıla Göre Homojenlik Değerleri

Model	Serbestlik Derecesi	Homojenlik Değeri Q	Prob (Ki-Kare)
Q_{Bet}	7	6,9392	0,43
Q_{Wi}	43	55,5587	0,09
Q_{Total}	50	62,4979	0,11

Tablo 4.36'da görüldüğü gibi $Q_T= 62.4979$; $p=0.11$ değerinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilememiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı yıllara göre Hedges'd etki büyüklüklerinin dağılımı homojenlik göstermektedir. Meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı yıllara göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna ($Q_B= 6.9392$; $p= 0.43$) bakıldığında ise, çalışmaların yapıldığı yıllara göre öğretmenlerin cinsiyetlerinin tükenmişliğinin kişisel başarısızlık boyutuna anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir. Yapılan grup içi homojenlik testi ($Q_W= 55.5587$; $p= 0.09$)

sonucuna göre aynı yıllarda yapılan çalışmaların etki büyüklüklerinde kendi içinde anlamlı fark yoktur.

Tablo 4.37

Cinsiyet Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yapıldığı Bölge	N	Etki Büyüklüğü	Serbestlik	%95 Güven Aralığı	
		E+	Derecesi	Alt Sınır	Üst Sınır
2004	2	-0,1092	1	-1,5432	1,3248
2005	3	-0,0872	2	-0,6680	0,4937
2007	13	0,0551	12	-0,0279	0,1381
2009	8	0,0337	7	-0,0751	0,1424
2010	9	0,0481	8	-0,0369	0,1332
2011	5	-0,0292	4	-0,1747	0,1163
2006	2	0,0262	1	-1,1448	1,1973
2008	9	-0,0262	8	-0,0849	0,0326

Çalışmaların yapıldığı yıllara göre genel fark anlamlı olmamakla birlikte etki büyüklükleri incelendiğinde en yüksek etki büyüklüğü 2004 yılında yapılan çalışmalarda görülmüştür(E= -0,1092). En düşük etki büyüklüğü ise 2006(E= +0,0262) ve 2008(E=-0.0262) yıllarında yapılan çalışmalarda görülmüştür.

4.2.3.4 Cinsiyetin öğretmenlerin kişisel başarısızlık boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yayın türüne göre karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır.

Tablo 4.38

Cinsiyet Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Homojenlik Değerleri

Model	Serbestlik Derecesi	Homojenlik Değeri Q	Prob (Ki-Kare)
Q_{Bet}	1	4,3100	0,037
Q_{Wi}	51	64,3029	0,099
Q_{Total}	52	68,6129	0,061

Tablo 4.38’de görüldüğü gibi $Q_T= 68.6129$; $p=0.061$ değerinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilememiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre Hedges’*d* etki büyüklüklerinin dağılımı homojenlik göstermektedir. Meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı yayın türüne göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna ($Q_B= 4.3100$; $p= 0.037$) bakıldığında ise, çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre öğretmenlerin cinsiyetlerinin tükenmişliğin kişisel başarısızlık boyutuna anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir. Yapılan grup içi homojenlik testi ($Q_W= 64.3029$; $p= 0.099$) sonucuna göre aynı yayın türünde yapılan çalışmaların etki büyüklüklerinde kendi içinde anlamlı fark yoktur.

Tablo 4.39

Cinsiyet Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yayın Türü	N	Etki Büyüklüğü E+	Serbestlik Derecesi	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
Yüksek Lisans	35	-0,0043	34	-0,0405	0,0320
Makale	18	0,0690	17	0,0048	0,1332

Çalışmaların yapıldığı yıllara göre genel fark anlamlı olmamakla birlikte Tablo 4.39 incelendiğinde makalelerden oluşan çalışmalarda kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre daha fazla kişisel başarısızlık hissi yaşadığı görülmektedir (+E=0.0690).

4.2.4 Medeni Durum Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları

Öğretmenlerin medeni durumlarının tükenmişliğin alt boyutu olan duygusal tükenmişlik seviyelerine etkisini tespit etmek için 36 çalışma araştırmaya dahil edilmiş olup çalışmalardaki örneklem sayıları, aritmetik ortalamalar, standart sapma, t değeri, F değeri ve *Mann-Whitney U* değerleri kullanılarak elde edilen her çalışma için etki büyüklükleri ve varyans değerlerini içeren bulgular Tablo 4.40'da verilmiştir. 25 numaralı çalışmada medeni durumun tükenmişliğin alt boyutu olan duygusal tükenmişliğe etkisi incelenmemiş ve bu yüzden 25 numaralı çalışma duygusal tükenmişlik boyutu için araştırma dışına alınmıştır.

Tablo 4.40

Medeni Durum Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları

Çalışma No	Etki Büyüklüğü Hedges' d	Varyans Var(d)
1	0,6403	0,051
2	0,026	0,0218
3	0,026	0,0218
4	0,0459	0,0169
5	-0,1966	0,016
6	-0,2267	0,0424
7	0,0018	0,0344
8	-0,123	0,0487
9	-0,5298	0,0504
10	-0,3079	0,0168
11	-0,3504	0,0155
12	-0,1049	0,0178
13	0,3059	0,0533
14	-0,0312	0,0104
15	0,6144	0,0395
16	-0,2112	0,0257
17	0,1471	0,018
18	-0,254	0,0443

Tablo 4.40'in Devamı

19	0,4616	0,0874
20	0,2518	0,0302
21	0,4148	0,0104
22	0,235	0,0244
23	-0,2671	0,0111
24	0,4095	0,043
26	0,0306	0,0164
27	0,1514	0,0129
28	-0,1975	0,0758
29	-0,1369	0,0163
30	0,0511	0,0156
31	-0,2404	0,0128
32	-0,2669	0,0139
33	0,159	0,0132
34	-0,2794	0,0181
35	0,1522	0,0129
36	-0,4146	0,0312

Araştırmaya konu olan çalışmalar, varyans değerleriyle birlikte etki büyüklüğü ortak metriğinde birleştirilmiştir. Bu değerler daha sonraki hesaplamalara kaynak olarak kullanılmıştır. Tablo 4.40'da oluşturulan etki büyüklüklerinin yönüne ait frekans ve yüzde değerleri Tablo 4.41'de gösterilmiştir.

Tablo 4.41

Medeni Durum Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Yönüne Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

	Etki Büyüklüğünün Yönü	Frekans	Yüzde Değeri
Bekar-Evli	Negatif-	17	48,57
Bekar-Evli	Pozitif+	18	51,43

Tablo 4.41’de araştırmaya dahil edilen çalışmalardan elde edilen etki büyüklüklerinin yönünü gösteren frekans tablosunda medeni durum değişkeni açısından ele alındığında 17 çalışmada (%48,57) bekar olan öğretmenlerin duygusal tükenmişliğinin evli olan öğretmenlere göre daha yüksek olduğu, 18 çalışmada ise evli olan öğretmenlerin duygusal tükenmişliğinin bekar olan öğretmenlerden daha yüksek olduğu (%51,43) görülmüştür. Burada çalışmalar üzerinden duygusal tükenmişlik alt boyutunun bekar ve evli öğretmenler arasındaki farkına bakılmıştır. Bu sonuçla birlikte çalışmaların %51,43’lük bölümü evli olan öğretmenlerin bekar olan öğretmenlere oranla daha fazla duygusal tükenmişlik yaşadığını gösterirken, %48,57’lik kısmında ise etki büyüklükleri bekar olan öğretmenlerin evli olan öğretmenlere oranla daha fazla duygusal tükenmişlik yaşadığını ifade etmektedir.

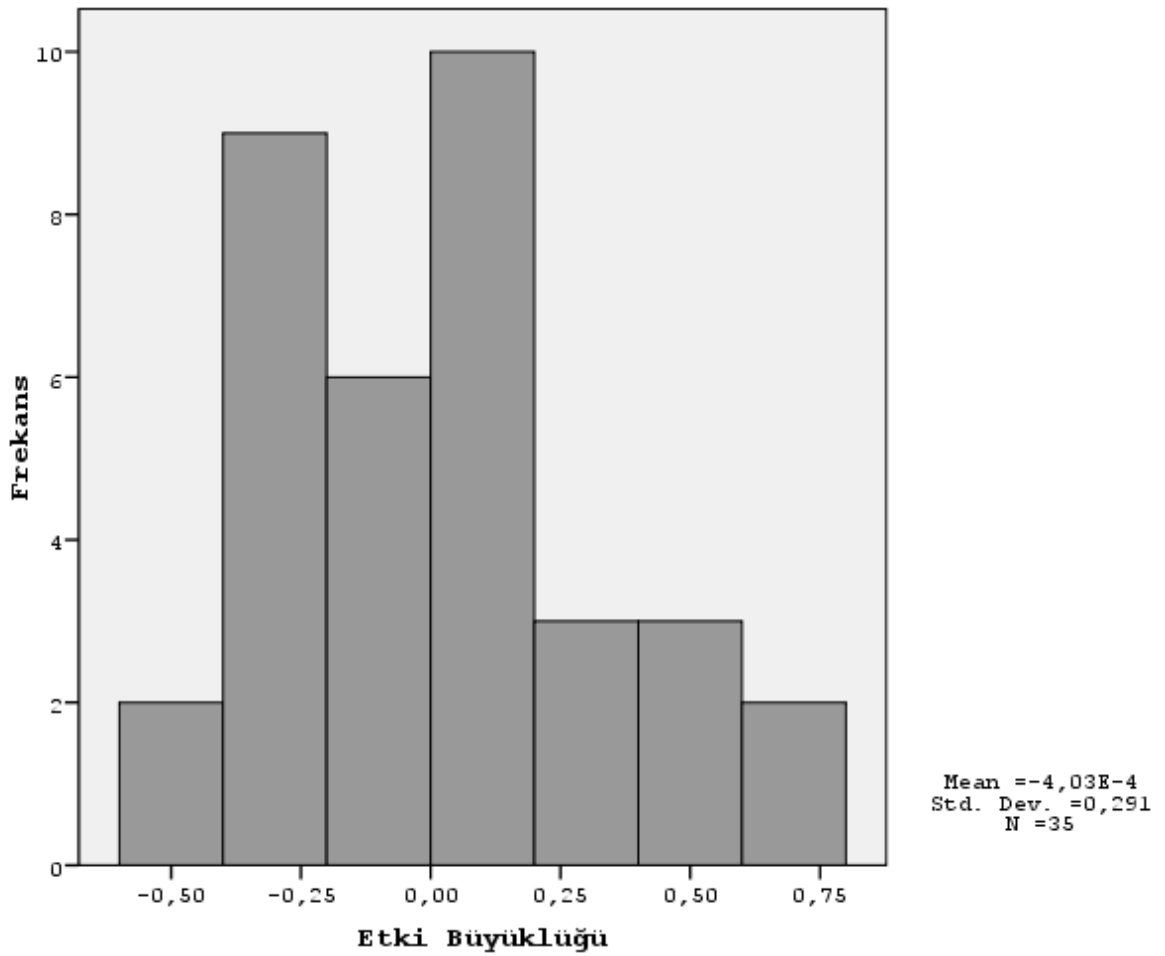
Tablo 4.42’de duygusal tükenmişlik düzeyleri için çalışmaların etki büyüklükleri, Cohen’in sınıflandırmasına göre frekans ve yüzde değerleri sunulmuştur.

Tablo 4.42

Medeni Durum Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Cohen'in Etki Büyüklüğü Sınıflandırmasına Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

Etki Büyüklüğü Düzeyi	Frekans	Yüzde Değeri
Küçük	14	40,00%
Orta	18	51,43%
Geniş	3	8,57%

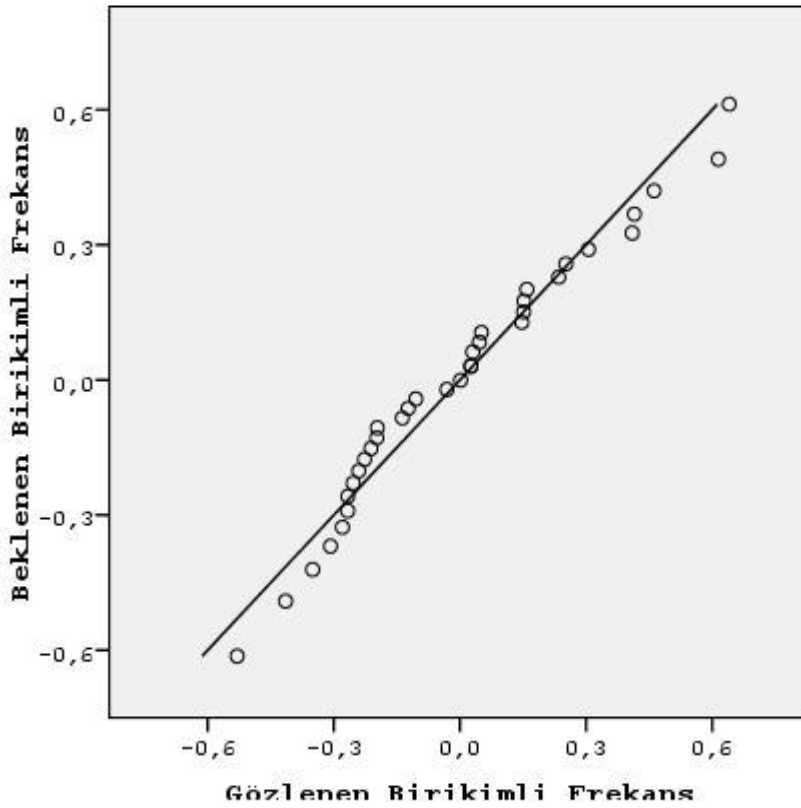
Çalışmaların etki büyüklükleri Cohen'in sınıflanmasına göre incelendiğinde 14 çalışmanın (%40,00) küçük ölçekte, 18 çalışmanın (%51,43) orta ölçekte ve 3 çalışmanın (%8,57) geniş ölçekte etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Şekil 4.8

Medeni Durumun Duygusal Tükenmişlik Alt Boyutuna Göre Meta Analize Dâhil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Dağılımı Histogram Grafiği

Şekil 4.8’de sunulan etki büyüklükleri incelendiğinde normale yakın bir dağılım sergiledikleri görülmüştür. Hedges’*d* etki büyüklükleri değişkenine ait SPSS 15.0 paket programıyla hesaplanan *z* değerlerinin -1,82 ile 2,20 aralığında olması araştırmaya dahil edilen çalışmaların etki büyüklüklerinin normal dağılıma uygun olduğunu göstermektedir.

Şekil 4.9

Medeni Durumun Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen

Çalışmaların Etki Büyüklüklerinin Normal Dağılım Q-Q Grafiği

Şekil 4.9, doğrusal çizginin altındaki ve üstündeki noktaların değişkenin birim değerlerinin normal dağılımdan hangi düzeyde bir sapma gösterdiğini görselleştirmektedir. Şekil 4.9’da görüldüğü gibi medeni durumun tükenmişliğin duygusal tükenmişlik boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmalar normallikten önemli sapmalar göstermemektedir. Değişkenin 0.485 çarpıklık ve -0.375 basıklık istatistikleri de bu görüşü desteklemektedir. Bir başka deyişle bu meta-analize dahil edilen çalışmaların etki büyüklüklerinin dağılımı normal dağılıma yakın özellikler

göstermektedir. Bu nedenle bu meta analizi oluşturan çalışmaların birleştirilmesinin istatistiksel olarak uygun olduğu söylenebilir.

4.2.4.1. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik seviyelerine etkisinin sabit etkiler modeline göre karşılaştırılması.

Araştırmaya dahil edilen 35 çalışmadan elde edilen, bekar ve evli öğretmenlere ait veriler doğrultusunda oluşturulan sabit etkiler modelinin sonuçları Tablo 4.43’de verilmiştir.

Tablo 4.43

Medeni Durum Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Sabit Etkiler Modeline Göre Ortalama Etki Büyüklüğü ve Homojenlik Değeri

Ortalama		Toplam	Prob	Etki Büyüklükleri (%95)	
Etki	Serbestlik	Homojenlik	Ki-Kare	İçin Güven Aralığı	
Büyüklüğü	Derecesi	Değeri Q		Alt Sınır	Üst Sınır
-0,0204	34	107,5330	0,000	-0,0693	0,0285

Sabit etkiler modeline göre yapılan meta analizi doğrultusunda duygusal tükenmişlik boyutunda bekar ve evli öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerine göre Q istatistiği istatistiksel bakımdan anlamlıdır $Q(34) = 107,5330$; $p < .001$. Sabit etkiler modeline göre, % 95’lik güven aralığının -0,0693 alt sınırı ile 0,0285 üst sınırında ortalama etki büyüklüğü $ES = -0,0204$ olarak medeni durum değişkeninde tükenmişliğin duygusal tükenmişlik boyutunda bekar öğretmenlerin evli olan öğretmenlere göre daha fazla duygusal tükenmişlik yaşadığını ortaya çıkarmıştır. Etki büyüklüğü değerinin Cohen’in sınıflandırmasına göre yorumladığımızda $ES = -0,0204$ ’lık bir etkinin

küçük (small), Thalheimer'in sınıflandırmasına göre -0,15 – 0,15 aralığında bulunduğu için önemsiz (negligible) etkiye sahip olduğu görülmektedir.

4.2.4.2. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı bölgeler bakımından karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır. Çalışmaların uygulandığı bölgenin, toplam etki büyüklüğünün ne kadarını açıkladığını belirlemek amacıyla çalışmalar gruplara ayrılmıştır. Ancak oluşturulan gruplardan çalışma sayısı (N) 2'nin altında olan Doğu Anadolu Bölgesi (N =1) MetaWin2.0 paket programı tarafından analiz dışında tutulmuştur.

Tablo 4.44

Medeni Durum Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Homojenlik Değerleri

Model	Serbestlik Derecesi	Homojenlik Değeri Q	Prob (Ki-Kare)
Q_{Bet}	6	32,3579	0,000
Q_{Wi}	27	73,7281	0,000
Q_{Total}	33	106,0860	0,000

Bütün çalışma karakteristikleri için, grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmıştır. Tablo 4.44'de görüldüğü gibi $Q_T=106,0860$; $p=0.000$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı bölgelere göre Hedges'd etki büyüklükleri

heterojendir. Medeni durum değişkeninin duygusal tükenmişlik boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı bölgelere göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 32.3579$; $p= 0.000$), çalışmaların yapıldığı bölgelere göre öğretmenlerin medeni durumunun duygusal tükenmişlik seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir.

Tablo 4.45

Medeni Durum Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yapıldığı Bölge	N	Etki Büyüklüğü E+	Serbestlik Derecesi	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
Güneydoğu Anadolu	3	-0,0293	2	-0,3712	0,3126
Akdeniz	2	0,1086	1	-1,3312	1,5483
Belirtilmemiş	10	0,0725	9	-0,0207	0,1658
Ege	2	0,5164	1	-1,3065	2,3393
İç Anadolu	5	-0,1622	4	-0,3497	0,0252
Marmara	10	-0,0824	9	-0,1799	0,0151
Karadeniz	2	-0,335	1	-2,0376	1,3676

Tablo 4.45’de verilen analiz sonuçlarına göre; etki büyüklükleri incelendiğinde en yüksek olanın Ege Bölgesi’ne ait olduğu görülmüştür ($E= 0,5164$). En düşük etki büyüklüğü ise $E= -0,0293$ ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yapılan çalışmalara aittir.

4.2.4.3. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı yıla göre karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır. Çalışmaların yapıldığı yıllara göre oluşturulan gruplardan çalışma sayısı (N) 2'nin altında olan 2002 (N=1) ve 2006 (N=1) yılları MetaWin2.0 paket programı tarafından analiz dışında tutulmuştur.

Tablo 4.46

Medeni Durum Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Homojenlik Değerleri

Model	Serbestlik Derecesi	Homojenlik Değeri Q	Prob (Ki-Kare)
Q_{Bet}	6	23,4079	0,001
Q_{Wi}	26	77,9406	0,000
Q_{Total}	32	101,3485	0,000

Bütün çalışma karakteristikleri için, grupıçi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmıştır. Tablo 4.46'da görüldüğü gibi $Q_T=101,3485$; $p=0.000$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı yıllara göre Hedges'd etki büyüklükleri heterojendir. Medeni durum değişkeninin duygusal tükenmişlik boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı yıllara göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B=23.4079$; $p=0.001$), çalışmaların yapıldığı yıllara

göre öğretmenlerin medeni durumunun duygusal tükenmişlik seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir.

Tablo 4.47

Medeni Durum Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yapıldığı Yıl	N	Etki Büyüklüğü	Serbestlik	%95 Güven Aralığı	
		E+	Derecesi	Alt Sınır	Üst Sınır
2004	2	-0,1477	1	-1,5797	1,2843
2007	10	-0,0170	9	-0,1211	0,0871
2009	5	0,0579	4	-0,1176	0,2334
2010	4	0,2229	3	0,0149	0,4309
2005	2	-0,1785	1	-2,0915	1,7346
2008	7	-0,1267	6	-0,2496	-0,0038
2011	3	-0,1056	2	-0,4439	0,2348

Tablo 4.47’de verilen analiz sonuçlarına göre en yüksek etki büyüklüğü 2010 yılında yapılan çalışmalarda görülmüştür; $E= 0,2229$ ile pozitif, küçük ölçekte ve istatistiksel olarak anlamlıdır. En düşük etki büyüklüğü ise $E= -0,0170$ ile 2007 yılında yapılan çalışmalarda görülmüştür. 2010 yılında yapılmış olan çalışmalarda evli öğretmenlerin bekar olan öğretmenlere göre daha fazla duygusal tükenmişlik yaşarken; 2008 yılında yapılan çalışmalarda ise bekar öğretmenlerin evli olan öğretmenlere göre daha fazla duygusal tükenmişlik yaşadığı görülmektedir.

4.2.4.4. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yayın türüne göre karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır.

Tablo 4.48

Medeni Durum Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Göre Homojenlik Değerleri

Model	Serbestlik Derecesi	Homojenlik Değeri Q	Prob (Ki-Kare)
Q_{Bet}	1	3,6098	0,06
Q_{Wi}	33	103,9232	0,00
Q_{Total}	34	107,5330	0,00

Bütün çalışma karakteristikleri için, grupçi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmıştır. Tablo 4.48’de görüldüğü gibi $Q_T=107.5330$; $p=0.00$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı yıllara göre Hedges’ d etki büyüklükleri heterojendir. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı yayın türüne göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B=3.6098$; $p=0.06$), çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre öğretmenlerin medeni durumlarının duygusal tükenmişlik seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Yapılan grupiçi homojenlik testi ($Q_w= 103.9232$; $p= 0.00$) sonucuna göre aynı yayın türünde yapılan çalışmaların etki büyüklüklerinde kendi içinde anlamlı fark vardır.

Tablo 4.49

Medeni Durum Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yayın Türü	N	Etki Büyüklüğü E+	Serbestlik Derecesi	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
Yüksek Lisans Tezi	27	-0,0463	26	-0,1031	0,0106
Makale	8	0,0605	7	-0,0552	0,1761

Öğretmenlerin medeni durumlarının tükenmişliğin alt boyutu olan duygusal tükenmişlik düzeylerine etkisi çalışmaların yapıldığı yayın türüne bağlı olarak istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

4.2.5. Medeni Durum Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları

Öğretmenlerin medeni durumlarının tükenmişliğin alt boyutu olan duyarsızlaşma seviyelerine etkisini tespit etmek için 36 çalışma araştırmaya dahil edilmiş olup çalışmalardaki örneklem sayıları, aritmetik ortalamalar, standart sapma, t değeri, F değeri ve *Mann-Whitney U* değerleri kullanılarak elde edilen her çalışma için etki büyüklükleri ve varyans değerlerini içeren bulgular Tablo 4.50’de verilmiştir.

Tablo 4.50

Medeni Durum Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları

Çalışma No	Etki Büyüklüğü Hedges' d	Varyans Var(d)
1	0,3100	0,0498
2	-0,0316	0,0218
3	-0,0316	0,0218
4	-0,1454	0,0169
5	-0,2108	0,0160
6	-0,5326	0,0436
7	0,1280	0,0344
8	-0,3435	0,0491
9	-0,5858	0,0507
10	-0,0574	0,0167
11	-0,2828	0,0155
12	-0,1393	0,0178
13	0,1377	0,0530
14	-0,1679	0,0105
15	0,2075	0,0383
16	-0,2278	0,0258
17	0,0675	0,0180
18	-0,2481	0,0443

Tablo 4.50'nin Devamı

19	0,4000	0,0871
20	0,2233	0,0302
21	0,0815	0,0102
22	0,0985	0,0244
23	-0,0555	0,0110
24	0,6003	0,0437
25	-0,0949	0,0226
26	0,1160	0,0164
27	-0,0210	0,0129
28	-0,2280	0,0759
29	0,1227	0,0163
30	-0,0229	0,0156
31	0,0258	0,0127
32	-0,0554	0,0138
33	0,0426	0,0132
34	-0,2646	0,0180
35	-0,0174	0,0129
36	-0,5707	0,0314

Araştırmaya konu olan çalışmalar, varyans değerleriyle birlikte etki büyüklüğü ortak metriğinde birleştirilmiştir. Bu değerler daha sonraki hesaplamalara kaynak olarak kullanılmıştır. Tablo 4.50'de oluşturulan etki büyüklüklerinin yönüne ait frekans ve yüzde değerleri Tablo 4.51' de gösterilmiştir.

Tablo 4.51

Medeni Durum Değişkeninin Duyarsızlaşma Alt Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Yönüne Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

	Etki Büyüklüğünün Yönü	Frekans	Yüzde Değeri
Bekar-Evli	Negatif-	22	61,11
Bekar-Evli	Pozitif+	14	38,89

Tablo 4.51’de araştırmaya dahil edilen çalışmalardan elde edilen etki büyüklüklerinin yönünü gösteren frekans tablosunda medeni durum değişkeni açısından ele alındığında 22 çalışmada (%61,11) bekar olan öğretmenlerin evli olan öğretmenlere göre daha yüksek olduğu, 14 çalışmada ise evli olan öğretmenlerin bekar olan öğretmenlerden daha yüksek olduğu (%38,89) görülmüştür. Burada çalışmalar üzerinden duyarsızlaşma alt boyutunun bekar ve evli öğretmenler arasındaki farkına bakılmıştır. Bu sonuçla birlikte çalışmaların %61,11’lik bölümü bekar olan öğretmenlerin evli olan öğretmenlere oranla daha fazla duyarsızlaşma yaşadığını gösterirken, %38,89’luk kısmında ise etki büyüklükleri evli olan öğretmenlerin bekar olan öğretmenlere oranla daha fazla duyarsızlaşma yaşadığını ifade etmektedir.

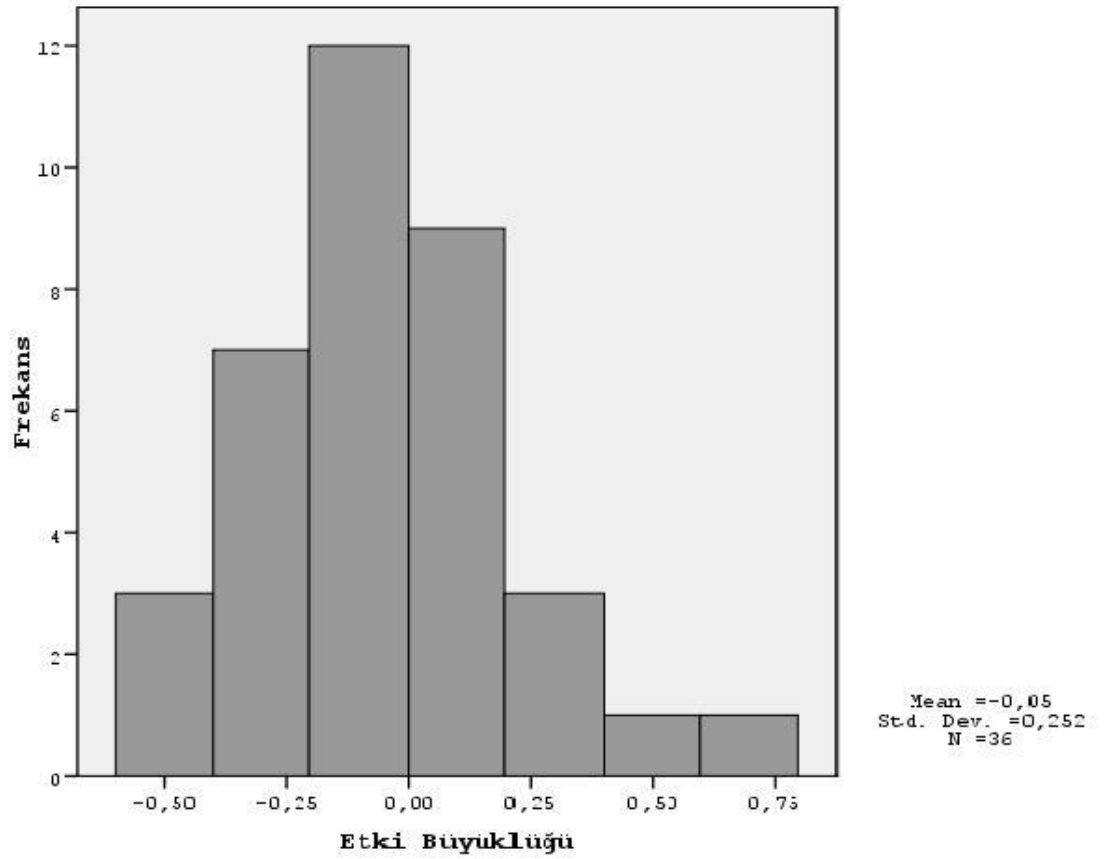
Tablo 4.52’de medeni durum değişkeninin duyarsızlaşma alt boyutu için çalışmaların etki büyüklükleri, Cohen’in sınıflandırmasına göre frekans ve yüzde değerleri sunulmuştur.

Tablo 4.52

Medeni Durum Değişkeninin Duyarsızlaşma Alt Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Cohen'in Etki Büyüklüğü Sınıflandırmasına Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

Etki Büyüklüğü Düzeyi	Frekans	Yüzde Değeri
Küçük	21	58,33%
Orta	11	30,56%
Geniş	4	11,11%

Çalışmaların etki büyüklükleri Cohen'in sınıflanmasına göre incelendiğinde 21 çalışmanın (%58,33) küçük ölçekte, 11 çalışmanın (%30,56) orta ölçekte ve 4 çalışmanın (%11,11) geniş ölçekte etkiye sahip olduğu görülmektedir.

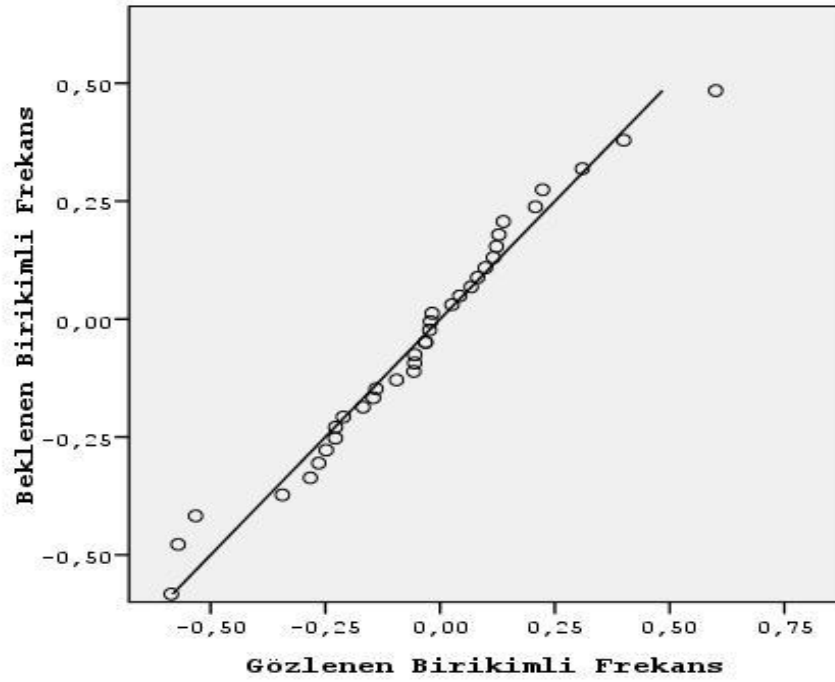

Şekil 4.10

Medeni Durum Değişkeninin Duyarsızlaşma Alt Boyutuna Göre Meta Analize Dâhil

Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Dağılımı Histogram Grafiği

Şekil 4.10'da sunulan etki büyüklükleri incelendiğinde normale yakın bir dağılım sergiledikleri görülmüştür. Hedges'*d* etki büyüklükleri değişkenine ait SPSS 15.0 paket programıyla hesaplanan *z* değerlerinin -2,13 ile 2,57 aralığında olması araştırmaya dahil edilen çalışmaların etki büyüklüklerinin normal dağılıma uygun olduğunu göstermektedir.

Şekil 4.11

Medeni Durumun Duyarsızlaşma Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüklerinin Normal Dağılım Q-Q Grafiği

Şekil 4.11, doğrusal çizginin altındaki ve üstündeki noktaların değişkenin birim değerlerinin normal dağılımdan hangi düzeyde bir sapma gösterdiğini görselleştirmektedir. Şekil 4.11’de görüldüğü gibi medeni durumun tükenmişliğin duyarsızlaşma boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmalar normallikten önemli sapmalar göstermemektedir. Değişkenin -0.011 çarpıklık ve 0.725 basıklık istatistikleri de bu görüşü desteklemektedir. Bir başka deyişle bu meta-analize dahil edilen çalışmaların etki büyüklüklerinin dağılımı normal dağılıma yakın özellikler göstermektedir. Bu nedenle bu meta analizi oluşturan çalışmaların birleştirilmesinin istatistiksel olarak uygun olduğu söylenebilir.

4.2.5.1. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin duyarsızlaşma seviyelerine etkisinin sabit etkiler modeline göre karşılaştırılması.

Araştırmaya dahil edilen 36 çalışmadan elde edilen, devlet okulu ve özel okullarda çalışan öğretmenlere ait veriler doğrultusunda oluşturulan sabit etkiler modelinin sonuçları Tablo 4.53’de verilmiştir.

Tablo 4.53

Medeni Durum Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Sabit Etkiler Modeline Göre Ortalama Etki Büyüklüğü ve Homojenlik Değeri

Ortalama		Toplam	Prob	Etki Büyüklükleri (%95)	
Etki	Serbestlik	Homojenlik	Ki-Kare	İçin Güven Aralığı	
Büyüklüğü	Derecesi	Değeri Q		Alt Sınır	Üst Sınır
-0,0505	35	62,5899	0,003	-0,0987	-0,0023

Sabit etkiler modeline göre yapılan meta analizi doğrultusunda duyarsızlaşma alt boyutunda bekar ve evli olan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerine göre Q istatistiği istatistiksel bakımdan anlamlıdır $Q(35) = 62.5899$; $p < .05$. Sabit etkiler modeline göre, % 95’lik güven aralığının -0,0987 alt sınırı ile -0,0023 üst sınırında ortalama etki büyüklüğü $ES = -0,0505$ olarak medeni durum değişkeninde tükenmişliğin duyarsızlaşma boyutunda bekar olan öğretmenlerin evli olan öğretmenlere göre daha fazla duyarsızlaşma yaşadığını ortaya çıkarmıştır. Etki büyüklüğü değerinin Cohen’in sınıflandırmasına göre yorumladığımızda $ES = -0,0505$ ’lik bir etkinin küçük (small), Thalheimer’in sınıflandırmasına göre -0,15 – 0,15 aralığında bulunduğu için önemsiz (negligible) etkiye sahip olduğu görülmektedir.

4.2.5.2. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin duyarsızlaşma boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı bölgeler bakımından karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır. Çalışmaların uygulandığı bölgenin, toplam etki büyüklüğünün ne kadarını açıkladığını belirlemek amacıyla çalışmalar gruplara ayrılmıştır. Ancak oluşturulan gruplardan çalışma sayısı (N) 2'nin altında olan Doğu Anadolu Bölgesi (N=1) MetaWin2.0 paket programı tarafından analiz dışında tutulmuştur.

Tablo 4.54

Medeni Durum Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Homojenlik Değerleri

Model	Serbestlik Derecesi	Homojenlik Değeri Q	Prob (Ki-Kare)
Q_{Bet}	6	25,9955	0,000
Q_{Wi}	28	35,3468	0,160
Q_{Total}	34	61,3423	0,002

Bütün çalışma karakteristikleri için, grupıçi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmıştır. Tablo 4.54'de görüldüğü gibi $Q_T=61.3423$; $p=0.002$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı bölgelere göre Hedges'd etki büyüklükleri heterojendir. Medeni durum değişkeninin duyarsızlaşma boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı bölgelere göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi

sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 25.9955$; $p= 0.000$), çalışmaların yapıldığı bölgelere göre öğretmenlerin medeni durumunun duyarsızlaşma seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir.

Tablo 4.55

Medeni Durum Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yapıldığı Bölge	N	Etki Büyüklüğü E+	Serbestlik Derecesi	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
Güneydoğu Anadolu	3	0,0236	2	-0,3183	0,3656
Akdeniz	3	-0,0833	2	-0,4728	0,3061
Belirtilmemiş	10	-0,0202	9	-0,1132	0,0728
Ege	2	0,3911	1	-1,4241	2,2063
İç Anadolu	5	-0,0169	4	-0,2037	0,1699
Marmara	10	-0,0880	9	-0,1855	0,0095
Karadeniz	2	-0,5547	1	-2,2722	1,1627

Etki büyüklükleri incelendiğinde en yüksek olanın Karadeniz Bölgesi'ne ait olduğu görülmüştür ($E= -0,5547$). En düşük etki büyüklüğü ise $E= -0,0169$ ile İç Anadolu Bölgesi'nde yapılan çalışmalara aittir.

4.2.5.3. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin duyarsızlaşma boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı yıla göre karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır. Çalışmaların yapıldığı yıllara göre oluşturulan gruplardan çalışma sayısı (N) 2'nin altında olan 2002 (N=1) ve 2006 (N=1) yılları MetaWin2.0 paket programı tarafından analiz dışında tutulmuştur.

Tablo 4.56

Medeni Durum Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Homojenlik Değerleri

Model	Serbestlik Derecesi	Homojenlik Değeri Q	Prob (Ki-Kare)
Q_{Bet}	6	12,5678	0,050
Q_{Wi}	27	44,9959	0,016
Q_{Total}	33	57,5637	0,005

Bütün çalışma karakteristikleri için, grupıçi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmıştır. Tablo 4.56'da görüldüğü gibi $Q_T=57.5637$; $p=0.05$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı yıllara göre Hedges'd etki büyüklükleri heterojendir. Medeni durum değişkeninin duyarsızlaşma boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı yıllara göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B=12.5678$; $p=0.050$), çalışmaların yapıldığı yıllara göre

öğretmenlerin medeni durumunun duyarsızlaşma seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir.

Tablo 4.57

Medeni Durum Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yapıldığı Yıl	N	Etki Büyüklüğü	Serbestlik	%95 Güven Aralığı	
		E+	Derecesi	Alt Sınır	Üst Sınır
2004	2	-0,1706	1	-1,6030	1,2619
2007	11	-0,0674	10	-0,1653	0,0306
2009	5	0,0065	4	-0,1688	0,1817
2010	4	0,0353	3	-0,1721	0,2426
2005	2	-0,4437	1	-2,3750	1,4876
2008	7	-0,0827	6	-0,2054	0,0399
2011	3	0,0500	2	-0,2878	0,3879

Tablo 4.57’de verilen analiz sonuçlarına göre en yüksek etki büyüklüğü 2005 yılında yapılan çalışmalarda görülürken (E= -0,4437) en düşük etki büyüklüğü 2009 yılında yapılan çalışmalarda görülmüştür(E=-0,0065).

4.2.5.4. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin duyarsızlaşma boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yayın türüne göre karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır.

Tablo 4.58

Medeni Durum Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Homojenlik Değerleri

Model	Serbestlik Derecesi	Homojenlik Değeri Q	Prob (Ki-Kare)
Q_{Bet}	1	1,1636	0,280
Q_{Wi}	34	61,4263	0,002
Q_{Total}	35	62,5899	0,002

Bütün çalışma karakteristikleri için, grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmıştır. Tablo 4.58’de görüldüğü gibi $Q_T=62.5899$; $p=0.002$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre Hedges’ d etki büyüklükleri heterojendir. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin duyarsızlaşma boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı yayın türüne göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 1.1636$; $p= 0.280$), çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre öğretmenlerin medeni durumlarının tükenmişliğin duyarsızlaşma boyutuna anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir. Yapılan grup içi homojenlik testi ($Q_W= 61.4263$; $p= 0.002$) sonucuna göre aynı yayın türünde yapılan çalışmaların etki büyüklüklerinde kendi içinde anlamlı fark vardır.

Tablo 4.59

Medeni Durum Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yayın Türü	N	Etki Büyüklüğü E+	Serbestlik Derecesi	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
Yüksek Lisans Tezi	27	-0,0657	26	-0,1225	0,0089
Makale	9	-0,0075	8	-0,1145	0,0996

Öğretmenlerin medeni durumlarının tükenmişliğin alt boyutu olan duyarsızlaşma düzeylerine etkisi çalışmaların yapıldığı yayın türüne bağlı olarak istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

4.2.6. Medeni Durum Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları

Öğretmenlerin medeni durumunun tükenmişliğin alt boyutu olan kişisel başarısızlık seviyelerine etkisini tespit etmek için 36 çalışma araştırmaya dahil edilmiş olup çalışmalardaki örneklem sayıları, aritmetik ortalamalar, standart sapma, t değeri, F değeri ve *Mann-Whitney U* değerleri kullanılarak elde edilen her çalışma için etki büyüklükleri ve varyans değerlerini içeren bulgular Tablo 4.60'da verilmiştir

Tablo 4.60

Medeni Durum Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Alt Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları

Çalışma No	Etki Büyüklüğü Hedges' d	Varyans Var(d)
1	-0,5025	0,0504
2	0,1335	0,0218
3	0,1387	0,0218
4	-0,024	0,0169
5	-0,298	0,0161
6	-0,0827	0,0422
7	0,1470	0,0344
8	0,0435	0,0487
9	-0,6039	0,0508
10	-0,0832	0,0167
11	0,1145	0,0154
12	0,0612	0,0178
13	0,0000	0,0529
14	0,1531	0,0105
15	0,2756	0,0384
16	-0,0284	0,0256
17	-0,3224	0,0182
18	-0,0594	0,044

Tablo 4.60'ın Devamı

19	0,0901	0,0862
20	0,3139	0,0304
21	-0,1795	0,0102
22	0,0508	0,0244
23	-0,0746	0,011
24	-0,4114	0,043
25	-0,1182	0,0226
26	0,196	0,0165
27	0,0187	0,0129
28	-0,4984	0,0774
29	0,0182	0,0163
30	0,2643	0,0157
31	0,13	0,0127
32	-0,0746	0,0138
33	0,1305	0,0132
34	-0,201	0,018
35	0,0177	0,0129
36	-0,4703	0,0312

Araştırmaya konu olan çalışmalar, varyans değerleriyle birlikte etki büyüklüğü ortak metriğinde birleştirilmiştir. Bu değerler daha sonraki hesaplamalara kaynak olarak kullanılmıştır. Tablo 4.60.'da oluşturulan etki büyüklüklerinin yönüne ait frekans ve yüzde değerleri Tablo 4.61.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.61

Medeni Durum Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Alt Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Yönüne Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

	Etki Büyüklüğünün Yönü	Frekans	Yüzde Değeri
Evli-Bekar	Negatif-	17	47,22
Evli-Bekar	0	1	2,78
Evli-Bekar	Pozitif+	18	50,00

Tablo 4.61.'de araştırmaya dahil edilen çalışmalardan elde edilen etki büyüklüklerinin yönünü gösteren frekans tablosunda medeni durum değişkeni açısından ele alındığında 17 çalışmada (%47,22) bekar öğretmenlerin kişisel başarısızlık seviyelerinin evli olan öğretmenlere göre daha yüksek olduğu, 18 çalışmada ise evli olan öğretmenlerin kişisel başarısızlık seviyelerinin bekar olan öğretmenlerden daha yüksek olduğu (%50,00) görülmüştür. Burada çalışmalar üzerinden kişisel başarısızlık alt boyutunun bekar ve evli öğretmenler arasındaki farkına bakılmıştır. Bu sonuçla birlikte çalışmaların %50,00'lık bölümü evli olan öğretmenlerin bekar olan öğretmenlere oranla daha fazla kişisel başarısızlık hissi yaşadığını gösterirken, %47,22'lik kısmında ise etki büyüklükleri bekar olan öğretmenlerin evli olan öğretmenlere oranla daha fazla kişisel başarısızlık hissi yaşadığını ifade etmektedir. Bir çalışma ise 0 etki büyüklüğü değeriyle medeni durumun öğretmenlerin tükenmişliğinin kişisel başarısızlık boyutunda hiçbir fark olmadığını göstermiştir.

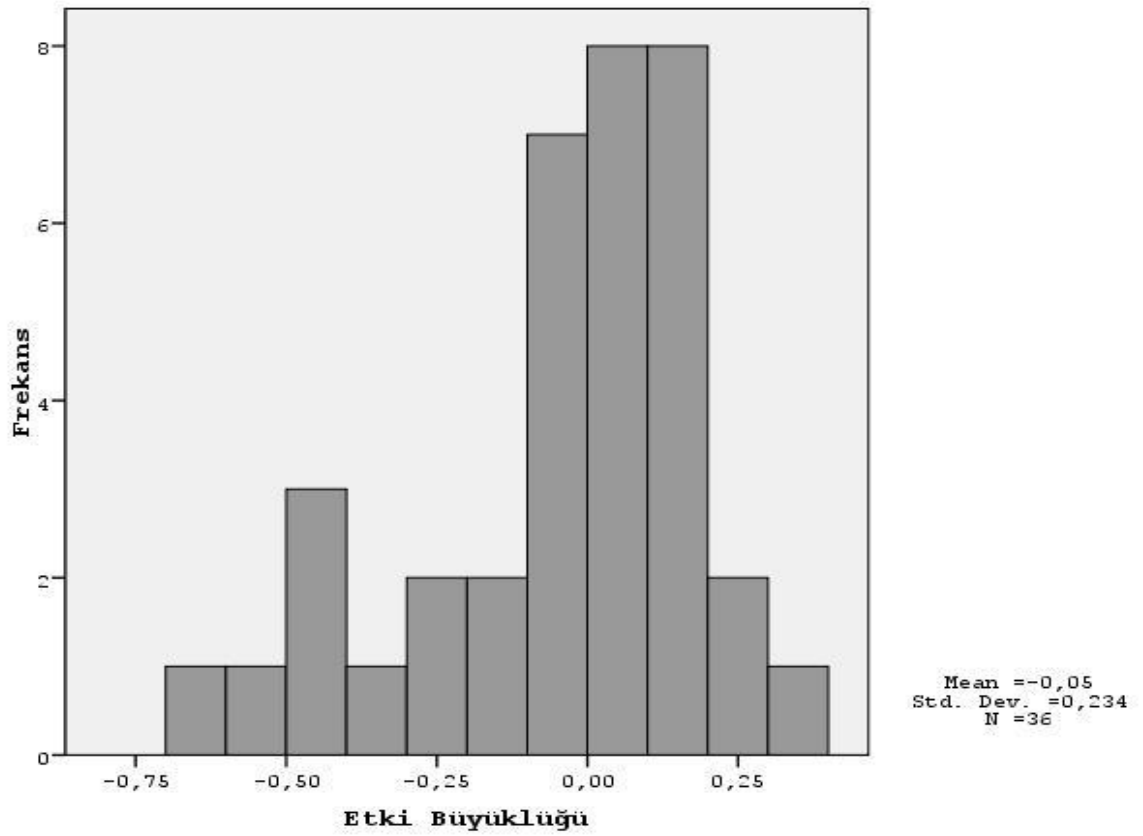
Tablo 4.62’de medeni durum değişkeninin kişisel başarısızlık alt boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların etki büyüklükleri, Cohen’in sınıflandırmasına göre frekans ve yüzde değerleri sunulmuştur.

Tablo 4.62

Medeni Durum Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Alt Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Cohen’in Etki Büyüklüğü Sınıflandırmasına Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

Etki Büyüklüğü Düzeyi	Frekans	Yüzde Değeri
Küçük	24	66,67%
Orta	9	25,00%
Geniş	3	8,33%

Çalışmaların etki büyüklükleri Cohen’in sınıflanmasına göre incelendiğinde 24 çalışmanın (%66,67) küçük ölçekte, 9 çalışmanın (%25,00) orta ölçekte ve 3 çalışmanın (%8,33) geniş ölçekte etkiye sahip olduğu görülmektedir.

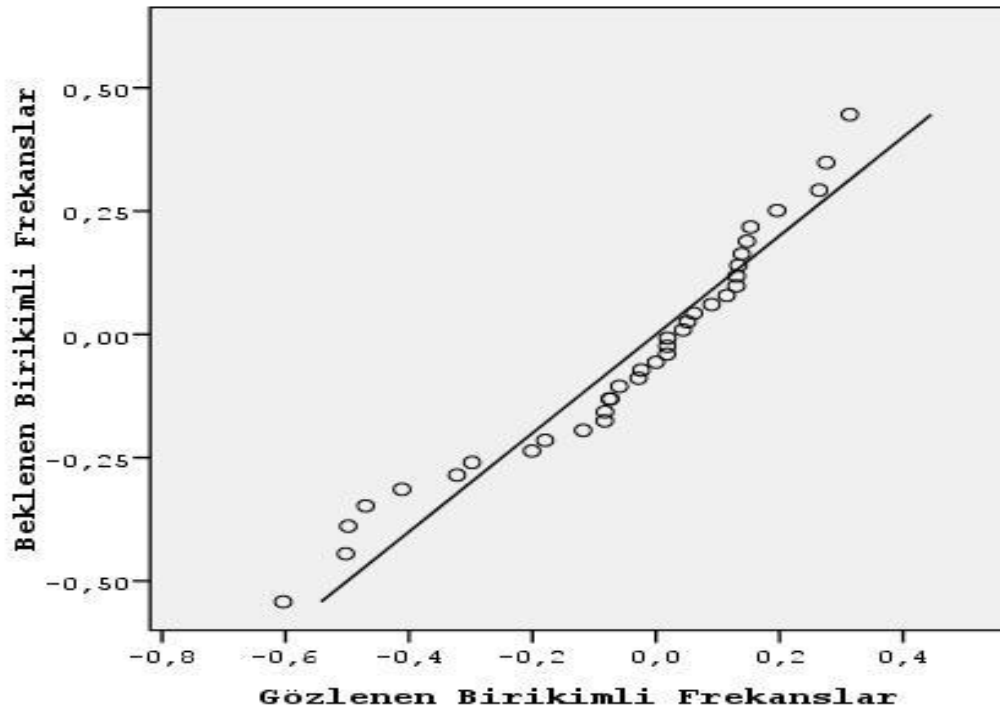

Şekil 4.12

Medeni Durumun Kişisel Başarısızlık Alt Boyutuna Göre Meta Analize Dâhil Edilen

Çalışmaların Etki Büyüklüğü Dağılımı Histogram Grafiği

Şekil 4.12’de sunulan etki büyüklükleri incelendiğinde normale yakın bir dağılım sergiledikleri görülmüştür. Hedges’*d* etki büyüklükleri değişkenine ait SPSS 15.0 paket programıyla hesaplanan *z* değerlerinin -2,38 ile 1,55 aralığında olması araştırmaya dahil edilen çalışmaların etki büyüklüklerinin normal dağılıma uygun olduğunu göstermektedir.

Şekil 4.13

Medeni Durumun Kişisel Başarısızlık Alt Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüklerinin Normal Dağılım Q-Q Grafiği

Şekil 4.13 doğrusal çizginin altındaki ve üstündeki noktaların değişkenin birim değerlerinin normal dağılımdan hangi düzeyde bir sapma gösterdiğini görselleştirmektedir. Şekil 4.13’de görüldüğü gibi medeni durumun tükenmişliğinin kişisel başarısızlık boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmalar normallikten önemli sapmalar göstermemektedir. Değişkenin -0.819 çarpıklık ve 0.011 basıklık katsayıları da bu görüşü desteklemektedir. Bir başka deyişle bu meta-analize dahil edilen çalışmaların etki büyüklüklerinin dağılımı normal dağılıma yakın özellikler göstermektedir. Bu nedenle bu meta analizi oluşturan çalışmaların birleştirilmesinin istatistiksel olarak uygun olduğu söylenebilir.

4.2.6.1. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin kişisel başarısızlık seviyelerine etkisinin sabit etkiler modeline göre karşılaştırılması.

Araştırmaya dahil edilen 36 çalışmadan elde edilen, bekar ve evli öğretmenlere ait veriler doğrultusunda oluşturulan sabit etkiler modelinin sonuçları Tablo 4.63’de verilmiştir.

Tablo 4.63

Medeni Durum Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Sabit Etkiler Modeline Göre Ortalama Etki Büyüklüğü ve Homojenlik Değeri

Ortalama		Toplam		Prob	Etki Büyüklükleri (%95)	
Etki	Serbestlik	Homojenlik	Ki-Kare		İçin Güven Aralığı	
Büyüklüğü	Derecesi	Değeri Q			Alt Sınır	Üst Sınır
-0,0166	35	65,3527	0,001		-0,0648	0,0316

Sabit etkiler modeline göre yapılan meta analizi doğrultusunda kişisel başarısızlık alt boyutunda bekar ve evli olan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerine göre Q istatistiği istatistiksel bakımdan anlamlıdır $Q(35) = 65,3527$; $p = .001$. Sabit etkiler modeline göre, % 95’lik güven aralığının -0,0648 alt sınırı ile 0,0316 üst sınırında ortalama etki büyüklüğü $ES = -0,0166$ olarak medeni durum değişkeninde tükenmişliğin kişisel başarısızlık alt boyutunda bekar öğretmenlerin evli olan öğretmenlere göre daha fazla kişisel başarısızlık yaşadığını ortaya çıkarmıştır. Etki büyüklüğü değerinin Cohen’in sınıflandırmasına göre yorumladığımızda $ES = -0,0166$ ’lık bir etkinin küçük (small), Thalheimer’in sınıflandırmasına göre -0,15 – 0,15 aralığında bulunduğu için önemsiz (negligible) etkiye sahip olduğu görülmektedir.

4.2.6.2. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin kişisel başarısızlık boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı bölgeler bakımından karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır. Çalışmaların uygulandığı bölgenin, toplam etki büyüklüğünün ne kadarını açıkladığını belirlemek amacıyla çalışmalar gruplara ayrılmıştır. Ancak oluşturulan gruplardan çalışma sayısı (N) 2'nin altında olan Doğu Anadolu Bölgesi (N=1) MetaWin2.0 paket programı tarafından analiz dışında tutulmuştur.

Tablo 4.64

Medeni Durum Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Homojenlik Değerleri

Model	Serbestlik Derecesi	Homojenlik Değeri Q	Prob (Ki-Kare)
Q_{Bet}	6	7,2362	0,300
Q_{Wi}	28	58,1111	0,001
Q_{Total}	35	65,3472	0,001

Bütün çalışma karakteristikleri için, grupıçi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmıştır. Tablo 4.64'de görüldüğü gibi $Q_T=65.3472$; $p=0.001$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı bölgelere göre Hedges'd etki büyüklükleri heterojendir. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin tükenmişliğinin kişisel başarısızlık boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı bölgelere göre

gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B = 7.2362$; $p = 0.300$), çalışmaların yapıldığı bölgelere göre öğretmenlerin medeni durumlarının tükenmişliğin kişisel başarısızlık boyutuna anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir. Yapılan grup içi homojenlik testi ($Q_W = 58.1111$; $p = 0.001$) sonucuna göre aynı bölgede yapılan çalışmaların etki büyüklüklerinde kendi içinde anlamlı fark vardır.

Tablo 4.65

Medeni Durum Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yapıldığı Bölge	N	Etki Büyüklüğü E+	Serbestlik Derecesi	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
Güneydoğu Anadolu	3	0,0418	2	-0,2998	0,3835
Akdeniz	3	-0,0543	2	-0,4436	0,3349
Belirtilmemiş	10	0,0236	9	-0,0694	0,1167
Ege	2	-0,0485	1	-1,8591	1,7620
İç Anadolu	5	-0,0786	4	-0,2655	0,1083
Marmara	10	-0,0104	9	-0,1080	0,0871
Karadeniz	2	-0,3053	1	-2,0074	1,3968

Tablo 4.65’de verilen analiz sonuçlarına göre; en yüksek etki büyüklüğü -0,3053 ile Karadeniz Bölgesi grubunda, en düşük etki büyüklüğü ise -0,0104 ile Marmara Bölgesi grubunda görülmüştür. Öğretmenlerin medeni durumlarının tükenmişliğin alt boyutu olan kişisel başarısızlık düzeylerine etkisi çalışmaların yapıldığı bölgelere bağlı olarak istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

4.2.6.3. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin kişisel başarısızlık boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı yıla göre karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır. Çalışmaların yapıldığı yıllara göre oluşturulan gruplardan çalışma sayısı (N) 2'nin altında olan 2002 (N=1) ve 2006 (N=1) yılları MetaWin2.0 paket programı tarafından analiz dışında tutulmuştur.

Tablo 4.66

Medeni Durum Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Homojenlik Değerleri

Model	Serbestlik Derecesi	Homojenlik Değeri Q	Prob (Ki-Kare)
Q_{Bet}	6	2,3111	0,889
Q_{Wi}	27	57,5581	0,001
Q_{Total}	33	59,8692	0,003

Bütün çalışma karakteristikleri için, grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmıştır. Tablo 4.66'da görüldüğü gibi $Q_T=59.8692$; $p=0.003$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı yıllara göre Hedges'd etki büyüklükleri heterojendir. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin tükenmişliğinin kişisel başarısızlık boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı yıllara göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B=2.3111$; $p=$

0.889), çalışmaların yapıldığı yıllara göre öğretmenlerin medeni durumlarının tükenmişliğin kişisel başarısızlık boyutuna anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir. Yapılan grup içi homojenlik testi ($Q_w = 57.5581$; $p = 0.001$) sonucuna göre aynı yılda yapılan çalışmaların etki büyüklüklerinde kendi içinde anlamlı fark vardır.

Tablo 4.67

Medeni Durum Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yapıldığı Yıl	N	Etki Büyüklüğü E+	Serbestlik Derecesi	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
2004	2	0.0264	1	-1,4037	1,4566
2007	11	-0.0411	10	-0,1391	0,0569
2009	5	-0,0433	4	-0,2191	0,1325
2010	4	-0,0530	3	-0,2603	0,1543
2005	2	-0,0241	1	-1,9339	1,8857
2008	7	0,0418	6	-0,0809	0,1644
2011	3	-0,0110	2	-0,3488	0,3268

Tablo 4.67’de verilen analiz sonuçlarına göre; en yüksek etki büyüklüğü -0,0530 ile 2010 yılı grubunda, en düşük etki büyüklüğü ise -0,0110 ile 2011 yılı grubunda görülmüştür. Öğretmenlerin medeni durumlarının tükenmişliğin alt boyutu olan kişisel başarısızlık düzeylerine etkisi çalışmaların yapıldığı yıllara bağlı olarak istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

4.2.6.4. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin kişisel başarısızlık boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yayın türüne göre karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır.

Tablo 4.68

Medeni Durum Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Homojenlik Değerleri

Model	Serbestlik Derecesi	Homojenlik Değeri Q	Prob (Ki-Kare)
Q_{Bet}	1	1,7180	0,190
Q_{wi}	34	63,6347	0,002
Q_{Total}	35	65,3527	0,001

Bütün çalışma karakteristikleri için, grupçi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmıştır. Tablo 4.68’de görüldüğü gibi $Q_T=65.3527$; $p=0.001$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı yıllara göre Hedges’ d etki büyüklükleri heterojendir. Medeni durum değişkeninin öğretmenlerin tükenmişliğinin kişisel başarısızlık boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı yayın türüne göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B=1.7180$; $p=0.190$), çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre öğretmenlerin medeni durumlarının tükenmişliğin kişisel başarısızlık boyutuna anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Yapılan grupiçi homojenlik testi ($Q_w= 63.6347$; $p= 0.002$) sonucuna göre aynı yayın türünde yapılan çalışmaların etki büyüklüklerinde kendi içinde anlamlı fark vardır.

Tablo 4.69

Medeni Durum Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yayın Türü	N	Etki Büyüklüğü E+	Serbestlik Derecesi	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
Yüksek Lisans Tezi	27	0,0019	26	-0,0549	0,0587
Makale	9	-0,0689	8	-0,1760	0,0381

Öğretmenlerin medeni durumlarının tükenmişliğin alt boyutu olan kişisel başarısızlık düzeylerine etkisi çalışmaların yapıldığı yayın türüne bağlı olarak istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

4.2.7. Kurum Türünün Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları

Öğretmenlerin çalıştıkları kurum türünün tükenmişliğin alt boyutu olan duygusal tükenmişlik seviyelerine etkisini tespit etmek için 13 çalışma araştırmaya dahil edilmiş olup çalışmalardaki örneklem sayıları, aritmetik ortalamalar, standart sapma, t değeri, F değeri ve *Mann-Whitney U* değerleri kullanılarak elde edilen her çalışma için etki büyüklükleri ve varyans değerlerini içeren bulgular Tablo 4.70’de verilmiştir

Tablo 4.70

Kurum Türü Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları

Çalışma No	Etki Büyüklüğü Hedges' d	Varyans Var(d)
1	-0,3425	0,0231
2	-0,3842	0,0673
3	-0,7598	0,032
4	-0,6114	0,0583
5	0,1981	0,0193
6	0,0147	0,0171
7	0,4296	0,018
8	-0,5023	0,0188
9	0,3435	0,0183
10	0,2791	0,0331
11	0,3737	0,0212
12	-0,3761	0,022
13	-0,5529	0,006

Araştırmaya konu olan çalışmalar, varyans değerleriyle birlikte etki büyüklüğü ortak metriğinde birleştirilmiştir. Bu değerler daha sonraki hesaplamalara kaynak olarak kullanılmıştır. Tablo 4.70'de oluşturulan etki büyüklüklerinin yönüne ait frekans ve yüzde değerleri Tablo 4.71'de gösterilmiştir.

Tablo 4.71

Kurum Türünün Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Yönüne Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

	Etki Büyüklüğünün Yönü	Frekans	Yüzde Değeri
Devlet-Özel	Negatif-	7	53,85%
Devlet-Özel	Pozitif+	6	46,15%

Tablo 4.71’de araştırmaya dahil edilen çalışmalardan elde edilen etki büyüklüklerinin yönünü gösteren frekans tablosunda kurum türü değişkeni açısından ele alındığında 7 çalışmada (%53,85) devlete bağlı okullarda çalışan öğretmenlerin duygusal tükenmişliğinin özel sektöre bağlı okullarda çalışan öğretmenlere göre daha yüksek olduğu, 6 çalışmada ise özel sektörde görev yapan öğretmenlerin duygusal tükenmişliğinin devlete bağlı okullarda çalışan öğretmenlerden daha yüksek olduğu (%46,15) görülmüştür. Burada çalışmalar üzerinden duygusal tükenmişlik alt boyutunun resmi ve özel kurumlarda çalışan öğretmenler arasındaki farkına bakılmıştır. Bu sonuçla birlikte çalışmaların %53,85’lik bölümü devlet okullarında çalışan öğretmenlerin özel sektörde çalışan öğretmenlere oranla daha fazla duygusal tükenmişlik yaşadığını gösterirken, %46,15’lik kısmında ise etki büyüklükleri özel sektörde çalışan öğretmenlerin devlet okullarında çalışan öğretmenlere oranla daha fazla duygusal tükenmişlik yaşadığını ifade etmektedir.

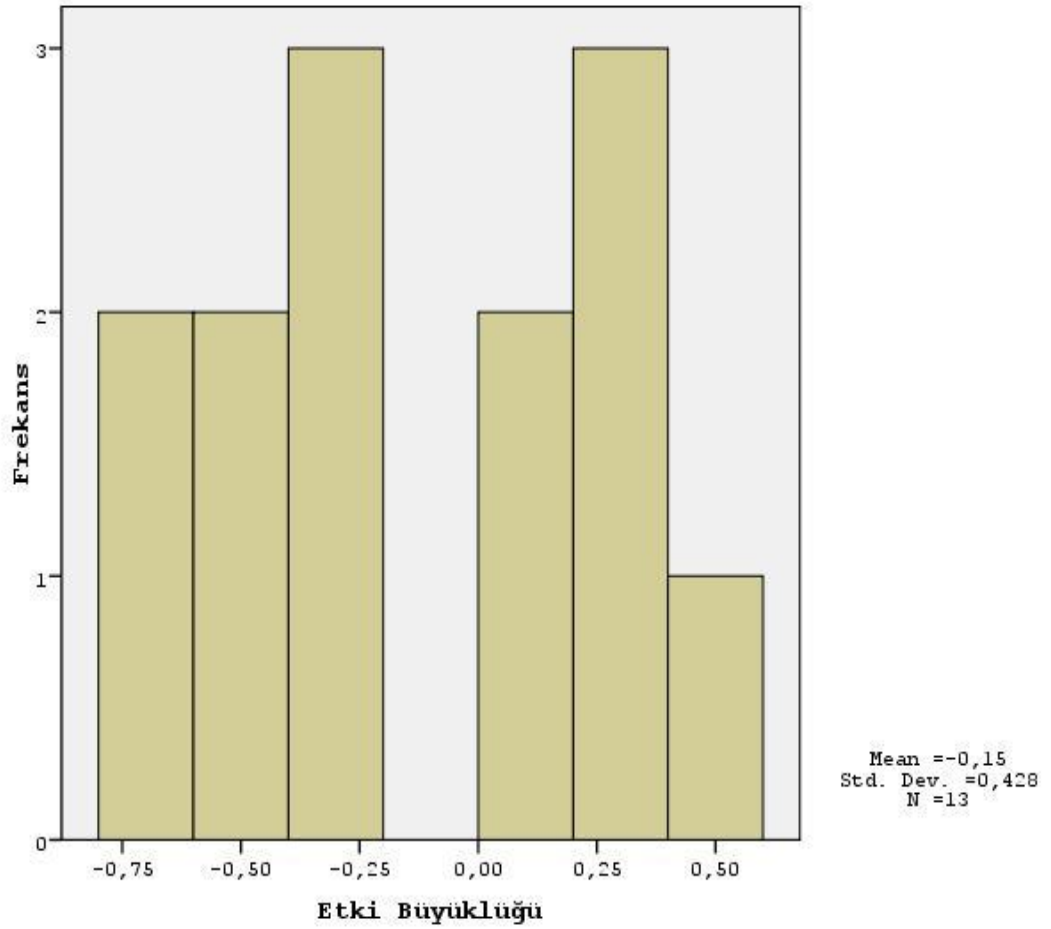
Tablo 4.72’de duygusal tükenmişlik düzeyleri için çalışmaların etki büyüklükleri, Cohen’in sınıflandırmasına göre frekans ve yüzde değerleri sunulmuştur.

Tablo 4.72

Kurum Türü Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Cohen'in Etki Büyüklüğü Sınıflandırmasına Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

Etki Büyüklüğü Düzeyi	Frekans	Yüzde Değeri
Küçük	1	7,69%
Orta	8	61,54%
Geniş	4	30,77%

Çalışmaların etki büyüklükleri Cohen'in sınıflanmasına göre incelendiğinde 1 çalışmanın (%7,69) küçük ölçekte, 8 çalışmanın (%61,54) orta ölçekte ve 4 çalışmanın da (%30,77) geniş ölçekte etkiye sahip olduğu görülmektedir.

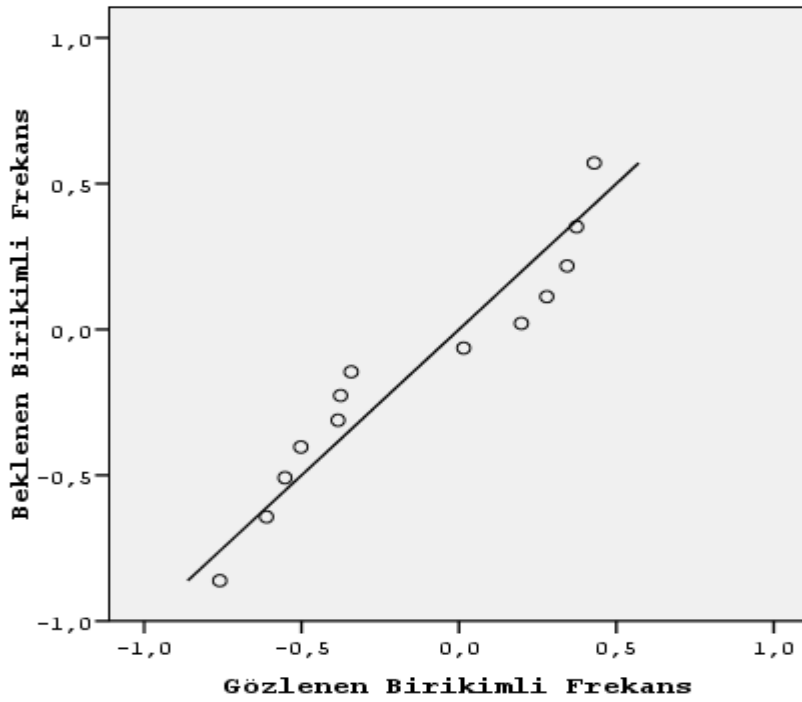

Şekil 4.14

Kurum Türü Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Alt Boyutuna Göre Meta Analize

Dâhil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Dağılımı Histogram Grafiği

Şekil 4.14'de sunulan etki büyüklükleri incelendiğinde normale yakın bir dağılım sergiledikleri görülmüştür. Hedges'*d* etki büyüklükleri değişkenine ait SPSS 15.0 paket programıyla hesaplanan *z* değerlerinin -1,43 ile 1,34 aralığında olması araştırmaya dahil edilen çalışmaların etki büyüklüklerinin normal dağılıma uygun olduğunu göstermektedir.

Şekil 4.15

Kurum Türü Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Alt Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüklerinin Normal Dağılım Q-Q Grafiği

Şekil 4.15 doğrusal çizginin altındaki ve üstündeki noktaların değişkenin birim değerlerinin normal dağılımdan hangi düzeyde bir sapma gösterdiğini görselleştirmektedir. Şekil 4.15’de görüldüğü gibi kurum türünün tükenmişliğin duygusal tükenmişlik alt boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmalar normallikten önemli sapmalar göstermemektedir. Değişkenin 0.111 çarpıklık ve -1.765 basıklık istatistikleri de bu görüşü desteklemektedir. Bir başka deyişle bu meta-analize dahil edilen çalışmaların etki büyüklüklerinin dağılımı normal dağılıma yakın özellikler göstermektedir. Bu nedenle bu meta analizi oluşturan çalışmaların birleştirilmesinin istatistiksel olarak uygun olduğu söylenebilir.

4.2.7.1. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik seviyelerine etkisinin sabit etkiler modeline göre karşılaştırılması.

Araştırmaya dahil edilen 13 çalışmadan elde edilen, devlet okulu ve özel okullarda çalışan öğretmenlere ait veriler doğrultusunda oluşturulan sabit etkiler modelinin sonuçları Tablo 4.73’de verilmiştir.

Tablo 4.73

Kurum Türü Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Sabit Etkiler Modeline Göre Ortalama Etki Büyüklüğü ve Homojenlik Değeri

Ortalama		Toplam		Etki Büyüklükleri (%95)	
Etki	Serbestlik	Homojenlik	Ki-Kare	İçin Güven Aralığı	
Büyüklüğü	Derecesi	Değeri Q		Alt Sınır	Üst Sınır
-0,1656	12	111,84	0,000	-0,2498	-0,0814

Sabit etkiler modeline göre yapılan meta analizi doğrultusunda duygusal tükenmişlik boyutunda devlet ve özel okullarda çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerine göre Q istatistiği istatistiksel bakımdan anlamlıdır $Q(12) = 111,84; p < .001$. Sabit etkiler modeline göre, % 95’lik güven aralığının -0,2498 alt sınırı ile -0,0814 üst sınırında ortalama etki büyüklüğü $ES = -0,1656$ olarak kurum türü değişkeninde tükenmişliğin duygusal tükenmişlik boyutunda devlet okullarında çalışan öğretmenlerin özel okullarda çalışan öğretmenlere göre daha fazla duygusal tükenmişlik yaşadığını ortaya çıkarmıştır. Etki büyüklüğü değerinin Cohen’in sınıflandırmasına göre yorumladığımızda $ES = -0,1656$ ’lık bir etkinin küçük (small), Thalheimer’in sınıflandırmasına göre -0,15 – 0,15 aralığında bulunduğu için önemsiz (negligible) etkiye sahip olduğu görülmektedir.

4.2.7.2. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı bölgeler bakımından karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır. Çalışmaların uygulandığı bölgenin, toplam etki büyüklüğünün ne kadarını açıkladığını belirlemek amacıyla çalışmalar; gruplara ayrılmıştır. Ancak oluşturulan gruplardan çalışma sayısı (N) 2'nin altında olan Ege Bölgesi (N =1) ve belirtilmeyen bölge (N=1) MetaWin2.0 paket programı tarafından analiz dışında tutulmuştur.

Tablo 4.74

Kurum Türü Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Homojenlik Değerleri

Model	Serbestlik Derecesi	Homojenlik Değeri Q	Prob (Ki-Kare)
Q_{Bet}	3	15,3017	0,001
Q_{Wi}	7	60,0596	0,000
Q_{Total}	10	75,3613	0,000

Bütün çalışma karakteristikleri için, grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmıştır. Tablo 4.74'de görüldüğü gibi $Q_T=75.3613$; $p=0.000$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı bölgelere göre Hedges'd etki büyüklükleri heterojendir. Kurum türü değişkeninin duygusal tükenmişlik boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı bölgelere göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik

testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 15.3017$; $p= 0.001$), çalışmaların yapıldığı bölgelere göre kurum türü değişkeninin tükenmişliğin alt boyutu olan duygusal tükenmişlik seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir.

Tablo 4.75

Kurum Türü Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yapıldığı Bölge	N	Etki Büyüklüğü E+	Serbestlik Derecesi	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
İç Anadolu	2	0,1921	1	-1,4212	1,8055
Akdeniz	2	0,0915	1	-1,1866	1,3695
Marmara	5	-0,2715	4	-0,4728	-0,0702
Güneydoğu Anadolu	2	0,0167	1	-1,2533	1,2867

Etki büyüklükleri incelendiğinde en yüksek olanın Marmara Bölgesi'ne ait olduğu görülmüştür ($E= -0,2715$). En düşük etki büyüklüğü ise $E= +0,0167$ ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yapılan çalışmalara aittir. İlginç bir bulgu olarak bütün bölgeler için etki büyüklükleri pozitif değerler alırken Marmara Bölgesinde yapılan çalışmalar için etkinin negatif değer aldığı görülmüştür.

Tablo 4.75 incelendiğinde Marmara Bölgesi'nde yapılan araştırmalarda bu bölgede görev yapan devlet okullarındaki öğretmenlerin özel okullarda çalışan öğretmenlere göre daha fazla duygusal tükenmişlik yaşadığı ortaya çıkmaktadır ($E= -0,2715$)

4.2.7.3. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı yıla göre karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır. Çalışmaların yapıldığı yıllara göre oluşturulan gruplardan çalışma sayısı (N) 2'nin altında olan 2002 (N=1), 2004 (N=1), 2005 (N=1), 2007 (N=1) ve 2011 (N=1) yılları MetaWin2.0 paket programı tarafından analiz dışında tutulmuştur.

Tablo 4.76

Kurum Türü Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Homojenlik Değerleri

Model	Serbestlik Derecesi	Homojenlik Değeri Q	Prob (Ki-Kare)
Q_{Bet}	2	28,7181	0,000
Q_{Wi}	5	28,3484	0,000
Q_{Total}	7	57,0666	0,000

Bütün çalışma karakteristikleri için, grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmıştır. Tablo 4.76'da görüldüğü gibi $Q_T=57.0666$; $p=0.000$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı yıllara göre Hedges'd etki büyüklükleri heterojendir. Kurum türü değişkeninin duygusal tükenmişlik boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı yıllara göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B=28.7181$; $p=0.000$), çalışmaların yapıldığı yıllara

göre kurum türü değişkeninin tükenmişliğin alt boyutu olan duygusal tükenmişlik seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir.

Tablo 4.77

Kurum Türü Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yapıldığı Yıl	N	Etki Büyüklüğü	Serbestlik	%95 Güven Aralığı	
		E+	Derecesi	Alt Sınır	Üst Sınır
2008	3	0,0931	2	-0,2986	0,4848
2009	3	-0,3471	2	-0,7070	0,0129
2010	2	-0,5150	1	-1,3874	0,3574

Tablo 4.77’de verilen analiz sonuçlarına göre en yüksek etki büyüklüğü 2010 yılında yapılan çalışmalarda görülmüştür (E= -0,5150). En düşük etki büyüklüğü ise E= +0,0931 ile 2008 yılında yapılan çalışmalarda görülmüştür.

4.2.7.4. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yayın türüne göre karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır.

Tablo 4.78

Kurum Türü Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Homojenlik Değerleri

Model	Serbestlik Derecesi	Homojenlik Değeri Q	Prob (Ki-Kare)
Q_{Bet}	1	1,5363	0,21
Q_{Wi}	11	110,3081	0,00
Q_{Total}	12	111,8444	0,00

Bütün çalışma karakteristikleri için, grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmıştır. Tablo 4.78’de görüldüğü gibi $Q_T=111.8444$; $p=0.00$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı yıllara göre Hedges’ d etki büyüklükleri heterojendir. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı yayın türüne göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 1.5363$; $p= 0.21$), çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre kurum türü değişkeni öğretmenlerin duygusal tükenmişlik seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir. Yapılan grup içi homojenlik testi ($Q_W= 110,3081$; $p= 0.00$) sonucuna göre aynı yayın türünde yapılan çalışmaların etki büyüklüklerinde kendi içinde anlamlı fark vardır.

Tablo 4.79

Kurum Türü Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yayın Türü	N	Etki Büyüklüğü E+	Serbestlik Derecesi	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
Yüksek Lisans Tezi	9	-0,1239	8	-0,2421	-0,0057
Makale	4	-0,2206	3	-0,4078	-0,0334

Öğretmenlerin kurum türü değişkeninin tükenmişliğin alt boyutu olan duygusal tükenmişlik düzeylerine etkisi çalışmaların yapıldığı yayın türüne bağlı olarak istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

4.2.8. Kurum Türü Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları

Öğretmenlerin çalıştıkları kurum türünün tükenmişliğin alt boyutu olan duyarsızlaşma seviyelerine etkisini tespit etmek için 13 çalışma araştırmaya dahil edilmiş olup çalışmalardaki örneklem sayıları, aritmetik ortalamalar, standart sapma, t değeri, F değeri ve *Mann-Whitney U* değerleri kullanılarak elde edilen her çalışma için etki büyüklükleri ve varyans değerlerini içeren bulgular Tablo 4.80’de verilmiştir.

Tablo 4.80

Kurum Türü Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları

Çalışma No	Etki Büyüklüğü Hedges' d	Varyans Var(d)
1	-0,3248	0,0231
2	-0,5575	0,0685
3	-0,9479	0,0326
4	-0,8856	0,0604
5	0,2482	0,0194
6	-0,0694	0,0171
7	-0,1901	0,0177
8	0,0000	0,0000
9	0,2084	0,0182
10	-0,0859	0,033
11	0,5848	0,0217
12	-0,009	0,022
13	-0,4053	0,0059

Araştırmaya konu olan çalışmalar, varyans değerleriyle birlikte etki büyüklüğü ortak metriğinde birleştirilmiştir. Bu değerler daha sonraki hesaplamalara kaynak olarak kullanılmıştır. Tablo 4.80'de oluşturulan etki büyüklüklerinin yönüne ait frekans ve yüzde değerleri Tablo 4.81'de gösterilmiştir.

Tablo 4.81

Kurum Türünün Duyarsızlaşma Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Yönüne Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

	Etki Büyüklüğünün Yönü	Frekans	Yüzde Değeri
Devlet-Özel	Negatif-	9	69,23%
Devlet-Özel	0	1	7,69%
Devlet-Özel	Pozitif+	3	23,08%

Tablo 4.81’de araştırmaya dahil edilen çalışmalardan elde edilen etki büyüklüklerinin yönünü gösteren frekans tablosunda kurum türü değişkeni açısından ele alındığında 9 çalışmada (%69,23) devlete bağlı okullarda çalışan öğretmenlerin duyarsızlaşma seviyelerinin özel sektöre bağlı okullarda çalışan öğretmenlere göre daha yüksek olduğu, 3 çalışmada ise özel sektörde görev yapan öğretmenlerin duyarsızlaşma seviyelerinin devlete bağlı okullarda çalışan öğretmenlerden daha yüksek olduğu (%23,08) görülmüştür. Burada çalışmalar üzerinden duyarsızlaşma alt boyutunun resmi ve özel kurumlarda çalışan öğretmenler arasındaki farkına bakılmıştır. Bu sonuçla birlikte çalışmaların %69,23’lük bölümü devlet okullarında çalışan öğretmenlerin özel sektörde çalışan öğretmenlere oranla daha fazla duyarsızlaşma yaşadığını gösterirken, %23,08’lik kısmında ise etki büyüklükleri özel sektörde çalışan öğretmenlerin devlet okullarında çalışan öğretmenlere oranla daha fazla duygusal tükenmişlik yaşadığını ifade etmektedir. Bir çalışma ise 0 etki büyüklüğü değeriyle kurum türünün öğretmenlerin tükenmişliğinin duyarsızlaşma boyutunda hiçbir fark olmadığını göstermiştir.

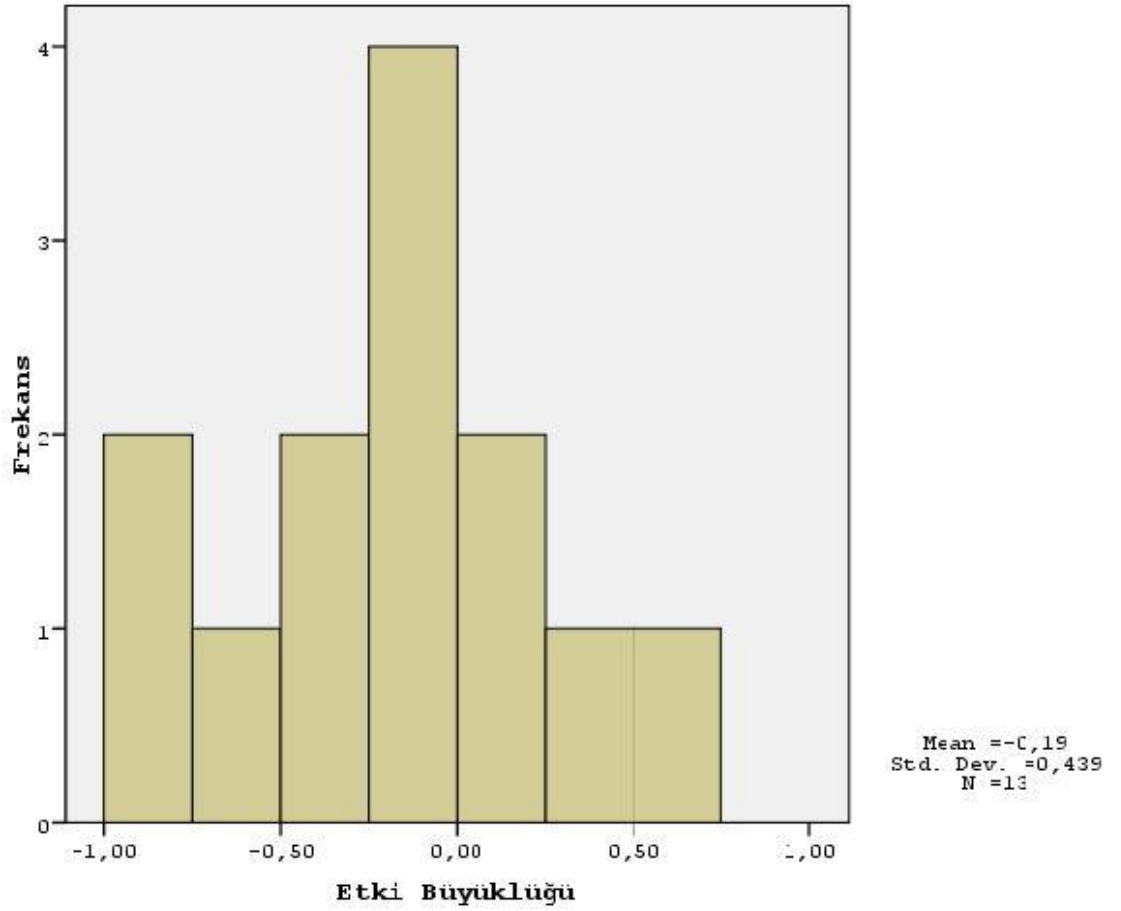
Tablo 4.82’de duyarsızlaşma düzeyleri için çalışmaların etki büyüklükleri, Cohen’in sınıflandırmasına göre frekans ve yüzde değerleri sunulmuştur.

Tablo 4.82

Kurum Türü Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Cohen’in Etki Büyüklüğü Sınıflandırmasına Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

Etki Büyüklüğü Düzeyi	Frekans	Yüzde Değeri
Küçük	5	38.46%
Orta	4	30.77%
Geniş	4	30.77%

Çalışmaların etki büyüklükleri Cohen’in sınıflanmasına göre incelendiğinde 5 çalışmanın (%38,46) küçük ölçekte, 4 çalışmanın (%30,77) orta ölçekte ve 4 çalışmanın da (%30,77) geniş ölçekte etkiye sahip olduğu görülmektedir.

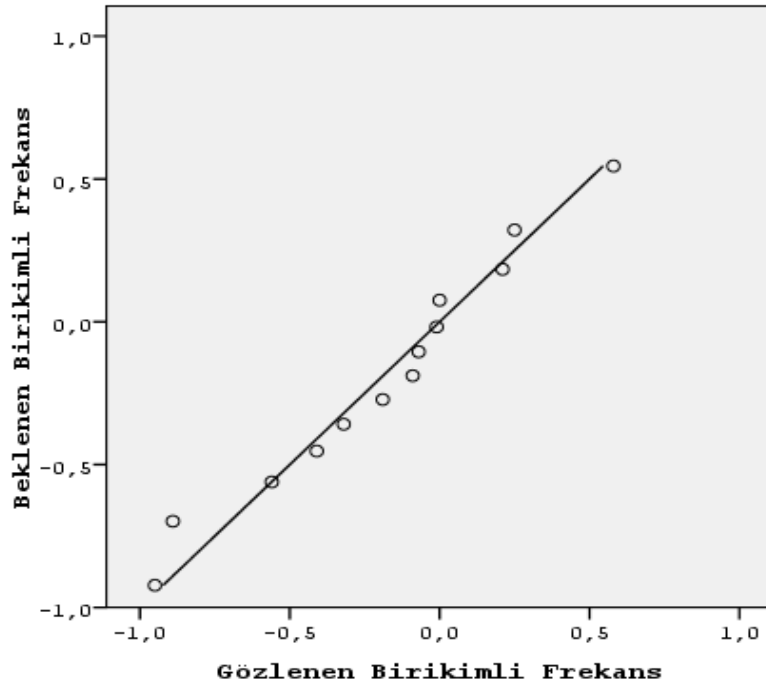

Şekil 4.16

Kurum Türü Değişkeninin Duyarsızlaşma Alt Boyutuna Göre Meta Analize Dâhil

Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Dağılımı Histogram Grafiği

Şekil 4.16'da sunulan etki büyüklükleri incelendiğinde normale yakın bir dağılım sergiledikleri görülmüştür. Hedges'*d* etki büyüklükleri değişkenine ait SPSS 15.0 paket programıyla hesaplanan *z* değerlerinin -1,74 ile 1,75 aralığında olması araştırmaya dahil edilen çalışmaların etki büyüklüklerinin normal dağılıma uygun olduğunu göstermektedir.

Şekil 4.17

Kurum Türünün Duyarsızlaşma Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüklerinin Normal Dağılım Q-Q Grafiği

Şekil 4.17 doğrusal çizginin altındaki ve üstündeki noktaların değişkenin birim değerlerinin normal dağılımdan hangi düzeyde bir sapma gösterdiğini görselleştirmektedir. Şekil 4.17 da görüldüğü gibi kurum türü değişkeninin tükenmişliğin duyarsızlaşma boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmalar normallikten önemli sapmalar göstermemektedir. Değişkenin -0.263 çarpıklık ve -0.138 basıklık istatistikleri de bu görüşü desteklemektedir. Bir başka deyişle bu meta-analize dahil edilen çalışmaların etki büyüklüklerinin dağılımı normal dağılıma yakın özellikler göstermektedir. Bu nedenle bu meta analizi oluşturan çalışmaların birleştirilmesinin istatistiksel olarak uygun olduğu söylenebilir.

4.2.8.1. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin duyarsızlaşma seviyelerine etkisinin sabit etkiler modeline göre karşılaştırılması.

Araştırmaya dahil edilen 13 çalışmadan elde edilen, devlet okulu ve özel okullarda çalışan öğretmenlere ait veriler doğrultusunda oluşturulan sabit etkiler modelinin sonuçları Tablo 4.83’de verilmiştir.

Tablo 4.83

Kurum Türü Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Sabit Etkiler Modeline Göre Ortalama Etki Büyüklüğü ve Homojenlik Değeri

Ortalama		Toplam		Prob	Etki Büyüklükleri (%95)	
Etki	Serbestlik	Homojenlik	Ki-Kare		İçin Güven Aralığı	
Büyüklüğü	Derecesi	Değeri Q			Alt Sınır	Üst Sınır
-0,1639	11	84,7747	0,000		-0,2524	-0,0753

Sabit etkiler modeline göre yapılan meta analizi doğrultusunda duyarsızlaşma boyutunda devlet ve özel okullarda çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerine göre Q istatistiği istatistiksel bakımdan anlamlıdır $Q(11) = 84,7747$; $p < .001$. Sabit etkiler modeline göre, % 95’lik güven aralığının -0,2524 alt sınırı ile -0,0753 üst sınırında ortalama etki büyüklüğü $ES = -0,1639$ olarak kurum türü değişkeninde tükenmişliğin duyarsızlaşma boyutunda devlet okullarında çalışan öğretmenlerin özel okullarda çalışan öğretmenlere göre daha fazla duyarsızlaşma yaşadığını ortaya çıkarmıştır. Etki büyüklüğü değerinin Cohen’in sınıflandırmasına göre yorumladığımızda $ES = -0,1639$ ’luk bir etkinin küçük (small) etkiye sahip olduğu görülmektedir.

4.2.8.2. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin duyarsızlaşma boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı bölgeler bakımından karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır. Çalışmaların uygulandığı bölgenin, toplam etki büyüklüğünün ne kadarını açıkladığını belirlemek amacıyla çalışmalar; gruplara ayrılmıştır. Ancak oluşturulan gruplardan çalışma sayısı (N) 2'nin altında olan Ege Bölgesi (N =1) ve belirtilmeyen bölge (N=1) MetaWin2.0 paket programı tarafından analiz dışında tutulmuştur.

Tablo 4.84

Kurum Türü Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Homojenlik Değerleri

Model	Serbestlik Derecesi	Homojenlik Değeri Q	Prob (Ki-Kare)
Q_{Bet}	3	26,7036	0,000
Q_{Wi}	6	38,4624	0,000
Q_{Total}	9	65,1660	0,000

Bütün çalışma karakteristikleri için, grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmıştır. Tablo 4.84'de görüldüğü gibi $Q_T=65.1660$; $p=0.000$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı yıllara göre Hedges'd etki büyüklükleri heterojendir. Kurum türü değişkeninin duyarsızlaşma boyutunda meta-analize dahil

edilen çalışmalar yapıldığı bölgelere göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 26.7036$; $p= 0.000$), çalışmaların yapıldığı bölgelere göre kurum türü değişkeninin tükenmişliğin alt boyutu olan duyarsızlaşma seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir.

Tablo 4.85

Kurum Türü Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yapıldığı Bölge	N	Etki Büyüklüğü E+	Serbestlik Derecesi	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
İç Anadolu	2	0,3100	1	-1,3211	1,9411
Akdeniz	2	-0,2485	1	-1,5205	1,0234
Marmara	4	-0,3706	3	-0,6434	-0,0977
Güneydoğu Anadolu	2	0,1100	1	-1,1581	1,3781

Etki büyüklükleri incelendiğinde en yüksek olanın Marmara Bölgesi'ne ait olduğu görülmüştür ($E= -0,3706$). En düşük etki büyüklüğü ise $E= +0,1100$ ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yapılan çalışmalara aittir.

Tablo 4.85 incelendiğinde Marmara Bölgesi'nde yapılan araştırmalarda bu bölgede görev yapan devlet okullarındaki öğretmenlerin özel okullarda çalışan öğretmenlere göre daha fazla duyarsızlaşma yaşadığı ortaya çıkmaktadır ($E= -0,3706$).

4.2.8.3. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin duyarsızlaşma boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı yıla göre karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır. Çalışmaların yapıldığı yıllara göre oluşturulan gruplardan çalışma sayısı

(N) 2'nin altında olan 2002 (N=1), 2004 (N=1), 2005 (N=1), 2007 (N=1) ve 2011 (N=1) yılları MetaWin2.0 paket programı tarafından analiz dışında tutulmuştur.

Tablo 4.86

Kurum Türü Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Homojenlik Değerleri

Model	Serbestlik Derecesi	Homojenlik Değeri Q	Prob (Ki-Kare)
Q_{Bet}	2	15,4630	0,000
Q_{Wi}	4	40,8240	0,000
Q_{Total}	6	56,2870	0,000

Bütün çalışma karakteristikleri için, grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmıştır. Tablo 4.86'da görüldüğü gibi $Q_T=56.2870$; $p=0.000$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı yıllara göre Hedges'd etki büyüklükleri heterojendir. Kurum türü değişkeninin duyarsızlaşma boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı yıllara göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B=15.4630$; $p=0.000$), çalışmaların yapıldığı yıllara göre kurum türü değişkeninin tükenmişliğin alt boyutu olan duyarsızlaşma seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir.

Tablo 4.87

Kurum Türü Değişkeninin Duygusal Tükenmişlik Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yapıldığı Yıl	N	Etki Büyüklüğü	Serbestlik	%95 Güven Aralığı	
		E+	Derecesi	Alt Sınır	Üst Sınır
2008	3	0,0859	2	-0,3074	0,4793
2009	2	-0,3717	1	-1,7173	0,9740
2010	2	-0,3215	1	-1,1882	0,5452

Tablo 4.87’de verilen analiz sonuçlarına göre en yüksek etki büyüklüğü 2009 yılında yapılan çalışmalarda görülürken (E= -0,3717) en düşük etki büyüklüğü 2008 yılında yapılan çalışmalarda görülmüştür(E=-0,0859).

4.2.8.4. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin duyarsızlaşma boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yayın türüne göre karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır.

Tablo 4.88

Kurum Türü Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Homojenlik Değerleri

Model	Serbestlik	Homojenlik	Prob
	Derecesi	Değeri Q	(Ki-Kare)
Q_{Bet}	1	4,7023	0,03
Q_{Wi}	10	80,0725	0,00
Q_{Total}	11	84,7747	0,00

Bütün çalışma karakteristikleri için, grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmıştır. Tablo 4.88’de görüldüğü gibi $Q_T=84.7747$; $p=0.000$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı yıllara göre Hedges’ d etki büyüklükleri heterojendir. Kurum türü değişkeninin duyarsızlaşma boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı yayın türüne göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B=4.7023$; $p=0.03$), çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre kurum türü değişkeninin tükenmişliğin alt boyutu olan duyarsızlaşma seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir.

Tablo 4.89

Kurum Türü Değişkeninin Duyarsızlaşma Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yayın Türü	N	Etki Büyüklüğü E+	Serbestlik Derecesi	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
Yüksek Lisans Tezi	8	-0,0813	7	-0,2123	0,0498
Makale	4	-0,2560	3	-0,4422	-0,0698

Tablo 4.89’da verilen analiz sonuçlarına göre makale olarak yayınlanan çalışmalarda örnekleme alınan devlet okullarında görev yapan öğretmenlerin özel okullarda görev yapan öğretmenlere göre daha fazla kişisel başarısızlık hissi yaşadığı görülmektedir ($E=-0.2560$).

4.2.9. Kurum Türünün Kişisel Başarısızlık Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları

Öğretmenlerin çalıştıkları kurum türünün tükenmişliğin alt boyutu olan duygusal tükenmişlik seviyelerine etkisini tespit etmek için 13 çalışma araştırmaya dahil edilmiş olup çalışmalardaki örneklem sayıları, aritmetik ortalamalar, standart sapma, t değeri, F değeri ve *Mann-Whitney U* değerleri kullanılarak elde edilen her çalışma için etki büyüklükleri ve varyans değerlerini içeren bulgular Tablo 4.90'da verilmiştir.

Tablo 4.90
Kurum Türü Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Analizi Bulguları

Çalışma No	Etki Büyüklüğü Hedges' d	Varyans Var(d)
1	0,4326	0,0232
2	-0,2371	0,0667
3	-1,1122	0,0332
4	0,8379	0,6000
5	0,3678	0,0196
6	-0,0308	0,0171
7	-0,9173	0,0195
8	0,0000	0,0000
9	0,0979	0,0181
10	0,3612	0,0332
11	-0,0855	0,0208
12	-0,1896	0,0220
13	-0,5383	0,0060

Araştırmaya konu olan çalışmalar, varyans değerleriyle birlikte etki büyüklüğü ortak metriğinde birleştirilmiştir. Bu değerler daha sonraki hesaplamalara kaynak olarak kullanılmıştır. Tablo 4.90’da oluşturulan etki büyüklüklerinin yönüne ait frekans ve yüzde değerleri Tablo 4.91’de gösterilmiştir.

Tablo 4.91

Kurum Türünün Kişisel Başarısızlık Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Yönüne Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

	Etki Büyüklüğünün Yönü	Frekans	Yüzde Değeri
Devlet-Özel	Negatif-	7	53,85 %
Devlet-Özel	0	1	7,69 %
Devlet-Özel	Pozitif+	5	38,46 %

Tablo 4.91’de araştırmaya dahil edilen çalışmalardan elde edilen etki büyüklüklerinin yönünü gösteren frekans tablosunda kurum türü değişkeni açısından ele alındığında 7 çalışmada (%53,85) devlete bağlı okullarda çalışan öğretmenlerin duyarsızlaşma seviyelerinin özel sektöre bağlı okullarda çalışan öğretmenlere göre daha yüksek olduğu, 5 çalışmada ise özel sektörde görev yapan öğretmenlerin kişisel başarısızlık seviyelerinin devlete bağlı okullarda çalışan öğretmenlerden daha yüksek olduğu (%38,46) görülmüştür. Burada çalışmalar üzerinden kişisel başarısızlık alt boyutunun resmi ve özel kurumlarda çalışan öğretmenler arasındaki farkına bakılmıştır. Bu sonuçla birlikte çalışmaların %53,85’lik bölümü devlet okullarında çalışan öğretmenlerin özel sektörde çalışan öğretmenlere oranla daha fazla kişisel başarısızlık hissi yaşadığını gösterirken, %38,46’lık kısmında ise etki büyüklükleri özel sektörde

çalışan öğretmenlerin devlet okullarında çalışan öğretmenlere oranla daha fazla kişisel başarısızlık hissi yaşadığını ifade etmektedir. Bir çalışma ise 0 etki büyüklüğü değeriyle kurum türünün öğretmenlerin tükenmişliğinin kişisel başarısızlık boyutunda hiçbir fark olmadığını göstermiştir.

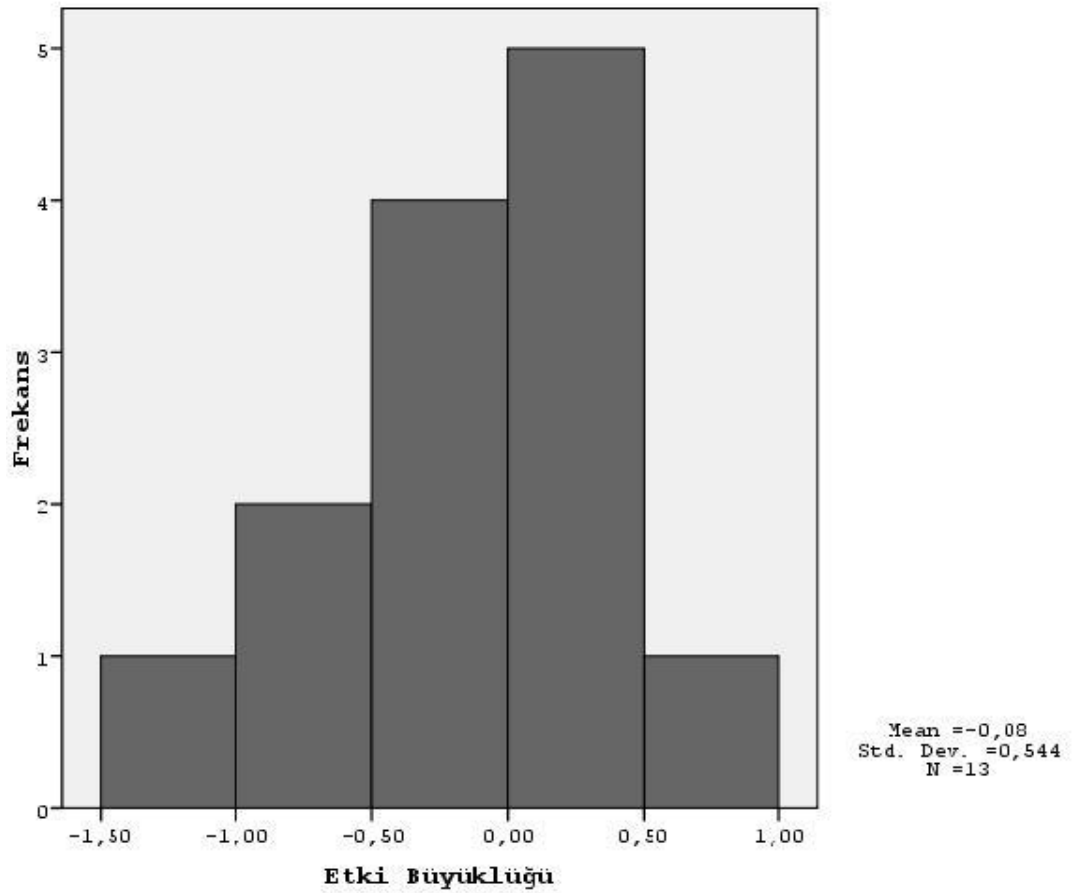
Tablo 4.92’de kişisel başarısızlık düzeyleri için çalışmaların etki büyüklükleri, Cohen’in sınıflandırmasına göre frekans ve yüzde değerleri sunulmuştur.

Tablo 4.92

Kurum Türü Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Cohen’in Etki Büyüklüğü Sınıflandırmasına Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

Etki Büyüklüğü Düzeyi	Frekans	Yüzde Değeri
Küçük	5	38,46%
Orta	4	30,77%
Geniş	4	30,77%

Çalışmaların etki büyüklükleri Cohen’in sınıflanmasına göre incelendiğinde 5 çalışmanın (%38,46) küçük ölçekte, 4 çalışmanın (%30,77) orta ölçekte ve 4 çalışmanın da (%30,77) geniş ölçekte etkiye sahip olduğu görülmektedir.

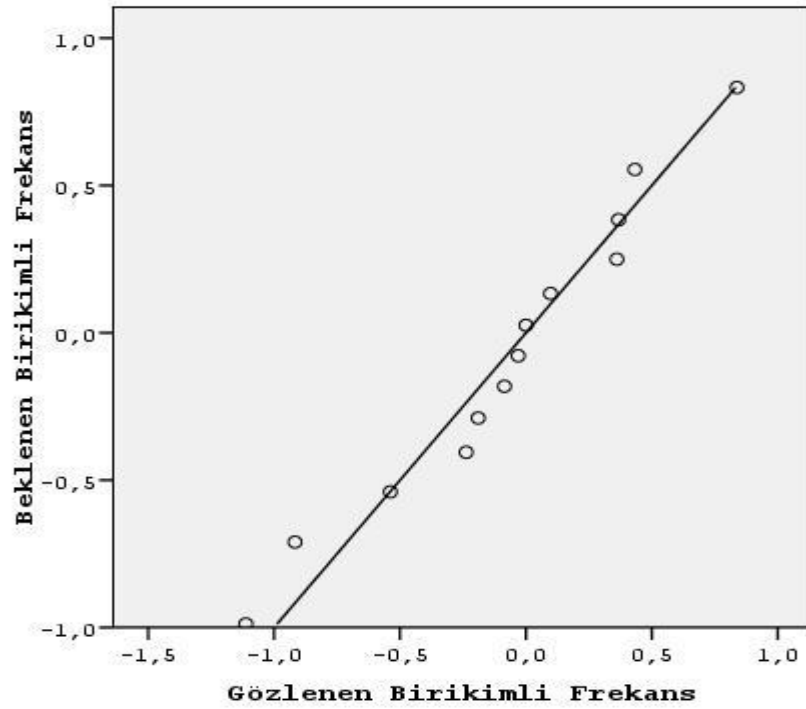

Şekil 4.18

Kurum Türü Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Alt Boyutuna Göre Meta Analize Dâhil

Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüğü Dağılımı Histogram Grafiği

Şekil 4.18'de sunulan etki büyüklükleri incelendiğinde normale yakın bir dağılım sergiledikleri görülmüştür. Hedges'*d* etki büyüklükleri değişkenine ait SPSS 15.0 paket programıyla hesaplanan *z* değerlerinin -1,90 ile 1,68 aralığında olması araştırmaya dahil edilen çalışmaların etki büyüklüklerinin normal dağılıma uygun olduğunu göstermektedir.

Şekil 4.19

Kurum Türü Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Alt Boyutunda Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Etki Büyüklüklerinin Normal Dağılım Q-Q Grafiği

Şekil 4.19, doğrusal çizginin altındaki ve üstündeki noktaların değişkenin birim değerlerinin normal dağılımdan hangi düzeyde bir sapma gösterdiğini görselleştirmektedir. Şekil 4.19 da görüldüğü gibi kurum türü değişkeninin tükenmişliğin kişisel başarısızlık alt boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmalar normallikten önemli sapmalar göstermemektedir. Değişkenin -0.440 çarpıklık ve 0.058 basıklık katsayıları da bu görüşü desteklemektedir. Bir başka deyişle bu meta-analize dahil edilen çalışmaların etki büyüklüklerinin dağılımı normal dağılıma yakın özellikler göstermektedir. Bu nedenle bu meta analizi oluşturan çalışmaların birleştirilmesinin istatistiksel olarak uygun olduğu söylenebilir.

4.2.9.1. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin kişisel başarısızlık seviyelerine etkisinin sabit etkiler modeline göre karşılaştırılması.

Araştırmaya dahil edilen 13 çalışmadan elde edilen, devlet okulu ve özel okullarda çalışan öğretmenlere ait veriler doğrultusunda oluşturulan sabit etkiler modelinin sonuçları Tablo 4.93’da verilmiştir.

Tablo 4.93

Kurum Türü Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Sabit Etkiler Modeline Göre Ortalama Etki Büyüklüğü ve Homojenlik Değeri

Ortalama		Toplam	Prob	Etki Büyüklükleri (%95)	
Etki	Serbestlik	Homojenlik	Ki-Kare	İçin Güven Aralığı	
Büyüklüğü	Derecesi	Değeri Q		Alt Sınır	Üst Sınır
-0,1974	11	138,8909	0,000	-0,2865	-0,1084

Sabit etkiler modeline göre yapılan meta analizi doğrultusunda kişisel başarısızlık boyutunda devlet ve özel okullarda çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerine göre Q istatistiği istatistiksel bakımdan anlamlıdır Q (11)= 138,8909; $p < .001$. Sabit etkiler modeline göre, % 95’lik güven aralığının -0,2865 alt sınırı ile -0,1084 üst sınırında ortalama etki büyüklüğü $ES = -0,1974$ olarak kurum türü değişkeninde tükenmişliğin kişisel başarısızlık boyutunda devlet okullarında çalışan öğretmenlerin özel okullarda çalışan öğretmenlere göre daha fazla kişisel başarısızlık yaşadığını ortaya çıkarmıştır. Etki büyüklüğü değerinin Cohen’in sınıflandırmasına göre yorumladığımızda $ES = -0,1974$ ’lık bir etkinin küçük (small), Thalheimer’in

sınıflandırmasına göre -0,15 – 0,15 aralığında bulunduğu için önemsiz(negligible) etkiye sahip olduğu görülmektedir.

4.2.9.2. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin kişisel başarısızlık boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı bölgeler bakımından karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır. Çalışmaların uygulandığı bölgenin, toplam etki büyüklüğünün ne kadarını açıkladığını belirlemek amacıyla çalışmalar; gruplara ayrılmıştır. Ancak oluşturulan gruplardan çalışma sayısı (N) 2'nin altında olan Ege Bölgesi (N =1) ve belirtilmeyen bölge (N=1) MetaWin2.0 paket programı tarafından analiz dışında tutulmuştur.

Tablo 4.94

Kurum Türü Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Homojenlik Değerleri

Model	Serbestlik Derecesi	Homojenlik Değeri Q	Prob (Ki-Kare)
Q_{Bet}	3	4,1006	0,250
Q_{Wi}	6	97,1366	0,000
Q_{Total}	9	101,2372	0,000

Bütün çalışma karakteristikleri için, grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmıştır. Tablo 4.94'de görüldüğü gibi $Q_T=101.2372$; $p=0.000$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiştir.

Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı bölgelere göre Hedges'd etki büyüklükleri heterojendir. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin tükenmişliğinin kişisel başarısızlık boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı bölgelere göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 4.1006$; $p= 0.250$), çalışmaların yapıldığı bölgelere göre kurum türü değişkeninin tükenmişliğin kişisel başarısızlık alt boyutuna anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir. Yapılan grup içi homojenlik testi ($Q_W= 97.1366$; $p= 0.000$) sonucuna göre aynı bölgede yapılan çalışmaların etki büyüklüklerinde kendi içinde anlamlı fark vardır.

Tablo 4.95

Kurum Türü Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yapıldığı Bölge	N	Etki Büyüklüğü		%95 Güven Aralığı	
		E+	Serbestlik Derecesi	Alt Sınır	Üst Sınır
İç Anadolu	2	-0,1215	1	-1,7215	1,4784
Akdeniz	2	-0,3008	1	-1,6087	1,0070
Marmara	4	-0,0772	3	-0,3507	0,1963
Güneydoğu Anadolu	2	-0,0319	1	-1,2980	1,2343

Tablo 4.95’de verilen analiz sonuçlarına göre; en yüksek etki büyüklüğü -0,3008 ile Akdeniz Bölgesi grubunda, en düşük etki büyüklüğü ise -0,0319 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi grubunda görülmüştür. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin tükenmişliğin alt boyutu olan kişisel başarısızlık düzeylerine etkisi çalışmaların yapıldığı bölgelere bağlı olarak istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemektedir

4.2.9.3. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin duyarsızlaşma boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yapıldığı yıla göre karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır. Çalışmaların yapıldığı yıllara göre oluşturulan gruplardan çalışma sayısı (N) 2'nin altında olan 2002 (N=1), 2004 (N=1), 2005 (N=1), 2007 (N=1) ve 2011 (N=1) yılları MetaWin2.0 paket programı tarafından analiz dışında tutulmuştur.

Tablo 4.96

Kurum Türü Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Homojenlik Değerleri

Model	Serbestlik Derecesi	Homojenlik Değeri Q	Prob (Ki-Kare)
Q_{Bet}	2	37,2249	0,000
Q_{Wi}	4	34,6141	0,000
Q_{Total}	6	71,8390	0,000

Bütün çalışma karakteristikleri için, grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmıştır. Tablo 4.96'de görüldüğü gibi $Q_T=71.8390$; $p=0.000$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı yıllara göre Hedges'd etki büyüklükleri heterojendir. Kurum türü değişkeninin kişisel başarısızlık boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı yıllara göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi

sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 37.2249$; $p= 0.000$), çalışmaların yapıldığı yıllara göre kurum türü değişkeninin tükenmişliğin alt boyutu olan kişisel başarısızlık seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir.

Tablo 4.97

Kurum Türü Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yapıldığı Yıl	N	Etki Büyüklüğü E+	Serbestlik Derecesi	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
2008	3	0,2095	2	-0,1811	0,6002
2009	2	-0,3984	1	-1,7483	0,9515
2010	2	-0,4636	1	-1,3360	0,4088

Tablo 4.97’da verilen analiz sonuçlarına göre en yüksek etki büyüklüğü 2010 yılında yapılan çalışmalarda görülürken ($E= -0,3984$) en düşük etki büyüklüğü 2008 yılında yapılan çalışmalarda görülmüştür($E=0,2095$).

4.2.9.4. Kurum türü değişkeninin öğretmenlerin kişisel başarısızlık boyutunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların yayın türüne göre karşılaştırılması.

Meta-analizde Ortalama Etki Büyüklüğü hesaplanırken Sabit Etkiler Modeli kullanılmıştır.

Tablo 4.98

Kurum Türü Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Homojenlik Değerleri

Model	Serbestlik Derecesi	Homojenlik Değeri Q	Prob (Ki-Kare)
Q_{Bet}	1	28,2038	0,000
Q_{Wi}	10	110,6871	0,000
Q_{Total}	11	138,8909	0,000

Bütün çalışma karakteristikleri için, grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmıştır. Tablo 4.98’de görüldüğü gibi $Q_T=138.8909$; $p=0.000$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı yıllara göre Hedges’ d etki büyüklükleri heterojendir. Kurum türü değişkeninin kişisel başarısızlık boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı yayın türüne göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B=28.2038$; $p=0.000$), çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre kurum türü değişkeninin tükenmişliğin alt boyutu olan kişisel başarısızlık seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir.

Tablo 4.99

Kurum Türü Değişkeninin Kişisel Başarısızlık Boyutunda Çalışmaların Yapıldığı Yayın Türüne Göre Ortalama Etki Büyüklüğü

Çalışmanın Yapıldığı Yayın Türü	N	Etki Büyüklüğü E+	Serbestlik Derecesi	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
Yüksek Lisans	8	0,0027	7	-0,1281	0,1334
Makale	4	-0,4280	3	-0,6169	-0,2392

Tablo 4.99’da verilen analiz sonuçlarına göre makale olarak yayınlanan çalışmalarda örnekleme alınan devlet okullarında görev yapan öğretmenlerin özel okullarda görev yapan öğretmenlere göre daha fazla kişisel başarısızlık hissi yaşadığı görülmektedir (E=-0.4280).

4.3. Öğretmenlerde Tükenmişliğin Cinsiyet, Medeni Durum Ve Çalışılan Kurum Türü Değişkenlerine Göre Etkisi Meta Analiz Çalışmasının Örnekleme Meyli

J. Long’a (2001) göre meta analizdeki en büyük kaygılardan biri meta analizine alınan verileri oluşturan çalışmaların yayınlanmış çalışmalardan meydana geldiği ve bu yayınlanmış çalışmaların aynı yönlü sonuçlar verdiği düşünülerek, analiz sonucunda elde edilen etki büyüklüğünün yanlı çıkma varsayımıdır.

Örnekleme meylinin ortadan kalkması yani dağılımın normale dönmesi diğer bir deyişle manidarlığın ortadan kalkması için kaç tane daha konu hakkındaki etki büyüklüğünü sıfır (=effect sizes that have zero value) veren çalışmanın meta analize katılması gerektiğini hesaplamak gerekmektedir. Bu sayıya hata koruma sayısı (=fail

safe number) denir. Hata koruma sayısı meta analizde kullanılan bir tür güvenilirlik ölçüsüdür (Özcan, 2008).

Hata koruma sayısı problemi karşısında meta analiz iki çözüm yolu göstermektedir Birinci yol R.Rosenthal'ın çekmecedeki dosyalar yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre her çalışmaya ait p değerleri z değerine çevrilir ve bu değerler birleştirilerek analize katılması gereken çalışma sayısı bulunur. Çalışmaların çekmecede kalmasının sebebi de etki büyüklüğünün sıfır olmasından dolayı olduğu varsayılır (R.Rosenthal, 1991; akt. Özcan, 2008). İkinci yaklaşım ise R.G.Orwin'e ait olan bir yaklaşımdır. R.G.Orwin yaklaşımı (=R.G.Orwin's approach) ortalama etki büyüklüğünü sıfır olan çalışma sayısını hesaplamak için standartlaştırılmış etki büyüklükleri farkı ortalamasını kullanır (M.W. Lipsey ve D.B.Wilson, 2001). J. Long'a (2001) göre her iki yaklaşımda meta analizinde kullanılabilir.

R.Rosenthal yaklaşımı sadece çalışmaların kendi içlerindeki p değerlerine göre hareket ederken R.G.Orwin yaklaşımı gözlenen etki büyüklüklerini hesaba katmaktadır. Dolayısıyla R.Rosenthal yaklaşımı etki büyüklükleri değerini hiç hesaba katmamaktadır (M.W.Lipsey ve D.B.Wilson, 2001).

Bu araştırmanın örnekleme meylini tespit etmek için R.G.Orwin'e ait olan yaklaşım kullanılmış olup dağılımın normale dönmesi diğer bir deyişle manidarlığın ortadan kalkması için kaç tane daha konu hakkındaki etki büyüklüğünü sıfır veren çalışmanın meta analize dâhil edilmesi gerektiği hesaplanmıştır.

Araştırmamızın örnekleme meylini hesaplamak için aşağıdaki formül kullanılmıştır (M.W. Lipsey ve D.B. Wilson, 2001). Kritik ya da istenen etki büyüklüğü düzeyi olarak 0,001 seçilmiştir.

$$M = n \left(\frac{ES}{ESC} - 1 \right)$$

M: Manidarlığı tersine çevirmek için gerekli çalımsa sayısı,

n: Meta analize dâhil edilen çalışma sayısı,

ES: Meta analitik veri setine dâhil edilen etki büyüklüklerinin ağırlıklı ortalaması,

ESC: Kritik ya da istenen etki büyüklüğü düzeyi,

Cinsiyet değişkeninin tükenmişlik boyutunda araştırmamızın örnekleme meylini incelemek için R.G.Orwin yaklaşımı kullanılmış, dağılımın normale dönmesi diğer bir deyişle manidarlığın ortadan kalkması için kaç tane daha konu hakkındaki etki büyüklüğünü sıfır veren çalışmanın meta analize dâhil edilmesi gerektiği hesaplanmıştır. Hesaplamalar sonucu ortalama etki büyüklüğü değeri sıfır olan duygusal tükenmişlik boyutunda 3630 adet yayın, duyarsızlaşma boyutunda 2623 adet yayın, kişisel başarısızlık boyutunda 742 adet yayın varsa cinsiyetin tükenmişlik üzerine olan etkisi, bir meta analiz çalışması sonucunda 0,001'e düşerek araştırmamızın sonucunda değişikliğe sebep olacağı bulunmuştur.

Medeni durum değişkeninin tükenmişlik boyutunda araştırmamızın örnekleme meylini incelemek için R.G.Orwin yaklaşımı kullanılmış, dağılımın normale dönmesi diğer bir deyişle manidarlığın ortadan kalkması için kaç tane daha konu hakkındaki etki büyüklüğünü sıfır veren çalışmanın meta analize dâhil edilmesi gerektiği hesaplanmıştır. Hesaplamalar sonucu ortalama etki büyüklüğü değeri sıfır olan duygusal tükenmişlik boyutunda 679 adet yayın, duyarsızlaşma boyutunda 1732 adet yayın, kişisel başarısızlık boyutunda 546 adet yayın varsa cinsiyetin tükenmişlik üzerine olan etkisi, bir meta analiz çalışması sonucunda 0,001'e düşerek araştırmamızın sonucunda değişikliğe sebep olacağı bulunmuştur.

Kurum türü değişkeninin tükenmişlik boyutunda araştırmamızın örnekleme meylini incelemek için R.G.Orwin yaklaşımı kullanılmış, dağılımın normale dönmesi diğer bir deyişle manidarlığın ortadan kalkması için kaç tane daha konu hakkındaki etki büyüklüğünü sıfır veren çalışmanın meta analize dâhil edilmesi gerektiği hesaplanmıştır. Hesaplamalar sonucu ortalama etki büyüklüğü değeri sıfır olan duygusal tükenmişlik boyutunda 2140 adet yayın, duyarsızlaşma boyutunda 2118 adet yayın, kişisel başarısızlık boyutunda 2553 adet yayın varsa cinsiyetin tükenmişlik üzerine olan etkisi, bir meta analiz çalışması sonucunda 0,001'e düşerek araştırmanın sonucunda değişikliğe sebep olacağı bulunmuştur.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde çalışmadan elde edilen bulguların karakteristik yapısıyla ilgili bilgiler özetlenerek, araştırmanın konusu ve alt kategorilerine ait bulguların sonuçları açıklanmış ve bu sonuçlardan yola çıkarak uygulamaya ve araştırmacılara yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.1. Tartışma Ve Sonuç

Öğretmenlerde tükenmişliğin cinsiyet, medeni durum ve çalışılan kurum türü değişkenlerine göre etkisini konu alan meta analiz çalışması için, araştırmanın dahil edilme kriterlerine uygunluğunu tespit etmek için literatür taraması yapılmış olup bu tarama sonucunda 88 adet yüksek lisans ve doktora tezi ve 52 adet makaleye ulaşılmıştır. Ulaşılan çalışmaların bazılarının hem tez hem de makale olarak sunulduğu görülmüş, analize dahil edilmek üzere öncelikle makaleler sonrasında tezler tercih edilerek kodlama yapılmıştır. Araştırma sonucu elde edilen çalışmaların bir bölümü deneysel araştırmalar olmadığı için bir bölümü de çalışmaya konu olacak verileri içermediğinden çalışmadan çıkarılmıştır. Sonuç olarak öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini cinsiyet değişkeni için 55 adet araştırma, medeni durum değişkeni için 36 adet araştırma, kurum türü değişkeni için 13 adet araştırma meta analiz yöntemiyle birleştirilmiştir.

Cinsiyet değişkeni boyutunda araştırmaya dahil edilen 55 araştırmanın toplamı ele alındığında toplam erkek denek sayısı 8436 (%45.36), kadın denek sayısı 10162 (%54.64) olmak üzere çalışma toplam 18598 kişiyi kapsamaktadır. Cinsiyet değişkeni boyutunda meta analize dâhil edilen 55 çalışmanın en çok; % 23,64 oran ile 13 çalışmanın 2007 yılında yapıldığı, % 31,11 oran ile 14 çalışmanın Marmara Bölgesi'nde

yapıldığı, % 63,64 oran ile 35 çalışmanın yüksek lisans tezinin olduğu, sonucuna varılmıştır.

Medeni durum değişkeni boyutunda araştırmaya dahil edilen 36 araştırmanın toplamı ele alındığında toplam bekar denek sayısı 3031 (%32,67), evli denek sayısı 6247 (%67,73) olmak üzere çalışma toplam 9278 kişiyi kapsamaktadır. Medeni durum değişkeni boyutunda meta analize dâhil edilen 36 çalışmanın en çok; % 30,56 oran ile 11 çalışmanın 2007 yılında yapıldığı, % 27,78 oran ile 10 çalışmanın Marmara Bölgesi'nde yapıldığı, % 75,00 oran ile 27 çalışmanın yüksek lisans tezinin olduğu, sonucuna varılmıştır.

Çalışılan kurum türü değişkeni boyutunda araştırmaya dahil edilen 13 araştırmanın toplamı ele alındığında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi kurumlarda çalışan toplam denek sayısı 2627 (%70,52), Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel kurumlarda çalışan toplam denek sayısı 1098 (%29,48) olmak üzere çalışma toplam 3725 kişiyi kapsamaktadır. Çalışılan kurum türü değişkeni boyutunda meta analize dâhil edilen 13 çalışmanın en çok; % 23,08 oran ile 3 er çalışmanın 2007 ve 2008 yıllarında yapıldığı, % 41,7 oran ile 5 çalışmanın Marmara Bölgesi'nde yapıldığı, % 69,2 oran ile 9 çalışmanın yüksek lisans tezinin olduğu, sonucuna varılmıştır.

Cinsiyete göre tükenmişliğin duygusal tükenmişlik boyutunda 55 çalışmaya ait verilerin etki büyüklükleri Cohen'in sınıflanmasına göre incelendiğinde 29 çalışmanın (%52.73) küçük ölçekte, 25 çalışmanın (%45.45) orta ölçekte ve 1 çalışmanın da (%1,82) geniş ölçekte etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Cinsiyet değişkeninin tükenmişliğin duygusal tükenmişlik boyutunda araştırmaya dahil edilen 55 çalışmanın ortalama etki büyüklüğü hesaplandığında, % 95'lik güven aralığının 0,0363 alt sınırı ile 0,0978 üst sınırında ortalama etki büyüklüğü

ES= 0,0670 olarak cinsiyetin tükenmişliğin duygusal tükenmişlik boyutunda kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre daha fazla duygusal tükenmişlik yaşadığı görülmüştür. Etki büyüklüğü değerinin Cohen'in sınıflandırmasına göre yorumladığımızda ES=0,0670'lik bir etkinin küçük (small), Thalheimer'in sınıflandırmasına göre -0,15 – 0,15 aralığında bulunduğu için önemsiz (negligible) etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, Maslach ve Jackson (1981), Torun (1995), Bayramoğlu (2008), Özer (1998), Urfalı-Aksoy (2007), Tuna'nın (2010) araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir. Kadın öğretmenlerde duygusal tükenmişliğin erkek öğretmenlere göre daha fazla olması kadınların kişisel yapı olarak erkeklere göre daha duygusal olmaları, güçlükler ve engellemeler karşısında olumsuz duyguları daha yoğun yaşıyor olmalarına ve insan ilişkilerine daha fazla önem vermelerine bağlanabilir.

Cinsiyetin duygusal tükenmişlik boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklükleri uygulanan bölgeye göre grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmış ve $Q_T= 131.5761$; $p=0.00$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiş, çalışmaların yapıldığı bölgelere göre Hedges'd etki büyüklükleri heterojen olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Cinsiyet değişkeninin duygusal tükenmişlik boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı bölgelere göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 13.4437$; $p= 0.03$), çalışmaların yapıldığı bölgelere göre cinsiyet değişkeninin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür. Etki büyüklükleri incelendiğinde en yüksek olanın İç Anadolu Bölgesi'ne ($E= +0,1656$) en düşük etki büyüklüğünün ise $E= +0,0025$ ile Ege Bölgesi'nde yapılan çalışmalara ait olduğu bulunmuştur. İç Anadolu Bölgesi'nde yapılan araştırmalarda bu

bölgede görev yapan kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre daha fazla duygusal tükenmişlik yaşadığı ortaya çıkmaktadır ($E= +0,1656$).

Cinsiyetin duygusal tükenmişlik boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklükleri çalışmaların yapıldığı yıllara göre grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmış ve $Q_T= 133.9135$; $p=0.00$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiş, çalışmaların yapıldığı yıllara göre Hedges' d etki büyüklükleri heterojen olduğu sonucuna varılmıştır. Cinsiyet değişkeninin duygusal tükenmişlik boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı yıllara göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 20.4651$; $p= 0.004$), çalışmaların yapıldığı yıllara göre cinsiyet değişkeninin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. En yüksek etki büyüklüğü 2004 yılında yapılan çalışmalarda görülürken ($E= +0,2375$), en düşük etki büyüklüğünün ise 2008 yılında yapılan çalışmalarda görülmüştür ($E= +0,0439$).

Cinsiyetin duygusal tükenmişlik boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklükleri çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmış ve $Q_T= 134.6025$; $p=0.00$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiş, çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre Hedges' d etki büyüklükleri heterojen olduğu bulunmuştur. Yapılan grup içi homojenlik testi ($Q_W= 134.6025$; $p= 0.00$) sonucuna göre aynı yayın türünde yapılan çalışmaların etki büyüklükleri arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür. Cinsiyet değişkeninin öğretmenlerin duygusal tükenmişlik boyutunda

meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı yayın türüne göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 0.0869$; $p= 0.76$), çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre öğretmenlerin cinsiyet durumlarının duygusal tükenmişlik seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Cinsiyete göre tükenmişliğin duyarsızlaşma boyutunda 55 çalışmaya ait verilerin etki büyüklükleri Cohen'in sınıflandırmasına göre frekanslara ayrıldığında 38 çalışmanın (%69,09) küçük ölçekte, 15 çalışmanın (%27,27) orta ölçekte ve 2 çalışmanın da (%3,64) geniş ölçekte etki büyüklüğüne sahip olduğu görülmektedir.

Cinsiyet değişkeninin tükenmişliğin duyarsızlaşma boyutunda araştırmaya dahil edilen 55 çalışmanın ortalama etki büyüklüğü hesaplandığında, % 95'lik güven aralığının -0,0795 alt sınırı ile -0,0180 üst sınırında ortalama etki büyüklüğü $ES= -0,0487$ olarak cinsiyetin tükenmişliğin duyarsızlaşma boyutunda erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre daha fazla duyarsızlaşma yaşadığını ortaya çıkarmıştır. Etki büyüklüğü değerinin Cohen'in sınıflandırmasına göre yorumladığımızda $ES=-0,0487$ 'luk bir etkinin küçük (small), Thalheimer'in sınıflandırmasına göre -0,15 – 0,15 aralığında bulunduğu için önemsiz (negligible) etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu sonuç; Cordes Dougherty (1993), Tümkiye (1996), Girgin (1995), Vızlı (2005), Karakuş (2008) ve Türe'nin (2008) araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Cinsiyetin duyarsızlaşma boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklükleri uygulanan bölgeye göre grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmış ve $Q_T= 55.5123$; $p=0.000$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilirken, çalışmaların yapıldığı bölgelere göre Hedges'd etki büyüklükleri heterojen olduğu sonucuna varılmıştır. Cinsiyet değişkeninin

duyarsızlaşma boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı bölgelere göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 12.4450$; $p= 0.05$), çalışmaların yapıldığı bölgelere göre cinsiyet değişkeninin öğretmenlerin duyarsızlaşma seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. En yüksek etki büyüklüğünün Ege Bölgesi'ne ($E= -0,1498$) en düşük etki büyüklüğü ise ($E= -0,0054$) ile İç Anadolu Bölgesi'nde yapılan çalışmalara ait olduğu görülmüştür. Ege Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yapılan araştırmalarda erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre daha fazla duyarsızlaşma yaşadığı görülmektedir.

Cinsiyetin duyarsızlaşma boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklükleri çalışmaların yapıldığı yıllara göre grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmış ve $Q_T= 113.5908$; $p=0.00$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiş, Hedges' d etki büyüklükleri heterojen olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan grup içi homojenlik testi ($Q_W= 100.0633$; $p= 0.00$) sonucuna göre aynı yıllarda yapılan çalışmaların etki büyüklükleri arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür. Cinsiyet değişkeninin öğretmenlerin duyarsızlaşma boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı yıllara göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 13.5275$; $p= 0.06$), çalışmaların yapıldığı yıllara göre öğretmenlerin cinsiyetlerinin tükenmişliğin duyarsızlaşma boyutuna anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Cinsiyetin duyarsızlaşma boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklükleri çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre, grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmış ve $Q_T= 113.9599$; $p=0.02$

değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiş ve çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre Hedges'*d* etki büyüklükleri heterojen olduğu görülmüştür. Cinsiyet değişkeninin duyarsızlaşma boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı yayın türüne göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 5.3589$; $p= 0.02$), çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre öğretmenlerin cinsiyetlerinin duyarsızlaşma seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir.

Cinsiyete göre tükenmişliğin kişisel başarısızlık boyutunda 55 çalışmaya ait verilerin etki büyüklükleri Cohen'in sınıflandırmasına göre frekanslara ayrıldığında 38 çalışmanın (%69,09) küçük ölçekte, 14 çalışmanın (%25,45) orta ölçekte ve 3 çalışmanın da (%5,46) geniş ölçekte etki büyüklüğüne sahip olduğu görülmektedir.

Cinsiyete göre tükenmişliğin kişisel başarısızlık boyutunda Hedges'*d* etki büyüklükleri değişkenine ait SPSS 15.0 paket programıyla hesaplanan z değerlerinin -2,54 ile 4,09 aralığında olması araştırmaya dahil edilen çalışmaların etki büyüklüklerinin normal dağılıma uygun olmadığını göstermektedir. Değişkenin 0.848 çarpıklık ve 5.072 basıklık katsayıları da bu görüşü desteklemektedir. Bu nedenle bu meta analizi oluşturan çalışmalardan 3 numaralı çalışma olan Girgin ve Baysal (2005)'in çalışmasının araştırmadan çıkarılmasına karar verilmiş olup analizler bu çalışma çıkarıldıktan sonra tekrarlanmıştır. Söz konusu olan çalışma araştırmadan çıkartıldıktan sonra etki büyüklüklerinin z değerleri -2,95 ile 2,82 aralığında olması araştırmaya dahil edilen çalışmaların etki büyüklüklerinin normal dağılıma uygun olduğunu göstermiştir. Ayrıca değişkenin -0.525 çarpıklık ve 1.758 basıklık katsayıları da bu görüşü desteklemektedir.

Cinsiyet değişkeninin tükenmişliğin kişisel başarısızlık boyutunda araştırmaya dahil edilen 54 çalışmanın ortalama etki büyüklüğü hesaplandığında, % 95'lik güven aralığının -0,0164 alt sınırı ile 0,0454 üst sınırında ortalama etki büyüklüğü $ES= 0,0145$ olarak bulunmuştur. Erkek ve kadın öğretmenlerin tükenmişliğin kişisel başarısızlık düzeylerine göre Q istatistiği istatistiksel bakımdan anlamlı olmadığı bulunmuştur ($Q(52)= 68.6129$; $p=0,061$). Sonuç olarak cinsiyetin tükenmişliğin kişisel başarısızlık boyutunda herhangi bir etkisi olmadığını ortaya çıkarmıştır. Bu sonuç; Başören (2005), Erdemoğlu-şahin (2006), Karabıyık-Özipek (2006), Urfalı-Aksoy (2007), Özdoğan (2008) ve Öktem'in (2009) araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Medeni durum değişkenine göre tükenmişliğin duygusal tükenmişlik boyutunda 35 çalışmaya ait verilerin etki büyüklükleri Cohen'in sınıflanmasına göre incelendiğinde 14 çalışmanın (%40,00) küçük ölçekte, 18 çalışmanın (%51,43) orta ölçekte ve 3 çalışmanın (%8,57) geniş ölçekte etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Medeni durum değişkeninin tükenmişliğin duygusal tükenmişlik boyutunda araştırmaya dahil edilen 35 çalışmanın ortalama etki büyüklüğü hesaplandığında, % 95'lik güven aralığının -0,0693 alt sınırı ile 0,0285 üst sınırında ortalama etki büyüklüğü $ES= -0,0204$ olarak medeni durum değişkeninde tükenmişliğin duygusal tükenmişlik boyutunda bekar öğretmenlerin evli olan öğretmenlere göre daha fazla duygusal tükenmişlik yaşadığını ortaya çıkarmıştır. Etki büyüklüğü değerinin Cohen'in sınıflandırmasına göre yorumladığımızda $ES=-0,0204$ 'lık bir etkinin küçük (small), Thalheimer'in sınıflandırmasına göre -0,15 – 0,15 aralığında bulunduğu için önemsiz (negligible) etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu sonuç; Maslach ve Jackson (1985), Özer (1998), Başören (2005), Dilsiz'in (2006) ve Urfalı-Aksoy (2007) araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Bir aileye sahip olmanın, karşılaşılan tüm zorluklarla mücadele etmede kişiye destek sağlaması, üzüntü ve sevinçlerin aile ile paylaşılması ve en önemlisi işin kişide yarattığı stresi ve yorgunluğun aile sayesinde azaltılabileceği düşüncesi, tükenmişlik düzeylerinin bekâr olanlarda daha fazla olabileceği düşüncesini doğurmaktadır.

Medeni durumun duygusal tükenmişlik boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklükleri uygulanan bölgeye göre, grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmış ve $Q_T = 106,0860$; $p=0.000$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilirken çalışmaların yapıldığı bölgelere göre Hedges' d etki büyüklükleri heterojen olduğu sonucuna varılmıştır. Medeni durum değişkeninin duygusal tükenmişlik boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı bölgelere göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B = 32.3579$; $p= 0.000$), çalışmaların yapıldığı bölgelere göre öğretmenlerin medeni durumunun duygusal tükenmişlik seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür. Etki büyüklükleri incelendiğinde en yüksek olanın Ege Bölgesi'ne ait olduğu görülürken ($E = 0,5164$) en düşük etki büyüklüğü ise $E = -0,0293$ ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yapılan çalışmalara ait olduğu tespit edilmiştir.

Medeni durumun duygusal tükenmişlik boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklükleri çalışmanın yapıldığı yıllara göre grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmış ve $Q_T = 101,3485$; $p=0.000$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiştir. Bu sonuca göre, çalışmaların yapıldığı yıllara göre Hedges' d etki büyüklükleri heterojen

olduğu sonucuna varılmıştır. Medeni durum değişkeninin duygusal tükenmişlik boyutunda meta-analize dahil edilen çalışmalar yapıldığı yıllara göre gruplandırılıp, gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 23.4079$; $p= 0.001$), çalışmaların yapıldığı yıllara göre öğretmenlerin medeni durumunun duyarsızlaşma seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. En yüksek etki büyüklüğü 2010 yılında yapılan çalışmalarda görülmüştür; $E= 0,2229$ ile pozitif, küçük ölçekte ve istatistiksel olarak anlamlıdır. En düşük etki büyüklüğü ise $E= -0,0170$ ile 2007 yılında yapılan çalışmalarda görülmüştür. 2010 yılında yapılmış olan çalışmalarda evli öğretmenlerin bekar olan öğretmenlere göre daha fazla duygusal tükenmişlik yaşarken; 2008 yılında yapılan çalışmalarda ise bekar öğretmenlerin evli olan öğretmenlere göre daha fazla duygusal tükenmişlik yaşadığı görülmektedir.

Medeni durumun duygusal tükenmişlik boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklükleri çalışmanın yapıldığı yayın türüne göre grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmış ve $Q_T= 107.5330$ değeri anlamlı ($p= 0.00$) olduğu tespit edilmiştir. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiş, Hedges' d etki büyüklüklerinin heterojen olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan grup içi homojenlik testi ($Q_W= 103.9232$; $p= 0.00$) sonucuna göre aynı yayın türünde yapılan çalışmaların etki büyüklükleri arasında anlamlı fark vardır. Gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 3.6098$; $p= 0.06$), çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre öğretmenlerin medeni durumlarının duygusal tükenmişlik seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Medeni durum değişkenine göre tükenmişliğin duyarsızlaşma boyutunda 36 çalışmaya ait verilerin etki büyüklükleri Cohen'in sınıflanmasına göre incelendiğinde

21 çalışmanın (%58,33) küçük ölçekte, 11 çalışmanın (%30,56) orta ölçekte ve 4 çalışmanın (%11,11) geniş ölçekte etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Medeni durumun duyarsızlaşma boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklüklerine göre % 95'lik güven aralığının -0,0987 alt sınırı ile -0,0023 üst sınırında ortalama etki büyüklüğü $ES = -0,0505$ olarak medeni durum değişkeninde tükenmişliğin duyarsızlaşma boyutunda bekar olan öğretmenlerin evli olan öğretmenlere göre daha fazla duyarsızlaşma yaşadığını ortaya çıkarmıştır. Etki büyüklüğü değerinin Cohen'in sınıflandırmasına göre yorumladığımızda $ES = -0,0505$ 'lik bir etkinin küçük (small), Thalheimer'in sınıflandırmasına göre -0,15 – 0,15 aralığında bulunduğu için önemsiz (negligible) etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu sonuç; Maslack ve Jackson (1985), Başören (2005), Dilsiz (2006), Urfalı-Aksoy(2007) Tavlı'nın (2009) araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir. Bu sonuçtan hareketle evli öğretmenlerin eşlerinin ve çocuklarının öğretmene moral ve motivasyon sağlamada etkili bir rol oynamasından dolayı evli öğretmenlerin bekar öğretmenlere göre daha az tükenmişlik yaşadıkları düşünülebilir.

Medeni durumun duyarsızlaşma boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklükleri uygulanan bölgelere göre grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmış ve $Q_T = 61.3423$; $p = 0.002$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiş, Hedges' d etki büyüklükleri heterojen olduğu sonucuna varılmıştır. Gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B = 25.9955$; $p = 0.000$), çalışmaların yapıldığı bölgelere göre öğretmenlerin medeni durumunun duyarsızlaşma seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. Etki büyüklükleri incelendiğinde en yüksek olanın Karadeniz Bölgesi'ne ait olduğu

görülmüştür ($E = -0,5547$). En düşük etki büyüklüğü ise $E = -0,0169$ ile İç Anadolu Bölgesi'nde yapılan çalışmalara aittir.

Medeni durumun duyarsızlaşma boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklükleri çalışmaların yapıldığı yıllara göre grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmış ve $Q_T = 57.5637$; $p = 0.05$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiş, Hedges' d etki büyüklükleri heterojen olduğu sonucuna varılmıştır. Gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B = 12.5678$; $p = 0.050$), çalışmaların yapıldığı yıllara göre öğretmenlerin medeni durumunun duyarsızlaşma seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. En yüksek etki büyüklüğü 2005 yılında yapılan çalışmalarda görülürken ($E = -0,4437$) en düşük etki büyüklüğü 2009 yılında yapılan çalışmalarda görülmüştür ($E = -0,0065$).

Medeni durumun duyarsızlaşma boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklükleri çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmış ve $Q_T = 62.5899$; $p = 0.002$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiş, Hedges' d etki büyüklükleri heterojendir. Yapılan grup içi homojenlik testi ($Q_W = 61.4263$; $p = 0.002$) sonucuna göre aynı yayın türünde yapılan çalışmaların etki büyüklükleri arasında anlamlı fark vardır. Gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B = 1.1636$; $p = 0.280$), çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre öğretmenlerin medeni durumlarının tükenmişliğin duyarsızlaşma boyutuna anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Medeni durum değişkenine göre tükenmişliğin kişisel başarısızlık boyutunda 36 çalışmaya ait verilerin etki büyüklükleri Cohen'in sınıflanmasına göre incelendiğinde 24 çalışmanın (%66,67) küçük ölçekte, 9 çalışmanın (%25,00) orta ölçekte ve 3 çalışmanın (%8,33) geniş ölçekte etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Medeni durumun kişisel başarısızlık boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklüklerine göre % 95'lik güven aralığının -0,0648 alt sınırı ile 0,0316 üst sınırında ortalama etki büyüklüğü $ES = -0,0166$ olarak medeni durum değişkeninde tükenmişliğin kişisel başarısızlık alt boyutunda bekar öğretmenlerin evli olan öğretmenlere göre daha fazla kişisel başarısızlık yaşadığını ortaya çıkarmıştır. Etki büyüklüğü değerinin Cohen'in sınıflandırmasına göre yorumladığımızda $ES = -0,0166$ 'lık bir etkinin küçük (small), Thalheimer'in sınıflandırmasına göre -0,15 – 0,15 aralığında bulunduğu için önemsiz (negligible) etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu sonuç; Maslack ve Jackson (1985), Aydın (2004), Özkan (2007) ve Kuvan'ın (2009) araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Evli öğretmenlerin bekar öğretmenlere göre daha düzenli bir yaşam tarzlarının olması, yaşadıkları sorunları ve sevinçleri paylaşabileceği bir ortamının olması, toplumda daha güvenilir olarak görülmeleri evli öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin bekar öğretmenlerden daha az olmasının sebepleri arasında sayılabilir.

Medeni durumun kişisel başarısızlık boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklükleri uygulanan bölgelere göre grupiçi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmış ve $Q_T = 65.3472$ $p = 0.001$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiş, Hedges'd etki büyüklükleri heterojen olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan grupiçi homojenlik testi

($Q_W= 58.1111$; $p= 0.001$) sonucuna göre aynı bölgede yapılan çalışmaların etki büyüklükleri arasında anlamlı fark vardır. Gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 7.2362$; $p= 0.300$), çalışmaların yapıldığı bölgelere göre öğretmenlerin medeni durumlarının tükenmişliğin kişisel başarısızlık boyutuna anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Medeni durumun kişisel başarısızlık boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklükleri çalışmaların yapıldığı yıllara göre grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmış ve $Q_T= 59.8692$; $p=0.003$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiş, Hedges' d etki büyüklükleri heterojen olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan grup içi homojenlik testi ($Q_W= 57.5581$; $p= 0.001$) sonucuna göre aynı yılda yapılan çalışmaların etki büyüklükleri arasında anlamlı fark vardır. Gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 2.3111$; $p= 0.889$), çalışmaların yapıldığı yıllara göre öğretmenlerin medeni durumlarının tükenmişliğin kişisel başarısızlık boyutuna anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Medeni durumun kişisel başarısızlık boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklükleri çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmış ve $Q_T= 65.3527$; $p=0.001$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiş, Hedges' d etki büyüklükleri heterojen olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan grup içi homojenlik testi ($Q_W= 63.6347$; $p= 0.002$) sonucuna göre aynı yayın türünde yapılan çalışmaların etki büyüklükleri arasında anlamlı fark vardır. Gruplararası homojenlik

testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 1.7180$; $p= 0.190$), çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre öğretmenlerin medeni durumlarının tükenmişliğin kişisel başarısızlık boyutuna anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Kurum türü değişkenine göre tükenmişliğin duygusal tükenmişlik boyutunda 13 çalışmaya ait verilerin etki büyüklükleri Cohen'in sınıflanmasına göre incelendiğinde 1 çalışmanın (%7,69) küçük ölçekte, 8 çalışmanın (%61,54) orta ölçekte ve 4 çalışmanın da (%30,77) geniş ölçekte etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Kurum türü değişkeninin duygusal tükenmişlik boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklüklerine göre % 95'lik güven aralığının $-0,2498$ alt sınırı ile $-0,0814$ üst sınırında ortalama etki büyüklüğü $ES= -0,1656$ olarak kurum türü değişkeninde tükenmişliğin duygusal tükenmişlik boyutunda devlet okullarında çalışan öğretmenlerin özel okullarda çalışan öğretmenlere göre daha fazla duygusal tükenmişlik yaşadığını ortaya çıkarmıştır. Etki büyüklüğü değerinin Cohen'in sınıflandırmasına göre yorumladığımızda $ES=-0,1656$ 'lık bir etkinin küçük (small), Thalheimer'in sınıflandırmasına göre $-0,15 - 0,15$ aralığında bulunduğu için önemsiz (negligible) etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu sonuç; Şahin (2008), Karataş'ın (2009) ve Sandıkçı'nın (2010) araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Kurum türü değişkeninin duygusal tükenmişlik boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklükleri çalışmaların uygulandığı bölgelere göre grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmış ve $Q_T= 75.3613$; $p=0.000$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiş, Hedges'd etki büyüklükleri heterojen olduğu sonucuna varılmıştır. Gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 15.3017$; $p= 0.001$), çalışmaların

yapıldığı bölgelere göre kurum türü değişkeninin tükenmişliğin alt boyutu olan duygusal tükenmişlik seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. En yüksek olanın Marmara Bölgesi'ne ($E = -0,2715$) en düşük etki büyüklüğü ise $E = +0,0167$ ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yapılan çalışmalara ait olduğu görülmüştür. Marmara Bölgesi'nde yapılan araştırmalarda bu bölgede görev yapan devlet okullarındaki öğretmenlerin özel okullarda çalışan öğretmenlere göre daha fazla duygusal tükenmişlik yaşadığını ortaya çıkarmıştır ($E = -0,2715$).

Kurum türü değişkeninin duygusal tükenmişlik boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklükleri çalışmaların yapıldığı yıllar göre grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmış ve $Q_T = 57.0666$; $p = 0.000$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilirken Hedges'd etki büyüklükleri heterojen olduğu sonucuna varılmıştır. Gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B = 28.7181$; $p = 0.000$), çalışmaların yapıldığı yıllara göre kurum türü değişkeninin tükenmişliğin alt boyutu olan duygusal tükenmişlik seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. En yüksek etki büyüklüğü 2010 yılında yapılan çalışmalarda ($E = -0,5150$), en düşük etki büyüklüğü ise $E = +0,0931$ ile 2008 yılında yapılan çalışmalarda görülmüştür.

Kurum türü değişkeninin duygusal tükenmişlik boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklükleri çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmış ve $Q_T = 111.8444$; $p = 0.00$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiş, Hedges'd etki büyüklükleri heterojen olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan grup içi

homojenlik testi ($Q_W= 110,3081$; $p= 0.00$) sonucuna göre aynı yayın türünde yapılan çalışmaların etki büyüklükleri arasında anlamlı fark vardır. Gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 1.5363$; $p= 0.21$), çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre kurum türü değişkeni öğretmenlerin duygusal tükenmişlik seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Kurum türü değişkenine göre tükenmişliğin duyarsızlaşma boyutunda 13 çalışmaya ait verilerin etki büyüklükleri Cohen'in sınıflanmasına göre incelendiğinde 5 çalışmanın (%38,46) küçük ölçekte, 4 çalışmanın (%30,77) orta ölçekte ve 4 çalışmanın da (%30,77) geniş ölçekte etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Kurum türü değişkeninin duyarsızlaşma boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklüklerine göre % 95'lik güven aralığının -0,2524 alt sınırı ile -0,0753 üst sınırında ortalama etki büyüklüğü $ES= -0,1639$ olarak kurum türü değişkeninde tükenmişliğin duyarsızlaşma boyutunda devlet okullarında çalışan öğretmenlerin özel okullarda çalışan öğretmenlere göre daha fazla duyarsızlaşma yaşadığını ortaya çıkarmıştır. Etki büyüklüğü değerinin Cohen'in sınıflandırmasına göre yorumladığımızda $ES=-0,1639$ 'luk bir etkinin küçük (small) etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu sonuç, Deryakulu (2005), Şahin (2008) ve Karataş'ın (2009) araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Kurum türü değişkeninin duyarsızlaşma boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklükleri çalışmanın uygulandığı bölgeye göre grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmış ve $Q_T= 65.1660$; $p=0.000$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiş, Hedges'd etki büyüklükleri heterojen olduğu sonucuna varılmıştır. Gruplararası

homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 26.7036$; $p= 0.000$), çalışmaların yapıldığı bölgelere göre kurum türü değişkeninin tükenmişliğin alt boyutu olan duyarsızlaşma seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. En yüksek olanın Marmara Bölgesi'ne ($E= -0,3706$) en düşük etki büyüklüğü ise $E= +0,1100$ ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yapılan çalışmalara ait olduğu görülmüştür.

Kurum türü değişkeninin duyarsızlaşma boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklükleri çalışmanın yapıldığı yıllara göre grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmış ve $Q_T= 56.2870$; $p=0.000$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiş ve Hedges'd etki büyüklükleri heterojen olduğu sonucuna varılmıştır. Gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 15.4630$; $p= 0.000$), çalışmaların yapıldığı yıllara göre kurum türü değişkeninin tükenmişliğin alt boyutu olan duyarsızlaşma seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. En yüksek etki büyüklüğü 2009 yılında yapılan çalışmalarda görülürken ($E= -0,3717$) en düşük etki büyüklüğü 2008 yılında yapılan çalışmalarda görülmüştür ($E=-0,0859$).

Kurum türü değişkeninin duyarsızlaşma boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklükleri çalışmanın yapıldığı yayın türüne göre grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmış ve $Q_T= 84.7747$; $p=0.000$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiş ve Hedges'd etki büyüklükleri heterojen olduğu sonucuna varılmıştır. Gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 4.7023$; $p= 0.03$), çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre kurum türü değişkeninin tükenmişliğin alt boyutu olan duyarsızlaşma

seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. Makale olarak yayınlanan çalışmalarda örnekleme alınan devlet okullarında görev yapan öğretmenlerin özel okullarda görev yapan öğretmenlere göre daha fazla kişisel başarısızlık hissi yaşadığı tespit edilmiştir ($E=-0.2560$).

Kurum türü değişkenine göre tükenmişliğin kişisel başarısızlık boyutunda 13 çalışmaya ait verilerin etki büyüklükleri çalışmaların etki büyüklükleri Cohen'in sınıflanmasına göre incelendiğinde 5 çalışmanın (%38,46) küçük ölçekte, 4 çalışmanın (%30,77) orta ölçekte ve 4 çalışmanın da (%30,77) geniş ölçekte etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Kurum türü değişkeninin kişisel başarısızlık boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklüklerine göre % 95'lik güven aralığının -0,2865 alt sınırı ile -0,1084 üst sınırında ortalama etki büyüklüğü $ES= -0,1974$ olarak kurum türü değişkeninde tükenmişliğin kişisel başarısızlık boyutunda devlet okullarında çalışan öğretmenlerin özel okullarda çalışan öğretmenlere göre daha fazla kişisel başarısızlık yaşadığını ortaya çıkarmıştır. Etki büyüklüğü değerinin Cohen'in sınıflandırmasına göre yorumladığımızda $ES=-0,1974$ 'lık bir etkinin küçük (small), Thalheimer'in sınıflandırmasına göre -0,15 – 0,15 aralığında bulunduğu için önemsiz (negligible) etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu sonuç, Şahin (2008) ve Karataş'ın (2009) araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Kurum türü değişkeninin kişisel başarısızlık boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklükleri çalışmanın uygulandığı bölgelere göre grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmış ve $Q_T=101.2372$; $p=0.000$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiş ve

Hedges'*d* etki büyüklükleri heterojen olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan grup içi homojenlik testi ($Q_W= 97.1366$; $p= 0.000$) sonucuna göre aynı bölgede yapılan çalışmaların etki büyüklükleri arasında anlamlı fark vardır. Gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 4.1006$; $p= 0.250$), çalışmaların yapıldığı bölgelere göre kurum türü değişkeninin tükenmişliğin kişisel başarısızlık alt boyutuna anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Kurum türü değişkeninin kişisel başarısızlık boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklükleri çalışmaların yapıldığı yıllara göre grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmış ve $Q_T= 71.8390$; $p=0.000$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiş ve Hedges'*d* etki büyüklükleri heterojen olduğu sonucuna varılmıştır. Gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 37.2249$; $p= 0.000$), çalışmaların yapıldığı yıllara göre kurum türü değişkeninin tükenmişliğin alt boyutu olan kişisel başarısızlık seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. En yüksek etki büyüklüğü 2010 yılında yapılan çalışmalarda görülürken ($E= -0,3984$) en düşük etki büyüklüğü 2008 yılında yapılan çalışmalarda görülmüştür ($E=0,2095$).

Kurum türü değişkeninin kişisel başarısızlık boyutunda çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklükleri çalışmaların yapıldığı yayın türüne göre grup içi etki büyüklüklerinin homojenliğini belirlemek amacıyla Q istatistiği yapılmış ve $Q_T= 138.8909$; $p=0.000$ değerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı etki büyüklüklerinin homojenliğini ifade eden H_0 hipotezi (null hypothesis) reddedilmiş ve Hedges'*d* etki büyüklükleri heterojen olduğu sonucuna varılmıştır. Gruplararası homojenlik testi sonucuna bakıldığında da ($Q_B= 28.2038$; $p= 0.000$), çalışmaların

yapıldığı yayın türüne göre kurum türü değişkeninin tükenmişliğin alt boyutu olan kişisel başarısızlık seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. Makale olarak yayınlanan çalışmalarda örnekleme alınan devlet okullarında görev yapan öğretmenlerin özel okullarda görev yapan öğretmenlere göre daha fazla kişisel başarısızlık hissi yaşadığı görülmektedir ($E=-0.4280$).

Kurum türü değişkeninde devlet okullarında çalışan öğretmenlerin özel okulda çalışan öğretmenlerden daha fazla tükenmişlik yaşamalarının sebepleri arasında devlet okullarında çalışan öğretmenlerin daha fazla bürokratik işlerle karşılaşması, yeterli takdiri alamamaları, veli ve öğrenci profilindeki farklılık, devlet okullarının imkanlarının daha sınırlı olması, devlet okullarının kuruluş yeri itibariyle öğretmenlerin sosyal imkanlardan uzak olması ya da sınırlı sosyal imkanlara sahip olması gibi faktörler gösterilebilir.

5.2. Öneriler

Araştırmada elde edilen sonuçlara dayalı olarak uygulamacılara ve araştırmacılara aşağıdaki öneriler yapılabilir.

5.2.1. Uygulamacılara Yönelik Öneriler

1. Eğitim yöneticilerin tükenmişlik sendromu hakkında bilgilendirilmeleri, tükenmişliği engelleyici tedbirlerin alınmaları sağlamalıdır. Hizmet veren öğretmenlerin verimini arttıracak her türlü tedbir hizmet alanların memnuniyetini arttıracaktır. Özel sektörde çalışanların çalışma ortamının iyileştirilmesi için birçok çalışma ve proje yapılmaktadır. Bu anlamda ödül verdikleri organizasyonlar ve moral geceleri düzenlemektedirler. Çalışanlarının birer makine olmadığını, bu nedenle de onların problemlerini çözümlediklerinde iş verimini arttırabileceklerine inanmaktadırlar. Bu yaklaşım M.E.B tarafından

benimsenip düzenleme yapıldığında öğretmenlerin tükenmişlik yaşantıları en aza indirilebilir.

2. Haftanın, ayın veya belirli bir dönemin başarılı elemanlarını ödülle güdüleme yoluna gidilmeli, takdir belgeleri adaletli dağıtılmalıdır.
3. Öğretim döneminde yapılan öğretmenler toplantısında sadece öğretmenlerin hataları, mazeretleri veya idareyle paralel olmayan önerileri sert ve azarlayıcı ifadeyle terslenmektedir. Bunun sonucunda ise öğretmen fikirlerini söyleme konusunda çekimser kalabilmekte ve hatta toplantıyı dinlememe yoluna gidebilmektedir. Diğer zamanlarda ise fırsat bulduğunda kendisinden istenenin dışında faaliyetler yapabilmekte ve derse girme konusunda isteksiz davranabilmekte bunun içinde sürekli mazeretler üretebilmektedir. Ayrıca öğretmenlerin üzerindeki gereksiz iş yükü alınmalıdır.
4. Belirli dönemlerde öğretmen problemlerini ve tükenmişlik düzeylerini tespit etmek için yapılan çalışmalar yapılmalı ve bu çalışmalar ile zaman içerisinde elde edilen veriler karşılaştırılmalıdır. İlerlemelerin ve gerilemelerin tespit edilmesi ile öğretmenlerin çalışma ortamı ve koşullarının iyileştirilmesi sağlanabileceği için eğitimin kalitesi yükseltilmesi sağlanabilir.
5. Örgüt denetim sistemi gerçekçi temeller üzerine oturtularak gerçekleştirilmesi önemlidir. Dönüt alınmayan sistemin başarısını ölçmek mümkün olmayacaktır. Öğretmenlerin verimi, mesleki bilgi ve becerisi rehberlik amaçlı denetlemek öğretmenin ihtiyaç duyduğu hizmetiçi eğitim programının ve içeriğinin daha gerçekçi biçimde tespit edilmesi eğitimin kalitesini arttırabilir.

6. Öğretmenlerin kendi duygularını açıkça ifade etmeleri, geri bildirim, danışma ve destek sağlayabilmelerine izin veren, kişisel gelişim programlarının geliştirilmesi, öğretmenlerin tükenmişlik yaşamamaları için yarar sağlayabilir.

5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Meta analiz, diğer çalışmaları kullanarak sonuca ulaşan bir analiz yöntemi olduğundan araştırmalara konu olan diğer çalışmaların standart hale getirilmesi, gerekli verileri içermesi ve anlaşılır bir düzeyde raporlanmış olması ve mümkün olduğu kadar çok sayıda çalışmaya ulaşmak önemlidir. Bu yüzden belirli konularda çalışmalar yapan araştırmacıların çalışmasını yayınlarken, araştırmaya ulaşılabilmesi için daha titiz bir çalışmayla anahtar kelime ve özet çalışması yapmaları gerekmektedir. Ayrıca araştırmacılar çalışmalarını yayınlarken ulaştığı tüm değişkenler hakkında yeterli verinin verilmiş olmasına dikkat etmesi gerekmektedir. Bu yüzden çalışmayı hazırlayanın çalışmalarda incelenen değişkenlere ait en azından temel istatistik verileri, sonuçlar manidar olsa da olmasa da meta analiz yapılabilmesi için vermelidir.
2. Yayımlanmamış çalışmalara ulaşmak araştırmayı yaparken karşılaşılan güçlüklerden biridir. Bu konuda ortak bir paylaşım platformu, internet üzerinden ülkemizde de bilimsel çalışmalara yer verecek akademik kaynakların oluşturulması tavsiye edilebilir.
3. Ülkemizde meta analiz hakkında basılmış bir kitap bulunmamaktadır. Bu yüzden meta analiz çalışmasının öğrenilebilmesi ancak yabancı dille yazılmış olan kaynaklara başvurmasıyla gerçekleşecektir. Bu da meta analiz yapacak olan araştırmacının yabancı dile çok iyi hâkim olmasını gerektirmektedir. Ayrıca meta analiz çalışması için ciddi bir matematiksel bilgi ve bilgisayar

kullanabilme yeteneğine sahip olunmalıdır. Meta analiz yapacak olan araştırmacı öncelikle bu özelliklere sahip olması gerekmektedir.

4. Doktora veya yüksek lisans seviyesinde meta analiz dersleri konulabilir.
5. Yabancı literatürde birçok meta analiz çalışması yapılmışken ülkemizde neden bugüne kadar çok az meta analiz çalışması yapılmadığı araştırılabilir.
6. Meta analiz çalışması yapmaya karar veren araştırmacı meta analizi düşünülen konu hakkında yayınların bulunduğundan emin olmalıdır. Çünkü meta analiz, başka çalışmaların sonuçlarıyla başlar. Araştırmacı meta analizini yapacağı konu hakkındaki çalışmaların varlığından emin olarak meta analize yapmaya başlamadığı takdirde yeterli çalışmaya ulaşamaması halinde araştırmacının harcadığı zaman ve emek boşa gidecektir. Diğer bir deyişle hangi çalışmalarda meta analiz araştırması yapılabileceği incelenebilir.
7. Ayrıca bu meta-analize benzer amaç ve yöntemlerle, eğitim yöneticilerin tükenmişlik seviyelerine yönelik meta-analiz çalışması yapılabilir. Buna ek olarak başka meslek grupları hakkında yapılmış olan tükenmişlik çalışmaları incelenip o meslek gruplarının tükenmişlik seviyelerine yönelik meta analiz çalışmalarının yapılıp yapılamayacağı araştırılabilir.
8. Cinsiyetin duygusal tükenmişlik boyutunda kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre daha fazla duygusal tükenmişlik yaşamalarının nedenleri araştırılabilir.

9. Cinsiyetin duyarsızlaşma boyutunda erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre daha fazla duyarsızlaşma yaşamasının nedenleri araştırılabilir.
10. Cinsiyetin tükenmişliğin kişisel başarısızlık boyutunda herhangi bir etkisi olmamasının nedenleri araştırılabilir.
11. Medeni durumun duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık boyutlarında bekar öğretmenlerin evli olan öğretmenlere göre daha fazla tükenmişlik yaşamalarının nedenleri araştırılabilir.
12. Kurum türü değişkeninde tükenmişliğin duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık boyutunda devlet okullarında çalışan öğretmenlerin özel okullarda çalışan öğretmenlere göre daha fazla tükenmişlik yaşamalarının nedenleri araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Akçatepe, G., Kaner, S., & Sucuoğlu, B. (2001). *Tükenmişlik doyumunu ve kişilik*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Akgöz, S., Ercan, İ., & Kan, İ. (2004). Meta-analizi. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 30(2), 107–112.
- Akın,U., & Oğuz, E. (2010). Öğretmenlerin işkoliklik ve tükenmişlik düzeylerinin ilişkisi ve çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 16(3), 509–527.
- Aksoy, Ş. (2007). *Eskişehir ili özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akten, S. (2007). *Rehber öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altay, M. (2007). *Okul yöneticilerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri ile çok boyutlu algılanan sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arı, G., & Bal, E. (2008). Tükenmişlik kavramı: Birey ve örgütler açısından önemi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 15 (1), 131–148.
- Arıkan, S. (2007). *Muğla merkez ilköğretim birinci kademedeki görev yapan sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin ve nedenlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Arslan, G. (2007). *Okul müdürlerinin liderlik anlayışı ile öğretmenlerin mesleki tükenmişliğinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arucan, D. (2008). *Özel özel eğitim kurumlarında ve kız meslek liselerinde görev yapan çocuk gelişimi ve eğitimcilerinin tükenmişlik düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aydın, P., İ. (2002). *İş Yaşamında Stres*. Ankara: Pegema Yayıncılık
- Babaoğlu, E. (2006). *İlköğretim okulu yöneticilerinde tükenmişlik*. Yayınlanmamış doktora tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başaran, B. I. (1999). *Zihinsel, görme ve işitme özürlü çocuklara eğitim veren özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin kişilik özelliklerinin belirlenmesi ve karşılaştırılması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başol-Göçmen, G. (2003). *Effectiveness of frequent testing over academic achievement: A meta analysis study*. Unpublished PhD's thesis, University of Ohio.
- Başol-Göçmen, G. (2004). Meta-analizin genel bir değerlendirilmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 209–214.
- Başören, M. (2005). *Çeşitli değişkenlere göre rehber öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayramoğlu, F. (2008). *Genel lise, anadolu lisesi, özel liselerde çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri ve çeşitli değişkenlere göre karşılaştırılmasına ilişkin bir*

- uygulama*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Budak, G., & Budak, G. (2004). *İşletme yönetimi*. İzmir: Barış Yayınları.
- Budak, G., & Sürgevil, O. (2005). Tükenmişlik ve tükenmişliği etkileyen örgütsel faktörlerin analizine ilişkin akademik personel üzerine bir uygulama. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 95–108.
- Büyüköztürk, Ş., Bökkeoğlu, Ö. Ç., & Köklü, N. (2009). *Sosyal bilimler için istatistik*. Ankara: Pegem Akademi.
- Camnalbur, M. (2008). *Bilgisayar destekli öğretimin etkililiği üzerine bir meta analiz çalışması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Cankara, A. (2008). *İlköğretim öğretmenlerinin psikolojik tükenmişlik düzeylerinin araştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cardinell, C. F. (1981). Mid- life professional crises: Two hypotheses. *The Annual Meeting of the National Conferance of Professors of Educational Administration*, Seattle.
- Cihan, B. B. (2011). *Farklı illerde çalışan ilköğretim okullarında görevli beden eğitimi öğretmenlerinin, mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi ve karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Cordes, C.L., & Dougherty, T.W. (1993). A review and an integration of research on job burnout. *Acedemy of Management Review*, 18(4), 621–656.

- Çam, O. (1991). *Hemşirelerde tükenmişlik (burnout) sendromunun araştırılması*.
Yayınlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Çam, O. (1992). Tükenmişlik envanterinin geçerlik ve güvenilirliğinin araştırılması. VII.
Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları El Kitabı, 155–166. Ankara.
- Çapri, B. (2006). Tükenmişlik ölçeğinin Türkçe uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik
çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 62–77.
- Çavuşoğlu, İ. (2005). *Endüstri meslek liselerinde çalışan öğretmenlerin tükenmişlik
düzeyleri ile bazı kişisel değişkenler arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek
lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelik, C. K. (2006). *Eğitim yöneticilerinin mesleki tükenmişlik ile evlilik doyumları
arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çimen, S. (2007). *İlköğretim öğretmenlerinin tükenmişlik yaşantıları ve yeterlilik
algıları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü.
- Demirbaş, A.R. (2006). *Üç farklı hastanenin yöneticilerinin ve klinikte çalışan sağlık
personelinin tükenmişlik durumları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara
Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Demirel, Ö. (2007). *Eğitimde program geliştirme kuramdan uygulamaya*. Ankara:
Pegem Akademi Yayıncılık.
- Deryakulu, D. (2005). Bilgisayar öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi.
Eurasian Journal of Educational Research, 19, 35–53.
- Dolunay, A. B. (2001) . *Keçiören ilçesi genel liseler ve teknik- ticaret- meslek
liselerinde görevli öğretmenlerde tükenmişlik durumu araştırması*.

Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Dursun, S. (2000). *Öğretmenlerde tükenmişlik ile yüklenme biçimi, cinsiyet, eğitim düzeyi ve hizmet süresi değişkenleri arasındaki yordalayıcı ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dursun, Y. (2009). *Öğretmen tükenmişlik düzeyleri ile yöneticileri için algıladıkları dönüşümcü ve etkileşimci liderlik stilleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Erdemoğlu-Şahin, D. (2007). *Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Ertürk, S. (1972). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Yelken Tepe Yayınları

Farber, B. (2000). Introduction: Understanding and treating burnout in a changing culture. *Psychotherapy in Practice*, 56 (5), 589–594.

Freudenberger, N. J. (1974). Staff Burnout. *Journal of Social Issues*, 30, 159–165.

Freudenberger, H. J., & Richelson, G. (1981). *Burnout: How to beat the high cost of success*. New York: Bantam Books.

Gökçakan, Z., & Özer, R. (1999). *Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki görevli rehber öğretmenlerde tükenmişlik düzeyi nedenleri ve çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*. IX. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresinde sunulan bildiri, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Greenglass, E.R., & Burke, R.J. (1988). Work and family precursors of burnout in teachers: Sex differences. *Sex Roles*, 18(4), 215–229

- Güllüce, A. (2006). *Mesleki tükenmişlik ve duygusal zeka arasındaki ilişki (Yöneticiler üzerine bir uygulama)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gündüz, B. (2005). İlköğretim öğretmenlerinde tükenmişlik. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 152–166.
- Gürbüz, Z. (2008). *Kars ilinde görevli okul öncesi öğretmenlerinin iş tatmin düzeyleri ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- İtil, N. (2007). *İlköğretim okulu yöneticilerinin tükenmişlik düzeyleri ve okul kültürü algıları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Işık, U. (2005). *Ankara onkoloji eğitim ve araştırma hastanesinde çalışan yardımcı sağlık personelinde tükenmişlik durumu araştırması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kalaycı, Ş. (Ed.). (2010). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kantas, A., & Vassilaki, E. (1997). Burnout in Greek teachers: Main findings and validity of the maslach burnout inventory. *Work & Stres*, 11(1), 94–100.
- Karaman, M. A. (2009). *İlköğretim ve ortaöğretim okul yöneticilerinin tükenmişlik seviyelerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karataş, H. (2009). *Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik ve çok boyutlu algılanan sosyal destekleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kaya, A. (2010). *Isparta ilinde engellilere yönelik hizmet veren kamu ve özel eğitim kurumlarında çalışan meslek gruplarında çalışılan meslek gruplarında tükenmişlik düzeyi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kösterioğlu, M. A. (2007). *Okul yöneticilerinin problem çözme becerileri ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kuvan, Ö. (2009). *Bilişim teknolojileri öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlar ve tükenmişlik düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Küçükönder, H. (2007). *Meta analizi ve tarımsal uygulamalar*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Lacoursiere, R.B. (2001). "Burnout" and substance user treatment: The phenomenon and the administrator clinician's experience. *Substance Use ve Misuse*, 36(13), 1839– 1874.
- Li, Q. F., Wong, K. F., Law, K. H., Chiu. L. S., & Yuen, S. W. (1994). A study of primary school teacher burnout: Its relationship with teacher characteristics, professionalism and social support. *Journal of Primary Education*, 4 (2), 17–26.
- Lipsey, M.W., Wilson, D.B. (2000). *Practical meta-analysis*, London: Sage public.
- Long, J. (2001). *An introduction to and generalization of the fail-safe N*. Annual Meeting of the Southwest Educational Research Association, New Orleans, LA.
- Maslach, C., & Jackson, S. E. (1981). The measurement of experienced burnout. *Jour Of Occupational Behavior*, 2(1), 99–113.

- Otacıoğlu, S. G. (2008). M¼zik ¼đretmenlerinde t¼kenmiřlik sendromu ve etkileyen fakt¼rler. *İn¼n¼ Üniversitesi Eğitim Fak¼ltesi Dergisi*, 9 (15), 103–116.
- Oru¼, S. (2007). *¼zel eğitim alanında ¼alıřan ¼đretmenlerin t¼kenmiřlik d¼zeylerinin bazı değişkenler a¼ısından incelenmesi*. Yayınlanmamış y¼ksek lisans tezi, ¼ukurova Üniversitesi.
- ¼ktem, E. (2009). *İlk¼đretimde g¼rev yapan ¼đretmenlerin t¼kenmiřlik d¼zeylerinin bazı değişkenlere g¼re incelenmesi*. Yayınlanmamış y¼ksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstit¼s¼.
- ¼zcan, ř. (1999). *Eğitim y¼neticilerinin cinsiyet ve hizmeti¼i eğitim durumunun g¼reve etkisi: bir meta analitik etki analizi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstit¼s¼.
- ¼zcan, T. (2008). *Pendik b¼lgesinde g¼rev yapan ¼đretmenlerin t¼kenmiřlik d¼zeylerinin bazı demografik değişkenler a¼ısından incelenmesi*. Yayınlanmamış y¼ksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstit¼s¼.
- ¼zipek-Karabıyık, A. (2006). *Orta¼đretim kurumlarında g¼rev yapan ¼đretmenlerde mesleki t¼kenmiřlik d¼zeyleri ve nedenleri*. Yayınlanmamış y¼ksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstit¼s¼.
- ¼zdemir, N. (2008). *Sınıfta kaynaştırma ¼đrencisi olan ve olmayan ilk¼đretim ¼đretmenlerinin t¼kenmiřlik d¼zeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış y¼ksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstit¼s¼.
- ¼zdemir, T. (2009). *İstenmeyen ¼đrenci davranışlarının g¼r¼lme sıklığı ile ¼đretmenlerin t¼kenmiřlik d¼zeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış y¼ksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstit¼s¼.

- Pedrabissi, L., Rollan, J. P., & Santinello, M. (1993). Steres and burnout among teacher's in Italy and France. *The Journal of Psychology*, 127, 529–535.
- Pepe, Ş. (2008). *Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Raschke, D.B., & Derick, C.V. (1985). Teacher stress: The elementary teacher's perspective. *The Elementary School Journal*, 85, 559 – 564
- Rolf, V.D., Wagner, U. (2001). Stress and strain in teaching: A structural equation approach. *British Journal of Educational Psychology*, 71(2), 243–259.
- Sandıkçı, E. (2010). *Stresin tükenmişlik boyutları üzerindeki etkisi: Diyarbakır'da öğretmenler üzerinde bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sever, A. (1997). *Hemşirelerin iş stresi ile başa çıkma yolları ve bunun sonuçlarının araştırılması*. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Sevinç, J. (2007). *Yetiştirme yurtlarında ve çocuk yuvalarında görev yapan personelin tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Sılığ, A. (2003). *Banka çalışanlarının tükenmişlik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sönmez, V. (2009). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sparks, D., Hammond, J. (1981). *Managing teacher stres and burnout*. Washington D.C: Eric Clearinghouse on Theacher Education.

- Stanley, T.L. (2004). Burnout: A manager's worst nightmare. *Supervision*, 65(5), 11-13.
- Şahin, F. (1999). *Meta analizinin tıp'ta kullanımı ve bir uygulama*. Yayınlanmamış doktora tezi, Osmangazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Şahin, M. C. (2005). *İnternet tabanlı uzaktan eğitimin etkililiği: bir meta analiz çalışması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tavlı, O. (2009). *Lise öğretmenlerinin problem çözme becerileri ile tükenmişlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Teltik, H. (2009). *Okul öncesi öğretmenlerinin mesleki yeterlilik algılarının iş doyumu ve tükenmişlik düzeyleri ilişkisinin belirlenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Timms, C., Graham, D., & Caltabiano, M. (2006). Gender implication of perceptions of trustworthiness of school administration and teacher burnout/job stress. *Australian Journal of Social Issue*, 41(3), 343–358.
- Topçu, P. (2009). *Cinsiyetin bilgisayar tutumu üzerindeki etkisi: bir meta analiz çalışması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Torun, A. (1995). *Tükenmişlik, aile yapısı ve sosyal destek ilişkileri üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tuğrul, B., & Çelik, E. (2002). Normal çocuklarla çalışan anaokulu öğretmenlerinde tükenmişlik. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(12), 1–11.

- Turan, I. (2008). *İlk ve orta öğretimde görevli fen bilimleri ve sosyal bilimler öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tümkiye, S. (1996). *Öğretmenlerdeki tükenmişlik görülen psikolojik belirtiler ve başa çıkma davranışları*. Yayınlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türe, M. E. (2008). *Özel eğitim sektöründe çalışan bireysel eğitimcilerin tükenmişlik düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türker, P. (2007). *İlköğretim 1. kademe öğretmenlerinde algılanan problem davranış düzeyleri ve bazı sosyo demografik değişkenlere göre tükenmişliğin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Urfalı-Aksoy, Ş. (2007). *Eskişehir ili özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Vızlı, C. (2005). *Görme engelliler ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerle normal ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Wood, T., & Mccarty, C. (2002). Understanding and preventing teacher burnout. *Clearinghouse on Teaching And Teacher Education*, 15, 239–245.
- Yalçın, M. (2011). *Özel eğitim kurumlarında çalışan eğitimcilerin tükenmişlik düzeylerinin empatik eğilim ve bazı değişkenler ile olan ilişkisi*.

Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, F. (1996). *Banka çalışanlarının iş doyumu ve algılanan rol çatışması ile tükenmişlik arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yiğit, A. (2007). *Özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin iş doyumu tükenmişlik ve ruh sağlığı düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, S. S. (2009). *Ortaöğretim kurumları yöneticilerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldız, N. Ç. (2002). *Verilerin değerlendirilmesinde meta analizi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Yungul, N. T. (2006). *Sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yücel, G. F. (2006). *Öğretmenlerde mesleki tükenmişlik ve örgütsel vatandaşlık davranışı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EK-1**Meta Analiz Kodlama Formu(Öğretmen)****I. ÇALIŞMA KİMLİĞİ**

1. Çalışma Numarası:
2. Basım Yılı:
3. Yayın Türü:

Yüksek Lisans Tezi	
Doktora Tezi	
Makale	
Teknik Rapor/ Konferans/ Sempozyum/ Bildiri	
Diğer	

4. Başlık:

5. Yazar(lar):

II. ÇALIŞMA İÇERİĞİ

6. Örneklem İçeriği:

	Kadın	Erkek	Toplam
İlköğretim			
Lise			

7. Çalışmanın Uygulandığı Bölge/ İl:

8. Çalışmanın Uygulama Süresi:

9. Çalışmanın Deseni:

10. Kullanılan Metot:

11. Kullanılan Ölçme Araçları:

III. ÇALIŞMA VERİLERİ

		ÖRNEKLEM		İSTATİSTİKSEL VERİLER		
		ERKEK	KADIN	ORTALAMA	S. SAPMA	E.DERECESİ
Kişisel Faktörler	Cinsiyet					
	Medeni Durum					
	Yaş					
	Mezuniyet Durumu					
	Mesleki Kıdem					
	Branş					
	Mesleği isteyerek yapma durumu					
	Mesleki açıdan manevi doyumu değerlendirme					
	Alınan ücreti yeterli bulup bulmama					
Çevresel Faktörler	Çalışılan Kurum Türü					
	Ders verdikleri sınıflardaki öğrenci sayısı					
	Okulun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik durumu					
	Çalışma ortamından memnuniyet durumu					
	Üstlerinden takdir görme durumu					

IV ÇALIŞMA DIŞI VERİLER

		ÖRNEKLEM		İSTATİSTİKSEL VERİLER		
		ERKEK	KADIN	ORTALAMA	S. SAPMA	E.DERECESİ
Kişisel Faktörler	Çocuk Sayısı					
	Mezun oldukları alan					
	Çalıştıkları okuldaki hizmet süreleri					
	Haftalık girdikleri ders saati					
	Ekonomik durum					
	Aldıkları mesleki ödüller					
	İş doyumu					
Çevresel Faktörler	Çalışılan Kurum					
	Eşinin iş durumu					
	Çevre memnuniyeti					
	Yönetici tavırlarından memnun olma durumları					
	Görev yeri					
	Kaynaştırma öğrencisi olup olmama durumu					
	Veli desteği					

V. ÇALIŞMA DIŞI VERİ İSTATİSTİKLERİ

Bağımlı Değişken İçin Test 1 _____

	Grup1	Grup2	Grup3	Grup4
Öğretmen Sayısı				
Ortalama				
Standart Sapma				

Bağımlı Değişken İçin Test 2 _____

	Grup1	Grup2	Grup3	Grup4
Öğretmen Sayısı				
Ortalama				
Standart Sapma				

Bağımlı Değişken İçin Test 3 _____

	Grup1	Grup2	Grup3	Grup4
Öğretmen Sayısı				
Ortalama				
Standart Sapma				

Bağımlı Değişken İçin Test 4 _____

	Grup1	Grup2	Grup3	Grup4
Öğretmen Sayısı				
Ortalama				
Standart Sapma				

Bağımlı Değişken İçin Test 5 _____

	Grup1	Grup2	Grup3	Grup4
Öğretmen Sayısı				
Ortalama				
Standart Sapma				

Çalışmadaki Toplam Öğretmen =

Ortalama (Mean)=

Standart Sapma (Standard deviation)=

t – testi =

Serbestlik Derecesi=

F oranı=

Anlamlılık Düzeyi p=

Etki Derecesi=

ÇALIŞMADA BELİRTİLEN TÜM DEĞİŞKENLER

Bağımlı Değişkenler :

Bağımsız Değişkenler:

Moderator Değişkenler:

EK- 2

Meta Analizine Dahil Edilen Çalışmalar Tablosu (Cinsiyet)

No	Çalışmanın Başlığı	Yazar(lar)	Kadın N	Erkek N	Yayın Türü	Yıl
1	An Analysis Of Relations Among Personel Variables Perceived Self Efficacy and Social Support On Burnout Among Turkish EFL Teachers	Enisa MEDE	35	28	Makale	2009
2	Beden Eğitimi Öğretmenlerinde Mesleki Tükenmişlik	Halil ÖZDOĞAN	37	94	Yüksek L. Tezi	2008
3	Beden Eğitimi Öğretmenlerinin İş Doyumu ve Mesleki Tükenmişliklerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi	Ökkeş A. GENÇAY	15	78	Makale	2007
4	Beden Eğitimi Öğretmenlerinin İş Doyumu ve Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi	Fatma KALE	74	173	Yüksek L. Tezi	2007
5	Beden Eğitimi Öğretmenlerinin İş Tatmini ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Faktörler Açısından İncelenmesi	Fikret SOYER	70	177	Makale	2009
6	Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri	Mehmet TUNA	299	131	Yüksek L. Tezi	2010
7	Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Tükenmişlik ve Yaşam Doyumu Düzeyleri	Şener ŞAHİN	115	185	Yüksek L. Tezi	2008
8	Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi	Şirin PEPE	20	84	Yüksek L. Tezi	2008
9	Bilgisayar Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi	Deniz DERYAKULU	40	30	Makale	2005
10	Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin Karşılaştıkları ve Tükenmişlik Sendromu	Öznur KUVAN	112	147	Yüksek L. Tezi	2009
11	Çeşitli Değişkenlere Göre Rehber Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi	Mehmet BAŞÖREN	39	57	Yüksek L. Tezi	2005
12	Dershane Öğretmenlerinde Tükenmişlik ve İş Doyumu	Çağlar ÇAĞLAR Hasan DEMİRTAŞ	92	125	Makale	2011
13	Eğitim Örgütlerinde Öğretmenlerin Kişisel Kariyer Planlaması ve Tükenmişlik Düzeyleri İlişkisi	Filiz ŞAHİN	111	47	Yüksek L. Tezi	2007

14	Eskişehir İli Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Değerlendirilmesi	Şeyda URFALI AKSOY	62	42	Yüksek L. Tezi	2007
15	Farklı İllerde Çalışan İlköğretim Okullarında Görevli Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi ve Karşılaştırılması	Bekir Barış CİHAN	172	235	Yüksek L. Tezi	2011
16	Genel Lise, Anadolu Lisesi, Özel Liselerde Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyleri ve Çeşitli Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bir Uygulama	Fatih BAYRAMOĞLU	173	124	Yüksek L. Tezi	2008
17	Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Görev Yapan Psikolojik Danışmanların Tükenmişlik Düzeyleri ve Bazı Demografik Değişkenlerle Tükenmişlik Arasındaki İlişki	Aysel Esen ÇOBAN Ayhan DEMİR	105	122	Makale	2004
18	Inclusion and Burnouti	Özlem KAYA	2770	1855	Yüksek L. Tezi	2008
19	Isparta İlinde Engellilere Yönelik Hizmet Veren Kamu ve Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Meslek Gruplarında Tükenmişlik	Aylin KAYA	83	54	Yüksek L. Tezi	2010
20	İlköğretim 1. Kademe Öğretmenlerinde Algılanan Problem Davranış Düzeyleri ve Bazı Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Tükenmişliğin İncelenmesi	Songül TÜMKAYA Pınar TÜRKER	163	169	Makale	2010
21	İlköğretim Öğretmenlerinde Yaratıcılık, Mesleki Tükenmişlik ve Yaşam Doyumu	Esra ŞAHİN	229	205	Yüksek L. Tezi	2010
22	İlköğretimde Görev Yapan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi	Ebru ÖKTEM	58	90	Yüksek L. Tezi	2009
23	İstenmeyen Öğrenci Davranışlarının Görülme Sıklığı İle Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişki	Talip ÖZDEMİR	191	214	Yüksek L. Tezi	2009
24	Lise Öğretmenlerinin Problem Çözme Becerileri İle Tükenmişlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	Orhan TAVLI	143	115	Yüksek L. Tezi	2009
25	Muğla Merkez İlköğretim Birinci Kademe Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri ve Nedenlerinin İncelenmesi	Seçil ARIKAN	61	64	Yüksek L. Tezi	2007

26	Müzik Öğretmenlerinin Motivasyon Kaynakları ve Meslek Tükenmişlikleri	Özlem KORKMAZ	66	34	Yüksek L. Tezi	2004
27	Niğde İlinde Görevli Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Araştırılması	Şakir Yetkin ÖZKAN	16	66	Yüksek L. Tezi	2007
28	Okul Öncesi Öğretmenlerinde Tükenmişlik	Berrin AKMAN Necdet TAŞKIN Zeynep ÖZDEN Figen ÇÖRTÜ	377	18	Makale	2010
29	Okullarındaki Örgütsel Güven Düzeyi İle Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi	Çağlar ÇAĞLAR	109	216	Makale	2011
30	Ortaöğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerde Mesleki Tükenmişlik Düzeyi ve Nedenleri	Aysun KARABIYIK ÖZİPEK	119	93	Yüksek L. Tezi	2006
31	Öğretmen Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi	Necati CEMALOĞLU Dilek ERDEMOĞLU Ş.	322	193	Makale	2007
32	Öğretmen ve Okul Yöneticilerinde A Tipi Kişilik Özellikleri İle Tükenmişlik İlişkileri ve Bayrampaşa İlçesi İlköğretim Okullarında Yapılan Bir Uygulama	Önder AKSOY	130	173	Yüksek L. Tezi	2009
33	Öğretmenlerde Tükenmişliğe Etki Eden Faktörlerin Araştırılması	Günseli GİRGIN	102	56	Makale	2010
34	Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri Mersin İlinde Karşılaştırılmalı Bir İnceleme	Ayşe ESMERAY Yoğun ERÇEN	115	113	Makale	2007
35	Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlikleri ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destekleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	Halide KARATAŞ	151	129	Yüksek L. Tezi	2009
36	Öğretmenlerin Öz-Yeterlilik, İş Doyumları, Yaşam Doyumları ve Tükenmişlik	Bülent Baki TELEF	232	117	Makale	2011
37	Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi	Nermin KORKULU Burak FEYZİOĞLU Hatice ÖZENOĞLU Elif ALADAĞ	238	288	Makale	2012
38	Özel Eğitim Alanında Çalışan Öğretmenlerin İş Doyumu Tükenmişlik ve Ruh Sağlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından	Ahmet YİĞİT	228	174	Yüksek L. Tezi	2007

	İncelenmesi					
39	Özel Eğitim Alanında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Duygusu Üzerine Karşılaştırılmalı Bir Araştırma	Adnan KULAKSIZOĞLU	95	55	Makale	2003
40	Özel Eğitim Alanında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi	Serap ORUÇ	29	39	Yüksek L. Tezi	2007
41	Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Eğitimcilerin Tükenmişlik Düzeylerinin Empatik Eğilim ve Bazı Değişkenler İle Olan İlişkisi	Mine YALÇIN	153	106	Yüksek L. Tezi	2011
42	Özel Özel Eğitim Kurumlarında ve Kız Meslek Liselerinde Görev Yapan Çocuk Gelişimi ve Eğitimcilerinin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi	Dilek ARUCAN	228	174	Yüksek L. Tezi	2007
43	Özel Eğitim Okullarında Çalışan Eğitimcilerin Öz-Yeterlilik Algılarının ve Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi	Şükriye KARAHAN	176	87	Yüksek L. Tezi	2008
44	Özel Eğitim Sektöründe Çalışan Bireysel Eğitimcilerin Tükenmişlik Düzeyleri	Mehmet Enes TÜRE	72	59	Yüksek L. Tezi	2008
45	Özel İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi	Gülay KARAKUŞ	300	68	Yüksek L. Tezi	2008
46	Pendik Bölgesinde Görev Yapan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi	Tarık ÖZCAN	232	172	Yüksek L. Tezi	2008
47	Rehber Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi	Serkan AKTEN	122	182	Yüksek L. Tezi	2007
48	Sınıf Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri ve Örgütsel Bağlılık ve Örgütsel İletişim İle İlişkisi	Ömür TULUNAY	111	193	Yüksek L. Tezi	2010
49	Sınıf Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeylerinin Değerlendirilmesi	Nazım Taner YUNGUL	149	117	Yüksek L. Tezi	2006
50	Stresin Tükenmişlik Boyutları Üzerindeki Etkisi: Diyarbakır'da Öğretmenler Üzerinde Bir Araştırma	Ercan SANDIKÇI	252	246	Yüksek L. Tezi	2010
51	Teknik Öğretmenlerde Yaşam Doyumu ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi	Selahaddin AVŞAROĞULU vd.	17	156	Makale	2005
52	The Relationship Between Demographics, Self Efficacy and Burnout Among Teachers	Nilay T. BÜMEN	551	250	Makale	2010

53	Tükenmişlik Sendromu ve Demografik Özelliklerin Tükenmişlik Üzerine Etkisi: Tokat Ortaöğretim Kurumlarında Bir Analiz	Sema POLATÇI Kadir ARDIÇ Zeynep Dilara TIRAZ	91	176	Makale	2007
54	Tükenmişlik Sendromuna Bir Örnek: Zihinsel Engelli Öğrencilere Eğitim Veren Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri	Günseli GİRGİN Asuman BAYSAL	43	5	Makale	2005
55	Yetişkin Eğitimcisi Öğretmenlerin Tükenmişlik ve Mesleki Yetkinliklerinin İncelenmesi	Öner ÇELİKKALELİ	63	38	Makale	2011

EK- 3

Meta Analizine Dahil Edilen Çalışmalar Tablosu (Medeni Durum)

No	Çalışmanın Başlığı	Yazar(lar)	Bekar N	Evli N	Yayın Türü	Yıl
1	Beden Eğitimi Öğretmenlerinde Mesleki Tükenmişlik	Halil ÖZDOĞAN	25	106	Yüksek L. Tezi	2008
2	Beden Eğitimi Öğretmenlerinin İş Doymu ve Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi	Fatma KALE	61	186	Yüksek L. Tezi	2007
3	Beden Eğitimi Öğretmenlerinin İş Tatmini ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Faktörler Açısından İncelenmesi	Fikret SOYER Yusuf CAN	70	117	Makale	2009
4	Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Tükenmişlik ve Yaşam Doymu Düzeyleri	Şener ŞAHİN	81	219	Yüksek L. Tezi	2008
5	Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin Karşılaştıkları ve Tükenmişlik Sendromu	Öznur KUVAN	152	107	Yüksek L. Tezi	2009
6	Çeşitli Değişkenlere Göre Rehber Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi	Mehmet BAŞÖREN	53	43	Yüksek L. Tezi	2005
7	Eğitim Örgütlerinde Öğretmenlerin Kişisel Kariyer Planlaması ve Tükenmişlik Düzeyleri İlişkisi	Filiz ŞAHİN	39	119	Yüksek L. Tezi	2007
8	Endüstri Meslek Liselerinde Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyleri İle Bazı Kişisel Değişkenler Arasındaki İlişki	İbrahim ÇAVUŞOĞLU	98	26	Yüksek L. Tezi	2005
9	Eskişehir İli Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Değerlendirilmesi	Şeyda URFALI AKSOY	29	69	Yüksek L. Tezi	2007
10	Farklı İllerde Çalışan İlköğretim Okullarında Görevli Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi ve Karşılaştırılması	Bekir Barış CİHAN	73	334	Yüksek L. Tezi	2011
11	Genel Lise, Anadolu Lisesi, Özel Liselerde Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyleri ve Çeşitli Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bir Uygulama	Fatih BAYRAMOĞLU	96	203	Yüksek L. Tezi	2008

12	Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Görev Yapan Psikolojik Danışmanların Tükenmişlik Düzeyleri ve Bazı Demografik Değişkenlerle Tükenmişlik Arasındaki İlişki	Aysel Esen ÇOBAN Ayhan DEMİR	110	115	Makale	2004
13	Isparta İlinde Engellilere Yönelik Hizmet Veren Kamu ve Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Meslek Gruplarında Tükenmişlik	Aylin KAYA	23	106	Yüksek L. Tezi	2010
14	İlköğretim Öğretmenlerinde Yaratıcılık, Mesleki Tükenmişlik ve Yaşam Doymu	Esra ŞAHİN	143	291	Yüksek L. Tezi	2010
15	İlköğretimde Görev Yapan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi	Ebru ÖKTEM	34	114	Yüksek L. Tezi	2009
16	Kars İlinde Görevli Okul Öncesi Öğretmenlerinin İş Tatmin Düzeyleri ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi	Zehra GÜRBÜZ	124	57	Yüksek L. Tezi	2008
17	Lise Öğretmenlerinin Problem Çözme Becerileri İle Tükenmişlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	Orhan TAVLI	84	164	Yüksek L. Tezi	2009
18	Müzik Öğretmenlerinin Motivasyon Kaynakları ve Meslek Tükenmişlikleri	Özlem KORKMAZ	35	65	Yüksek L. Tezi	2004
19	Niğde İlinde Görevli Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Araştırılması	Şakir Yetkin ÖZKAN	14	68	Yüksek L. Tezi	2007
20	Normal Çocuklarla Çalışan Anaokulu Öğretmenlerinde Tükenmişlik	Belma TUĞRUL Eylem ÇELİK	114	47	Makale	2002
21	Okul Öncesi Öğretmenlerinde Tükenmişlik	Berrin AKMAN Necdet TAŞKIN Zeynep ÖZDEN Figen ÇÖRTÜ	184	211	Makale	2010
22	Okullarındaki Örgütsel Güven Düzeyi İle Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi	Çağlar ÇAĞLAR	46	279	Makale	2011
23	Öğretmen Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi	Necati CEMALOĞLU Dilek ERDEMOĞLU Ş.	124	341	Makale	2007
24	Öğretmenlerde Tükenmişliğe Etki Eden Faktörlerin Araştırılması	Günseli GİRGİN	29	125	Makale	2010

25	Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri Mersin İlinde Karşılaştırılmalı Bir İnceleme	Ayşe ESMEYAY Yoğun ERÇEN	60	168	Makale	2007
26	Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlikleri ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destekleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	Halide KARATAŞ	90	190	Yüksek L. Tezi	2009
27	Özel Eğitim Alanında Çalışan Öğretmenlerin İş Doyumu Tükenmişlik ve Ruh Sağlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi	Ahmet YİĞİT	106	288	Yüksek L. Tezi	2007
28	Özel Eğitim Alanında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi	Serap ORUÇ	18	50	Yüksek L. Tezi	2007
29	Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Eğitimcilerin Tükenmişlik Düzeylerinin Empatik Eğilim ve Bazı Değişkenler İle Olan İlişkisi	Mine YALÇIN	100	159	Yüksek L. Tezi	2011
30	Özel Eğitim Okullarında Çalışan Eğitimcilerin Öz- Yeterlilik Algılarının ve Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi	Şükriye KARAHAN	112	151	Yüksek L. Tezi	2008
31	Özel İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi	Gülay KARAKUŞ	114	254	Yüksek L. Tezi	2008
32	Pendik Bölgesinde Görev Yapan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi	Tarık ÖZCAN	102	251	Yüksek L. Tezi	2008
33	Rehber Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi	Serkan AKTEN	147	157	Yüksek L. Tezi	2007
34	Sınıf Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeylerinin Değerlendirilmesi	Nazım Taner YUNGUL	82	175	Yüksek L. Tezi	2006
35	Stresin Tükenmişlik Boyutları Üzerindeki Etkisi: Diyarbakır'da Öğretmenler Üzerinde Bir Araştırma	Ercan SANDIKÇI	148	344	Yüksek L. Tezi	2010
36	Tükenmişlik Sendromu ve Demografik Özelliklerin Tükenmişlik Üzerine Etkisi: Tokat Ortaöğretim Kurumlarında Bir Analiz	Sema POLATÇI Kadir ARDIÇ Zeynep Dilara TIRAZ	38	222	Makale	2007

EK- 4

Meta Analizine Dahil Edilen Çalışmalar Tablosu (Kurum Türü)

No	Çalışmanın Başlığı	Yazar(lar)	Devlet N	Özel N	Yayın Türü	Yıl
1	Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Tükenmişlik ve Yaşam Doyumu Düzeyleri	Şener ŞAHİN	247	53	Yüksek L. Tezi	2008
2	Bilgisayar Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi	Deniz DERYAKULU	48	22	Makale	2005
3	Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin Karşılaştıkları ve Tükenmişlik Sendromu	Öznur KUVAN	221	38	Yüksek L. Tezi	2009
4	Müzik Öğretmenlerinin Motivasyon Kaynakları ve Meslek Tükenmişlikleri	Özlem KORKMAZ	77	23	Yüksek L. Tezi	2004
5	Normal Çocuklarla Çalışan Anaokulu Öğretmenlerinde Tükenmişlik	Belma TUĞRUL Eylem ÇELİK	129	87	Makale	2002
6	Okul Öncesi Öğretmenlerinin Mesleki Yeterlilik Algılarının İş Doyumu ve Tükenmişlik Düzeyleri İle İlişkisinin Belirlenmesi	Hilal TELTİK	168	90	Yüksek L. Tezi	2009
7	Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri Mersin İlinde Karşılaştırılmalı Bir İnceleme	Ayşe ESMERAY Yoğun ERÇEN	121	107	Makale	2007
8	Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlikleri ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destekleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	Halide KARATAŞ	206	74	Yüksek L. Tezi	2009
9	Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Eğitimcilerin Tükenmişlik Düzeylerinin Empatik Eğilim ve Bazı Değişkenler İle Olan İlişkisi	Mine YALÇIN	80	179	Yüksek L. Tezi	2011
10	Özel Eğitim Okullarında Çalışan Eğitimcilerin Öz-Yeterlilik Algılarının ve Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi	Şükriye KARAHAN	228	35	Yüksek L. Tezi	2008
11	Özel Özel Eğitim Kurumlarında ve Kız Meslek Liselerinde Görev Yapan Çocuk Gelişimi ve Eğitimcilerinin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi	Dilek ARUCAN	102	91	Yüksek L. Tezi	2008
12	Stresin Tükenmişlik Boyutları Üzerindeki Etkisi: Diyarbakır'da Öğretmenler Üzerinde Bir Araştırma	Ercan SANDIKÇI	449	49	Yüksek L. Tezi	2010
13	The Relationship Between Demographics, Self Efficacy and Burnout Among Teachers	Nilay T. BÜMEN	551	250	Makale	2010

ÖZGEÇMİŞ

30.08.1982 yılında Sivas'ın Ulaş ilçesinde doğdum. İlkokulu ve ortaokulu Ulaş'ta tamamladıktan sonra liseyi YDA Sivas Kongre Lisesi'nde bitirdim. 2003 yılında Kocaeli Üniversitesi Denizcilik Yüksekokulu'ndan mezun oldum. Aynı yıl Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde ikinci üniversite eğitimime başladım. 2005 yılında Sağlık Bakanlığı'na memur olarak atandım ve 2010 yılına kadar bu kurumda görev yaptım. 2010 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Bilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimime başladım. 2010 yılında Sivas'ın Akıncılar ilçesi 80. Yıl İlköğretim Okulu'na sınıf öğretmeni olarak göreve başladım ve hala burada görevime devam etmekteyim.